Svensk-Amerikanerna
Deras materiella och andliga strävanden

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk har digitaliserats av Harvard University Library samt från California University och anpassats för Projekt Runeberg i augusti 2013 av Ralph E.

vV!;wy. ,vvn;))ii/v phu

Mv.;.^ ^iv|iMtøLdA

DERAS j|

MA1TMIJ.A OCH j|IJGA S[RÄPVANDEN

i af . ff

CARL SUNDBECRCarl -Sundbeck

ANTECKNINGAR FRÅN EN TUSENMILA FÄRD.Hans Kunglig Höghet Prins Gustaf Adolf,

Sveriges och Norges Arffurste, Hertig af Skdne.Svensk-Amerikanerna

DERAS

MATERIELLA OCH ANDLIGA STRÄFVANDEN

ANTECKNINGAR FRÅN EN RESA I AMERIKA

FÖRETAGEN MED UNDERSTÖD AF SVENSKA STATEN. AF

CARL SUNDBECK

RÖCK ISLAND, ILL.

AUGUSTANA Ii O O K CONCERN.RÖCK ISLAND, ILL.

AUGUSTANA BOOK CONCERNS BOKTRYCKERI.

1904.TILL

HANS KUNGLIG HÖGHET

PRINS GUSTAF ADOLF

SVERIGES OCH NORGES ARFFURSTE HERTIG AF SKÅNE

I UNDERDÅNIGHET

FÖRFATTARENdet unga svensk-amerika.

Fröken Jenny Lind, (lotter (tf j. rf. guvernören öfver Minnesota, ledamoten af Förenta staternas kongress, Ilonorable John Lind och hans maka. Minneapolis, Minn.det unga svensk-amerika.

Fröken Hildur Lindstrand, dotter aj utgifvaren af Svenska Amerikanaren herr F. A. Lindstrand och hans maka. Chicago, III.det unga svensk-amerika.

Fröken Florinda Abrahamson, dotter af teol. doktorn, f. d. presidenten för Illinois-konferensen af svenska ev. luth.

Augustana-synoden, L. O. Abrahamson och hans maka. Chicago, III.Innehåll.

Sid.

Sid.

Sid.

Sid.

FÖRORD.

T)en storartade folkvandring, som i vara dagar pågår från Europa till ylmerika och särskildt från Sverige till Förenta

staterna, måste uppväcka hvarje tänkande svensks lifligaste intresse.

Hurudant är det nya rike, som de våra byggt upp åt sig därute? Hvilken betydelse har det för oss i Sverige, och hvad är den svensk-amerikanska nationaliteten?

För att besvara dessa frågor anhöll jag om svenska statens bistånd för att på ort och ställe lära känna våra bröders, svensk-amerikanernas, lefnadsvilkor, i denna min anhållan understödd af Sveriges främste män på skilda områden, nämligen af Riksdagens kamrars båda talmän, grefvarna Gustaf Sparre och Robert De la Gardie, Svenska akademiens sekreterare doktor C. D. af Wirsén, Svenska kyrkans ärkebiskop teol. doktor J. A. Ekman och den geografiska vetenskapens vid Uppsala universitet målsman doktor J. Fr. Nyström.

Kongl. Maj: t täcktes i nåder bevilja min anhållan.

Resan är nu gjord. Den har sträckt sig från Atlanten till Stilla hafvet och tillbaka igen, på- många ställen och genom många stater fram och åter, allt eftersom fot hållandena kräft det.

I nu föreliggande arbete är forskningens resultat nedlagdt. Jag har därvid ansett det lämpligast att utan så mycket egna reflexioner endast förmedelst penna och fotografikamera försöka återgifva, hvad jag sett och upplefvat.

Det må emellertid icke förty ekas mig, att jag redan här som min åsikt uttalar, att Svensk-Amerika vida öfverträffar, hvad man i Sverige i allmänhet ännu föreställer sig, och att vi här hemma böra kärnia oss stolta öfver det nya rike, som våra bröder, svensk-amerikanerna, på andra sidan ett världshaf åt sig uppbyggt. Få odlingens nästan alla områden, såväl den materiella som den andliga, ha de, tack vare ärfd härdighet, egen kraft och uthållighet samt sitt adoptivlands gifmildhet, gått segrande framåt. Men under dessa sina framgångar ha de dock icke förgätit sina fäders land, och i 'de städer, som de byggt, och öfver de väldiga slätter, som de äga, svajar stolt och ärad den blågula flaggan sida vid sida med stjärnbaneret.—Svenskarna i Amerika äro ett stormakt. De intaga det tredje rummet bland den stora republikens nationer, af hvilka de engelsktalande ha första och tyskarna andra rummet, hvad antal och däraf följande inflytande beträffar. Af en de våra därute stå för ingen tillbaka, när frågan är om den rang, som karaktärens ädelhet och praktisk duglighet skänka. Och på ett af de materiella områdena, och därtill ett af de allra förnämsta, nämligen jordbrukets, täfla de om den förnämsta platsen. Hvad detta betyder i jordens förnämsta jordbruksland, är helt enkelt någonting alldeles oerhördt! —

Svensk-Amerika är den största och den betydelsefullaste eröfring, som det svenska folket någonsin gjort. — Att därför en skildring af detta nya Sverige, upptecknad under en tusenmilafärd från stad till stad, från by till by, från gård till gärd i detta vår dotternations nya land skall mottagas med intresse, vågar jag med tillförsikt hoppas, äfven om många brister helt säkert vidlåda detta mitt arbete. •— Den brist, som skulle kunna härflyta ur felande kärlek till ämnet, finnes där emellertid säkert icke.

Kristia/isfält i augusti 1903.

FÖRFATTAREN.Land!

Nya England.

Mur treflig en sjöresa än är, så är det ändå med glädje man hör det ropet: "land!" Det var Nya Skottlands snöiga klippor och skär, som först höjde sig ur hafvets blånande rand, långt, långt i fjärran. Därpå urskildes Halifax' fästningsverk med "union-jack." Så kommo tornspirorna och så hela staden upp ur vägen. "Den nya världen", Amerika, i sin nordligaste hamnstad presenterade sig för oss.

Knappt voro vi vid kajen, förr än svensk-norske konsuln på platsen, mr Mathers, förekommande och vänlig, gjorde visit om bord.

Halifax är en engelsk garnisonsstad, och dess fästningsverk anses mycket starka.

Vi fortsatte emellertid samma dag till S:t John, en hamnstad nära vid gränsen mellan Kanada och Förenta staterna.

Innan man får passera denna gräns, måste man genomgå en examen rigorosum, som består i uppvisande af legationspapper, läkarebesiktning och styrkande, att man äger minst trettio dollars i kontanta pengar.

När detta var gjordt, bestego vi för första gången en amerikansk järnvägskupé och befunno oss ett par timmar senare inom Förenta staterna och staten Maine.

Det var ett nattåg, som förde oss söder ut, och när dagsljuset följande morgon, den 18 februari 1902, tillät oss iakttaga landskapet, fann man, att tåget rusade fram genom en snöhöljd nejd, hvaröfver den uppgående solen, nyss anländ från Europa röd och töcken-höljd, höjde sig.

Trakten var bevuxen med gles granskog. Här och där syntes en landtgård, en "farm". De flesta af dessa sågo fattiga ut med obetydliga uthus och ladugårdar samt boningshus, som mera angåfvo en öfvergifven sommarvilla än en landtegendom.

Det var med den största nyfikenhet och uppmärksamhet, jag iakttog detta för mig så nya land, hvars historia, geografi, statistiska och nationalekonomiska förhållanden jag teoretiskt hade studerat, men hvilket dock, trots den klara vintersolen nu lyste däröfver, för mig var en oöppnad bok. Alla människor hade sagt mig, att på intet land misstager man sig så lätt som på Amerika, emedan det är så olikt Europa, Och här satt jag nu i en kupé, hvars röda schaggsoffor voro ganska lika europeiska schaggsoffor, bland med-resande, klädda ganska likt européer, och omgifven af ett snöhöljdt land, ganska likt självfva Sverige. Men instinktivt förstod jag ändå, att allt var olikt Europa. Jag såg det på konduktörens sätt att fråga efter biljetten, på damernas sätt att bära sitt handbagage och i männens rörelser och tal. Var det endast inbillning?—Knappast.

Den bildade européen har från barndomen fått sig inympad den trosartikeln, att den amerikanska kulturen och bildningen är endast humbug och ytlighet. Och hur mången har ej från denna synpunkt sedan beskrifvit Amerika! Det gällde att vara fullkomligt fördomsfri. —Blott man finge den fasta punkten, så skulle man därifrån sedan försöka begripa det öfriga!

K

I.

Boston.

Emellertid anlände vi fram på förmiddagen till Boston, hvarigenom vi tycktes fara en lång stund, innan tåget stannade vid Northern Union-stationen.

Jag tog in på Cravvford House vid Scollay square alldeles i stadens centrum. — Allt jämt mera intressanta tycktes mig taflorna ur detta nya brusande lif, som i Boston nu framstodo i lefvande bild. Järnväg under jorden, järnväg på pelare öfver taken, elektriska spårvagnar, automobiler, stoj och väsen —ja, det var Amerika!

När jag första eftermiddagen, trött efter upptäcktsfärderna i staden, återvände till mitt hotell, fann jag på mitt skrifbord ett visitkort, hvarpå jag läste "Adolf Cohén, re-presenting 'Skandinavia', the lead-ingSwedish newspaper in New England"; och då jag steg in i hotellets samtalsrum, kom däremot mig den distinguerade ägaren af nämnda kort. — Det fordrades i sanning den amerikanske tidningsmannen för att inom loppet af några timmar i millionstaden taga reda på min ringa person; ser dig intet mänskligt öga, tidningsmannens ser dig dock!

1 redaktör Cohéns angenäma sällskap bar det sedan åter ut pä upptäcktsfärd, och efter att ha dinerat tillsammans på en liten fransk restaurant, som vi enades om att loforda, slutade vi dagen i min värds hero, där jag fann ett rikt förråd af statistiska och andra uppgifter angående svenska kolonien i Boston.

Enligt 1900 års statistik fanns det i Boston 5,541 i Sverige födda personer och 7,979 deras afkomlingar i första led. Som bekant upptager den amerikanska statistiken icke andra och tredje led, men då emigrationen nu fortgått i ett halft århundrade, får man naturligtvis

räkna med både en andra och tredje generation. Man kan för år 1902 med tämligen stor säkerhet därför anslå

svenskarnas antal i Boston till minst 20,000. Men att i den million invånare, som utgör Greater Bostons folkmängd, uppsöka dessa kringspridda svenskar och få en öfverblick öfver deras lefnadsförhållanden, det var på en begränsad tid ingen lätt uppgift.

Inom nästan alla förvärfsgrenar i Boston finner man svenskar. Dock finnas vissa, hvarinom de tyckas ha mer framgång än inom andra. I Boston finnes ett ansenligt antal svenskar, som aflagt medicinsk examen i Amerika och nu praktisera som läkare, apotekare och tandläkare. Minuthandlare finnas likaledes i stort antal. De flesta äro dock fabriksarbetare och handtverkare: snickare, målare, murare, skomakare, skräddare, sjömän, hamnarbetare o. s. v. Många ha uppnått förmansplatser, så är fallet i synnerhet vid pianofabrikerna; en och annan är arbetschef, "superintendent". — Som fotograf har vår landsman Carl Horner från Stockholm vetat skaffa sig en ledande ställning, bröderna Nilsson, smålänningar, ha en af de förnämsta guitarr fabriker, J. E. Jakobsson är koloniens svenske bokhandlare och bestämmer såsom sådan genom sina bokuppköp i Sverige landsmännens litterära spis.

Följande dag fick jag en god gratislektion i savoir vivre, som för mig lyftade en liten flik af den slöja, som jag förstod dolde insidan af den nva milieu, i hvilken jag befann mig. Det var vid table d'hoten i hotellets matsal, där man klockan sju dinerade. Vid min sida satt en äldre majestätisk dam. Jag tyckte, det var slöseri att dricka vin, och begärde därför en half öl. Kyparen hade något ogillande i sin blick, som jag förstås ej fäste mig vid. när han ändå åtlydde min tillsägelse.

Den gamla damen: "You are a stranger, I guess."

"Yes, Madame."

Hon tycktes lycklig öfver att ha konstaterat detta, men det ogillande i hennes ton undgick mig ej, ehuru jag ej kunde gissa anledningen till hennes misshag. Alla andra drucko endast vatten vid bordet, så det kunde ej vara opassande att icke beställa in vin. I hopp om att utforska henne sade jag: "Jag har vissa principer, madame, och när jag är pà resor dricker jag aldrig vatten, man får lätt sjukdomar däraf" . . .

Hon afbröt mig: "Äfven jag har principer, och bland annat den principen att inom mina läppar kommer aldrig en droppe af rusdrycker."

Jag bugade mig tyst, och samtalet afstannade.

Det var ett klassiskt ögonblick, och jag förstod, att jag var i puritanernas land och i kvinnornas — d. v. s. de regerande kvinnornas

— land. Men jag hade ännu endast ett dunkelt begrepp om de saker, jag tangerade! De religiösa sekternas, moralisternas, de äldre styrande damkretsarnas, predikanternas, pressens politik i Nya England. — Men jag aktade mig sedan för att dricka öl till maten!

* o *

*

Svenska kyrkor i Boston. Den svenska ev. lutherska kyrkan benämnes i Amerika Augustana-synoden, hvilket namn är hämtadt från "Augsburgiska bekännelsens" latinska benämning. Flera präster af denna bekännelse finnas i Roston. Med en af dessa, pastor C. F. Johansson, gjorde jag bekantskap. Han berättade om sin församling följande:

Ar 1873 kom en af Augustanas präster till Boston och höll svenska gudstjänster i en kyrka, som för hvarje gång måste lånas och hyras af ett engelskt samfund. Att skaffa egen kyrka var ingen lätt sak. Men pastor Johansson försökte. En subskription ombesörjdes. TvÄ hundra-dollars tecknades. Fem cents (^i8öre) inkommo kontant. Kyrkans värde beräknades till omkring

— 90,000 kronor! Nu hette det, att det var orätt af prästen att narra pengar af enfaldigt folk till ett ändamål, som aldrig kunde förverkligas. Församling var dock organiserad och bestod af 140 personer. Ar 1875 hade dessa samlat omkring 11,000 kronor för sin kyrkobyggnad. Då sände modern Svea sin hjälp, och kgl.m:t beviljade kollekt i rikets alla kyrkor själfva juldagen år 1876. På andra söndagen i advent 1878 samlades då Bostons svenska församling för första

Pastor C- F. Johansson.

gången under eget kyrkotak. Denna kyrka är byggd i senii-gothik och belägen i hjärtat af staden. Församlingen räknar omkring 700 medlemmar. Numera finnas flera Augustana-församlingar i Boston.

Svenskarnas egenskap att vara ett religiöst folk tyckes i Amerika än vidare ha utvecklats, ty de tillhöra en mängd olika trossamfund. I Boston finnas sålunda äfven svenska metodist-, baptist-, episkopal-och missions-församlingar. Den sistnämnda grundades 1881 af en pastor Vincentius, hade 1902 324 medlemmar, en "ungdomsförening" och en söndagsskola.

Svensk sång i Boston. Vid Massachusetts ave. no. 434 bor en af Bostons mest kända svenskar, med. doktor Rickard Hogner, en

för den svenska nationaliteten i Amerika mycket intresserad man, talare vid Gustaf Adolfs- och Wen-nerbergs-fester samt först och sist mycket anlitad läkare. 1 hans sällskap besökte jag en afton Paine Memorial Hall, där Svenska Glee--klubben firade en fest. Denna klubb är en af de talrika svenska sångföreningarna i Amerika.

Vi inträdde i en stor sal, sedan vi vid ingången fått friska blommor till knapphålet. I salens bakgrund spelade en irländsk orkester, medan man samlades. De flesta bära högtidsdräkt, fruntimren ljusa toaletter. Samtalet föres mest på engelska. Konserten gjorde ett godt intryck. Stämmorna voro väl besatta, rösterna rena och klangfulla. — Med immigranterna kom denna sång till det främmande landet, men blott för att inom kort med Per Svinaherde aflägga sin förklädnad och framstå "som den störste konung, som på jorden månde gå."— Man sjöng endast svenska stycken, däribland några folkvisor.

Efter konsertens slut började dansen. Alla dansade på engelskt sätt. Programmet upptog 20 nummer. Vid 3-tiden på morgonen hade man emellertid hunnit igenom det.

J)r Rickard Hogner.

Ktt par dagar senare uppfördes i Dudley street-teatern den gamla hederliga folkpjesen "Anderson, Petterson och Lundström."

Jämte Gleeklubben finnas sångföreningen Harmoni i Boston och en stor mängd andra svenska föreningar.

Boston är en af Amerikas allra största städer. Den egentliga staden räknar en half million invånare. Bostons rykte är att vara en lärd och litterär stad. Harvard College och det bekanta biblioteket bekräfta detta. Det senare innehåller äfven en betydande svensk boksamling. Intrycket, som främlingen får af Boston, är dock öfvervägande det af en handelsstad. En betydlig del af immigranterna landstiga i Boston. Gatutrafiken är ytterst liflig trots de bekanta underjordiska järnvägarna och pelarbanorna.

Bostons engelska befolkning säges vara mycket exklusiv, och man räknar det som en ära att härstamma från de af Carl 1 år 1620 bortkörda puritanerna, de s. k. "pilgrimerna". — När skandinaverna se den i Boston uppstälda statyn af Leif Erikson, som

mer än ett halft år- Leif Erixon.

tusende före pilgrimerna och frivilligt satte sin fot pä Amerikas jord, torde de äfven böra känna en liten tillfredsställelse.

II.

I Skomakarstaden.

På obetydligt afstånd från Boston ligger den lilla staden Broek-

ton, där, som det påstås, världens största skofabriker äro belägna.

Man reser dit med järnväg öfver ett slättland, som man dock hindras att se från kupén,emedan en mängd affissche-ringstaflor äro uppställda längs järnvägslinjen.

Brockton räknar 35,000 invånare och är i förhållande till detta invånarantal mycket vidtomfattande. På dess hufvudgata fara elektriska spårvagnar fram och åter. Man bestiger en af dessa och begifver sig söder ut. Husen blifva färre, och man far fram ge-

Sveimku lutheraka kyrkan i Campello.

nom något liknande en villastad. Husen äro nätta och målade i ljusgrå färg. Snart befinna vi oss i Campello, Brocktons äldsta del och ett af Amerikas äldsta svenska nybyggen.

I numro 904 Main street knacka vi på och finna där en svensk skoniakarfamilj. Mannen är just hemma för att spisa middag. Familjen består af man, hustru och flera barn samt bebor ett litet trefligt hus med sex rum i två våningar. Mannen, hvars namn är G. E. Berg, upplyser, att i genomsnitt kan en skomakeriarbetare förtjäna tre dollars om dagen. De reda sig därför ganska bra, ehuru vid fabrikerna svenskarna i regeln representera endast arbetet, hvaremot kapitalet är anglo-amerikanskt. Blott i en af de många fabrikerna är svensk-amerikanskt kapital.

I Campello bo våra landsmän mycket samlade, och de ha där byggt flera kyrkor. Kolonien, som bestått sedan 1860-talet, räknar omkring 5,000 inedlemmar. Undervisning i svenska språket gifves i Augustana-kyrkans hvardagsskola åtta veckor hvarje sommar, och besökes den af omkring åttio barn. Studenter från Röck Island tjänstgöra som lärare.

i» ui

III.

I Worcester.

Åter står kappsäcken snörd. Vi säga farväl åt vänner i Boston och gå att möta nya i Worcester, Ny Englands största svenska stad, äfven den belägen i Massachusetts.

Det var med en känsla af väntan, jag i den bjärt dekorerade Pullman-vagonen afvaktade tågets ankomst till Worcester, ty jag visste, att på perrongen skulle möta mig den förste svensk i Amerika, som jag kände från det gamla hemlandet, min gamle akademikamrat från Uppsala, numera redaktören för tidningen "Skandina-via", Axel Tode.

Tåget brusar in under den väldiga glaskupolen, och där stod, trogen sitt löfte, den för alla (880-talets Uppsala-studenter välkända gestalten af mannen på en gång sångare, humorist och filosof.

Redaktör Tode tillhör dem, hvilka framgången åtföljt i det nya landet, och i hans sällskap var det sedan lätt att, så mycket tiden tillät, sätta sig in uti förhållandena.

Redan den första aftonen, jag vistades i Worcester, hade jag lyckan att sammanträffa med omkring tusen landsmän, som i ett af stadens större "auditorier" samlats för att lyssna till en engelsk präst, som höll föredrag om en resa genom Skandinavien, hvarvid han äfven förevisade scioptikonbilder.

Det var nästan rörande att iakttaga, med hvilken värma främlingens föredrag om det fjärran hemlandet följdes af de närvarande. Vid hvarje ny sci-optikonbild hoppades en hvar att få se en bit af sin egen hembygd. — För hvarje landskaps-eller stadsvy kom en enstaka applåd från någon liten grupp i den stora, mörka, af väntan fyllda salongen. Anlände föreläsaren i sitt tal slutligen äfven till Stockholm, men därifrån tycktes ingen Worcester-bo härstamma. Vår vackra hufvudstad tycktes ej igenkänd. Då lyste mot den hvita bakgrunden slutligen äfven konung Oscars porträtt, och ögonblickligen ljöd från hela auditoriet en den väldigaste applåd, som aldrig tycktes vilja sluta.

Worcester är en stad med närmare 100,000 invånare, och af dessa äro ungefär 12,000 svenskar och svenskars afkomlingar. Det är alltså icke så stor procent, men då de varit länge på platsen, är deras inflytande större än procentsiffran tycks angifva. Ett litet exempel härpå år, att det svenska julfirandet, och särskildt högtidlighållandet af julaftonen, hvilken sed för de engelska puritanerna var en styggelse, numera är ett allmänt bruk i hela Worcester. — I Amerika högtidlighållas för öfrigt icke de helgdagar, som ej inträffa på en söndag. Under långfredagen t. ex. hamras

det, bullras och köpslås som på hvilken annan dag som helst. Time is money.

Som sagdt, svenskarnas inflytande i Worcester sträcker sig till

28

Axel Tode.NYA ENGLAND.

skilda områden, men i synnerhet äro de^ledan-de inom industrien. De ha härför att tacka de svenska ingeniörerna.

En engelsk mil från Worcester ligger Norton Emery Wheel Com-panys fabriker. Det är en liten stad för sig, och invånarna i den staden äro Höganäs-bor, —skånsk-amerika-ner. Deras stad heter Gröna dal eller Green-dale, och deras tillverkning är smärgelskifvor.

Från en ringa verkstad, där vanligt lergods tillverkades, har här uppstått en helt ny industri, hvars betydelse i metallindustrien jag i någon mån sedermera i Deerings storartade verkstäder i Chicago och i plogfabrikerna i Moline lärt mig begripa. Smärgelskifvan (en sorts slipstensliknande hjul) ersätter nämligen numera en betydande del af svarfningsarbetet i metallindustrien och besparar därvid arbetskraft. Det är C. F. Hanson, John Jeppson och sonen George Jeppson, som utvecklat denna industri till den för-

Xorlon Emery Wheel Co.NYA ENGI.AND.

nänista i sitt slag. Materialet till smergelskifvorna hämtas frän Mindre Asien och Birma, och fabrikens alster gå ut öfver hela världen. Omkring 300 skåningar äro sysselsatta med denna tillverkning. De bo rundt om fabriken på de något kala kullarna i "två- och tre-däckare." — Vi besöka arbetsförmannen Olof Janson i hans hem, som är en "tvådäckare", d. v. s. ett tvåvåningshus,hvars öfre våning uthyres. På nedre botten bebor han själf 4 rum och kök, trefliga, nätta, men efter amerikanskt bruk mycket små rum. Hans barn, små ljushåriga och blåögda ungar, springa omkring och tala engelska med hvarandra. Tilltalar man dem på svenska, förstå de emellertid äfven detta språk.

"Hur lära de sig att skrifva och läsa svenska?"

"Jo, på sommarferierna komma Augustana-studenter hit från Röck Island och hålla svensk skola."

Vi få veta, att Jansons hus kostar 2,500 dollars och tomten 600, hvarefter vi få nöjet göra en visit hos herr Jeppson i hans eleganta villa, där porslin med svenska riksvapnet m.m., om Sverige påminnande, naturligtvis särskildt fängslar vår uppmärksamhet.

Efter att ha tackat vår förekommande ciceron och värd går färden åter mot staden, längs hvars hufvudgata man oupphörligt läser svenska namn på skyltarna: Lundborg, bokhandel; S. C. Hanson, musikhandel; Hjelm, herrekipering; Bergvall, apotek; Ekstrand & Petterson, manufakturhandel o. s. v.

Ett litet stycke söder om staden ligger en ännu större koloni, mest bestående af värmlänningar och andra bergslagsbor. I)et är Washburn & Moen Mfg. Co ^stora stålverk, numera en del af U. S. Steel Corporation. Platsens namn är Quinsiga-mond. Men i staden med detta besynnerliga namn heta ga-

Halmstadsgalan.

30NYA ENGLAND.

torna Halmstads- Ekmans- och Karlstadsgatan! Och vid dessa gator ligga små vänliga trähus, innehållande från tre till sex rum hvardera. Det är svensk-amerikanska arbetares hem, och häl fram-lefva de sitt lif.

Dessa fabriker äro de största i världen på sitt område: tillverkning af stålkablar, stållinor, kraftledningar och ståltråd Arbetsstyrkan uppgår till flera tusen man, och att se, huru af de väldiga stålsmältorna blir först en glödande halfmeter tjock orm och slutligen en smal, smidig tråd, är storartadt. Ledningen af dessa fabriker har alltid varit anförtrodd i svenska händer. För närvarande stå de under ingeniör E. Trotz' öfverinseende. Det allra största antalet ritare är äfven svenskar. — Äfven här mötte liksom en underström allestädes, jämte stolthet öfver och kärlek till det nya hemlandet, en djup pietet och hängifvenhet för det gamla. Så talade man t. ex. om rena söndagsskolor, d. v. s. där undervisningen ägde rum uteslutande på svenska språket. För öfrigt måste

iVaslihurn ét Moen zldlverk.NYA ENGI.AND.

dock barnen enligt statens lag bevista de publika skolorna, där engelskan är undervisningsspråket.

Många glada öfverraskningar bereddes mig under vistelsen i Worcester, så framför allt genom sammanträffandet med ännu en Uppsala-kamrat, numera redaktionssekreteraren i "Skandinavia", Sigurd Hollender. Man förstår lätt, att i den förtroliga krets, som

Srea (lilles klubbhus.

vi järnte nämnda tidnings ägare, herr Erik Knutson, i den sistnämndes gästfria hem, bildade, många interiörer ur det svensk-amerikanska samhällslifvet skulle belysas, som eljest för den resande främlingen skulle förblifvit tillslutna.

I Worcester finnas icke mindre än åtta svenska församlingar, tillhörande olika trosbekännelser, samt ett ännu större antal föreningar, däribland Svea Gille med eget stort klubbhus, vidare Svenska

Gymnastikklubben och sängarsällskapen Lyran och Brage. Utom "Skandinavia" utgifves i Worcester tidningen "Svea" och en finsksvensk tidning.

Ett lokalhistoriskt arbete af beståndande värde med titeln "Svenskarna i Worcester" utgafs 1898 af Hjalmar Nilson och Erik Knutson, den senare min följeslagare till de förut beskrifna fabrikerna.

Min väg genom Amerika var så lång, att jag tyvärr icke kunde besöka alla svenska kolonier där, icke ens alla stora sådana. Dylika finnas i Newport, R. I., New Britain, New London, Hartford

kapten .Y. P. Klase med familj (barn och barnbarn), New Sweden, Maine.

och New Haven, Conn., och på många andra ställen. I Maine,som eljest just icke är berömdt för sitt jordbruk, har dock en svensk åkerbrukskoloni, tack vare ihärdigt arbete, blifvit rotfast. Den bär namnet Nya Sverige och är belägen ända upp åt Kanadas gräns. Den är också den enda åkerbrukskoloni, som allt sedan 1700-talet lyckats i Maine. Det är Förenta staternas populäre minister vid svenska hofvet Honorable W. Thomas, som år 1870 såsom dåvarande immigrationskommissionär grundat kolonien, som år 1900 räknade 2,500 invånare. En bok "The Story of New Sweden", utgifven 1896 i Portland, Me., förtäljer dess öden.

Af Nya Englands fem och en half millioner människor voro enligt 1900 års statistik följande antal svenskar.

Personår födda i Sverige. Ffldda i Amerika af i Sverige födda evenakar. Maine................... I.935 3-558 New Hampshire.......... 2,032 2,989 Vermont................. 1,020 I,6oi Massachusetts............ 32,192 49-595 Rhode Island............ 6,072 9.323 Connecticut............. 16,164 26,552 59.415 93,618

Naturligtvis är i verkligheten antalet vida högre än dessa 153,035, emedan endast första i Amerika födda generationen är upptagen i statistiken. Som synes, är procentantalet från Connecticut, som har endast 900,000 invånare, öfverraskande stort. Författaren C. F. Peterson har också i sin bok "Sverige i Amerika" roat sig med att konstruera Connecticut som en rent svensk stat.

I New Britain finnes såsom på så många andra ställen svensk kyrka och församling. Svenske pastorns namn där är S. G. Öhman.

— Det var under det sydafrikanska krigets häftigaste skede, som mitt vistande i Nya England inföll. Öfver allt talades om engelsmännens nederlag, och de flesta, svensk-amerikaner åtminstone, yttrade sin glädje öfver boernas framgångar i kampen för sin frihet. Äfven jag delade dessa känslor, men samtidigt, som mitt hjärta var på boernas sida, var mitt hufvud på engelsmännens. Balansen mot Ryssland! — Det var då, som för första gången ord riktades till mig 0111 samhörighet mellan Amerika och Sverige äfven i politisk mening, ord 0111 amerikanskt stöd åt västerländsk-kultur och bildning mot. österländskt hot. Perspektiv, som varit tillslutna, öppnades. Och se, där stod ett ungt Sverige där borta i den nya världen, modigt, stolt, medvetet om sin kraft och om sin rätt. såsom del i världens mäktigaste republik, Nordamerikas Förenade stater, hvars fria folk aldrig skall tåla, att ett annat fritt folk, som står det så nära som modern sin dotter, slås till marken af en öfvermakt. Den man, som först talade dessa ord, var New Britains svenske pastor.

— Men han var ej den ende! Sverige, ditt namn står ej mer bland de små nationernas. Såsom förr betyder ditt namn storhet och makt, ty såsom förr ha dina söner dragit på segerrik eröfringsfärd.

34New York.

ramför mig ligga städerna New York, Brooklyn, Jersey City, Elizabeth, Newark, o. s. v. För några år sedan konsoliderades de inom staten New York belägna städerna, New York. Brooklyn, Jamaica, i.ong Island City m. fl., under en styrelse, och detta "Greater New York" har nu öfver tre millioner invånare och är näst London världens största stad. Denna jättestad är kringströdd på öar, halföar och fastland, stor som ett landskap, men sammanbunden med ett konstrikt nät af järnvägar, ångbåtslinier och spårvägar.

För de flesta immigranter är New York den första plats i Amerika, som de göra bekantskap med.

De komma utifrån oceanen förbi Sandy Hooks fästningsverk, förbi Coney Islands magasiner, upp på Hudson River. Där se de regeringsbyggnaderna på Guvernörs-ön och där bakom en stad, som tyckes ligga på ett berg. Det är "skyskraporna", som stå på det låga Manhattan, men som äro så höga, att de göra intrycket af en högt belägen stad.

Men när immigrantångaren kommit så långt, stannar han. Ingen får lämna sin plats.

Då är det, som de stora färjorna lägga ut från Ellis Island och nalkas det fjärran från komna skeppet för att lossa dess last, — landsätta dess lefvande laddning!

Hvilka scener utspelas icke nu!

35De stackars immigranterna, hvar och en i sitt hemlands dräkt, hvar och en i orolig väntan på hvad komma skall, hvar och en talande sitt tungomål, fösas, sjösjuka och släpande på sina tillhörigheter, ned i färjorna. — De tro nu, att deras lidande skall taga ett slut, det ohyggliga lidande, som heter en färd öfver Atlanten i tredje klass och som emigrant! I)e tro nu, att de äro på väg direkt till det förlofvade land, som flyter af mjölk och honung. Men i stället komma de till — Ellis Island.

Denna plats tillhör Unionen, ty det är numera (sedan 1893) Förenta staterna samfäldt och icke staden New York, som mottager immigranter. Ellis Island är en ö med stora af röd tegelsten byggda baracker och sjukhus. ' Dit samlas immigranterna .

NEW YORK.

36

Skyskrapor i A eto York.NEW YORK.

Hvarje last af nykomlingar släppes in i en särskild afdelning af dessa tegelstenshus, passera genom ändlösa korridorer, uppför trappor, nedför trappor, vaktade af amerikanska uppsyningsman. Småningom utportioneras lagom stora grupper af de kommande främlingarna i olika stålnätsburar, belägna i en stor sal, stor som ett torg. Luften och doften äro här något bättre än i de trängre korridorerna, och än den var på det af de sjuke förpestade mellan-däcket på oceanångaren.

Regeringsbyggnaden ä KUU Island.

Mellan ståltrådsburarna äro gångar. Vid ändan af hvarje sådan gång står en undersökningskommitté, förbi denna kommitté drifves så småningom innehållet i ståltrådsburarna. Så här låter det ungefär:

"Hvad heter ni?"

"Magnus Andersson."

"Hur gammal är ni?"

"Tjuguett år."

"Hvart skall ni resa?"

"Till Chicago."

37«

"Hur mycket pengar har ni?" "Trettiotvå kronor." "Låt mig se dem."

"Men biljetten till Chicago kostar mer. Hur skall ni då kunna resa dit? In med med honom för Immigrationsdomstolen!"*)

Allt detta (och jag har ändå hoppat öfver läkarebesiktningen!) kan nu tyckas egendomligt, och nog äro immigranterna själfva öf-verraskade och snopna öfver sitt mottagande i frihetens förlofvade

Interiör (tf regeringsbyggnaden d K Un Island.

land. En lustig episod på detta Kllis Tsland var t. ex. socialisten August Palms erfarenhet. Han har själf berättat därom, huru han — 0111 jag minnes rätt i flera dygn blef kvarhållen i en af dessa burar.

Men förklaringen är helt och hållet till fördel för Förenta staternas regering och ämbetsmännen på Ellis Island

*) Denna domstol kan d:">ma ftngabubolajren Att till Europa Återföra fattiga, sjtifca öller brottBliga immigranter. "Immigration I.aws and Regulatione'" ii ro af den 10 augusti 1KDS och finnas i Treasury Departinents ämbetstryck samt kunna köpas separat från Government Frinting Office i Washington, D. C.

Förr i världen voro immigranterna ett värnlöst byte för skojare och bedragare, "imrnigrantrunnare", som narrade från dem allt hvad de ägde, ja, t. o. m. styrde så till, att de såldes som en sorts slafvar till södern. Fanns det unga flickor bland immigranterna, funnos äfven de, sorri togo hand om denna eftersökta vara. Med ett ord: immigranterna voro utsatta för de allra största faror och gröfsta missöden. Att göra ett slut på detta är en af orsakerna, hvarför det går så strängt till på Kllis Island. Den andra orsaken är, att Förenta staterna önskar freda sig för invandrare, som genom sjukdomar, brottslighet eller för stor fattigdom anses skadliga. Passtvånget, hvarom man i det europeiska västerlandet intet vet, är därför mycket strängt i Amerika.

De immigranter, som uppgifva sig skola resa till någon annan plats än New York, afsändes, sedan de genomgått Ellis Islandkuren, till respektive järnvägsstationer i New York, inpackas på tågen och skickas i väg. De, som föredraga att "bese staden" först, ångra ofta bittert detta sitt beslut. Genast vid landstigningen i Battery Park äro då "runnarna" framme för att fånga dem, trots att polisen gör allt för att freda dem, t. o. m. drifver skojarna bort med piskrapp!

Det bör tilläggas, att salongspassagerare (I och II klass) helt och hållet undgå besiktningen på Ellis Island.

De immigranter, som ämna stanna i New York eller trakten däromkring, kunna naturligtvis icke allt fortfarande vallas af Förenta staternas ämbetsmän. Men här år det då, som den enskilda hjälpsamheten inträder.

I nr 5 Water street, alldeles i närheten af Battery Park, är det Svenska immigranthemmet inrymdt. Dess styrelse utgöres af pas-

Immigranter landstiga.

torerna G. Nelsenius, under många år New York-konferensens ordförande, Stolpe, Lilja, redaktör Håkan Johansen m. fi. Immigranter få här fullkomligt säkert skydd, goda råd och anvisningar m. m. samt nattlogi för 25 cents natten. Äfven sina måltider kunna de intaga här.

Vid Greenwich street ligger Skandinaviska immigranthemmet ordnadt ungefär på samma sätt och stående under uppsikt af pastorerna H. Ljung, I. Axelson, F. Logren, O. Henrikson m. fi. Vid State street finnes ett norskt hein under en hr Pettersens ledning,

Svenska [ulherska&immigranthetnmef. 5 Wa!er street,

och i själfva regeringsbyggnaden vid Battery Park finner man "Immigration free labor bureau", en praktisk institution, där, som af namnet synes, arbete anskaffas åt nykomlingar. Denna arbetsbyrå förestås af en hr Ahl, f. d. underofficer vid ett af våra gardesregementen, samt underhålles af svenskar i New York; i dess styrelse sitta hrr E. Lundgren, Dahl, Wern m. fi. Norrmän, finnar och danskar få äfven här kostnadsfri hjälp.

De enda agenter, som tillåtas landstiga på Ellis Island, äro emellertid präster, som för sin bekvämlighet fått sig anvisade flera rum i regeringens byggnader.

I.

E(† väldigt schackspel.

Från Ellis Island komma vi med färjan till Battery Park, där John Ericssons staty är rest, samt därifrån ifi på Broadway.

Ett par ögonblick åt hvartdera af Dominion-, Cunard-, Bremer-, Hvita Stjärn-liniens kontor!

Ar det icke intressant: alla de i hvitt och rödt rutade kartorna — det är tablåer öfver västerns jord! Och alla de med firmamärken stämplade brefven, det är agentrapporter från Europa: Skandinavien, Böhmen, Galizien, Tyskland.

Här spelas höga spel om nationers framtid. Men endast en sy n pu nk t göres gällande: penningevinstens. Några andra värden existera ej för de män. som syssla här. Språk-, kultur-, nationalitetsintressen äro för dem främmande ord, som de behöfva slå upp i ett konversationslexikon. Och dock — de -föra folk från öster till väster. De befolka en dal med en nation, en slätt

med en annan. Deras kartor äro sannerligen schackbräden, värda

andra spelare än dessa bokhållare, som ej förstå mer af hvad de göra än lärpojken, som bröt sönder Gutenbergs helsidesträsnitt. Så har Amerikas kartblad tryckts med rörliga typer. Ingen nationell helsida!

Fantasien kan låta värdiga spelare taga plats vid de hvita och röda landrutorna. Icke ens astrologerna ha förmått gifva ett schackspel likt detta åt den store kardinalen eller den store kansleren.—Hvilken syn Richelieu och Axel Oxenstierna vid detta schackbord, där hvarje ruta är en provins och det hela en världsdel!

Immigranter i Batteri/ Park.

Med vemod går ens tanke till året 1869 och den berömda Lindha-genska motionen till svenska riksdagen det året, som gick ut på att samla och ordna den då nya emigrationen. Hvilken enorm och småsinnad kortsynthet har det icke fordrats för att afslå densamma!

Man hade kunnat spela schack — i stället lät man vårt folk spela hasard. Rutorna här byta färg och visa rouge et noir i en hvirflande roulette. Intet tankespel.

»

II.

New York och Brooklyn i fågelperspektiv.

Vill du skåda all världens härlighet, sådan den moderna kapitalismen skapat den, låt dig föras upp på ett högt tak, och skåda därifrån, från en af "skyskrapornas" tak, ut öfver New York.

Den tyska konsulatbyggnaden vid Broadwav är en sådan skyskrapa. I dess nedre vestibul upptages den ena väggen af dörr vid dörr, hvardera ledande till en hiss eller elevator. På några af dörrarna står "Express." Den som har ondt af svindel bör ej välja en expresshiss, men för tidsbesparings skull taga vi en dylik. Hej! I ett nu äro vi tjugutvå våningar uppe i luften och stiga ut på det stora, platta, ined bröstvärn omgifna taket.

Väl ditkomna och -hållande i våra hattar, så att icke stormen, som ständigt råder häruppe, skall taga dem och slunga dem ut i rymden, se vi djupt under våra fötter det underbaraste panorama, som väl under tidernas lopp erbjudits på denna planet.

Här rakt under oss är Broädway, världsstadens förnämsta pulsåder; de skalbaggsliknande tingestarna, som i långa rader kräla där nere, äro taken på de elektriska spårvagnarna; de små svarta punkterna äro affärsmän, sedda från vår upphöjda ståndpunkt.

Den rektangulära gröna rutan, rakt i norr, är Central Park, och gatan vid dess högra kant är Femte avenyen, millionärernas gata. Att här äga en jordbit omkring 80 fot bred och 120 fot lång, på denna jordbit en villa af röd eller grå sten, i denna villa en inredning, liknande inredningarna i de öfriga villorna vid samma gata, vidare ett par negerbetjänter, en automobil och ett kassaskåp, det senare innehållande icke pengar utan "checkar" på i andra stål-

hvalf förvarade värdepapper: att äga detta är målet för det jäktande lifvet i jättestaden, som vi häruppifrån se ned på.

Kunde vårt öga genomtränga molnstoden i väster, skulle vi där, på andra sidan om Hudson-floden, se järnvägsstationerna i Hoboken och Jersey City, hvilkas järnvägsvagnar utgöra balansen mot den handelsflotta, som oafbrutet lossar och lastar i dockorna vid West street. Och rikta vi vår blick mot söder, kunna vi med kikare se ytterligare ett stort antal järnvägsstationer pä Staten Island, som med skeppen på The Narrows utbyta varor. Vidare veta vi, att längs hela I.ong Island vid Coney Island och Rockaway ett liknande utbyte äger rum. Men människorna, som syssla härmed, kunna på detta afstånd endast urskiljas, när de i större flockar mala på sin grottekvarn.

New Yorks väldiga betydelse som handelsplats framgår däraf, att mer än 50 procent af Förenta staternas utrikeshandel går genom dess hamnar. Det årliga bytesvärdet öfverstiger fyra milliarder kronor. Skeppens, de in och utgåendes, tontal stiger till femton millioner.

New Yorks industri är proportionsvis mot dess varuutbyte och handel icke så storartad. Men riktar man kikaren åt väster, tyckes hela horisonten öfver Montclair, Bloomfield, Arlington, Lyndhurst, Kingsland o. s. v. vara insvept i rök. Likaså skönjes vid East rivers stränder helt nära oss fabrik vid fabrik Deras antal, som växer för hvarje dag, har nått höga fyrsiffriga tal, deras årliga tillverkningsvärde når upp till tre milliarder kronor, och de sotiga, oljiga och dammiga individerna, som där inne svettas vid de rastlösa maskinerna, äro lika många som alla invånarna i Västergötland och Halland.

Hvilken invecklad mekanism är icke en stad sådan som den, på hvilken vi nu se ned! Själf tror sig denna stad vara metropolen i världens friaste land. Hur egendomlig, nästan humoristisk förekommer icke denna tro, när man ser de fjättrar, som här förena alla individerna med hvarandra och af dem alla göra en enda mekanism, som verkar nästan fullkomligt automatiskt.

Från alla de nu beskrifna arbetsplatserna, ske ppsh varf ven, järnvägsstationerna, upplagsplatserna och magasinerna löpa osynliga trådar (dels äfven synliga!) till de stora kontorsetablissementen vid Broadway och Wall street. Framkomna dit materialisera dessa ledningar sitt värdeinnehåll på några få koncentrationspunkter.

Sådana äro vid B road way: Consolidated Stock and Petroleum Exchange-, Manhattan Life Insurance-, Exchange Court- Buildings, vidare alla bankerna och Förenta staternas filial af dess finansdepartement vid Wall street, en gata, som liknats vid världens finansiella barometer, hvars accelerationer äro beroende af hela världens varubehof, sådant det genom pressen, börsnoteringarna och de stundliga telegrammen från alla länder reflekteras och återgifves af hjärnsubstansen hos de män, som här med penna i handen och skärm för ögonen tillbringa sitt lif, kämpande med hvarandra om de 80 fot breda och 120 fot långa jordbitarna vid femte avenyen.

De egendomligaste koncentrationspunkterna äro dock New York Clearing House Association vid Nassau street och Stock Exchange vid Broad street. I den förstnämnda institutionen, hvars betydelse är att göra penningar på sätt och vis obehöfliga vid varuutbyte, "klaras" dagligen "checkar" för omkring 500 millioner kronor. Endast för att bli medlem i den senare, i fondbörsen, har betalats ända till 125,000 kronor.

Rakt i söder flyter genom Upper Bay det gråbruna vattnet med millionstadens kloakledningar långsamt ut mot hafvet.----

K ni.

Svenskarna i New York och Brooklyn.

Min uppgift är icke i första hand att skildra New York. Detta är en uppgift, som skulle kräfva volymer, och den, som ej varit där, skulle ändå svårligen kunna bibringas en rätt idé om jättestaden. Min uppgift är att berätta om svenskarna

i denna stad. De utgöra en liten del i detta stora maskineri, - en liten försvinnande del i denna storstadsdans kring den gyllene kalfven!

Äfven svenskarna i Greater New York (så kallas jättestaden, inbegripet Brooklyn, Long Island City, m. fl. städer inom staten New York, men ej Jersey City, Hoboken och andra städer belägna inom staten New Jersey, hvilka dock med de förra utgöra en enda stads-kotnplex) äro vid första anblicken en oförståbar och hemlighetsfull gåta. — Hvilken ställning intaga de? Hvilka möjligheter ha de?

Så småningom skilja de sig dock åt i olika grupper. Ur den

massa på ungefär 50,000 svenskar, som för närvarande torde lefva bland den stora stadens mer än tre millioner invånare, framgå sålunda de svenska ingeniörerna, som äro mycket bekanta bland amerikanerna, vidare de svenska tjänarna, som äro ännu mer kända, vidare enskilda, som kommit ett stycke upp på lifvets ekonomiska trappstege, vidare grofarbetarna, butikbiträdena och slutligen de, som ännu ej hunnit att bli inrangerade i någon grupp, och som kanske aldrig bli det, de, som förolyckats i Sverige och förolyckas här.

Det finnes också andra indelningsgrunder, hvarigenom man kan lära att känna New Yorks svenskar. Där ha vi först "kyrkfolket", d. v. s. de, som tillhöra någon församling, vidare de, som befolka "saloonerna'", vidare de, som tycka om att roa sig på danslokalerna, vidare de politiska klubbarna, socialisterna och de ekonomiska klubbarnas folk o. s. v.

Den äldsta svenska församling i New York är Gustaf Adolfs-församlingen, stiftad 1865 och nu i besittning af en mycket stor och vacker kyrka samt en prästgård, 217 E. 49th str. Äfven i Brooklyn finnas flera församlingar och vid Pacific str. 490 en verkligt monumental svensk kyrka. De öfriga bekännelserna hafva äfven många och stora gudstjänstlokaler rundt om i staden, mest i Brooklyn. Sålunda äga metodisterna en kyrka vid Pacific st., missionsvännerna sin Pilgrimskyrka, 413 Atlantic ave.. o. s. v.

De amerikanska församlingarna likna rätt mycket klubbar i bästa bemärkelse, så nämligen, att medlemmarna af samma församling samtidigt bilda en umgängeskrets, förenad medelst vänskapens och sympatiens länkar. Detta torde ha sin förklaringsgrund däri, att alla församlingar äro bildade på frivillig väg, och lika ha

IiKjånqe.n tii! Hihjrimskyrkun.NEW YORK.

slutit sig tillsamman med likasinnade.

Jag erfor detta en afton, jag fick vara Gustaf Adolfs-försam-lingens gäst. Det var alldeles som en stor familj, då man samlades i kyrkans undre våning kring kaffebordet. Församlingens pastor, Mauritz Stolpe, var därvid samtligas förekommande värd. Likaså var förhållandet i församlingarna i Brooklyn, där jag hos doktor Jacobson, pastor i Betlehems kyrkan, äfven var inbjuden.

* *

*

Svenska Ingeniörsklubben i Brooklyn. En kväll stannade utanför mitt boardinghus en hyrvagn, i hvilken min vän, advokaten Ernst Lundgren, uppenbarade sig för att hämta mig till Svenska Ingeniörsklubbens fest, som ägde rum samma afton. — Ernst Lundgren är en af de mest kända svenskarna i New York och bela östra Amerika för öfrigt, dels till följd af den advokat- och patentaffär han drifver vid Park Row, dels till följd af det intresse han ådagalagt för den svenska nationaliteten. Vi anträdde alltså färden till 231 Union Street, Brooklyn, som är ingeniörsklubbens lokal.

Om en liten stund befunno vi oss på ort och ställe och tillsammans med ett halft hundratal ingeniörer samlade kring en riktig svensk sexa, smörgåsbord m. m.

Man fick här lära känna en mängd små och stora interiörer från ingeniörernas lif och kamp för tillvaron. Bland annat påstods, att 24 procent af från Tekniska Högskolan utexaminerade elever hamna i Amerika samt icke mindre än 40 procent af de från öfriga tekniska läroverk kommande civilingeniörerna.

En nykommen ingeniör erhåller 15 dollars i veckan, som sedan kan stiga till i bästa fall 50. En och annan har haft stor

lycka.

Naturligtvis kom elektriciteten på tal, som i Amerika i så stor utsträckning användes som drifkraft. Man påstod, att den tid, när

Pastor-Mauritz Stolpe.

de svenska järnvägarna komma att drifvas med elektricitet, vore helt nära. Man byggde mycket för dyrbara och tunga järnvågar i Sverige. Deras bärighet stode i intet förhållande till de frakter, som erbjödos. Man kunde i många fall vara lika bra betjänad med enkla elektriska spårvagnar, sådana, som redan genomkorsa många af Förenta staterna, särskildt Illinois och Iowa, och på hvilka äfven små godståg insättas. Dessa spårvägar tålde mycket större lutning än vanliga järnvägar och kunde därför anläggas särskildt i Småland och Norrland med endast e n liten bråkdel af hvad de nuvarande järnvägarna i Sverige kosta. En hästkraft (elektrisk) med ledning från Niagara vattenfall kostar 20 dollars om året och från floden Masséna, N. Y., endast 12 dollars, under det på samma tid och med samma fordringar kostnaden för ångkraft stiger ända till 48 dollars. (Jag har ej varit i tillfälle att kontrollera uppgifterna.) En svensk firma, Johnson & Lundell Electric Traction Co., en efter hvad det påstods millionfirma, med hufvudsäte i London, är specialist på elektriska järnvägar.

Ingeniörsklubbens lokal bestod för öfrigt af klubb- och biljardrum, och för aftonen hade man engagerat en engelsk trollkarl, som roade sällskapet. Vi skildes från de glada unga männen med känslan af att ha gjort många goda bekantskaper. Klubben omfattar öfver 200 medlemmar, af hvilka dock blott ett 60-tal bor i New York.

Advokat Erntt Lundgren.

Boardinghus-lif. Linder min vistelse i Brooklyn bodde jag i flera veckors tid i fru Larsons eller Lawsons boardinghus, som då var beläget röo Bergen street. Hos fru L. kinesade ett stort antal

skandinaver, typografer, handelsbiträden, "clerks", ingeniörer 111. fl. Man betalade för ett rum och tre mål mat 3.78 kr. om dagen, som ansågs och säkert också va‡ mycket billigt.

Vid de gemensamma måltiderna hade en hvar sina erfarenheter att berätta och om kvällen en hvar sina nöjen att ombestyra, Allt liknade i detta fall de inackorderingsställen, som jag minnes från min skoltid i Stockholm. Men innehållet i samtalen var nytt. Det var ofta politik, d. v. s. New York-politik, som behandlade kampen mellan de andligt och de världsligt sinnade eller mellan irländarna och skandinaverna. Irländarna äro svåra motståndare, emedan de förfoga öfver polismakten, som består af irländare! Ofta var äfven ekonomien på tal. Att få anställning var ej svårt, att bli af med den var än lättare! Ofta voro yrkeskamrater skuld därtill. Man får ej vara rädd för något slags arbete. Det händer, att en skrifvare eller "clerk" rätt som det är ser sig tvungen till grofarbete. Man nödgas t. ex. taga tjänst hos en "express" och bära andras flyttsa-ker. Den första tiden kännes värk i armar och rygg,- men det går!

Oftast äro anställningarna af kort varaktighet, och långa tider af arbetslöshet inträda, men har man lyckats vinna en amerikans förtroende, är han å sin sida mycket ordhållig och pålitlig.

* *

*

Dans och nöjen. Ville vi ha förlustelse en kväll, gingo vi upp

till Atlantic avenue.

Hela Atlantic avenue är för öfrigt en öfvervägande svensk gata. Här finnas svenska krogar, "sa-looner", smärre handelsaffärer, barberar -stugor, begrafnings-byråer (däribland den kände A. P:s — A. P. Johnsons), danslokaler och ett oändligt antal kommissionskontor, s. k. "platsbyråer", pre-

Vid Atlantic Avemu.

dikolokaler o. s. v. Där finnes äfven en och annan svensk bokhandel, hvarest den svenska tidningen "Nordstjernan" säljes. Alla klubbars och dansföreningars möten annonseras i den samma.

En kväll valde vi Orpheus' maskerad.

Ännu rådde marsväder med snöglopp, och insvepta i våra kappor plumsade vi vid g-tiden på aftonen nedåt Atlantic avenue, ett stycke nedom Smith street. Här funno vi en stor, ståtligt upplyst lokal, i hvars nedre våning marschalkar med granna band i knapphålen sålde biljetter. På dansprogrammen funnos värdarnas namn tryckta.

En trappa upp öppna sig portarna till stora danssalen, ett verkligen jättestort rum, dekoreradt med flaggor och fantasivapen. En brokig skara rör sig här, dock äro alla landsmaninnor, ehuru de för aftonen kostymerat sig till indianskor, mexikanskor, negrinnor, dansöser, dalkullor o. s. v. De flesta af kavaljererna äro också karaktärsdräkter. Och så spelar musiken upp "grand marsch". Omkring 130 par marschera rundt salen, under det olika färgadt ljus från en elektrisk strålkastare kommer de bjärta dräkterna att framstå än bjärtare. — Alla dansa äfven här på engelskt vis. T. o. rn. polkan har fått en främmande anstrykning. Lancier och two-steps återkomma ofta. 1 de närbelägna smårummen ätes ice cream och drickes öl. — Samtalsspråket är både svenska och engelska, men dansledarna begagna engelska.

Del år värdt att minnas, med hvilket behag och säkerhet dessa flickor dansa de för dem nyss främmande engelska dansarna. Först långt fram åt morgonen skils man åt.

Ofta äro dessa dansnöjen tillställda i förening med uppförandet af en liten teaterpjes, som utföres på engelska, ofta äro de tiJlställda af klubbar eller — lifförsäkringssällskap. Men hvarje torsdags- och lördagskväll, de kvällar, då tjänarna ha ledigt, är det alltid danstillställningar, och vid Atlantic avenue är mycket godt om lokaler, som lämpa sig för dessa små nöjen.

Innan jag fått min lektion i lefnadsvishet i Boston, var jag mycket okunnig om bruket vid vissa tillfällen i Amerika. Jag visste sålunda icke, att det ej är tillåtet för en person, som anser sig själf för en gentleman, att besöka ett café därför att jag aldrig i Amerika besökt något dylikt. Detta är docx helt enkelt omöjligt, emedan caféer där icke existera. Hela vårt cafélif är fullkomligt okändt! — Ja, så besynnerligt det än låter. —

Där finnas restauranter, där mat serveras, och där finnas salooner, der spirituösa serveras, och där finnas American bars på de stora hotellen, men i det fördolda. Men det finnes icke en plats, där man efter maten sitter med en cigarr vid en kopp kaffe eller en likör.

Saloonerna likna mest våra bolagskrogar, med en disk, där gästerna bli serverade af

de alltid maskulina uppassarna.

* *

*

Svensk press i Nerv York. Flera svenska tidningar ha utgifvits i New York och utgifvas där fortfarande. Bland dessa är Nordstjernan. Grundlagd af den i de vidsträcktaste kretsar kände och med förtroendeuppdrag af alla slag öfverhopade immigranten Håkan Johansen, en af de gestalter, som i den svensk-amerikanska historien länge skall lefva, skötes nu denna tidning hufvudsakligen af herr Charles K. Johansen, grundläggalens son. Med Nordstjernan är förenad tidskriften Valkyrian, som dock står under särskild ledning af herr Edvard Sundell. Valkyrian utgör icke blott ett prof på hvad modern boktryckarkonst kan åstadkomma af smakfullt och gediget arbete, utan den är äfven af stor betydelse för den svensk-amerikanska nationens historia, emedan där finnes samladt dels ett rikt personhistorisk! galleri öfver män, hvilkas lifsgärning är sammanbunden med Svensk-Amerika, dels en mängd föreningars och kyrkosamfunds historia, dels historiska bidrag. Några af våra illustrationer äro med välvilligt tillstånd lånade ur Valkyrian.

I New York utgifves de svensk-amerikanska socialisternas tidning, Arbetaren, af herr V. Funke, samt flera kyrkliga blad, bland hvilka märkas Svensk Kyrkotidning Brefdufvan. Pilgrimen och Missions-bladet.

Bowery Street-NEW YORK.

Pressen har i allmänhet vetat att intaga en självständig ställning, ehuru försök särskildt från de mäktiga och kapitalstarka immigrantbolagen och ångbåtsbolagen att bemäktiga sig det tryckta ordet nog kunna tänkas förekomma. Man kan derför lyckönska New Yorks svenskar öfver att på detta område vara godt betjänade.

Svensk Almanacka utgifves äfven i New York af bankfirman Nielsen c\: Lundbeck, 24 State street.

Åtskilliga svenska skriftställare äro bosatta i New York; bland dem hade jag nöjet att göra personlig bekantskap med herr Charles Johansen, som redan nämndt Arordstjernans redaktör, herr 1'er Ragnarson, en synnerligen entusiastisk och liflig person. herr-Aron Ingvall, känd äfven i Sverige genom sina korrespondenser och i Amerika en af svenskhetens banerförare, vidare med herr Nils Jonson Roos, på en gång filosof, skald och staden New Yorks trädgårdsmästare. Äfven pastor Stolpe intager en icke obemärkt plats inom den svensk-amerikanska Parnassen.

K

IV.

I Nya Upsala.

Det var en vårsolig marsdag, som jag vid kajen i Battery Park steg ombord på den en jättesköldpadda liknande ångfärjan för att från New York fara öfver till Jersey City. Här "tager" man järnvägen, som på ett par timmars tid förer den resande till den lilla staden New Orange, belägen i den yttersta gränsen af "Greater New York", staden med tre och en half millioner invånare.

Gränstrakten mel lan den väldiga sta-

Å ngfiirjaNEW YORK.

den och den åkerbrukande landsbygden utgöres af milsbreda nejder, redan indelade i byggnadstomter, gator och torg, men ännu föga bebyggda. Dessa trakter likna mest en naturlig park: inga gärdesgårdar, inga åkrar, som ej få beträdas, men öfver allt sinå dungar af löfskog och cypresser: det hela en idealisk mark för släp eller snitseljakt!

Detta om trakten.

Staden New Orange är ännu mera en tanke än en verklighet. Med långa mellanrum stå där dock små prydliga trähus, förenade sinsemellan med trottoarer af plank.

Men öfver det hela på en dominerande höjd ligger ett ansenligt rödt tegelstenshus. Detta är Upsala College's hufvudbyggnad.

Detta "college" är ett af de nya svensk-amerikanska bildningshärdarna, hvilkas kombinerade svenska och engelska verksamhet det ännu är svårt att öfverblicka och hvilkas återverkan på moderlandets kultur ännu svårligen låter sig förutsägas. Endast så mycket kan med säkerhet sägas, att denna skola i likhet med hennes systrar är ett exempel på huru svensk-amerikanerna försöka bibehålla och vårda den svenska kulturen i det främmande landet, samt vidare: att ju mer moderlandet hjälper till i detta arbete, desto rotfastare skall svenskan blifva i den amerikanska jorden.

52

Upsala College.

Dr L. II. Beck.NEW YORK.

.1. 7?. Wallin.

B. C. Carllon.

N. W. Swenson. i1. J. Johnson.

I.ÄRARE VID UPSALA COLLEGE.

. 53NEW YORK.

Vi gå upp för kullen i sällskap med professor E. Hallander, lärare i svenska språket vid det nya läroverket. Snart stå vi inne i den rymliga vestibulen och mottagas på det hjärtligaste af rektorn, filosofie doktor L. H. Beck, som tillika är

skolans stiftare.

Vi få snart veta, att här af fem lärare undervisas i klassiska och moderna språk, matematik, naturvetenskaper och historia, samt att dessutom med själfva colleget är förenad dels en handelsskola, dels ett musikaliskt institut. Dessa tre fakulteter, om jag .får använda denna beteckning, äro parallella sinsemellan och ha hvar sina lärjungar. Intet hindrar dock. att samma elev kan besöka alla tre.

Det är ej längre sedan än 1893, som detta läroverk stiftades, och som detta var trehundrade året efter Uppsala möte, erhöll det till minne däraf namnet Upsala College. Det hade första terminen blott 16 elever, men ett halft år därefter 75. Det är det enda svenska läroverk i östra Amerika.

Dess bibliotek är ännu i sin begynnelse. Som alla nya företag kämpar Upsala College med ekonomiska svårigheter, och när man därtill lägger det faktum, att engelska böcker äro utomordentligt billiga, så förstår man lätt, att fara är för handen, att den engelska litteraturen här alldeles kväfver den svenska.

I professor dr L. H. Beck äger Upsala College en gediget bildad, ärligt menande och svensksinnad ledare, och det var med stort intresse vi sedan i hans hein lyssnade till Upsala Colleges korta men löftesrika historia. Läroverket hade börjat sin verksamhet i Brooklyn, men var nu förvandladt till college i mer engelsk stil, så till vida, att de flesta lärjungarna bo i skolans pensionat. En härligare plats kan man också knappast önska sig.

Lycka till, du käcka lilla svenska förpost!

* *

*

Jamestown är en stad belägen i staten New Yorks västra del. Om denna stad har jag blott att beklaga, att omständigheterna hindrade mig att få se den samma. Jamestown har det stolta ryktet om sig att vara unionens svenskaste stad, och den sluter inom sig Amerikas mest imponerande svenska kyrka. 1 Jamestowns offentliga skolor läses jämte engelska äfven svenska språket. Tidningen Vårt Land, en af Svensk-Amerikas tidningar, utgifves i Jamestown.

enotn ett ännu kält landskap förer oss tåget mot söder. Vid Trenton passera vi den vackra Delaware-.floden. Kullar, hvilkas löfträd här börja knoppas, omkransa leende dalar, tätt bebyggda med landtgårdar och villor. Flera mindre städer synas på flodstränderna. Vi äro inne i en af Amerikas äldsta och tätast bebyggda trakter. Den älskliga naturen påminner något om Frankrikes.

Snart förkunnar en molnstod i fjärran, att vi nalkas en stor stad. Det är Philadelphia, tillhörigt först Sverige, sedan Holland, så England och kväkarna, sist Förenta Staterna, i hvars historia dess namn lyser. Tv i Philadelphia hölls den första kongressen, utfärdades dess grundlag och syddes det första stjärnbaneret. Det var som bekant en dam, tillhörande en af de svenska Delaware-famil-jerna, som sydde denna första flagga. Hennes namn var Betsy Ross, född Griscomb. Det hus, där detta skedde, ligger vid Arch street och betraktas som ett historiskt minne.

I Philadelphia finnes äfven den i Amerika mycket namnkunniga kyrkan Gloria Dei, som af svenska kolonien år 1700 fullbordades. Densamma befinner sig nu i ett anglo-amerikanskt samfunds ägo. Det var med vemod vi här nedlade några enkla vårblommor på den gamla svenska kyrkogården, som efter vårt lands sed befinner sig rundt kring kyrkan.

En af de bäst kända inbördes hjälpföreningar finnes i Philadelphia. Det är Svenska B enefit-föreningen, stiftad 1876 och numera räknande öfver 250 medlemmar med egen lokal, 715 Fairmount

avenue, där ett bibliotek på 400 band finnes samladt. Föreningen är i likhet med de flesta dylika i Amerika icke blott at ekonomisk natur, utan utgör samtidigt en klubb till sällskap och nöje; därom

Betsy Tf oss' hu*.

vittnar historien om dess stiftande, som skedde i ett sällskap, sedan en herr N. H. Everlöf sjungit en sång. som först föranledde de närvarande att vilja stifta en sångförening. Föreningens styrelse

56i philadelphia.

utgjordes 1901 af herrar G. L. Bäckström, J. Hanson, G. Zetterlöf och A. Holmstrand.

Tvenne svenska församlingar, Zions och Gustaf Adolfs-församlingarna, finnas i Philadelphia.

Bruket att fira den 4 juli såsom nationaldag härleder sig äfven från Philadelphia, där självständighetsförklaringen den 4 juli 1776 utfärdades. En gång under festens högtryck tillspordes dr Enander, Hemlandets frejdade redaktör, 0111 det aflägsna, lilla Sverige hade en dag så stolt som den 4 juli i sin historia.

"Nej," svarade Enander, "vi ha aldrig behöft en sådan .. . !"

"Gloria DeV-kyrkan i Philadelphia.

57I Wilmington.

En saga från vår storhetstid.

et glittrar vårsol på Delaware. Vidt skiner den vackra vikens vatten; blånande höjer sig därbortoin New Jersey-landet. Vi stå i Glen of the Brandywine, staden Wilmingtons vackra park, och skåda ut öfver den redd, där anno 1638 de från det fjärran Sverige koinna fartygen Kalmar Nyckel och Fågel Grip kastade ankar, hvilken tilldragelse, som bekant, utgjorde början till denna nejds, Delawares, besittningstagande af svenska staten och som gjorde detta land till en del af Sveriges rike.

Det var i sanning ett härligt land, som svenskarna sålunda ursprungligen utsett till sitt. Till och med för vinodling var det tjänligt. Frodiga skogar speglade sig i vattnen, och mot väster sträckte sig ett land, i sin outforskade famn döljande en hemlighetsfull framtids rika möjligheter.

Att Nya Sveriges saga skall täljas från vårt storhetstidehvarf, är klart. När befolkningen inom gränserna af gamla Sverige uppgick till föga mer än en million och under brinnande krig, då hade Sveriges regering nog energi att grunda nya välden i två nya världsdelar: vid Delaware och vid öfre Guinea.

Nya Sveriges historia är i korthet följande:

Redan 1626 hade Gustaf Adolf varit betänkt på kolonisationsföretag och utfärdat privilegier eftei tidens sed för ett "Söder-kom-pani". Tidsomständigheterna medgåfvo emellertid ej planens utförande under den närmaste framtiden, och Gustaf Adolf fick själf ej utföra sin storartade plan. Det blef hans kansler förbehållet att,

58i wii.m1ngton.

som så mycket annat, äfven pröfva kolonialpolitik. Hösten 1637 utrustades en expedition, som under befäl af Peter Minuit afseglade från Göteborg och i mars 1638 ankom till Delawares kust, som då ännu med det innanför belägna, okända landet var herrelös egendom. Minuit inledde underhandlingar med indianerna och afslöt den 29 mars 1638 ett köp, hvarigenom västra stranden af Delaware-floden upp till den plats, där Philadelphia nu ligger, och titan gränsbestämmelse inåt fastlandet skulle blifva svensk egendom.

Vid Wilmington anlades skansen Christina, uppkallad efter Sveriges drottning. Det var den första, men ej enda befästa platsen i den nya besittningen. Under de följande åren företogos ett par andra expeditioner, och en guvernör, Peter Hollander, tillsattes. Är 1643 gjordes en storartad ansats för koloniens framtid. En fjärde expedition afgick, och en ny guvernör, Johan Printz, tillsattes. Han anlade nya skansar, såsom Nva Göteborg, Nya Korsholm pä västra och Elfsborg påöstra flodstranden, lian anlade äfven flera smärre nybyggen, hvaribland Nya Wasa, Mölndal, Uppland m. 11., allt för att skaffa svenskarna ensamma herraväldet öfver kusten och landet. Efter hand nedsatte sig kolonister, som ägnade sig åt jordbruk, tobaksodling, jakt och handel med infödingarna.

Efter åtskilliga fientligheter med de vid Hudson-floden härskande holländarna bröt kriget på allvar ut sommaren 1655, året efter det Carl X Gustaf uppstigit på Sveriges tron. Holland i förening med Danmark och Polen samt Ryssland befann sig då i krig med Sverige. Dessa krig ändade som bekant med glänsande segrar för Sverige i Europa, men dess koloni på andra sidan hafvet gick förlorad. Carl X Gustaf kunde med sina skvadroner ej öfver Atlanten rida de sina vid Delaware till undsättning, som han samtidigt red öfver de isbelagda Bältena mot Köpenhamn.—

vVtt orda om den betydelse och de följder, som bibehållandet af en svensk koloni i Nordamerika kunnat få, kan synas

öfverflödigt. Klart är emellertid, att hade Nya Sverige bevarats åt det gamla moderlandet och förenats därmed, så hade en fast kärna varit gifven för den svenska koloniseringen af Amerika. En stor del af den nya världen hade den dag i dag är då till språk, bildning och kultur varit svensk i stället för engelsk; de invandrande europeiska folken hade i stället för det engelska antagit det svenska språket och uppgått i den svenska nationaliteten. Men liksom det vardt förhindradt de svenske att sprida sin kultur och sitt språk öfver

Ryssland och norra Asien, som skulle varit följden af en svensk seger vid Pultava, blef det dem icke heller förunnadt att påtrycka Amerika sin prägel.

I hundrade år hade det svenska språket varit tyst vid Delawares stränder i den f. d. svenska kolonien. *) Då kom af adertonhundratalets unga, starka utvandrarström från moderlandet en våg äfven till dessa trakter och reste sig åter svenska kyrkor att spegla sina spiror i Delawares vatten, men visserligen icke blott där. utan öfver

(lammall »vrnskl blockhus från är i«77 vid Delaware.

bela den amerikanska kontinenten bredde sig denna utvandrar-str("'in ut, ut åt väster, ut åt nordväst och norr. Och så har det ändå händt, att de svenske som banbrytare och kolonister nått fram till Berings sund, dit de från Gustaf Adolfs Delaware och från Carl XII :s segertåg genom Ryssland, den ena gången västerut, den andra gången österut, redan varit på väg och måhända, orn vapenlyckan icke svikit, under sin egen blågula fana också skulle ha hunnit. Hvad Sveriges båda största konungar förgäfves försökt: atl med sin makt omfamna jorden, den ene på 1600-talet, den andre på T700-

*) Svensk gudstjenst uppehöllo dock a£ svenska staten ända till 1S31.

talet, det har på 1800-talet dock deras folk, det svenska folket, varit med om att utföra. Till Stilla hafvet ha de som odlingens bärare hunnit. Och när vi på denna vår resa nå detta aflägsna hafs kuster, skola vi finna, att de ingalunda där äro de ringaste. Vid Berings sund skiljer dem endast ett välde, som därifrån sträcker sig ända till Torne elf, från deras gamla fädernesland. Men de ha utfört dessa bragder icke såsom endast svenskar, utan såsom svenskamerikaner. Den engelska kulturen, som de förenat med sin egen, bär dock i sig själf starka skandinaviska inslag; först emedan England själft under århundraden varit en skandinavisk eröfring och lydt under Danmark, och sedan därför, att Englands slutliga eröfrare voro normandiska skandinaver, men mest kanske därför, att anglo-saxerna liksom skandinaverna äro ett germanskt nordsjö-kust-folk. Allt detta har bidragit till att göra det lätt för en svenskamerikansk nationalitet att uppstå och i sig upptaga det bästa från såväl det gamla som det nya hemlandet.

Som ett minne från flydda tider står ännu kvar på skansen Kristinas plats, nu Wilmington kallad, den gamla svenska kyrkan, hvilken, färdig under iOoo talets senaste år, anses såsom den äldsta ännu kvarstående byggnad i hela Förenta staterna. Närstående bild visar densamma. Dess både yttre och inre med de slutna bänkarna och vapensköldarna på muren är fullkomligt likt våra kyrkor i Sverige frän dessa och senare tider. Dock har i en senare tid orgeln blifvit flyttad fram till altaret, som aldrig förekommer i Sverige. Predikstol och altarrund äro däremot i sitt ursprungliga skick.

I Förenta Staternas Hufvudstad,

Washington, D. C.

o o

fver Marylands åkerfält, genomskärande hvarje i vägen kommande höjd med sin raka stållinie, förer oss Potomacs järnväg till det stora Amerikas lilla hufvudstad, Washington, D. C., som, ehuru till ytvidd och invånarantal oansenligt, till elegans och betydelse dock är en af världens märkligare städer.

Detta märkes redan i hotellet, där man om aftonen tar in, och där man har godt tillfälle att studera amerikanskt förstklassigt ho-tellif.

Sedan man hissats upp och ned några gånger i hotellet, fått en utmärkt frukost samt sina skor borstade i källarvåningen, begifver man sig i det härliga vårsolskenet ut på Pennsylvania avenue och märker, att man är i en ovanligt vacker stad. Den asfaltbelagda gatan kantas af breda trottoarer, vid hvilka monumentala byggnader resa sig, innehållande eleganta butiker med väldiga fönster. Utsikten åt gatans ena ända skymmes i den blå morgonluften af Treasury-byggnaden och planteringar, hvilkas träd skifta i den första grönskan. Det är Hvita husets park. At det andra hållet ser man rakt i gatans förlängning ett hvitt palats af gigantiska pro-

portioner högt och väldigt höja sig öfver all sin omgifning. Det är Amerikas Kapitolium.

Det är ett rörligt lif, som pulserar genom Pennsylvania avenue, Washingtons mest trafikerade gata. Elektriska spårvagnar, privata ekipager och en och annan gentleman ryttare, kommande från sin morgonpromenad, synas där. Men få eller inga arbetsfordon. Man är i Washington icke i någon arbetande stad. Hvilken motsägelse; Amerikas hufvudstad är byråkratiens och diplomaternas stad par préférence! — Hvad som förvånar främlingen är att se så mycket negrer på dessa ståtliga gator. Det tyckes, som vore hälften af stadens invånare "färgade". Utan tvifvel beror detta på att så många negertjänare af de hår boende familjerna hållas, med därjämte lära inånga negrer utvälja Washington till boningsplats, — emedan det är så förnämt att bo där! Det egendomliga förhållandet äger emellertid rum, att invånarna i den amerikanska hufvudstaden sakna politisk rösträtt, som eljest alla myndiga, manliga medborgare äro i besittning af. T Europa utöfva hufvudstäderna ofta allt för mycket politiskt inflytande i resp. länder. Härifrån är man i Amerika befriad. Utan att oroas af en pockande hufvudstadsbefolk-ning kan kongressen här arbeta med det helas väl såsom mål för sin sträfvan.

De till omkring 40,000 uppgående ämbets- och tjänstemännen äga dock rätt att afgifva sina röster i sina respektiva hemorter. Så t. ex. reste president McKinley till Canton, Ohio, för alt afgifva sin röst, och president Roosevelt försummar ej att, då valdagen är inne, infinna sig vid valurnan i Oyster Bay, New York.

Under dessa funderingar ha vi hunnit till de ståtliga terasserna, som omgifva kapitolium och som däråt förläna ett ökadt majestät.

När man nalkas från staden, kommer man till baksidan af kapitolium och måste gå rundt norra flygeln för att värdigt göra sitt inträde genom hufvudportalen. Efter att ha passerat hufvudin-gångens höga marmortrappa med Rogers berömda bronsdörrar och försalen med åtskilliga statyer, inkommer man i "rotundan", ett mäktigt, cirkelformigt rum i kupolens botten. Här finnas de åtta bekanta taflorna ur Amerikas historia.

Vid en af dessa målningar, "The Resignation of General Washington", knyter sig en anekdot. En ingeniör, tillhörande en gammal svensk familj, hade, sedan han vunnit en god anställning, tagit sin gamla mor till sitt nya hem. De gjorde äfven en resa till

Washington och beságo kapitolium. Inkommen i "rotundan" stannade den svenska damen förtjust framför den nämnda taflan, på hvilken man ser en hel mängd figurer i gustavianska dräkter.

"A, den kungen, den kungen," utbrast hon, "de fira honom äfven hår! Motivet måste vara från någon Djurgårdens tavern, när han rt propos och sans fa(;on vill amusera sig i poeternas milieu ,— men Bellman —jag kan icke se honom."

Man upplyste henne 0111 att det icke var Gustaf III och icke heller Bellman, utan generalen och presidenten George Washington o. s. v.

I Amerikas kapitolium frågade hon då allenast, hvem den generalen var, men ansåg fortfarande tallans gestalter vara gustavianer. — Må man icke vara för snar att le åt den gamla! Vår tids engelskor och flydda tiders fransyskor ha visat samma sublima okunnighet för annan historia än sin egen nations. Och är det icke en styrka förborgad i slik ovetenhet? Och buga vi icke vördnadsfullt för denna gamla dam, när vi i tanken jämföra henne med dem, som efter blott några månaders vistelse i Amerika på förskräcklig rot-välska bedyra, att de alldeles glömt bort sitt modersmål?

Vi kunna här icke ledsaga läsaren genom hela kapitolium, som ensamt skulle kräfva en hel bok att beskrifva. Vi taga

endast som hastigast i skärskådande Halsalls tafla Monitors strid med Merri-mac och den vida berömdare Westward ho! af Lense. Den förra för naturligtvis tanken till John Ericsson, men den väcker också i likhet med den mängd af nordstaternas segerminnesmärken öfver sydstaterna, hvaraf Washington är fullt, en naturlig förvåning öfver att man vill föreviga minnet af ett inbördes krig. Hvad skola väl sydstatsmännen känna, när de i sin egen hufvudstad af alla dessa krigsmonument ständigt påminnas om sitt nederlag?—"Westward ho!" är en inspirerande framställning af 1800-talets gigantiska folkvandring. Scenen är förlagd till Klippbergen, genom hvilkas pass ett emigranttåg med vagnar och hästar drager fram mot det fagra landet nedanför. Taflan är af en sällsam och storartad effekt.

Naturligtvis måste vi äfven kasta en blick in i kongressens, Amerikas riksdags, arbetsrum. Sessionerna i House of Representatives börja hvarje dag kl. 12. Man kommer från den ljusa korridoren på en gång in i ett haf af människor i ett mörkt hållet, ofantligt stort rum. Nere i salen stå 357 bord och 357 stolar för de 357 de-

Trumbull» tafla "Gustaf III i Washington.1 förenta staternas hufvudstad.

puterade i en halfcirkel kring ordförandeplatsen, hvaröfver tvenne stjärnbaner hänga. Åhörareläktarna rymma 2,000 personer.

Alla de närvarande representanterna nere i salen tyckas vara män i sina bästa år. Typenär "yankee": mager, mörk, slätrakad, långt hår. Man söker förgäfves farmarutseenden och förgäfves kroppsarbetare. Af kongressmännen äro också de flesta advokater, och efter dem komma tidningsmännen högst i antal. Resten utgöres af bank- och affärsmän.

I House of Representatives ha åtskilliga skandinaver haft plats. Bland norrmännen G. N. Haugen och B. Dahle, samt ex-guvernö-ren af Minnesota, den af alla landsmän i Amerika högt värderade svensk-amerikanen John I.ind, som lyckats få åtskilliga af sina lagförslag igenom.

Senatens rum är betydligt mindre än representanternas. Senatorerna äro endast 96, två från hvardera af unionens 48 stater. Senatens uppgift, dit bland annat Amerikas utrikespolitik hör, är mest likt ett eforat. Senaten är liksom den i Rom en samling bepröfvade män, som med den makt, medborgarnas vördnad skänker, vakar öfver statens säkerhet.

Där de sitta nere i salen dessa män — en samling gråa hufvuden, fårade drag, korrekta dräkter — göra de likväl icke alls intrycket af ålderdom och bräcklighet.

Jämför man Amerikas senat med vår första kammare eller öfverhuset! i Tyskland, England och Frankrike, finner man, att den förstnämnda intager en vida betydelsefullare ställning i sitt land än de senare. Senaten leder unionens utrikespolitik, sanktionerar en mängd utnämningar samt anses i fråga om allmän lagstiftning spela en större roll än den folkvalda kammaren i motsats till hvad förhållandet är i alla andra folkförsamlingar. Genom sin fåtalighet (96, då motsvarande tal för Sverige, Tyskland, England och Frankrike äro respektive: 150, 432, 550 och 300) åtnjuta också senatorerna i Amerika det största anseende. För en senator vika de eljest så jämliksinnade yankees vördnadsfullt åt sidan.

Nu var tiden inne att knacka på hos Knute Nelson, vår norske Minnesota-senator.

Ett stort, vackert arbetsrum med väggarna fyllda af bokskåp, monumental marmorspis, midt genom rummet ett längs hela dess längd löpande arbetsbord, täckt med grönt kläde, höljdt af papper, tidningar och böcker: sådan var den omgifning, hvari jag första

gången mötte Knute Nelson, den frejdade norsk-amerikanen. Vän-skapsfullt och förstående var det emottagande jag rönte, och för närvarande befinner sig på Kristiansfält här i Västergötland ett helt amerikanskt bibliotek af statistisk och juridisk litteratur, som jag genom senatorns välvilja fick mottaga.

Senator Knute Nelson är en man ännu i sin krafts dagar. Han är född 1843 V oss, Bergens stift. Han kom redan 1849 1111 Amerika, blef 1858 student vid Albion-akademien i Wisconsin samt lät vid inbördeskrigets utbrott inskrifva sig som frivillig i nordstats-hären. Han deltog i flera drabbningar samt blef vid Port Hudson

sårad och tillfångatagen. Efter krigets slut fortsatte han studierna i statsvetenskap och juridik. År 1871 flyttade han till Minnesota och slog sig ned som jordbrukare där. Nu följde det ena förtroendeuppdraget på det andra, tills han 1882 och 1884 blef väld till kongressman, 1892 och 1894 till guvernör af Minnesota samt följande år till senator, den högsta värdighet en utotn Amerika född man kan uppnå inom unionen.

Scranton i nordöstra Pennsylvanien tillbragte jag påsken hos en gammal vän och skolkamrat, ingeniör IL Kjellstedt, anställd vid de ryktbara International Correspondence Schools, från hvilka en half million människor genom korrespondens hämta undervisning i de flesta ämnen, t. o. m. i lefvande språk, för hvilket ändamål institutet kringsänder fonografer till sina elever.

Det var påskaftonen på kvällen, när vi hos ingeniör Kjellstedt i Scranton på hemlandets vis åto våra påskägg, som någon kom att ögna i en tidning, som just af postbudet aflämnades. Där stod bland andra tillkännagifvanden äfven följande, som i öfversättning lyder: Alla svenskar, som arbeta 6 fot eller djupare under jorden, hålla möte i Co-operative hall i afton för att möta doktor Carl

Sundbeck från Sverige..... Det blef att rusa till en hyrkusk, få

en vagn och köra allt hvad köras kunde till Co operative hall, som befann sig i andra ändan på den vidlyftiga staden. Vi kommo dit, hoppade ur vagnen och in i lokalen. Klockan var ganska mycket. En amerikansk värdshusvärd stod bakom sin disk i salen på nedra botten.

"Hålles af svenskar något möte här i afton?"

"Nej, — möjligen i gillelokalen i öfre våningen."

Upp för trapporna. I trapporna mötte vi en hel mängd personer, som voro på väg ned.

Jag sade på svenska:

"Om T ären de, som arbeta 6 fot eller mera under jorden, så va-ren så goda och stigen upp i gillelokalen igen, ty vi ha mycket att säga hvarandra."

Det förstodo de, och vi samlades alla i den smakfullt dekorerade ordenslokalen. Dessa arbetare tillhörde nämligen S. JB. af A., Svenska Bröderna af Amerika, ett i de östra staterna mycket utbredt och mycket mäktigt svenskt ordenssällskap.

Sedan alla intagit sina platser, höllos åtskilliga tal, alla vittnande om det intresse och den sympati, dessa, de svarta grufvornas kämpar, allt fortfarande hysa för det gamla fäderneslandet. En gammal man vid namn Claes Carlson, som större delen af sitt lif vistats i Amerika, afslutade sitt enkla men vackra anförande med dessa ord: "Väl är mitt arbete här, men mitt hjärta är still i Sve-rige."

Sällan har väl ett engelskt ord på ett mera älskvärdt sätt insatts i ett svenskt tal än det lilla ordet still här. Det gaf åt den gamles tal ett drag af qvietism, af hvila, i betraktande af det fjärran landet, hvarifrån afståndet i rum och tid aftvått alla bittra minnen.

Knappast något arbete torde vara så svårt som det i kolgrufvorna. Kisken för olyckshändelser är stor, och det får därför icke öfver-raska, om löneanspråken äro höga. Lefnadsomkostnaderna i dessa trakter äro också efter våra förhållanden mycket höga utom i ett enda afseende: kol prisen.

* * »

Svenska Bröderna af Amerika är, som nämndt, ett ordenssällskap utbredt mest i Pennsylvanien och västra delen af staten New York. Syftet med detsamma är ömsesidig hjälp i form af lif- och olycksfallsförsäkring m. in. samt sällskaplig samvaro. För öfrigt äro stadgarna hemliga. Det finnes en centralstyrelse, "exekutiv kommitté", bestående af tio personer under en öfverordförandes ledning. Detta ämbete, som ofta omväljes, innehas f. n. af herr P. G.

Grönlund i Braddock, Pa. Under- centralstyrelsen stå logerna. Dessa voro 1902 icke mindre än 42 stycken. De bära alla svenska namn, såsom Svea, Norden. Odin, Friheten, Bernadotte, Polstjärnan o. s. v. Logen i Scranton heter Gustaf Adolf, och dess ordförande är hr A. N. Wicklund. Han tilldelade mig ordens dekoration, som består af en rund skifva att fästa i knapphålet, och hvarpå man i guld och blå emalj ser John Ericssons monitor samt bokstäfverna S. B. af A. Denna knapp bäres alltid af medlemmarna. Att bära dylika ordenstecken är mycket vanligt i Amerika.

Alla, som tillöra en orden af nämnda art, t. ex. frimurarna, bära dess märke i knapphålet. Elever och lärare vid skolorna bära ofta på samma sätt sitt colleges märke.

I.

Socialismen i Amerika.

Det är en känd sak, att socialismen i Amerika är långt ifrån så mäktig som i många europeiska länder.

Emellertid finnes äfven i Amerika ett organiseradt parti, som bekänner sig till den vetenskapliga, tyska socialismen, alltså till den marxska teorien. Först 1890 hom dock denna organisation till stånd. Under 1880-talet hade redan Edward Bellamy skrifvit sin i ofantliga upplagor utgående bok Lopking Backward, hvilket arbete dock icke erkännes såsom renlärigt.

Striden om ett ord har spelat en roll i den amerikanska socialismens historia. Detta ord är demokrati. Som bekant benämnas de två stora politiska partierna i Amerika republikaner och demokrater. Men båda dessa karakteriseras af socialisterna såsom "kapitalistiska". Den tyska benämningen socialdemokrati kunde därför icke antagas, utan de amerikanska socialisternas marxska organisation bår namnet Socialist Labor Party. I bitter strid mot detta parti står det af Eugene V. Debs 1897 grundade Socialdemokratiska partiet, som icke vill veta af den tyska socialismens stränga disciplin och vetenskaplighet. De röstsiffror, som Socialist Labor Party förfogat Öfver, utgjorde 1890: 13,331; 1898: 82,204; 1900: 34,191. I ett land med Amerikas folkmängd är detta icke mycket.

Skandinaverna, åtminstone i östern, tillhöra nog icke socialistpartiet i större procenttal än befolkningen öfver hufvud taget. I Boston m. fl. städer finnas särskilda skandinaviska socialistföreningar. I New York finnes en svensk dylik.

Amerikanerna liksom engelsmännen torde vara för individualistiskt anlagda, för att någonsin den verkliga socialismen hos dem skulle vinna insteg. Också förespår Eugen Richter i en bekant satir, att Amerika, England och Schweiz aldrig bli eröfrade af socialdemokraterna. Det tredje stora politiska partiet i Amerika,

populisterna, har genom att upptaga de flesta praktiskt utförbara socialistiska fordringar rätt mycket neutraliserat socialismen. Som bekant var den stora kolstrejkens ledning icke socialistisk.

Den svenske socialisten August Palm beskrifver sina intryck från en af Pennsylvaniens kolstäder vid namn Anita på följande sätt:

"I Anita arbeta många svenskar vid grufvorna, och underligt nog träffade jag flera, som trifdes bra där, trots den obehagliga och tröstlösa omgifningen. En del hade skaffat sig egna hus, och var detta kanhända orsaken till att de icke kunde, om de också ville, lämna orten. Andra åter, som jag talade med, önskade sig bort, långt bort därifrån, men deras ekonomiska ställning var sådan, att de voro tvungna att stanna, tills de lyckats få medel att resa. Jag träffade sålunda bl. a. två unga Falu-arbetare, som ej varit där mer än knappt ett år och som jag kände något litet från Falun. De voro färdiga med Amerika, och jag undrar ej därpå, ty de hade kommit direkt från Falun med sina åtminstone på tre sidor vackra omgifningar till detta' helvete i miniatyr. Anita och det hastigt förbiskym tände landskapet under järnvägsresan dit var allt hvad de sett af Amerika. Vid grufvorna arbeta en mängd italienare, och mellan dem och de öfriga grufarbetarna råder ingalunda det bästa förhållande. Det är beklagligt, men föga att förvånas öfver, ty italienarna arbeta nästan för hvad som helst som bjudes dem; de lefva mera som djur än som människor, och en sorglig anblick erbjödo bostäderna i det italienska kvarteret; de liknade svinstior, och deras invånare voro smutsiga och trasiga. I jämförelse härmed var svenskarnas kvarter trefligt och angenämt med sina renliga, välklädda arbetare." —

Pennsylvanien äger mycket, som gör det intressant för dem, som syssla med socialpolitik. Det är ett land, där kapital och arbete stå mera bjärt emot hvarandra än i de flesta andra länder, utan alla skymmande traditioner, klasskillnader eller åtminstone privilegier. Det är ett land på sätt och vis utan nationalitet. Med ett ord, Pennsylvanien borde vara så nära som möjligt att taga språnget öfver till den nya sakernas ordning, som socialisterna drömma om.

Desto större blef min öfverraskning, när jag i Pittsburg, Munhall, Duquesne, Braddock, McKeesport o. s. v. öfver allt träffade "arbetare", som nog kanske hade hört talas om Henry George,

Marx, Engels o. s. v., men som frän sin amerikanska ståndpunkt ansågo dessa mäns betydelse mera tillhöra teoriernas och filosofiens område; — "arbetare", som frivilligt tillhörde kyrkosamfund och betalade ansenliga summor för att aflöna prästerskap; — "arbetare" slutligen, som voro fast beslutna att självfva bli rika: "Mr Schwab (det är ståltrustens president) har ju varit en vanlig arbetare i dessa fabriker (Homestead-verken), och nu är han en af världens rikaste män; hvarför skulle vi ej hoppas göra sammalunda?"

Om man sålunda i "Amerikas Belgien" mot sin förmodan finner föga socialism bland arbetarna, blir ens häpnad stor, när man i stället finner den hos millionärerna!

Det är Andrew Carnegie, som härvid går i spetsen. Världsbekanta äro hans bibliotek, som han strött öfver hela unionen. Det är stora palats, byggda med slösande prakt och uppfyllda af böcker samt dessutom af konstverk, biljarder m. m. Elektriskt ljus belyser det hela, och öfver taket står en svart kvast af rök från ugnen i källarvåningen, hvarifrån värme tillströmmar de tomma salarna. Ty tomma äro de oftast, dessa iilantropiens konststycken. Huru kominer sig detta? Ja, hvarför? Förmodligen tycker folk mera om ett eget ombonadt hein och sin hustru och sina barn eller också en glad stund i några vänners lag. — Men att sätta sig i ett biblioteks sociala och reglementerade värmeledningsluft efter ett tungt dagsarbete, därtill ha ej normalt skapade karlar lust!

Om alla de, som donera till offentliga och "välgörande" ändamålt någon gång i stället för att bygga tomma, ändamålslösa, offentliga byggnader, som ej fylla något behof, i stället tänkte på att hjälpa de mindre lyckligt lottade i det, som de helst önska, och det, som är den bästa, starkaste och ädlaste grundvalen för alla samhällen: egna hem!

* * *

Förenta staternas statsekonomiska konstruktion är mycket mindre socialistisk än de flesta europeiska länders, särskildt än Sveriges. Svenska staten är sålunda ägare af de flesta järnvägar, telefon-, telegraf- och postväsendet, har vidsträckta jordbruks- och skogsegendomar, bergverk, pappersbruk m. m. Amerikanska staten har af allt detta intet annat än postväsendet i sin ägo. Allt det andra, alla järnvägar t. ex., är i Arnerika i privat ägo. Vidare intager den talrika svenska byråkratien i förhållande till staten en ställning,

som mycket mera motsvarar socialdemokratiens program, iin hvad förhållandet är i Amerika, där statens angelägenheter handhafvas af privatmän enligt "selfgoverninents" principer. Slutligen har i Sverige genom donationer till s. k. "välgörande" ändamål en ofantligt mycket högre procent af nationalförmögenheten flyttats öfver från privat till social besittning än i Amerika.

K ii.

Pittsburg och dess omnejd.

Som bekant är Pittsburg en af Pennsylvaniens större städer och centrum för järnindustrien. Staden har med Allegheny, som i verkligheten endast är en förstad, omkring 250,000 invånare, däraf ett betydligt antal svenskar, som ha bildat en mängd föreningar, klubbar och kyrkosamfund.

|ag hade den turen att anlända till Pittsburg midt i natten, och genomreste sålunda en god del af kringliggande trakter i mörkret, och det är rätta tiden att resa genom Pennsylvanien, hvars kring Pittsburg belägna del icke förgäfves kallas Hell (helvete). Detta namn härleder sig förmodligen från de tusental ugnar, hvari koks brännes, och hvarur lika många tusen lågor, hvardera liknande den från ett i gång varande gjuteri, uppstiga. Hela landet är fullt af dylika rödgula eldar, som tyckas komma direkt ur jorden. Ugnarna, ehuru ganska vida, äro nämligen endast manshöga och

hållas i gång natt och dag af arbetslag, som aflösa hvarandra. Det är omöjligt att beskrifva den egendomliga effekten af detta skådespel. Ur marken uppstiga lågor, så långt ögat når; de väldiga rökmassorna, som ständigt hänga öfver detta land, upplysas af dessa lågor, och från de aflägsna bergen kastas en rödgul reflex ut i det nattliga mörkret.

* * *

En svensk järnkung. Efter att å hotell Andersson i Pittsburg ha hvilat ut begaf jag mig följande förmiddag i sällskap med en ung ingeniör Söderström ut till Munhall, till vår där bosatte, inom hela östra Amerika kände landsman, ingeniör P. T. Berg, under hvars ledning de väldiga stål- och järnverken i hela trakten stå.

På en dominerande höjd, hvarifrån man skådar ut öfver en dal, ur hvilken bolmande skorstenar resa sig tätt som stammarna i en forntida svensk furuskog, liggeT hr Bergs bostad. Där, framför en brasa af naturlig jordgas, som nu till följd af det åter snöiga och kalla vårvädret var så mycket välfeomnare, hade jag nöjet att få göra bekantskap med en af de landsmän, som i Amerika lyckats göra det svenska namnet kändt och frejdadt, och som i denna stund kommenderar en armé på omkring 18,000 man, i hvars led bland andra som underbefälhafvare stå 60 svenska ingeniörer. Endast vid ett af de här befintliga 8 stålverken, som till för kort tid sedan, och innan ståltrusten bildades, voro särskilda aktiebolag, tillverkas årligen 375,000 tons bessemerstål och mer än dubbelt så mycket stål af andra slag. Vid ett af de andra verken sker tillverkning af järnvägsskenor i större skala än påjiågot annat ställe i världen. Det skådespel, som utvecklas, när stålet från att vara en halft smältande, glödande, eldsprutande, olidlig värme utstrålande koloss medelst väldiga valsverk pressas till en allt smalare och -smalare eldorm, som slutligen antager en järnvägsskenas form, är verkligen storartadt.

På en middag hos ingeniör Berg hade jag för första gången under min Amerika-resa tillfälle i\tt sammanträffa med en medlem af den unga svensk-amerikanska nationens historiska familjer; det var svenske pastorn i Pittsburg, Philip Andreen. — Bland minnena från den första nybyggartiden. från de generationers tid, som redan somnat och hvila i det nya fosterlandets jord, har åt historien bevarats namnet A. Andreen, en af "grundläggarna" och en af dem, vid hvars manande stämma de fattiga svenska immigranterna vid förra århundradets midt reste sig för att taga till vara, hvad ett folk äger dyrbarast, sina traditioner, sitt språk, sin tro. Nu fullfölja tre hans söner det fäderneärfda ledarekallet. Den äldste brodern, Gustav, är som bekant president vid Augustana College, svenskar-

Ingeniör P. T. Jierg.

nas mest betydande lärosäte. Äfven på litteraturens område är det Andreenska namnet kändt, och Philip Andreen har vetat att förskaffa sig ett erkändt rum i Ernst Skarstedts berömda och fruktade bok "Våra Pennfäktare",

-s- *

*

Man kan från Pittsburg via Munhall, Duquesne och Braddock åka till McKeesport, en sträcka af två svenska mil, genom uteslutande

HomettUad-verken ; Munhall.

fabriker, arbetarbostäder och — kyrkogårdar, allt inhöljdt i tjocka rökmoln och svärtadt af stenkol.

McKeesport påstås ha 5,000 svenskar bland sina 40,000 invånare. Många svenska skyltar synas ock: A. Dahlin, C. F. Dahlström & Co. vid femte och dr Sandblad vid sextonde avenyen. Vid Walnut street har Svenska Veckobladet med redaktör O. E. Lindbom sin byrå. |ag gjorde ett besök där och mottogs på det mest förekommande och vänliga sätt.

Men McKeesport äger också en hel gata med svenskt namn: Jenny Lind Street., som så kallades till minne af sångerskans besök i det närbelägna Pittsburg. Svenska kyrkor finnas flera stycken, och den förut omtalade föreningen Svenska Bröder af Amerika har många af sina 5.000 inedlemmar i dessa nejder.

A propos Jenny Lind finnes i Pennsylvanien en plats vid namn Kane, som jämte kringliggande bygd skänktes till

Jenny Lind af en af hennes beundrare för att där bilda ett svenskt settlement. berättar Palm. De flesta farmare kring Kane äro ännu svenskar. Men på grund af platsens höga belägenhet är det frostnätter nästan hela året om, hvarför endast hö, hafre och rotfrukter kunna odlas. Råg och hvete slå fel.

* •*

*

Hos fabriksarbetare. Braddock är en stad med omkring 25,000 invånare. Bland dessa bor en svensk koloni på omkring 1,000 personer. För omkring 30 år sedan kommo de första skandinaverna dit. De voro från Bohuslän, Dal och Halland. Ännu räkna de flesta svenskarna i Braddock sina anor från dessa landskap, ehuru många "utlänningar" sedan kommit dit. — Bland svenskamerikaner är alltid mycket tal, skämt och stundom strid om från hvilket landskap i Sverige man härstammar, dess rang, företräden o. s. v.

Braddock är som förut nämnts en del af Pennsylvanien industricentrum och ligger helt nära Pittsburg. Vi känna alltså redan, att det är i järnindustriens land vi befinna oss.

'•Hvad få ni i lön här?"

"Afiöningarna växla rätt betydligt," svaras oss, '-beroende på olika arbete och skicklighet och varierar betydligt från 2 dollars om dagen till högre."

fastor Philip Andree».pennsylvanien.

Arbetet betecknas såsom tungt och ingaluda ofarligt. För den, som endast gör ett flyktigt besök i fabrikerna, förefaller det oförklarligt, att mänskliga varelser kunna uthärda mer än en kort stund i den ohyggliga hetta, som utvecklas från de smältande metallerna. Men här gäller den bekanta erfarenheten, att hvad man ej kunde i hemlandet, det kan man i Amerika: krafter och uthållighet, som hemma fingo slumra, väckas där borta upp ur sin dvala af nödvändighetens och konkurrensens obarmhärtiga lag och drifvas till det nästan otroliga. — också mer än en gång i förtid brytande mångens krafter och redande mången förtidig graf.

Värst föreföll arbetet vid de automatiska maskinerna, hvilka, vid straff af att hela mekanismen går i kras. tvinga arbetaren till oafbruten verksamhet, oafbruten spänning i muskler och hjärna, därvid öfverträffande forntidens slafuppsyningsmän. tycktes det. Hvad sägs t. ex. om denne arbetare, som ingen får tilltala, som icke får se upp, och som nämligen står vid en maskin, som oafbrutet levererar honom produkter, som han med sina händer måste gripa, medan han med sin hjärna räknar dem, sorterande dem i olika högar?

I många, t. o. m. de flesta fabrikerna arbetas dag och natt, hvarvid arbetslagen aflösa hvarandra. Inuti fabrikerna är skillnaden ringa eller ingen mellan natt och dag. Brunne icke det elektriska ljuset, skulle, utom när ugnarna öppnas eller smältorna spraka, där råda mest natt.

Men från detta arbete, som förefaller den oinvigde såsom tortyr, vända vi oss till de små hemmen, som utgöra mödans lön.

Om man känner byggnadsstilen vid Atlantiska kusten eller i Al-leghenys dalar, känner man den samma äfven vid Mississippi och vid Pacific-kusten. Någon geografisk skillnad härvidlag har ännu ej uppstått, ün amerikansk småstad i östern liknar nästan fullkomligt en i västern eller norden. I detta fall är Nordamerika säkert det enformigaste af alla land. De små trähusen i Braddock likna också dem, som vi förut sett i Campello. högt upp i nordöstern. De innehålla hvardera 4 till 7 rum, kosta två till fem tusen, och lägenheterna i dem betinga 12 till 25 dollars hyra i månaden. Husen likna villor på ett sommarnöje, visserligen också med ett intryck af luftighet, som ej bådar allt för godt för de stränga vintrarna, som här råda. Inga hus äro heller timrade. Man bygger af plank, kalkrappar invändigt och kläder utvändigt med spån eller

tunn brädfodring. — Jämte dessa ståtligare hus finnas förstås också andra, alltifrån dem, som mest likna en kullstjälpt packlår med utsågade hål till fönster. Men — egen härd är guld värd ändå.

Vi knacka på och träda in i ett af de medelstora husen. 1 "par-lorn'- mottagas vi af husmodern, som får brådtom att stryka det långa guldgula håret från pannan på sin 8-åriga dotter, som med stora, svenska, blåa ögon betraktar oss.

Modern hälsar oss på svenska, men tilltalar i samma ögonblick dottern på engelska.

"Hvarför talar Ni svenska till mig och engelska till Er lilla flicka?"

Hon vet icke, hvarför hon gör så, — men så göra de alla. Men icke dess mindre förstår äfven flickan sitt modersmål, fast hon, när man tilltalar henne därpå, svarar på engelska, helt naturligt, när hon aldrig vants vid annat. Den största skulden härtill ha emellertid de engelska barnen i folkskolan, ••public school", hvilka äro förargliga mot de barn, som tala annat språk än den förskräckliga engelskan, som de i sin okunnighet inbilla sig är för mer än andra språk.

I "parlorn" äro lyxföremålen uppställda, den rockfordska skinande skänken med böjda glasrutor, hvilka samtidigt tned hundrade andra formats i de illinoiska fabrikerna, länstolarna med schagg-öfverdrag, kammarorgeln, stundom pianinot stå här; på bordet ligga J. A. Enanders och "Ludvigs" dikter samt Cail Swenssons "Äter i Sverige" bredvid engelsk godtköpsliIteratur. l'ä väggarna hänga fotografier af kyrkans '•trasteer" och sångkör.

"Få vi inte titta in i köket?"

"Nej, där är inte i ordning!"

Men med skämt och våld taga vi oss dit och (inna del i en alldeles utmärkt ordning, den ordning, som är nödvändig för att bereda den snart hemvändande maken och sönerna en präktig måltid. Det är en stor, vacker järnspis, där man på pittsburgersätt eldar med jordgas, men som äfven kan användas till koks (soft), som här kostar blott 2 dollars och 40 cents per ton.

Allt, som kan underlätta arbetet i maskinväg, finnes, och bagare och slaktare göra undan en god del för husmodern.

Det sociala lifvet i en liten arbetande koloni, sådan som Brad-dock, är icke utan sitt intresse. Att vara en del af jätterepubliken kan nog vara bra, men nog lär det folk att inse sin egen obetydlighet. Att med den politiska rösträtt, som hvarje myndig man där

äger, försöka inverka på det helas gång är som att försöka med knytnäfven slå sönder ett berg. Hela Pennsylvanien med 7 millioner invånare sänder blott 2 senatorer till Washington och blott en kongressman (i andra kammaren) för två hundra sjuttio tusen invånare. — Så har inan Pennsylvaniens statspolitik. Men härvid är att märka, att här såväl som i öfriga af de östra staterna det inflyttade elementet har mycket litet att säga. Intressantare blifver därför föreningsväsendet, klubbarna, nöjena o. s. v. Är man med i någon kyrkoförsamling, utgör detta en mycket central del äfven i hvardagslifvet.

I dessa afseenden kan den enskildes röst, som förkväfves och dör ohörd i den stora republikens lif, på ett mot mänskliga individers kraf mera proportionellt

Vy af smältverken. Raiikin, Pa., tillhörande t'. S. Steel Corporation.pennsylvanien.

sätt göra sig hörd. Såsom så ofta möter oss nu äfven här det stora inflytande oeh den vidsträckta betydelse, som kyrkor och' prästerskap i Amerika utöfva. Det är såsom ecklesiastiska enheter kolonierna ingå i den svensk-amerikanska politiken.

Man väljer alltså ombud att sända till New York-konferensen, som är den svensk-amerikanska österns stift, där man rådgör och beslutar om svenska lasarett, barnhem, skolor och en hel mängd andra saker. Man reder sig en gång hvarje år till att göra sin röst hörd vid synodal-mötet, som är hela Svensk-Amerikas (såväl Förenta staternas som Kanadas svenskars) stora kyrkomöte, där man ordnar för den gemensamma högskolan i Röck Island, gemensamma pressorgan, gemensam mission och för dessa institutioner gemensamma affärer, där man vidare stiftar lagar för svenska kyrkan i Amerika m. m. — Ingen annan nation i Amerika har något motsvarande, någonting så väl organiseradt, så enhetligt och så ekonomiskt mäktigt, som svensk-amerikanerna äga i denna nationella och kyrkliga organisation, som i hvardagslag rätt och slätt kallas "Augustana", och hvilken i sin enhet, hvars representation är synodalmötet, och hvars verkställande makt till sin spets har presidenten (f. n. dr E. Norelius), förenar 8 provinser (konferenser) med hvar sin representation och president. — En förmögenhet af mer än ett tjugutal millioner dollars, delad mellan församlingar, läroverk, sjukhus o. s. v., ligger inom denna organisations dom-värjo.

Danskar och norrmän ha försökt skapa något liknande, men deras verk äro splittrade (norrmännens i 4 synoder) och te sig ringa och obetydliga i jämförelse med "Augustana". — Endast irländarna, sammanhållna af den katolska kyrkan och hatet mot England, kunna måhända täfla. Tyskarna äro däremot dels för indifferenta, dels för splittrade (protestanter mot katoliker) för att någonsin kunna åstadkomma detsamma.

Men äfven lokala sociala intressen saknas ej i vårt Braddock, där man är vaken och praktisk och dessutom äfven vill roa sig. Man har ett muntert och lifskraftigt föreningsväsen, där utom S. B. af A., om hvilket förbund förut talats, särskildt märkes Redligheten, som egentligen är en försäkringsförening, men af mycket kamratlig natur. Dess medlemmar erhålla vid sjukdomsfall 6 dollars i veckan, och vid dödsfall utbetalas ät efterlefvande 100 dollars. Men

mellan sjukdom och död tvekar man ej att roa sig, om ej för annat så för att samla pengar till dessa eventualiteter.

Så pulserar nu lifvet i denna lilla arbetarkoloni i östern. Ramen därtill får tänkas bestående af Pennsylvaniens kullar, där grufvor-

1

Smältugn nr Ii, Jiankin, Pa.

nas mullvadsarbete förstört naturens fägring med hopade slagghögar, vidare af de otroligt vidsträckta fabrikerna i dalen, hvarur de hart när oräkneliga skorstenarna sticka upp, — af den lilla staden

med sitt affärscentrum, där stenhusen ligga, och där husmödrarna göra uppköp i John Björkmans, N. T. Bergmans eller A. Rönns speceriaffärer, "grocerier", eller hos Liljedal och Lundborg, som ha "dry goods" att sälja, eller hos Roy & Anderson, som äfven ha sin affär där.

Rundt kring affärscentrum och' på långa afstånd därifrån ligga de små boningshusen, hvarifrån om hvardagsmorgnarna männen gå till fabrikerna och barnen till de engelska skolorna, men om söndagsmorgnarna alla strömma till den svenska kyrkan, barnen till sin svenska skola en timme tidigare än de äldre; de äldre kl, y2i\ för att höra sin pastor, P. J. O. Cornell, hålla högmässa efter svenska kyrkans handboks alla föreskrifter. Från denna stora och vackra kyrkas fönster lysa ljusen sedan också kl. 8 på kvällen, då de, som ej ha tid på förmiddagen, samlas där, hvarvid ut i den rökiga, kalla, pennsylvanska skymningen klinga så fjärran från hemlandet den svenska psalmbokens ord till våra allvarsdjupa, mäktiga koraler.

* * *

Pennsylvanien är ett land, på hvilket naturen slösat sina rikedomar. Till dessa hör. som bekant, rikedomen på petroleum. Först 1859 började detsamma användas för belysning, nu exporteras däraf årligen 4 millioner tons. Till transporten begagnas särskilda järnvägståg med cisternvagnar oc.h särskilda ångbåtar, som själfva äro cisterner. Ur petroleum-industrien ha uppstått petroleumkungarna Rockefeller, liksom ur den pennsylvanska järn-industrien järn-kungen Carnegie kommit till. Men dessa monarkier äro jämte kol-kungadörnet numera trust-republiker med valda presidenter Privatäganderätten har krupit undan och dolt sig i aktiebrefvens mångfald. — En stor del af det järn och stål, som framställes i Pennsylvanien, är emellertid ur malm, som hämtas från Superior-distriktens grufvor, och som på hela ångbåtsflottor forslas ned på de stora sjöarna. Detta bevisar, att det icke är absolut nödvändigt, att kol och järn finnas på samma ställe, för att en storindustri skall kunna drifvas.

Pennsylvaniens befolkning, som 1900 utgjorde nära 6% millioner, är till mycket stor procent af tysk härkomst. Språket var länge tyska, men de engelska skolornas fanatiska arbete på att utrota allt, som icke är engelskt, har nu snart utrotat äfven tyskan i dessa trak.

ter, där "Pennsylvania-dutch" dock i det längsta bibehållit sig. Pennsylvania-dutch är en blandning af tyska och engelska ined så stor stadga, att en litteratur på detta språk redan hade börjat uppstå. Af Pennsylvanien befolkning är nära en million född i Europa> och nära två och-en half millioner äro barn i första led af inflyttade européer, häraf

643,754 tyskar. Inflyttade svenskar finnas 24,130 och svenskars barn i första generation 44,774. Motsvarande tal för norrmän och danskar äro 1,393 oc'1 2>254 samt 2,531 och 4.280. Danskarna äro alltså i Pennsylvanien talrikare än norrmännen. Att svenskarna äro så mycket talrikare än båda, beror på att järn-industrien, hvaruti de äro hemmastadda, dittört dem. De ägna sig emellertid åt allt möjligt slags arbete, och ehuru därom statistik saknas, håller jag tör troligt, att de flesta äro sysselsatta i kolgrufvorna.

P. S. Ty värr förstörde en Chicago-fotograf alla mina fotografier från Pennsylvanien, som han mottagit för framkallning och kopiering.

%DET UNGA SVENSK-AMERIKA. ILLINOIS. Fröken Ella Friman, Rockford, 111.

86

JState street i Chicago.

Det väldiga Chicago.

Sedan snart en half timme går tåget fram mellan små, villalik-nande hus, omgifna af knoppande löfträd och redan starkt i grönt skiftande gräsmattor. Nyss korn man från vintern i Pennsylvanien efter att ha lämnat Washington i nästan sommar-liknande 'Värme. Nu kommer man med våren till det väldiga Chicago.

Man sitter liksom hypnotiserad vid kupéfönstret och ser ut: är man icke snart framme i staden, som man visserligen aldrig sett, men hvars rykte fyllt världen med väldiga vingars dån, — staden, om hvilken alla säga, att den är olik andra jordens städer, af ny. sällsam, enastående typ, — staden, som näst Stockholm är den största svenska stad på jorden. Men alltjämt rusar tåget framåt, och ehuru de små hvita trähusen på många ställen redan börja ordna sig i linier och man därför väntar, att de skola öfvergå till gator, nämligen Chicagos gator, kommer den guldgalonerade negern in i kupéen och ropar:

87det väldig a chicago.

"Breakfast ready in dining car!"

Se så där, ja! Vi ha ännu så mycken tid kvar, att vi hinna äta frukost om bord på tåget, innan vi äro i Chicago.

Medan vi nu sitta och välja mellan matsedelsns whitefish, sir loin, assorted cake o. s. v., säger jag till min vis a vis: det tycks, som vore vi snart framme, vi fara redan genom gator med trottoarer och lyktor.

"Ja," svarar han, "vi äro nu i Chicago, men Chicago är, som ni vet, rätt vidlyftigt. Vi passerade nyss "linan" mellan staterna Indiana och Illinois, och åt andra sidan sträcker sig Chicago, påstås det, in i Wisconsin; Chicago är ingen vanlig stad!"

Den gode yankeen är vid ett skämtsamt morgonhumör, tänkte jag, men låt honom bara gå på! Och så berättade han, huru en irländare, som vistats 20 år i Chicago, af sina hemmavarande tillfrågats, om staden hade natursköna omgifningar. "Vet inte", svarade irländaren, "har aldrig hunnit utom staden."

Äfven detta tog jag för en öfverdrift, men jag erfor sedan under min Chicago-vistelse, att man kan företaga långa järnvägsresor inom den staden.

Småningom tätna leden af hus, stenjättar bland dem börja visa sig, järnvägsbanken höjer sig, man skådar ned på platta tak, fyllda med sand. liknande små gårdsplaner. Hela dylika kvarter dansa förbi, kyrktorn dyka upp och försvinna, likaså otaliga skorstenar, hvarifrån röken beslöjar morgonens glada solsken. Tåg rusa förbi oss i alla riktningar på höga järnbroar, medan nere på gatan spårvagnar af gigantisk storlek djärft ila fram bland massor af folk och åkdon. Perspektiv, liknande utsikterna i en rundmålning, öfver vidsträckta stadsdelar, hvilkas skyskrapor och katedralspiror förtona i ett rökigt fjärran, uppväcka nyfikenheten, men de dansa hastigt förbi och försvinna plötsligt bakom på nära håll passerade väggar.

Så blir det på en gång skumt i kupéen, tåget far dånande in under ett ljudande, väldigt glastak.

Chicago!

Med hvilka skiftande känslor ha icke tusenden och åter tusenden första gången satt sin fot på den stadens mark! Unga, förhoppningsfulla, trotsiga män, som af kamplust och öfversvallande kraft lämnade hembygdens allt för trånga

värld för att byta sig till möjligheterna 1 det moderna Tusen och en natts Bagdad, Chicago, det

underbara! Andra kommo hit tör att försvinna, sedan de redan sagt lifvet farväl, men drucko kanske ur den nya, milda omgifningen krafter och verksamhetslust på nvtt.

Människoströmmen väl traf ut ur kupéerna, konduktörer och tidningspojkar skrika, ånghästar frusta i den genljudande hallen. Det ropas: se opp! hvart man vänder sig.

Ett par minuter senare och man befinner sig i en droska på väg till Hemlandets kontor. Det bar af öfver asfaltbelag-da gator, under broar, öfver broar. Nyfiket skådar man ut på den underliga staden, på de brådskande människorna! Det ligger ett obeskrifligt lif öfver det hela. Man säger sig själf: detta öfverträffar allt annat!

Redan under min vistelse i New York hade jag genom Västgöta Gilles i Chicago sekreterare, hr Claes Larson, fått från det samma mottaga en inbjudning. Men hvem skulle detta gilles ordförande väl vara om icke västgöten par préférence, doktor J. A. Enander! Men han är som bekant äfven tidningen Hemlandets redaktör, och nu styrdes alltså färden dit.

Undertecknad har åtskilliga gånger haft förmånen att få närvara vid tillfällen, sådana, att den, som fått vara med där, aldrig förgäter det. Jag menar sådana tillfällen som t. ex. de stora tyska och tyskösterrikiska studentmötena i slutet af 80 talet, våra egna besök i de skandinaviska grannländerna eller ett och annat af mera exotisk kolorit, såsom det ofta beskrifna mötet med gammalsvenskarna i Ryssland eller de Vassowska kretensernas uppmarsch till Lamia och förening där med den kungliga armén efter de för grekerna olyckliga striderna vid Domokos och i Furka-passet. Ingen af alla dessa hågkomster är emellertid för mig af samma rang som minnet

"7/tullandets" kontor. 36 XortA Clark street.

, af hvad som tilldrog sig torsdagsmorgonen den 3 april 1902 i Chicago.

Ty den morgonen stod jag för första gången inför män, som re-' presenterade det nya Rike, som vi hår hemma ännu blott dunkelt ana, — riket, som de våra där borta byggt upp. Väl hade jag redan förut träffat många framstående män på min resa, blifvit mottagen

på det hjärtligaste, rönt gästfrihet o. s. v., — men aldrig hittills hade jag förstått, hvad jag väl anat, men icke vågat tro, att jag i Amerika skulle möta en stormakt, och att den stormakten icke var en främmande, utan en broder: Svensk-Amerika.

Med utomordentlig välvilja hade man bland Chicagos svenskar utsett en kommitté, bestående af dr Enander, redaktörerna F. A. Lindstrand ocli Nils Man-now, herrar O. G. Olson, C. R. Chind-blom, R. Grosstephan, E. W. Olson, T. Sundborg och kanske flera. Alla dessa mötte nu på Hemlandets redaktionsbyrå, och sedan där de första hälsningarna utbytts, styrde vi kosan till hotell Bismarck, där en festlig middag afåts, under det de nya bekantskaperna stad-fästades. Huru egendomligt: var det icke samma strängar, som vibrerade i vårt hjärtas inre, nu som den gången vi mecl "Velamo" passerade under Sveaborgs murar? Nej — jo! Nej, intet vemod, inga toner i moll! Friskt, lefnadsgladt och modigt såsom segern var här allt; och dock var det något af det samma. Döttrar af samma moder, Finland och Svensk-Amerika, olyckan och lyckan!

Linné-stöden i Lincoln Park.

Och så bereddes en ny öfverraskning. Det var slut med hotell-lifvet. Doktor L. G. Abraharason, pastor i svenska Salerusför-samlingen "på sydsidan" (Chicago äger en rik svensk terminologi, som verkar hemtrefnad) upplät gästfritt sitt hem åt främlingen,

som icke alls mer kände sig som sådan.

* *

*

Aprilkvällens skuggor sänka sig öfver min första Chicago-dag' Intrycken från den samma äro allt för lifliga, för att sömnen skall kunna förjaga dem.

A, vi veta det väl, hvem det var, som drog ut öfver dessa slätter, när ännu död och faror bodde där. Vi veta det väl: I kommen hit fattiga, sökande. Det är ännu icke en mansålder sedan. Och nu!

— Veteranerna med nybyggartidens faror i minnet sitta ännu kvar bland de lefvande i en stad, som nu är en af världens största, men yngre än en människas ålder. Kring banbrytarna växer ett nytt släkte upp, söner af hjältar, medvetna om sin styrka, men icke öfvermodiga som uppkomlingar, utan vänsälla och gifmild a som höf-dingars ättlingar.

Å, vi veta det väl, det var Sveriges fattiga söner, som drogo ut öfver dessa slätter, röjde land, byggde stad.

Dödströtta, med själen fylld af vemodiga tankar, förhoppningar utan jämvikt kommo vi hit efter en vandring genom länder och städer, där vi mött dem, svenskarna, sig städse lika, starka, arbetsamma, tålsamma, men vandringen genom deras bygder hade hittills oftast liknat en ridt genom de led, som ännu ligga i kulregnet, med trumpen trotsighet härdande ut, som tappra män kämpa, när segern är oviss. Men här, här i Chicago ljödo oss genast segersignalerna jublande till mötes!

Det kännes varmt om pannan. En längtan att gråtande af glädje kasta oss i deras famn kommer öfver oss med makt. Vi kunna icke hjälpa det: svenskheten har blifvit en del äfven af vårt individuella lif. Dess seger, dess bevisande af sin mandom, som vi känt endast i sagorna och som vi trott förblödd för alltid på Pultavas stepper:

— se! den står på en gång lefvande, väldig, segrande inför oss.

Alla de som vi mött i dag, de voro män i det ordets rätta mening, det var ingen fråga om det! Intet öfversitteri, intet kryperi. inga ämbetsmanna-miner, intet Stockholrns-grilljanns-pjunk. Män voro de alla, typiska för landsmännen där borta.

9idet väldig a chicago.

!)är var du, det blida skämtets man, rik på vänner, lycka och humor, den svenska gästfrihetens och hemtrefnadens börne representant, ditt svensk-amerikanska folks oersättlige "Onkel Ola", outtröttlig i att roa de sorgsna, hjälpa de fattiga, skämta med de glada: Frans Albin Lindstrand, en af Svensk-Amerikas allra mest kända och omtyckta skriftställare och personligheter, deras prosas Sigurd, deras diktnings Sehlstedt, och du, Enander, den främste, en grånad Styrbjörn starke, som med dån stött ditt banér i vallen af Chicago river, icke vikande en tum, — kämpande i sagornas från nordanland aftonrodnad, hvars återsken kring himlaranden går samman och blir till ett med morgonglöden i västerns värld, som belyser ditt unga, starka, segrande folk i dess nya hemland. Höfding, eröfrare och skald, som skänkt bragdrikt lif åt göterna, fylkade kring dina fälttecken. —- Den tid och det land, där du kämpade din strid, var för nytt, för ungt, för rikt för att alltid förstå dig, det egna fäderneslandet för aflägset. Men en gång stiger Historien dit öfver och kräfver ditt namn för att i det gamla sagolandets helgedomar förvara det bland sina främstas. —

Vi förstodo nu, att vi voro i det underbara nya land, hvarifrån sä många rykten komma, täljande om segrar, nederlag och äter segrar, allt i fantastiska proportioner, och vi väntade med otålighet nästa april-morgon för att i verklighetens solljus betrakta det nya riket.

K

i.

Svensk-amerikansk gastfrihet.

En svensk-luthersk Chicago-prästgård (det finnes ett tjugutal sådana, kyrkor finnas öfver trettio) är någonting särskildt för sig, storstad och idyll på samma gång. Det är icke en landtlig idyll med röda ladugårdar, kor, får och hängbjörkar, men det är icke heller, — och ännu mindre! en våning på 4, 5 rum och kök ("flat" säga amerikanerna), tre trappor upp i ett stockholmskt stenhus, på hvars nedre botten diversehandel finnes och i hvars vindsvåning hålles pensionat. Nej, en Chicago prästgård är icke en hyrd lägenhet, belägen hvar som helst, utan ett boställe, ägdt af försam-

lingen, beläget strax i kyrkans närhet och helt och hållet från grund till tak upptaget af församlingsherden till ämbetsrum och hem. Kyrkan,den svenska skolan och prästgården utgöra en sorts treenighet, som alltid äio tillsammans. Om en mur vore uppdragen omkring dem, skulle de gifva intrycket af en katolsk stiftelse, men så är ej fallet. Allt är öppet och evangeliskt och, som sagdt.med en liten anstrykning af "hospitium". — Prästfruarna äro beundransvärda i sin, om jag så får säga, tjänsteutöfning såsom värdinnor, hvilket, som man lätt kan tänka sig, kräfver mycken omsorg, i synnerhet i en storstad som Chicago.

I teologie doktor Abrahamsons hem hände det mer än en gång, att, trots våningens eller, rättare sagdt, husets rymlighet, det måste bäddas på både soffor och golf, för att sängplatserna skulle räcka till åt vänner och bekanta, som kommo från när och fjärran. Ofta kan det också hända i en stad af Chicagos oerhörda utbredning, att personer från andra stadsdelar måste stanna kvar öfver natten, emedan afstånden äro så stora, att man ej hinner fram och åter på en eftermiddag. Utom att det är angenämt, är det också på samma gång synnerligen intressant att få vara med och se lifvet i en svenskamerikansk prästgård på nära håll, i synnerhet när det, som här, gäller en af den svensk-amerikanska kyrkans mest framstående mäns hem, därtill beläget i Chicago, där alltid en mängd ledande personer liksom stämma möte, kommande från östan och västan, norr och söder. Man reser oerhördt mycket i Förenta staterna, och trots det att ju landet är större än Europa, reses där så oförskräckt, att man får det intrycket, att det från Chicago icke är längre till San Francisco och New York, än det är från Örebro till Göteborg och Stockholm. Nätet af bekantskaper sträcker sig öfver hela

l'lanför Sttiemtkyrkan i Chicago.

unionen. 1 synnerhet resa präster mycket, ty till deras privilegier höra dels fria resor, dels resor till reduceradt pris. — Huru mången kväll sutto vi icke och lyssnade till berättelserna från nybyggena i Michigans skogar, eller från slätterna i lowa och Indiana eller från de idoga städerna Rockford, Galesburg och Jamestown, när ämbetsbröder eller "laici" från dessa nejder kommo till Chicago och efter dagens uträttningar slogo sig ned i den gästfrie värdens bibliotek, hvarifrån man kunde se ut öfver Princeton avenues träbelagda

bana och de små husen på andra sidan, som alla vända gaflarna åt gatan. Man fick till slut hela Nordamerika inför sig liksom en reliefkarta, där man såg de stora sjöarna blänka oc.h på deras stränder de brända och uthuggna skogarna, den röda leran och sanden, röjningarna med majs-och hafreskördar, små hus lika dem där hemma, t. o. m. med träskorna på förstutrappan. Och söderut syntes de stora gröna slätterna, som för en knapp mansålder sedan af regeringen gifvits bort för intet ät hvem som ville taga dem. Nu böljade hveten och majsen på den "rullande" präriens kullar, och i de tätt strödda farmarhemmen bodde män, som uppskattade sina "kvarts- och halfsektioner" ända till femhundra kr. tunnlandet.

Ja, och här närmast låg det väldiga Chicago, som vi nu måste ut och bese.

AJ iij

Salemtförsamlingens prästgård. Fru Abrahamson med döttrar.

II. Gatulif.

Den stora, röda spårvagnen på Wentworth avenue är fylld til sista plats. Det är morgon, och alla skola ned till den egentliga staden. Man kommer från de små boningshusens periferiska nejder, man begifver sig till skyskrapornas centrum.

Så myckel negrer, och så granna negerdamerna äro! I Chicago få de àka i samma spårvagn som de hvita. De stiga på i trakten af tjugusjätte gatan, där ett stort "Afrika" är beläget med eget tabernakel. — Husen på ömse sidor äro ganska o-betydliga, utanför dörrarna leka barn på den af plank gjorda trottoaren, som ofta höjer sig mer än en fot öfver gatans nivå. Vid sextonde gatan svänger spårvagnslinien mot öster in på Clark-street. en af de mera bekanta gatorna. Man far här genom trakter, som icke mycket likna en stad. Det liknar pä sina ställen snarare en slätt, men den slätten

är fylld af järnvägsvagnar. Det är oerhörda bangårdar, öfver hvilka gatan på långa sträckor är byggd. Vi passera också godsstationer, vid hvilkas magasin kolonner af fordon vänta, förspända med ardenner- och clydesdaleshästar. Därpå tyckas vi komma in i Palestina, det är lumpbutiker, antikvitetsaffärer och bodar med aflagda kläder, af hvilkas annonser flera äro skrifna med hebreiska bokstäfver. Snart bytes detta mot Kina. Det är det tvättande Chicago: "laundry", "laundry", synes öfver allt och därbredvid kinesiska skyltar och stora papperslyktor. Efter allt detta "krossa" vi Jackson boulevard, en asfaltbelagd, elegant gata, där inga arbetsåkdon få drista sig att komma. Därefter äro vi inne i den egentliga

Vid Wentworth. Avenue.det väldig a chicago.

staden, skyskrapornas, affärernas stad, som om dagen attraherar allt lif, men om natten står tom och öde, åtminstone hvad de stora husen beträffar.

Vagnen saktar sin fart, passagerarna hoppa af och dyka in i trängseln. Framför oss ligger "City hall", rådhuset, en byggnad i fransk stil, som förefaller låg och platt mellan de andra husen. Vägen hit har med nästan vanlig tåghastighet tagit 20 minuter, men den lilla bit, vi tillryggalagt från tjuguåttonde gatan på söder, är endast en förflyttning från en punkt till en annan i den väldiga stadens midt.

För att pröfva, hur långt man kunde hjälpa sig med vårt språk, begagnade jag detsamma öfverallt. Af 42 försök en dag blef jag förstådd 6 gånger och direkt svarad på svenska och 13 gånger visad till andra biträden i samma affär, som voro mäktiga det svenska språket; af dessa 13 var en irländare, som lärt sig svenska i james-town, i hvilken stad man studerar svenska i de för alla tillgängliga, af kommunen underhållna skolorna. Af andra dagars försök blef procenten af träffar mindre.

Man fick under dessa experiment äfven en priskurant öfver handelsvaror: Spårvagnsbiljett t; cents. Att få sina skor borstade 10 cents (på gatan 5 cents). Kravatter 25 a 50 cents. Löskragar 15 a 25 cents. En kostym gångkläder af kläde och sydd efter mått på beställning 30 a 50 dollars och ändå högre. Färdigsydda kostymer af godt tyg 12 a 18 dollars. Det som var verkligt billigt, det var skodon. Jag köpe ett par snörkängor för 2.50 dollars. De gingo hasteligen och gladeligen all världens väg; men ett par andra af blankskinn för 5 dollars visade sig bra.

Val Clark street.of.t väldiga chicago.

Promenadhandskar i a 1.50 dollars, balhandskar t.5o a 2 dollars. Prisen på mat och dryck på första klassens restauranter, de pris alltså, hvarmed den resande först får göra bekantskap, motsvara ungefär i dollars våra kronor. Kötträtter, t. ex. Spring Lamb (en portion) 50 cents, Prime Bccf 50 cents, Extra cut 75 cents, potatis 10 cents extra. En half öl 25 cents, dito sodavatten 25 cents, kaffe, serveradt i liten kanna, 25 cents, i kopp 10 cents. Att yttra mig om vinpris dristar jag ej.

Emellertid torde de, som sälja mat till ofvan nämnda pris, göra goda affärer, när man får veta att ett skålpund (engelskt skålpund lika med 453.6 gram, alltså ungefär fyra och ett hälft hekto) oxkött betingar ett inköpspris af 10 a 12 cents för det billigaste och 35 cents för det bästa, fårkött per eng. skålpund 12 a 25 cents, kalfkött omkring 25 cents. Ägg pr dussin 25 a 40 cents. 50 skålpund hve-temjöl i dollar.

I den väldiga stadens midt.

III.

Svenska Amerikanarens Onkel Ola gifver middag.

Under formerandet af bekantskaper bland Chicagos svenskar var det några tankar, som ständigt återkommo: är man verkligen i Amerika? Hvarför bo icke alla dessa mot oss så vänligt stämda och älskvärda människor oss litet närmare, så att vi oftare kunde möta dem? Det är kuriöst, att de ej sända sina riksdagsmän till Stockholm, utan till

Washington.

Åtskilliga gånger hade mina vägar redan fört mig till 35 South Clark street, där jag sammanträffat med Svensk-Amerikas Onkel Ola, tidningen Svenska Amerikanarens uppburne chef, samt skalden doktor Jakob Bonggren, redaktör för samma tidning, då jag hade nöjet mottaga en middagsbjudning till självfva Onkelns hem, beläget

omkring en timmas järnvägsresa från city — men likväl inom stadens område och i ett af de fashionablaste kvarteren.

I den krets, som samlades vid detta tillfälle, syntes många af spetsarna bland Chicagos svenska värld, många af dess förnämsta skriftställare och ledande personligheter. Här strödde [doktor L. G. Abrahamson sina kvicka svar och humoristiska infall omkring sig, ty endast den, som i likhet med dr A. har på en gång hjärta och intelligens, kan vara en verklig humorist utan att bli satiriker; här syntes den unge advokaten Bernhard Anderson, för tillfället Chicagos favorit till följd af en vunnen process, i lifligt samspråk med den om svensk-amerikansk historia förtjänte redaktören för Hemlandet, Anders Schön, Delaware-koloniens skildrare, af hvars penna vi ha att vänta, som vi hoppas, äfven det svenska Chicagos historia,

Redaktör F. .4. Lindstrands bostad.det väldiga chicago.

en i sanning ej ringa uppgift. Domaren Chytraeus, Fr. R. Franson sångarfärdens till Sverige och sångarklubben Svithiods man, den social-politiskt intresserade redaktören för Svenska Nyheter, Frithiof Malmqvist, självfva den gamle västgötakämpen "Enandribus" — alla skarpt tecknade, karakteristiska gestalter och inånga andra kring dem, affärsmän, läkare, advokater, politici. Och öfverallt, såväl under middagen soin under festen efteråt, synes Onkelns egen gemytliga gestalt, strålande välvilja åt alla håll, men äfven, när talet blir om allvar och manlig bragd, kastande tillbaka sin humors kappa och visande en ädel manlighets blanka stålrustning.

Det är för visso knappast att beklaga, att under de närmast flydda årtiondena växelverkan mellan den svenska och svensk-amerikanska litteraturen icke varit så liflig. Vår litteratur i Sverige under nämnda tid har till stor del haft allt förvekliga, sjukliga och misströstande och mången gång anti-svenska drag, för att den, äfven om bokhandeln mellan de båda länderna varit ordnad, skulle ha vunnit insteg hos ett folk, som är så segergladt och äfven så genomträngdt af vördnad för sina både religiösa och nationella arfvedelar som det svenskamerikanska. Ty att så är förhållandet, det märkes, ju mera man lär känna svensk-amerikanerna. Däremot skulle det numera säkerligen vara att önska, att den svensk-amerikanska litteraturen och dess män blefve mer kända i Sverige. Deras friskhet skulle som en vårvind gå fram öfver våra af 1880-talets lasaretts-litteratur gödslade fält! Det skulle kunna hända, att hvad som förkonstigats och främ-mandegjorts för oss af de stockholmska bohem- och patentlitterära kretsarna, det återfå vi förskönadt, rentvättadt och försvenskadt från — Amerika! Den svenska litteraturen i Amerika, äfven bland de infödda svensk-amerikanerna, är i hastig uppmarsch.

En bland dessa tvåspråkiga författare är Ernst W. Olson, redaktör för Svenska Tribunen, äfven han synlig hos Onkel Ola, åt hvil-

Red. F. A. Lindstrana ("Onkel Ola") •det väldiga chicago.

ken han denna afton ägnade en läng versifierad hyllning. Ernst W. Olson är, såsom kanske ännu ingen, tolkare af svensk poesi i engelsk dräkt och af engelsk i svensk. Han är en tolkare af det i dubbel mening unga studentlifvet vid den svenska högskolan i Röck Island, — det verkligas sångare, realisternas idealist. Skarp klinga i kraftig hand.

Bland de denna afton närvarande syntes äfven doktor Jakob Bonggrens karakteristiska gestalt. Jakob Bonggren, medredaktör för Svenska Amerikanaren, är naturligtvis väl känd i Sverige såsom varande Svensk-Amerikas måhända främste poet. Det skulle alltså vara både förmätet och öfverflödigt att söka karakterisera hans skriftställarskap. Hans älskliga sångmö har ofta från den främmande jorden vändt tårad blick mot Nordanland, där det blånar i fjärran, förskönadt och försonadt genom afståndet. Jakob Bonggren, — en gång har du själf ställt dig under realismens fana, men kring din tinning har en gudom tryckt idealens rosen- och törnekrans. Jakob Bonggren, ehuru nu amerikan, dväljes du ofta i den götiska studerkammaren, genom hvars blyinfattade rutor de mystiska sinnebilderna på medeltidens katedral skönjas. Men under din Faust-kåpa lyser den ljusa sångarmanteln fram. Därför: när du söker

vägen till skuggornas hemlighetsfulla land på andra sidan af Styx, har det naturliga strömdraget i stället ofta fört dig hän mot Elysions solsken, i hvilket de klingande tonerna af din lyra äro bäst hemma, ty du är en af de få, som fått hvad de tusende söka, men aldrig skola finna, ty "wer nicht"s hat, der wird es nie er-jagen!" Boren skald af Guds nåde.

nr as

IV.

Hos vänner.

Det var en oförgätlig tid, jag tillbragte i Chicago med att om dagen ströfva genom fabriker, affärslokaler, skolor — alltjämt seende och erfarande nytt, nytt! och om aftnarna sammanträffa med dessa intressanta och gästfria människor — alltjämt seende och erfarande nytt, äfven på det personligas område, — kanske rikare än alla de materiella områdena.

Den ena dagen var det att resa söderut ända till nummer 296 E. vid sextionde gatan på sydsidan, där herr och fru O. G. Olson gåfvo middag, nästa dag styrde man färden till nordsidans Clark street nr 1669, där doktor och fru C. O. Young kring sig samlat en vänkrets till festligt lag, eller hade man nöjet att likaledes på nordsidan gästa skriftställaren och fru Ernst W. Olson, där en litterärt intresserad cirkel var att finna, eller herr Robert Lindblom i hans e'.eganta villa, där politikens män möttes. Äfven till fmmanuels-försainlingens på nordsidan prästgård hade jag-en] gång äran att

Dr C. .'1. Etalds studierum.

vara inbjuden såsom teol. doktor och fru Carl A. Evalds gäst. Där voro vid detta tillfälle en myckenhet gäster samlade, däribland senator C. J. A. Ericson från Boone i Iowa, hvilken såsom Augustana Colleges mæcenat gjort sitt namn äradt i såväl det nya som det gamla Sverige. Äfven hade hit kommit doktor Gustav Andreen, Augustana Colleges unge president, m. fl.

Dr Evald, som af kritici anses såsom Chicagos förnämste andlige vältalare på svenska, är kyrkoherde i en af Svensk-Amerikas största församlingar, hvars kyrka var en af de sex svenska, som 1871 förstördes af elden. Det var vid den förfärliga eldsvåda, som

det nämnda året öfvergick Chicago, och hvarom ännu många berättelser förtäljas. Flera af dessa ha nästan öfvergått till legender, såsom då Immanuels-kyrkans och prästgårdens silfver blef genom att nedgräfvas räddadt från elden, men sedan råkade i röfvarhänder, hvarifrån det på sällsamt sätt åter igenskaffades.

Huru mycket missionsarbete, i det tysta och fördolda, som inom de svensk-amerikanska församlingarna verkas af kvinnor, framställde fru Emmy Evald vid det tillfälle, som här antydts. Fru Evald har inom det kyrkliga skolväsendet och barm-härtighetsarbetet inlagt stor förtjänst och rest sig ett minnesmärke ære peren-nius.

Huru rent af nödvändigt det lugna, ärliga och sansade inflytande är, som utöfvas af män sådana som dr Evald och öfriga svenska präster, förstås bäst, när

Ruinerna uf lmmanudsförsamlingensförslå kyrka.

man på ort och ställe sett, hvilka rent af otroliga affärsknep och bedrägerier som af scharlataner bedrifvas på det religiösa området och på de enfaldigas bekostnad. Så t. ex. läses på en skylt vid öppen gata, att de svårtyddaste ställen i skriften uttydas för 75 cents. Bekymrade själar gå dit och få rätt på sin salighetsväg! På en annan skylt läses: "Här rannsakas skrifterna" — förstås i samma afsikt: att förtjäna pengar.

K v.

Hos svensk-norske konsuln John R. Lindgren.

Första gången jag var i tillfälle att på närmare håll få kasta en blick in i en amerikansk klubblokal var i The Union League Club of Chicago och i sällskap ined svensk-norske vicekonsuln herr John R. Lindgren, hvilken såsom vård införde mig i nämnda klubbs eleganta palats vid Jackson boulevard, i närheten af staden Chicagos nya jättestora posthus.

Konsul Lindgren har vunnit sina sporrar såsom bankman, i det han i förening med norrmannen herr H. A. Haugan år 1879 grundade firman Ilaugan & Lindgren, Bankers, hvaraf under åren blifvit den storartade affär, som för närvarande inrymmes i "Chamber of Commerce"-byggnaden i hörnet af Washington och La Salle streets.

När man inträder i State Bank of Chicago får man det nöjet att. utom det man får se en storartad och modern bankaffär i full gång, äfven göra bekantskap med flera skandinaver, hvilka här ha anställning. Herr H. A. Haugan, bankens president och en af dess båda grundläggare, kan nu med stolthet se tillbaka på sitt verk, som han i troget fostbrödralag med sin svenske kompanjon utfört. Genom sitt lyckosamma samfällda arbete ha de, dessa båda kompanjoner, liksom så många andra svenskar och norrmän därute, gifvit oss ännu ett exempel på hvad enighet kan uträtta. Heder åt dem därför!

Ett uttryck likasom för denna vackra enighet är svensk-norska konsulatets lokal, som är inrymd i banklokalen, och som närmast skötes af den för sin humanitet och sitt tillmötesgående välkände

konsulat- sekreterare hr R. Grosstephan. Konsulatet i Chicago, där så ofantligt rnånga resande skandinaver, ofta i bekymmersamma omständigheter, taga dess hjälp i anspråk, har en ofantligt stor och ansvarsfull uppgift att fylla. Såsom en sorts chefsplats i Svensk-Amerikas hufvudstad ställer denna post också mycket höga repre-sentationskraf på sin innehafvare, konsul Lindgren, som också alltid och till den mäktiga koloniens belåtenhet fyllt desamma.

Stille Bank-byggnaden.

VI.

I Chicagos City Hall.

Centrum i Chicagos city är rådhuset, City Hall, och i denna administrationens och selfgovernments brännpunkt intages en af de viktigaste posterna af den kände svensk-amerikanske politikern Robert Lindblom.

I sällskap med herr Alex. Johnson hade jag en gång nöjet att göra besök i denna maktens boning och sammanträffa med herr

Robert Lindblom, en verkligt distinguerad gentleman. — Chicagos ämbetsmän till- och afsättas enligt en lag, som mycket påminner om unionens lag för civila ämbetsmän. Chicagos Civil service cotnmission består af 3 medlemmar, hvilkas uppgift är att bevaka tillsättandet af alla stadens tjänstemän och betjänter, till hvilka räknas äfven skurmadamer, poliskonstaplar, gatsopare o. s. v., men också 26 poliskaptener, 40 a 50 löjtnanter, alla byråers ämbetsmän och bokhållare m, fl. De tre medlemmarna i civil service commis-sion, som ha denna stora makt, tillsättas själfva på 3 år af borgmästaren, mayorn, som i sin tur för endast 2 år väljes af stadens invånare. Byråchefer (t. ex. för polisbyrån), polisdomare och hela den underordnade skaran af justitieämbetsmän tillsättas direkt af mayorn, d. v. s. de komma och gå med honom och utöfva alltså sitt ämbete för endast 2 års tid.

Chef för denna mäktiga civil service commission var under min Chicago-tid herr Robert Lindblom, och man förstår lätt, att det var med tillfredsställelse den resande svensken i likhet med landsmännen därute såg denna inflytelserika post i tvåmillion-staden anförtrodd åt en svensk.

K

VII.

Hos "Svenska Kuriren".

Vi begifva oss nu till 37 N. Clark street. En del af min post hade blifvit adresserad dit, en annan del till konsulatet. Med stort tillmötesgående hade man på båda ställen haft besvär att mottaga och bevara bref.

Det var med mer än vanligt stort intresse jag här nu gjorde bekantskap med en man, som utan att ha sökt därefter blifvit en af Svensk-Amerikas mest populära och kända personligheter, Kuri-rens redaktör, Alexander Johnson. —

Det säges, att Amerikas tyska tidningspress med seger upptagit konkurrensen med Tysklands. Jag tror, att det samma kan sägas om den svensk-amerikanska pressens täflan med den svenska.

Visserligen finnes i Chicago ännu ingen svensk daglig tidning, men det finnes andra synpunkter, hvarifrån sedd Chicago-pressen

otvifvelaktigt tager försteget. Densamma är född och uppfostrad i tidningarnas förlofvade land och stad, och den anda och det arbetssätt, som här äro rådande, har man tillägnat sig. Man föreställer sig ofta i Europa, att den amerikanska pressen är mera hänsynslös än andra länders. Jag tror knappast, att så är förhållandet. Möjligtvis kan så vara fallet mot enskilda, hatade personer, i synnerhet politiska sådana, men det finnes vissa helgade områden, som de amerikanska tidningarna chevalereskt respektera, kanske i högre grad än de europeiska. Jag tror, att så är förhållandet med t. ex. det privata familjelifvets och religionens områden.

För att på så jämförelsevis kort tid ha bragt till stånd en sådan utveckling, som den svensk-amerikanska pressen nu visar, kräfves män af sällsynt begåfning och energi. Sådana män har Svensk-Amerika varit lyckligt rikt på. Bland dem står i första ledet Kuri-rcns redaktör, som journalist det klara, skarpa förståndets man, som enskild person den fint bildade gentlemannen.

K

VIII.

Ströftåg i Chicagos svenska historia.

Hvad är det väl, som gör Bellmans Stockholm intressant, hvarifrån har 1850-talets hufvudstadslif i Blanches framställningar fått den charme, det äger? Är det icke de personligheters skull, som i vår föreställning befolka Mälar-staden under dessa flyktade tider? Själfva staden var ju då långt ifrån hvad den nu är i bankdirektörernas, profryttarnas och alla de små ämbetsmännens tid.

Chicago är enligt mångas mening långt ifrån en vacker stad, men hvad Chicago utan tvifvel är, det är personligheternas stad! Däraf dess stora intresse.

Alltifrån stadens barndom, och så långt dess svenska historia räcker, skymta gestalter, hvilkas sällsamma öden, lifsgärning och sträfvanden i högsta grad äro ägnade att fängsla vårt intresse. Allt ifrån Gustaf Fläcks dagar, som i början af 1840-talet, en tidpunkt, som i Amerika anses ganska aflägsen, grundade sin lilla handelsbod vid Clark street-bron, från Åströms, Svedbergs och kapten von Schnei-daus tid sträcker sig en bred ström af glömda namn, hvilkas bära-

res bedrifter nu endast utgöra en bakgrund i dunkla och ©bestämbara färger, mot hvilken de mera bekanta personligheterna bjärt afteckna sig. Där möter oss gamle pastor Unonius och vid hans sida den då unga, frejdade sångerskan Jenny Lind, en patriark, förd vid handen af en svensk Jeanne d'Arc, som leder honom in i sitt Reims, helgedomen vid Sedgwick street, där ännu nattvardskalken bär hennes namn. Här komma Jonas Olssons hungrande och utblottade skaror, bland dem Jan Jansson, en bror till "profeten", till hvars Bishop Hill de ämnat sig. I stället samlar dem Unonius till sin nya kyrka.

Och 1850-talet kommer, och med det den härjande koleran, hvars väg genom den ännu oordnade, men redan folkrika*) staden är död och fasa. Där se vi då de ädla gestalterna af en Paul Andersen, den norske prästen, och af en Erland Carlsson, ett namn, som kanske mer än något annat från denna tid möter oss öfverallt i Amerika, där det kräfts att hjälpa, samla och leda de spridda immigrantskarorna. Vi se denne man vid sjuk- och dödslägren i de pestsmittade hemmen i Chicago, Moline, Galesburg; — tjugu år senare finna vi honom i kamp mot det rasande elementet, som år 1871 lade den till en storstad redan förvandlade nybyggarbyn i aska. Vid den af elden förstörda Chicago avenue-bron finna vi då åter Erland Carlsson, där han står på en tunna (alla hus, allt husgeråd var förstördt!) och för ordet i den

kyrkostämma, som "församlingen på nordsidan" håller, hvarvid beslutas återuppbyggandet af svenska Immanuelskyrkan, som är, om också hvarken den äldsta eller största, dock den kanske betydelsefullaste bland Svensk-Amerikas kyrkor, en det nya Rikets central-helgedom.

Längs Chicago avenue eller Smålandsgatan eller Stora Bondegatan arbetas sedan dag och natt på nya hus. De svenska "boarding"-husen växa upp där, tätt bredvid hvarandra. Invandrar-strömmen brusar oafbrutet i väldiga vågor därin. De bruna kistorna därhem-ifrån stå dagligen hoptals på "side walken". Men där är ingen varaktig stad, de draga ut öfver slätterna i nordväst, väster och sydväst, då ännu öppna och åtkomliga. Handelsbodarna, där svenska talas, sträcka sig snart ända upp åt Division street. Större affärer öppnas. Väg banas för de våra in i den högre finansvärlden och in i ämbetenas, politikens och journalismens värld. De svenske känna sig hemma i sin väldiga stad, det är deras, de voro med från

*) Dock endast omkring 30,1X10 invånare.

början, de ha byggt upp den lika mycket och mer än de flesta andra, som nu kalla Chicago sitt hem.

Det har under dessa årtionden, hvarom vi tala, varit en brytningarnas tid, en stormperiod af utveckling, liknande gången i ett sagospel. I Wilkens vinstuga vid La Salle street, detta sagospels Auer-bachs Keller, sitta i tobaksröken och vid Kalifornia-vinet några af de medspelande, kända, karakteristiska gestalter. Där är P. Almi-ni, målåren, Sundell, konsuln, C. F. Petterson, denna oförlikneliga tids historieskrifvare, som i sina verk, "Svenskarna i Illinois", "Republiken och dess institutioner", "Sverige i Amerika", mejslat de våras bragder för kommande släkten på båda sidor om oceanen. Här möta vi också dansken Pearson, en veteran från 1848, och norrmannen doktor Pauli, Carl Johan-beundraren; någon gång synes här också under dessa tidiga perioder en då ännu ung man; han kommer ditförd af de politiska diskussionerna, i hvilka han inlägger hela sin varma själ och sin gedigna bildning, likväl alltid med skämtet i reserv och skalken kvar 1 ögonvrån, Johan Alfred Enander.

Det var en tid, då en hvar gick på eröfringsfärd, en tid, hvarunder alla dessa "settlement" uppstodo, där svenskarna i den nya världen omplanterat sin gamla bonde-frihets traditioner. De gå öfver Mississippi vid Burlington, öfver Missouri vid Council Bluffs, draga söder ut genom Blå flodens dal, sprida sig öfver Kansas' prärier vid Salina, Lindsborg, Marquette, under det deras stamför-vanter i norr med de förut innehafda orterna vid Mississippi mellan Red Wing och Stilhvater som operationsbasis eröfra Goodhue, Carver, Wright, Meeker, Kandiyohi och därbartom alltjämt nya länder i väster och norr. Men Chicago var i regeln den plats, där de från hemlandet anländande skarorna gjorde halt, där de försågo sig med upplysningar och utrustning, och där de mottogo de grundläggande andliga intrycken och lärdomaina. Af hvilken betydelse de ledande männen och den prägel, de tryckte på Chicago-lifvet under denna period, skulle vara, är lätt att förstå.

Under tiden började svenskarna också taga en mer och mer märkbar del i den uppblomstrande industrien i Rockford, Moline, Galesburg m. fl. platser, under det också samtidigt den svenskamerikanska andliga utvecklingen genomlefde sin förstlingstid. hvarvid namnen L. P. Esbjörn, T. X. Hasselquist, Erik Norelius Jonas Swensson, Erland Carlsson, P. A. Cederstam, A. Andréen in.

fl. inskrifvas i häfderna för att där intaga platsen närmast de mest frejdade från reformationstiden i fäderneslandet. Begynnelsepunkten till ett af de märkligare skedena i vår dotternations kulturhistoria, hvaraf de flesta i Sverige ännu långt ifrån ha klart för sig betydelsen, är också att förlägga till Chicago. Det var nämligen där, som år 1860 i april det epokgörande möte hölls, hvarvid fröet till en i många afseenden själfständig svensk-amerikansk kultur lades. Detta möte hölls i den enda svenska evangelisk-lutherska kyrka^ som den tiden fanns i Chicago, och som den tiden var belägen vid Superior-gatan mellan Wells och La Salle-gatorna samt beskrifves som "en brädkàk, afskräckande ful att se på". Därifrån utgick emellertid Vasa-konungarnas kyrkas nu så mäktiga dotterkyrka.

w T»

IX. Fester.

"Three Links Hall", "på nordsidan", Chicago ave. 109. Där hålla västgötarna gille i kväll, den 9 april 1902. Där är

ljust och varmt i den stora salen, dukade bord, blommor och kommande högtidsklädda skaror. Ett sorl af röster stiger muntert från de närvarandes läppar, och med glädje förnimmas de kära hembygdsaccenterna och tonfallen.

Ilur många gånger har jag icke under min resa genom Amerika fått bekräftad en åsikt, som jag redan förut tillägnat mig, nämligen 0111 den orättvisa, som här hemma i Sverige vederfares våra landskapsdialekter. Skolmästeriet (ej minst det högre!) rasar här mot dialekterna alldeles som modejournalen mot de vackra national-dräkterna. Skolmästeriet har konstruerat ett "riksspråk" och förklarar därpå, att hvad sotn ej liknar det, det är icke svenska (!). Det språk, hvarpå våra jäntor sjunga vid sjöastrand och i susande skog -det skulle icke vara svenska! Det språk, som de unga mödrarna i västgötatorpen eller på Smålands-hedarna lära sina små — det skulle icke vara svenska, icke vara vårt modersmål! Utan svenska skulle vara hvad som de svartrockade, glasögade skolmästarna vid universitet eller seminarier behaga dekretera som "svenska"! A, detta skolmästeri; hvilka sår har det icke tillfogat mitt folk! — Och

Dr Jolian Alfred Enander.

så kommer inan till Amerika och möter våra flickor där, högväxta, smärta, blåögda, guldlockiga, härliga gestalter och hör dem tala — bruten engelska. Man tilltalar dem på svenska; de svara på engelska.

"Hvarför talar ni inte svenska med mig, som är svensk?"

Då svara de: "Vi kunna inte 'riktig' svenska. Vi kunna ju blott västgötska", eller: "vi tala blott som de tala i Värmland. Då tycka vi det är trefligare att tala engelska."

På det sättet har skolmästeriet mördat vårt språk och mördar det för hvar dag, som går i det nya hemlandet!

Och när man vill försvara vår allmoges rätt på detta och andra områden gent emot skrifvare-dömets och andra öfvergrepp, så finner man, att saken gått så långt, att man blir knappt förstådd af dem, af allmogen, hvars sak man förer.

Men skulle dessa rader möjligen komma under någon af de unga damers ögon, som ännu äga hem på familjegods i något af Sveriges landskap och således icke blott äro stadsmamseller med betyg i "svenska" från en flickskola, utan som äro mer än så: som äro verkliga östgötska eller skånska eller småländska fröknar, tag då eder egen hembygds dialekt under ert hulda skydd lika väl, som ni skyddar er hembygds nationaldräkt, ert landskaps historiska minnen (så att de ej må föras till "Skansen") eller ert familjegods (så att ej aktiebolagen taga det!). Låt åtminstone icke edra systrar, som i Amerika skola på ett det allra förnämsta sätt bidraga att uppbygga ett nytt Sverige, när de draga dit ut, låt dem då icke tro, att de icke "kunna" sitt språk!

Men vi komma bort från ämnet.

Detta består af bland annat ett präktigt smörgåsbord, och där omkring samlas vi först. De närvarande, damer och herrar, uppgå till ett antal af närmare ett hundratal personer. Alla dessa sätta sig, sedan smörgåsbordets läckerheter bebådat, hvad komma skall,

kring ett och samma långbord på gammaldags västgötasätt. Midt för ena långsidan har gilleledaren dr Enander sin plats.

En gammal vacker sed, som jag öfverallt sett svenskarna i Amerika bibehålla, och som för öfrigt amerikanerna själfva iakttaga, är att "läsa till maten". Så skedde äfven vid detta glada och festliga tillfälle. Gilleledaren tilldelade pastor J. W. Swanbeck denna hus-kaplanens roll, hvarefter, för att tala med "Onkel Ola", som, ehuru östgöte, äfven var med denna kväll, "enhvar började att äta, dricka' och må godt, som de gamla göterna för sed hafva i älskadt fosterland".

1 flera timmar, hvilkas flykt dock tycktes allt för snabb, satt man till bords, allt under det skämt och kvickheter haglade från alla håll, men ändå säkert mest från de båda höfdingagestalterna Enander och Onkel Ola, där de sutto midt emot hvarandra som goda ättlingar af en Bengt Lagman och en Rjälbo-jarl.

Hvad man i England och Amerika förstår med "bankett", är främmande för oss. Jag måste därför antyda det. Till en bankett samlas man i allmänhet för ett visst, oftast politiskt ändamål. Man iakttager vissa former. Under måltiden

hållas inga tal, men när sista rätten passerat, börja talen efter fullt fastställdt program. Därvid iakttages, att hela sällskapet bibehåller sina platser. Oftast drickes intet vin, hvarken till maten eller under talen efter maten, ehuru denna regel ej gäller de tillfällen, vi i dag närmast omtala, men vanligtvis serveras kaffe och cigarrer under talen. En "toast-master" leder det hela, presenterar hvarje särskild talare, påkallar musiken, uppmanar någon utom programmet att yttra sig o. s..v. Banketten med mat och tal varar ofta från klockan 7 till långt efter midnatt. Under denna tid lämnar ingen sin plats. Man applåderar de talande, när de lyckas. I allmänhet äro amerikanerna och svensk-amerikanerna mycket goda talare, emedan denna konst drifves som en sport i deras land, i likhet med hvad förhållandet var i det antika Rom och af samma orsak: politisk framgång såsom följd af vältalighet. Det är för öfrigt ej den enda punkt, hvari det moderna Amerikas politiska lif liknar det gamla Roms.

Utom de nämnda patriarkerna läto denna afton höra sig flera af det unga Chicagos mera framstående män, såsom skalden E. W. Olson, som förut nämndt Svenska Tribunens redaktör, historikern Anders Schön, af hvars verk fosterlandet å ömse sidor Atlanten väntar mycket, den unge advokaten C. R. Chindblom, en öfverläg-

sen talare, som med alldeles samma mästerskap begagnar sina båda modersmål, hr Frithiof Malmqvist, medredaktör för Svenska Nyheter och Humoristen, den senare, så vidt jag vet, Svensk-Amerikas enda skämttidning.

Mellan talen utfördes utmärkt sång af Orpheus-kören, som af de närvarande belönades med stormande applåder. Det var också i dessa sånger en sällsam tjusning, där de klungo så äkta svenskt, ja, till och med västgötiskt, nästan på andra sidan af jorden. Det var en i allo lyckad och en oförgätlig afton, och gästens tankar gingo osökt till vår historias stoltaste tider, då de svenske äfven firade glädjefester på främmande mark, den de själfva eröfrat. Det var länge sedan dess! Men nu har det skett igen. Och lycklig, trefaldt lycklig den, som i krets med svenske män firat seger i främmande land och känt en fläkt af det unga trotsiga mod, som segern ensam gifver.

K

x.

Banketten å Sherman House i Chicago

den 12 april 1902.

Många äro helt säkert de banketter, som af Chicagos svenskamerikaner gifvits både till firandet af vissa tilldragelser, historiska minnen och enskilda personer, men vid få tillfällen torde väl ändå festens karaktär varit så allmän och så svensk-amerikanskt nationell, sorn förhållandet var vid den bankett, som hölls den 12 april 1902 å Sherman House. Inbjudningen till densamma var utfärdad af män, tillhörande olika lefnadskallelser, och intet särskildt parti var därvid förhärskande. Tidningen Hemlandet skref också i sin anmälan af festen: "Banketten får en allmän, nationell prägel, enär inbjudarna äro svensk-amerikaner ur olika läger, och man äger skäl att hoppas, att densamma skall röna stor tillslutning från landsmännens sida." Detta blef också förhållandet. "Den stora bankettsalen fylldes vid 8-tiden (den 12 april) af landsmän, tillhörande de mest olika professioner och yrken. Det var icke blott från Chicago och dess närmaste omnejd svensk-amerikaner infunnit sig . . . där funnos äfven personer längre bort ifrån", skrifver efteråt Svenska Amerikanaren.

Redan från början af denna kvälls festlighet och medan ännu presentationerna skedde i förmaket, den bekanta to-shake-hands-akten, en sorts cour, förspordes denna stämning af på en gång glädtighet och högtidlighet, som icke kan framtrollas när som helst, utan kommer vid ovanliga och betydelsefulla tillfällen. Ett sådant tillfälle var detta. I)et var så, emedan det unga Svensk-Amerika, företrädt af mer än hundrafemtio af sin största stads representativa män, önskade bringa det aflägsna, men aldrig förgätna fäderneslandet sin hyllning.

Inkomna i bankettsalen möttes vi af den praktfulla anblick, som det festligt dukade, månggrenade hästskobordet erbjöd. Doften från blommor, sorlet af röster fyllde det väldiga rummet. Aftonens ceremonimästare var herr F. A. Lindstrand, som därvid fick rikligt tillfälle att lägga i dagen all den naturliga älskvärdhet, hvarmed han i så ymnigt mått är begåfvad. Under hela den rundliga tid, som menuen (som började med blue pointsf) kräfde, hade han också på den erfarne ledarens vis stämningen fullkomligt i hand, sä att vi alla i den rätta stämningen lystrade till hans

inledande ord, hvarmed han öfverlämnade at dr Enander att hålla aftonens första tal, om Svensk-amerikanerna och Sverige.

På sitt välkända bildrika och färgrika språk förde oss denne talare in i häfdernas minnessalar, hvarur han följde de svenske på deras färd från hjältarnas och sångarnas urhem, Heimskringlas panna, ut öfver världshafvets vreda vågor, hän till det nya hemlandets strand, men endast för att åter i bevingade och af den starkaste känsla burna ord följa deras kärleks andliga färd tillbaka öfver samma världshaf, tillbaka till det land, vid hvilket de med härstamningens oslitliga band äro fästade.

Djup var rörelsen, den gamle kämpens tal gjorde. Ett lifs bragder, helgade åt svensk nationalitets rätt i nytt hemland, talade därur. Och när Svithiods manstarka sångarskara omedelbart därpå uppstämde "Vårt land" till Pacius' härliga melodi, beslöjades månget öga.

Efter det tonerna af "Vårt land" förklingat, reste sig advokaten C. R. Chindblom och talade öfver ämnet Svensk-amerikanerna och Amerika.

Det är klart, att våra landsmän där borta skola med innerligaste band känna sig fästade vid sitt nya fädernesland. Och vi här i Sverige äro dem tack skyldiga för det sätt, hvarpå de häfdat det

svenska namnets ära i Amerikas historia. Ur denna historia, sade herr Chindblom, glänsa namn af högt anseende. Svenska krigare af rang, en baron von Stedingk t. ex., kämpade vid Washingtons sida. Tusentals svensk-amerikaner, men också svenska officerare hade offrat sitt blod för söderns och nordens enhet under inbördeskriget. Baron von Vegesack var en af dem. Klarast strålar dock John Ericssons minne från dessa tider.

Emellertid: amerikaner äro nu de svenskar, som bo i Amerika. Och de vilja vara det.

Men i det land, som de nu äga och så högt älska, och hvilket också äger dem, vilja de omplantera det bästa, som de i kultur, seder och karaktärsriktning ärft genom sin härstamning. Härvid är att märka det berättigade i denna sträfvan. Amerika är nämligen icke ett engelskt land. Utan det Amerika, som våra landsmän nu kalla sitt, var ett tomt land, hvars nationalitet, om det hade någon, var indiansk. Stora delar af mellanstaterna äro svenskarnas med precis samma rätt, som Nya England blef engelsmännens. Men det har nu en gång blifvit så, att engelskan fått tjäna de många nationer, som koloniserat Amerika, till gemensamt språk.*) Engelskan har spelat och spelar samma roll för Amerikas nationer som järnvägarna för dess stater: det är ett kommunikationsmedel, som numera ej kan undvaras. Det är ett band, som andligen håller den stora republiken samman som intet annat. Men republiken gör intet direkt försök att utrota de andra språken, — helt enkelt därför, att de andra språkens nationer äro republiken lika mycket som irländarna och engelsmännen. Ingen annan nationalitet än negrerna, som ju stå lägst, har heller uppgifvit sitt språk i Amerika. Den utveckling, hvartill nationernas samarbete sålunda leder, är ännu knappast möjligt att öfverblicka. En amerikansk nationalitet är emellertid ett resultat däraf.

*) Efter kriget 1SI2 var dock starkt i fråga att antaga ett annat språk iin engelskan till Förenta staternas officiella språk.

Advokaten C. II. Chindblom.

Efter hr Chindbloms tal sjöngs "The star-spangled banner", sora vackert slöt sig till "Vårt lands" ädla broderskap och tillsammans därmed symboliserade Svensk-Amerika.

Lämnades så ordet till teologie doktor M. C. Ranseen, en af den svenska ev. luth. kyrkans i Amerika ledande män samt därjämte president för de amerikanskt-lutherska kyrkosamfundens Generalkoncilium. Dr Ranseen är känd som vältalare. Det sistnämnda innebär icke litet, ty är det sant, att vältaligheten i allmänhet står högt i Amerika (särskilda vältalighetsskolor florera i mängd), så är det ändå för visso bland prästerskapet man där finner många af de allra förnämsta talarna.

Dr Ranseen talade öfver ämnet Kyrkan och skolan, påvisande kyrkans uppgift att leda uppfostringsväsendet: "Af sin store Of-verherde har kyrkan erhållit det viktiga uppdraget att genom heliga nådemedel göra allt folk till hans

lärjungar.. .. Men skall det vara kyrkan möjligt att förverkliga denna sin uppgift, får hon icke försumma att använda i sin tjänst den högre bildningen." Det svenska språket i Delaware hade slocknat till följd af dåtidens svenskars uraktlåtande att grunda skolor. Nu ägde alla svensk-amerikanska kyrkosamfund sina egna läroverk.

Det formfulländade talet gaf en öfverskådlig bild af det myckna trogna arbete, som i svensk-amerikanska skolor nedlagts och allt jämt nedlägges på att bevara vårt folks och deras barns religiösa och språkliga klenoder.

Reste sig så från sin plats skalden dr Jakob Bonggren. Det var med väntan alla riktade sina blickar mot den ännu. som det tycktes, helt ungdomliga gestalten. Och väntan bedrogs icke.

1 sitt tal om pressen och litteraturen ställde hr B. först fram för oss en sin andlige frände, Viktor Rydberg, och om frändskapens makt talade han sedan med skaldens värma: "Det är först sedan vi

5

Dr Al. C. Ranseen.det väldiga chicago.

Reclaklör dr Jakob Bonggren.

lämnat föräldrahemmet, som vi fullt uppskatta dess värde, som vi känna, att kärlekens lika så väl som släktskapens oslitliga band fästa oss vid hemmet och de våra." Han påpekade de germanska folkens öfverensstämmelse i andlig anläggning och förklarade därur det amerikanska assimileringsarbetet. Beaktansvärda voro dessa hans ord: "Vår tidningspress och vår litteratur äro ännu unga; de ha fördenskull kanske icke ännu helt och hållet bortlagt sådana oarter som en viss pojkaktighet, en viss öfverdådighet, men dylika drag äro dock oändligt mycket bättre än den gubbaktighet i dålig bemärkelse, den klandersjuka, den pessimism, som känneteckna en litteraturs förfall." Den som öron hafver, han höre! Skalden slutade sitt tal med en versifierad hälsning till Sverige, hvarur jag anför endast denna vers:

"Bär hem till gamla skogarna och fjällen

vår hälsning ockl Vi minnas dem så väl!

Vi glömma ej den ljusa sommarkvällen;

till stilla andakt stämde den vår själ."

Den näste talaren är en ny bekantskap, men en af Chicagos mest kända personligheter och en af dess skickligaste advokater, som icke långt efter denna fest skulle, genom att rädda en landsmans lif genom att bevisa hans oskuld, blifva dagens hjälte och hela Svensk-Chicagos favorit. Det är en helt ung man, med djärft,

116

Advokaten Bernhard Ånd-erson.det väldig a chicago.

manligt utseende, hvarur lyser intelligens och självförtroende: Bernhard Anderson. Han behandlade denna afton i extempore-radt föredrag både på humoristiskt och allvarligt sätt svensk-amerikanernas inlägg i de lärda yrkena, till hvilka han räknade präster, advokater och läkare. Ingeniörerna fingo nöja sig med att bulta på lärdomens port. Hans tal mottogs med stormande jubel.

Ett litet komiskt intermezzo bereddes därpå af hr M. S. Norelius, en ung man, medredaktör i Svenska Tribunen, och som af en gifmild natur utrustats med en humor, som trotsar all beskrifning. På ett mästerligt sätt efterhärmade han nu en del kända politici, hvarvid hela den representativa församlingen höll på att förgås af skratt.

Redaktör Anders Schön

Redaktör B. IV, Ohm.

Ett af aftonens mest betydelsefulla tal hölls därpå af historikern och redaktören Anders Schön. Hans ämne var Svensk-amerikanerna i arbete, handel och industri. Entusiastiskt skildrade talaren arbetets framgång och välsignelse. Han förde åhörarna med sig in i fabrikerna, ut på farmarna, sjöarna, hafvet, in i skogar och grufvor, öfverallt där de svenske brutit sig väg. Han skildrade äfven både vältaligt och poetiskt arbetarnas hemlif och till sist deras hädanfärd, hvarvid han osökt gaf en bild äfven af föreningsväsendet.

Skriftställaren och skalden E. W. Olson uppläste därpå en längre, ståtlig dikt, som var ett svar på den bekanta dikten "Emigrationen", hvari Snoilsky klagar öfver utvandringen:

"För att bygga upp c†t stormaktsvälde mindre offer vi åt Gustaf bragt, mindre var den här, åt Carl vi ställde upp mot halfva Europas makt.

Den svensk-amerikanske skalden svarar härpå:

" Nämn ej främlingar de barn, du ammat v id ditt eget bröst, om <le än från hemmet irrat, lockade af lyckans röst. .Viskar dig den sonen mindre, hvilken lydt naturens bud och som öfvergaf sin moder för att blifva när sin brud? "

Dr L. G. Abrahamson. en man som vederfarits den sällsynta lotten att på en gång ha fått del bästa hufvud och det bästa hjärta, och som därför inom sin nation intager en synnerligen framstående och aktad ställning såsom ledande personlighet på många olika områden, samtidigt som han har den lyckan att vara mera allmänt afhållen, än som fallet brukar vara med öfverlägsna andar, höll slutligen vid denna fest ett tal för undertecknads ringa person. Den hängifvenhet för det svenska och den ädla oförskräckthet, hvarmed det framsades, kunde icke annat än tjusa och rycka med sig: "Vår hedersgästs personlighet tilltalar oss, därför att han icke är en af dessa fega, ljumma, halfhjärtade svenskar, som vackla, när det är fråga om att häfda sitt fäderneslands heder, och som hos oss svensk-amerikaner blott kunna väcka medömkans och föraktets känsla. Enligt vår hedersgästs åsikt har Sverige i framtiden en kallelse att fylla bland jordens nationer, och han tror, att Sverige är mäktigt att, om det skulle fordras, med vapen försvara sin ställning.. ."

Vid dessa ord och liknande, som vid andra tillfällen från andra håll klungo mig till mötes, var det, som hade ett täckelse fallit, och i stor klarhet stod den sanningen, att Svensk-Amerikas svenskhet beror på oss i gamla Sverige. Uppföra vi oss så, att det är en ära

att kallas svensk, då lefver svenskheten därute evinnerligen, men få "de fega, ljumma och halfhjärtade" öfvertaget här hemma, då är det också slut därute! Ja, skulle vi också dö här hemma, blott vi falla med ära, då är Sverige räddadt i Amerika, men lefva vi med skam här, då skall intet Sverige uppstå där.

Utöfver programmet talade konsulatsekreteraren hr A. R. Gros-stephan, dr Emanuel Schmidt vid Chicago-universitetet, dr C. G. Lagergren vid svenska teologiska seminariet i Morgan Park samt teologie dr C. A. Evald, kyrkoherde i evangeliskt lutherska Imma-nuelsförsamlingen "på nordsidan", alla på det hjärtligaste bringande hälsningar och välönskningar.

Så var denna historiska afton slocknad. Men dess minne det iefver.

* *

*

Ett land och ett folk lär man naturligtvis bäst känna i hvardagslag, då man möter en hvar vid hans dagliga sysselsättning och ser allting redt till arbete och förtjänst. Men många sidor i en nations karaktär finnas utan tvifvel, som endast eller åtminstone tydligast framträda vid mera ovanliga tillfällen, likasom i den enskildes karaktär många egenskaper slumra för att först framträda i stunder af större glädje eller större sorg, än hvad det enformiga hvardagssläpet förmår framkalla. Den, som önskar lära känna ett folk för att efter förmåga bilda sig ett omdöme om dess lifsvillkor, måste därför känna sig tacksam att — oafsedt den hjärtliga välmeningen för öfrigt— bli satt i tillfälle att få möta dess representanter i festernas stämning och i högtidsskrud. Det finnes också andra skäl, som öka denna tacksamhet. Ty lika så visst som människan icke lefver af bröd allena, lika så visst finnas vidder, som vi önska öfverblicka, andra än dem, där vi. ehuru häpnande öfver de storartade proportionerna, tro oss begripa det faktiska förhållandet mellan t. ex. åkerbruket och världsmarknaden förmedelst den till storindustri drifna Deeringska och Molineska redskapsfabrikationen, elevators-systemet och transportmedlen. Sådana andliga vidder äro våra svenskamerikanska bröders egen känsla af och uppfattning om sin plats bland nationerna och om den storartade roll,

som de själfva spelat i vår tids folkvandring. Ganska ringa finnes ännu skrifvet härom, och våra dagars svenskar i Sverige ha ännu icke kommit till insikt om hvad Svensk-Amerika i verkligheten år. Men i högtids-

stämning och då tankarna få lämna allfarsvägen, då ledande män fritt uttala sig om höga spörsmål, dä hjärtats strängar sättas i dallring, då är stunden inne, och vi skåda med andakt in i de nya perspektiven. An mera skärpes dessa högtidsstunders betydelse, än mera skarpflugna bli de bevingade orden, som från dessa samkväms talare sändas ut öfver världen, då vi besinna, att den tid, det är fråga om, är en grundläggningens tid, det land, där vi befinna oss, är ett framtidens land, och de män, till hvilka vi lyssna, äro banbrytare, äro de, som både i socken och helgd grundlägga, dana, rikta in framtidsvägarna, — män, som af kommande släkten skola vördas som patriarker, och hvilka samtliga utan allt tvifvel mer eller mindre äro eller skola blifva historiska personligheter, många till följd af medfödda egenskaper, som skulle gjort dem bemärkta hvar som helst, andra måhända mera därför, att den tid, i hvilken de lefva, är så rik, att den med eller mot deras egen förtjänst rycker

dem med sig in i odödligheten.

«

XI.

Svensk sång i Amerika.

Direktör Arvid Åkerlind.

En af de första svenskar, med hvilka jag på min nyligen afslutade amerikanska resa sammanträffade, var direktör Arvid Åkerlind, anförare för flera af de mest betydande af de svenska sångföreningarna i Brooklyn och New York, samt dirigent för östra divisionen, d. v. s. alla svenska sångföreningar i östra Amerika, hvilka tillhöra Svenska sångarförbundet.

Svenska körsången har under det senaste decenniet varit stadd i rask utveckling i det nya fäderneslandet, och härför har densamma j åtskilligt att tacka de dirigenter, 120df.t väldiga chicago.

som förmått öfverföra sångens i hemlandet traditioner till Amerikas svenske sångare. Bland dessa intager otvifvelaktigt professor John Ortengren, anförare för Svenska sångarförbundet i Amerika, och direktör Åkerlind de främsta platserna, den förre är musikaliska akademiens och kongliga operans, den senare uppsalastudentsångens representant.

1 hr Åkerlinds sällskap har jag flera gånger haft fördelen att få bevista Gleeklubbens i Brooki>n sammanträden, göra bekantskaper bland dess medlemmar och lyssna till dess sång samt beskåda de troféer, som densamma eröfrat från andra nationers föreningar i öppen sångarkamp.

Redan år 1867 stiftades i New York en svensk sångförening, den första i Amerika, och de följande åren uppstodo andra dylika i Brooklyn, Philadelphia, Boston, Chicago, Minneapolis, St. Paul med flera platser. Men det var icke blott svenskarna, som i det nya hemlandet ville sjunga det gamlas sånger. Äfven danskar och norrmän ville vara med. Så kom det Skandinaviska sångarförbundet till stånd år 1886, och man upptog det gammaltyska bruket, som tyskarna till Amerika medfört från sitt hemland, att hålla stora sångarfester, periodiskt återkommande, och till hvilka sångare från vidt skilda håll sammanträffade. Den första skandinaviska sångarfesten af detta slag hölls i Philadelphia 1887. den andra i Chicago 1889, den tredje i Minneapolis 1891.

Det visade sig emellertid snart svårt att sammanhålla sångare, som väl kunde sjunga samma melodier, men till de Samma hade svårt för att begagna samma språk. Det dröjde icke längre än till 1893, så brast det Skandinaviska sångarförbundets organisation, och redan den 30 november samma år samlades å Svenska gleeklubbens lokal i Chicago representanter för de svenska körerna från en mängd olika platser. Resultatet af de öfverläggningar, som här fördes, blef stiftandet af Svenska sångarförbundet, som numera utgör en af de förnämsta institutioner bland landsmännen i Amerika. Detta hela Nordamerika omfattande förbunds förste ordförande blef hr Magnus Olson från Chicago, dess förste sekreterare redaktör Charles K. Johansen från New York. Hr Olson, som intager en mycket aktad ställning i det stora svenska Chicago, har allt från början tagit verksam del i arbetena för den svenska sången,

dels genom träget arbete dels genom pekuniära uppoffringar, men icke minst genom sin förmåga att sammanhålla och vid sig fästa alla,

som med honom kommit i närmare beröring. Hr Charles Johansen är väl känd såsom Nordstjernans i New York redaktör och alltid färdig att ställa sig med i ledet, när det gäller den svenska sången.

Den första seger, som man under den nya organisationen vann, var under världsutställningen i Chicago. Biträdd af sångarveteranen från Sverige, C. F. Lundqvist, såsom solist uppträdde hår en kör på 300 man under professor Ortengrens ledning.

"Gleeklubben från Chicago", säger Victor Nilson i sin berättelse härom i Valkyrian, "sjöng så lifsenergiskt, rent och väl nyanseradt, som blott de yppersta manskörerna i Sverige kunna sjunga. Äfven de öfriga uppträdande föreningarna, Lyran från New York och Svithiod från Chicago, gjorde sin sak utmärkt. . .. Aldrig har på utländsk mark kämpats ett så stort, omfattande slag för svensk sång och svenskhet öfver hufvud. Och med seger utefter hela linien."

Det är också troligt, ehuru vi icke vetat så mycket därom, att svenskamerikanernas framgångar på sångens område komma lika med eller kanske öfverträffa våra segrar i Paris.

Intet förenar mera än de gemensamma minnena af glädje och framgång, och Svenska sångarför-bundet ägde nu denna sammanhållande kraft. De följande åren utmärktes af en kraftig och snabb utveckling; — korn så året 1897 och med det den storartade svensk - amerikanska sångarfärden hit till Sverige.

Professor John örte-ngren.

Svithiod sdngarklubbs lokal.df.t väldiga chicago.

Under våren nämnda år hade 400 sångare samlats till förbundstest i New York, och man tänkte sig då möjligheten att sända 100 sångare på färden till det gamla fäderneslandet. Till följd af en mängd omständigheter kom det slutliga antalet dock att begränsas till 53, men dessa 53 utgjorde en verklig elitkör. Dess framgång i Sverige blef också fullkomlig.

Lördagen den 19 juni var för Göteborg en verklig högtidsdag. Då landstego på dess kaj anförvanterna västanfrån och mottogos vid landstigningsplatsen af flera tusen personer, som med hurrarop,

Herr Fred. 11. F ranson.

Doktor C. J. Em buske.

leenden och tårar hälsade dem och deras sång välkomna till fosterjorden. Deras färd genom Sverige blef också en triumffärd ända från landstigningen och till konungens salar, där de af Sveriges årsälle och vänsälle drott mottogos, samt sedan allt framgent ända till återresan.

För denna sångarfärd och för de band, som därunder knötos mellan tvenne folk, dem hafvet och lifsarbetet skilt åt, men som de oslitligaste band dock alltid skola förena, står hela vårt land i stor tacksamhetsskuld till Svenska sångarförbundet.

Dess senare historia är alltjämt rik på framgångar.

Jag hade en gång glädjen att blifva inbjuden till Svithiod sångar-klubbs lokal, 1768 Wrightwood avenue i Chicago. Man gaf den

gången middag, och en stor del af Chicagos svenska societet, damer och herrar, voro inbjudna. En trefiigare sällskapskrets låter omöjligen och en elegantare lokal knappast tänka sig! Och så den härliga sången!—Klubbens ordförande, hr Fred. R. Franson var en af dem, som deltagit i färden till Sverige, och hans-berättelser därom buro i lifligaste färger vittnesbörd om, af hvilken betydelse denna färd var äfven för svenskheten i Amerika. —

För närvarande är dr C. J. Enebuske i Boston ordförande för östra divisionen, som räknar omkring tjugo föreningar

med tillsammans cirka 400 medlemmar, samt hr Axel Anderson i Minneapolis ordförande för västra divisionen, som är talrikare både hvad föreningar och medlemmar beträffar. Så till exempel har Chicago ensamt åtta sångarförbund. Inalles finnas för närvarande säkert öfver ett tusen svenska sångare, som tillhöra någon sångförening i Amerika.

XII.

I Chicagos "Stock Yards."

Tvenne grå hästar för en öppen elegant vagn. Mildt, härligt vårväder. Dagen anslagen till att bese en af världens största märkvärdigheter: Chicago Union Stock Yards, eller med andra ord: platsen för Chicagos kreatursmarknad, hvilken i likhet med så mycket annat i Chicago är "den största i världen."

Helt naturligt var detta lofvande utsikter för en angenäm dag, helst som denna skulle komma att tillbringas i konsul John R.

TTerr Axel Anderson (i halmhatt.det väldiga chicago.

Lindgrens sällskap, som varit nog förekommande att erbjuda sig att medfölja genom labyrinterna i den stad, som kallas rätt och slätt "stock yards", och som torde vara känd öfver hela världen, ty, ehuru numera Chicago är äfven ett bildningens och lärdomens säte, har det doc.k i första hand sin materiella utveckling att tacka för sin ryktbarhet, och såsom en del, och måhända den säregnaste, i denna utveckling ingår helt säkert Chicagos kreatursmarknad och de därmed i sammanhang stående slakterierna samt namnen Ar-mour, Swift med flera.

Resan går mot sydväst, och åkturen genom växlande scenerier af stundom tämligen ödsliga delar af staden tager en rundlig tid, trots att de präktiga hästarna gå med god fart.

Främlingen, som hört talas om de bloddrypande slakterierna och väntat sig att genast få höra svinen skrika i sin dödskamp, blir helt angenämt öfverraskad öfver att först blifva införd i den afdelning, där hästarna förevisas och säljas. Det är nämligen icke blott svin och nötkreatur, som finnas i boskapsstaden, utan där finnes äfven en ständigt pågående hästmarknad.

För att en smula orientera sig måste nämnas, att The Union Stock and Transit Company är en affär, som icke befattar sig med att vare sig köpa eller sälja eller slakta några djur, utan ett bolag, som äger stallar, boskapsfållor, magasiner, hotell m.m.,som tillsammans bilda en stad, som sträcker sig öfver en yta af mer än 400 tunnland, och där 75,000 nötkreatur, 300,000 svin, 80,000 får och 6,000 hästar på en gång kunna mottagas och utfodras. Detta är den verksamhet, som detta bolag drifver; sedan finnas en mängd andra firmor, som köpa och sälja boskap inom denna stad, och som äro medlemmar af boskapsbörsen, The Live Stock Exchange. Sådana firmor finnas för närvarande nittiosex stycken. I närmaste förening med boskapsstaden, äfven lokalt sedt, stå därjämte de väldiga slakterierna, hvilkas betydande storlek man måhända skall inse, när man får veta, att endast hos Swift & Co. slaktas 240 nötkreatur i hvarje timma! För att förstå den rörelse och den affärsverksamhet, som bedrifves här, måste man äfven tänka sig de väldiga transportmedel, som kräfvas för att hitbringa alla djuren och för att bortföra alla produkterna, hvartill djuren här förvandlas. Ej mindre än tjugoett järnvägsbolag äro härmed sysselsatta. På en enda dag har det händt, att 2,364 vagnslaster djur lossats här. För att komplettera bilden må man ock tänka sig å ena sidan landtgårdarna, där alla

dessa djur uppfödas, och å den andra matborden, vid hvilka de — icke minst i Europa - uppätas.

Efter dessa betraktelser, som närmast gälla slaktdjuren, begifva vi oss nu in i hästafdelningen. Densamma rymmer som nämndt 6,000 hästar, hvilka här inrymmas i präktiga stallar. Naturligtvis äro icke alltid dessa stallar fullsatta. De och de därtill hörande furagebyggnaderna betäcka emellertid en yta af trettiofem tunnland! En storartad byggnad, Dexter Park Amphitheatre, med sittplatser för många tusen personer, tjänar till förevisnings- och auktionslokal. Något stuteri finnes däremot icke. Man endast köper och säljer här. Dock förekommer dressyr i mindre skala.

De hästar, som här mest säljas, äro "cobs", en typ, som mest ägnar sig till lättare enbetsåkdon. Typen växlar ofantligt, från ponny-liknande, små knubbiga djur till rätt höga om hannoveranare påminnande hästar. Äfven prisen växla: från

150 till 2,000 dollars! Tunga hästar, "drafthorses", exporteras i stort antal till England och Tyskland, hvarvid de tyngsta gå till Tyskland. De säljas parvis till 200 a 600 dollars. Såsom förut nämndt äro amerikanerna specialister på trafvare, och det högsta pris, som där betalats för en

Typttk "coé."

häst, faller inom denna kategori. Det var den berömde Joe Patchen, som satt rekordet 2.or % (d. v. s. minuter på engelsk mil) och betingade priset 15,000 dollars. Vagnshästar af mera tung typ, men vid sex års ålder och med eleganta rörelser kunna erhållas till 250 dollars stycket. Ridhästar af alla kroaseringar finnas alltid i mängd och kunna fås ända ned till 150 dollars. Amerikanerna mäta deras höjd öfver manken, icke som vi bakom sadeln, och liksom engelsmännen i "hands", fvra-tumsmått. De bästa lätta hästar kommo förr från Kentucky, hvarifrån ännu de bästa kapplöpningshästarna hämtas. En särskild klass är the range horses, präriehästarna. De

En jättemuläsna.

representera icke en bestämd ras, men till följd af att de uppfödts under bar himmel och för sin däraf följande härdighet och utseende höra de samman. De betinga låga pris, och af dem utskeppas ett alltjämt stigande antal. För tio år sedan utskeppades från Förenta staterna endast 3,000 hästar, år 1898 steg siffran till 51.150, hvaraf 40,000 från Chicago.

Ett särskildt intressant kapitel är mulåsnorna, som nu mer och mer användas till arbetsdjur. De anses öfverträffa hästarna både i styrka och uthållighet vid tungt arbete. Deras lifslängd är också

längre. En trettio-års mulåsna vill knappast kallas gammal! För söderns socker- och bomullsplantager äro de oumbärliga, men äfven för skogskörslor och åkerbruk användas de mer och mer i de norra staterna. De kosta från 50 till 150 dollars stycket.

Från hästarnas och mulåsnornas afdelning passerar man mellan boskapsfållorna, hvarifrån ett oafbrutet bölande, bräkande och grymtande höres. Öfverallt ser man personer till häst och fots, som köpslå och samtala med hvarandra. Stora hjordar, pådrifna af cowboys, passera genom gatorna.

Vi nalkas så slakterierna, öfver hvilkas ingång Dantes ord om Inferno, om möjligt tolkade på grisarnas språk, borde stå.

Att beskrifva dessa slakterier och särskildt svinslakterierna är ingen lätt uppgift. Det första intrycket, framkalladt af sågspånen på golfvet, kom mig att minnas Hirsgasse*) i Heidelberg, där detta medel också begagnas för att dölja blodpölarna.

Emellertid fösas grisarna hoptals in i ett afsmalnande rum, gripas af en tång i bakbenet, nästa sekund fara de af mot taket, ett par sekunder senare passera de en man, som sticker dem i strupen, därpå, sedan blodet runnit af dem och alltjämt hängande i bakbenen, fara de af på de i taket löpande ledningarna till en plats, där de sänkas i kokande vatten, bearbetas med maskinborstar och besprutas med ånga. Härefter fara de af mellan länga led af män, af hvilka en hvar tilldelar dem ett visst snitt. Under denna sin promenad med klackarna i taket, fästade vid de alltjämt vandrande kedjorna, ha de förvandlats till färdiga skållingar. Då föras de ur hettan i kölden: 48 timmar få de stanna i kylrummet. När de komma därur, vänta dem jättelika män, beväpnade med bilor, som i ett hugg allen klyfva grisarna, som nu bitvis fara genom rännor ned i det egentliga charkuterirummet, där sidorna pressas platta och skinkorna gifvas en bestämd form för packningen.

En genomgående sundhetskontroll utöfvas. Egendomligt sker denna hvad skinkorna beträffar så, att en man sticker en syl i hvarje färdig skinka och afgör genom att lukta på den åter utdragnasylen, om skinkan är frisk eller ej. Han är särskildt tränad i anseende till luktorganet.

Nötkreatursslaktandet är obehagligare att åse. Det sker så, att hvarje djur kommer åkande i en liten vagn, och när denna passerar förbi en man, beväpnad med en slägga, får djuret sin bane genom

*) Ett vitrdsboe, i hvars stora sal kàrstudentema hålla sina dueller.

ett slag i pannan. Därpå fästes bakbenen vid en vandrande kedja, hvarpå den slaktade oxen föres genom ungefär samma procedur som grisen.

Egendomligt är att se de en meter breda rultorna, som med elektrisk kraft vagga på vridbara huggkubbar.

I korffabriken användas kvinnliga arbetare. 110.000 skålpund korf göras dagligen hos Swift & Co.

Men det är icke blott den vanliga slakterirörelsen, som här bedrifves. Allt på djuren tillvaratages — utom grisarnas skrik, som någon på skämt anmärkt. Sålunda tillverkas borstar af borsten, kammar m. m. af hornen, tvål och smör, margarin, af fettet. Det är ej mer som i den gamla berättelsen, där grisen nedstoppades i

/ räntan pä döéten.

kvarnen och kom ut såsom korf. Han instoppas jämte tusental af sina kamrater i Swifts och Armours slakterier, och ut kommer allt möjligt: skinkor, korf, men därjämte som nämndt borstar, smör, kammar och en mängd andra ting samt gödningsämnen, lim, såpa, ja, de linaste parfymer. Ännu komma inga skor af lädret, men snart får man väl äfven se detta. Det är en koncentrering af arbete, som ständigt griper kring sig.

Vi hade nöjet att bli inbjudna till lunch hos mr Swift och hade då tillfälle se den storartade restaurant, som han inredt för sin personal. Till och med egna barberarsalonger funnos där. Endast

kontorspersonalen består också af 800 personer! Men så gäller det att dagligen besvara 5,000 bref och i,8oo telegram utom allt annat skrifveri. "Det är det största kontor i världen."

I detta kontor, som utgöres af ett enda rum med en golfyta af 42,000 kvadratfot, stod anslaget å väggen en uppmaning att skrifva namn och adress i en liggare. Denna uppmaning var affattad på engelska och svenska, hvilka två språk stodo öfverst, samt därjämte på flera andra tungomål.

I slakterierna arbetas ej om nätterna, som förhållandet var i Pittsburgs fabriker, där ugnarna ej kunde släckas. Genomsnittslönen är två dollars otn dagen för arbetarna. Det påstås, att nettovinsten på allt hvad som här tillverkas är endast en procent, hvarigenom all småindustri omöjliggöres vid sidan af jätteaffären.

ta tts

XIII.

O

Akerbruksmaskinernas betydelse, Deering, John Deere, Moline Plow.

För att få ett begrepp om det amerikanska jordbruket, hvilket enligt vår mening, som torde ursäktas oss, är det intressantaste,i hela den nya världen, måste man först lia en aning om de maskiner, som användas därvid. För detta ändamål anförtro vi oss åt redaktör E. W. Olsons ledning för att besöka Deerings verkstäder i Chicago.

Hade icke åkerbruksmaskinerna uppfunnits, hade större delen af Nordamerikas fastland ännu varit en jaktmark för indianerna. Men de gränslösa slätterna drefvo till uppfinningen af maskiner, hvarigenom de af ett fåtal män kunde brukas och afvinnas rikedomar. Man kan nu säga, att allt åkerbruksarbete utföres med maskiner. Följden häraf har icke blifvit, att männen få lata sig; tvärtom, den amerikanske farmaren arbetar oerhördt och mer än våra landtbruks-arbetare. Men följden har blifvit, att stora vidder skötas af få personer. Det är genom Deerings, McCormicks m. fl. maskiner, som åkerbruket gjorts till storindustri.

Att göra ett besök i Dcerin g Harvester Companys fabriker är att se en sida af det moderna landtbruket. Den svartaste, tyngsta de-

len af arbetet är gifven åt dessa fabriker. Farmaren får därur sin arbetsförmåga tjugo- till femtiodubblad och kan ute

på de fria fälten i frisk luft utsläppa dessa krafter, som beredts honom inuti de svarta, larmande fabrikerna. Icke mindre än 9,500 hästkrafter arbeta för honom dagligen hos Deering. Denna kraftmängd tages ur stenkol, förvandlas i elektricitet, sätter verkstadsmaskinerna i gång, som i sin tur automatiskt förfärdiga plogar, harfvar, såningsmaskiner, slåttermaskiner, självbindare, hästräfsor, tröskverk och loko-mobiler. Jag har i Amerika aldrig sett tröskning ske annat än med ång- eller vattenkraft. Hos Deering förfärdigas hufvudsakligen skördemaskiner.

I de Deeringska fabrikerna äro sysselsatta 9,000 personer. Där finnas män, som endast tjänstgöra som vägvisare för nyfikna främlingar. Fabriksbyggnaderna upptaga en areal af nära sjuttio tunnland (åttiofem acres), och utvidgas ändå.

Hvad man i dessa fabriker ser nytt, är, att arbetarna ej längre endast utföra ett visst grepp, det förfäande greppet dag ut och dag in, hvarom en del nationalekonomer ännu för några få år sedan hade att orda. Nej, de automatiska maskinerna ha kommit i stället. Jag såg fyra man sköta trettiofyra maskiner. Men hvad som härigenom minskats i enformighet, har ökats i själsspänning. Att hvila eller "slöa" en enda sekund vid dessa maskiner är begripligtvis omöjligt.

Ända till år 1858 mejades all världens gröda med lie, — såvida den ej togs med skära, hvilket jag vid rågskörd ända in i det nådens år 1897 bevittnat i Estland! Men 1858 kom Marshs skördemaskin ut i marknaden. Den var emellertid ganska ofullkomlig. Den fram och tillbaka gående taggknifven, som sättes i gång af maskinens egna hjul, grundiden i alla slåttermaskiner, fanns dock redan i denna första maskin. Sedan dess har en mängd förbättringar gjorts. Drifremmarna ersattes 1875 kedjor, och 1880 kom det första bindgarnet till användning i stället för de rostande järntrådarna, som allt sedan 1874 kringströtts och otrefliggjort åkrarna, och som vi med förfäran ihågkomma äfven i Sverige från dessa tider. Ar 1886 gjordes de första stålmaskinerna, och 1891 tillämpades kullager, hvarigenom drifkraften högst betydligt kunde reduceras.

Så står nu i dag "Deerings Idealbindare" färdig, som aflägger en bunden kärfve för hvar fjärde fot, och som är försedd med "den

finaste afläggaren af det mänskliga maskinsnillet", som någon kallat knytapparaten, som verkligen är underbart finurligt hopkommen. Den lilla maskinen gör på bråkdelen af ett ögonblick en präktig knut, afsedd att sammanhålla kärfven. Tillverkningen af knytapparaten står under svensk ledning.

Knytningen för oss öfver till en annan del af Deerings fabriker: gar n fabri kern a, där det garn tillverkas, hvarmed skördemaskinerna binda till kärfvar en stor del af det hvete och den majs, som växer både i Amerika och andra världsdelar. År T901 begagnades det af 700,000 farmare. Det påstås, att dessa spinnerier, där denna tråd tillverkas, äro de största spinnerier i världen. Den som sett dem tviflar ej härpå. Där tillverkas 30,000 engelska mil tråd hvarje dag, året om! Trådnystanen packas i små balar, som äro lagom stora

att bekvämt läggas i ett farmareåkdon. Allt praktiskt!

* *

*

Plogfabriken John Deere i staden Moline, 111., sysselsätter omkring 1,200 arbetare, hvaraf ungefär sjuttio procent uppgåfvos vara af svensk nationalitet. Drifkraften, 1,500 hästkrafter, är elektricitet, som fås dels ur floden, dels ur stenkol. 40- a 50,000 dollars betalas hvarje vecka i arbetslöner. Fem af de åtta förmännen äro svenskar, kapitalet är däremot ej våra landsmäns.

Moline Plow Company, den andra af Molines plogfabriker är ungefär af lika omfattning, d. v. s. representerar ett kapital på cirka fem millioner. Procenttalet svenskar bland dess arbetare uppgafs till nittiofem; d. v. s. där skulle sysselsättas öfver t,ioo svenskar.

De plogar, som utsändas i marknaden från dessa fabriker äro spridda öfver hela världen och äfven välkända i Europa. Den typ, som mest användes i Amerika, är en hjulplog, alltså icke lik den hos oss vanliga. Denna hjulplog är afsedd för tre a fyra hästar, som köras i bredd, körsvennen åker på plogen, hvars tvenne billar han reglerar med häfstångsmekanism.

XIV.

Svensk bokmarknad i Chicago.

Det är icke min mening att skrifva en svensk handelskalender öfver Chicago. Densamma skulle ensam upptaga 500 sidor.

Jag måste nöja mig med att omtala, att Chicago är medelpunkten äfven för en storartad svensk bokhandel. De religiösa samfunden: missionsvänner, baptister, och metodister, ha i Chicago sina bokförlag, men också The Engberg-1folmberg Publishing Company, 119 E. Chicago avenue, utöfvar här en omfattande verksamhet. Dess katalog upptager för 1902 icke mindre än 535 sidor.

I min år 1900 utgifna bok "Svenskarna i Amerika" läses på sidan to6: "De svenska familjer, som grundat nya samhällen i den nya världen, böra icke försumma att från början uppteckna sina öden och släktskapsförbindelser. De böra inse sin egen historiska betydelse." Detta är också hvad som landsmännen därute insett. Och de hafva handlat därefter. Redan år 1880 utgafs ett värdefullt arbete i denna riktning med titeln "Svenskarna i Illinois" af Erik Johnson och C. F. Peterson (hos Engberg & Holmberg, Chicago), och under tryckning är nu hos samma firma Iiistory of the Swedes of Illinois. Dessa arbeten äro icke blott historiska i den mening, att de berätta invandringens krönika, hvilket de dock äfven göra, utan de innehålla därjämte en rik biografisk afdelning liknande våra svenska adelskalendrar. Det angifves, hvarifrån i Sverige personen i fråga är, året för hans utflyttning, hans hustru, hennes hemort, deras barn, mannens yrke, trossamfund, politiska parti m. m. Af hvilket oskattbart värde skola icke dessa böcker blifva om 100 och 200 år och sedan! De äro verkliga adelskalendrar, de utgöra förteckningen öfver dem, som eröfrat landet från ödemarken, de omtala namnen på kulturens första stridsmän i dessa fjärran nejder. Tänk, om frankernas och anglosaxernas skaror, när de eröfrade Gallien och Britannien hade lämnat sådana adelskalendrar åt sina efterkommande! Svenskarna ha eröfrat mellersta Amerika, och de ha efterlämnat sina stamböcker. Det kräfves nu blott, att verket fortsattes och att generation för generation låter inregistrera sig i dessa förtjänstfulla verk. Deras afkomlingar skola sekler härefter tacka dem därför. I sammanhang med det sagda må nämnas, att hr O. N. Nelson i Minneapolis, 60 E. Island avenue, är sysselsatt

ined utgifvandet af ett universalverk, History of the Scandinavians in the United States, för hela Amerika i samma syfte, hvarvid hvarje stat dock representeras af en volym. Det är verkligen att önska, att dessa företag understödjas af svensk-amerikanerna så, som de förtjäna.

K

XV.

North Park College, Chicago.

Liksom det gamla Europa har den katolska kyrkan att tacka för de flesta af sina vördnadsbjudande universitet, så är det i det unga Amerika de olika religionssamfunden, som grunda bildningsanstalter. Utom "Augustana" (svenska kyrkan i Amerika) ha sålunda de svenska metodisterna och baptisterna sina läroverk. Så ha också missionsvännerna. The Swedish Evangelical Mission Cove-nant of America.

Det är vid ett af dessa, North Park College, vi nu göra visit.

Från Chicagos "sydsida" är det dit en ansenlig väg. Man "tar" spårvagnar och pelarjärnvägar undan för undan. Slutligen får man

"transfer" till Lincoln avenue och Bowmanville, där ett par unga studenter möta, som ledsaga oss genom en leende parklik nejd fram till det nya, ståtliga läroverket.

I ett mottagningsrum, på hvars väggar bland annat finnas porträtt af konung Oscar och president Lincoln, göra vi bekantskap med läroverkets rektor, professor David Nyvail, värmlänning till börden. Dels genom sin framskjutna ställning såsom chef föi den största svenska bildningsan-anstalt i den näst Stockholm största svenska stad, Chicago (140,000 134

svenska invånare), dels såsom skriftställare och vältalare, dels slutligen genom sin älskvärda personlighet intager professor Nyvall en synnerligen framstående ställning bland landsmännen i Amerika. Det är i hans sällskap vi nu träda upp för de breda trapporna i det rymliga läroverkshuset.

Xorth Pari: College.

Liksom nästan alla amerikanska läroverk omfattar äfven detta flera parallella linier eller fakulteter. Primary Department är sålunda en skola för sig, afsedd för äfven äldre personer, som sakna skolunderbyggnad och vilja reparera detta, särskildt hvad engelska språket beträffar.

Den egentliga lärdomsskolan utgöres af Academy Department. Det engelska ordet acadetny motsvarar icke vårt akademi utan betyder närmast femklassigt läroverk, liksom college betyder gymnasium. Kongruensen mellan orden är dock icke fullständig. Kursen i Academy Department år treårig, men lärjungarna i öfversta klassen äro i medelsnitt sjutton- och aderton-åringar och gifva intryck af

ganska mycken mognad. Latin, grekiska, tyska, engelska och svens ka språken studeras. 1 det sistnämnda undervisar professor Ny-vall själf jämte pastor A. Mellander. Tredje årets kurs, hvartill äfven höra skriftliga uppsatser på svenska, omfattar vår litteraturs historia samt estetiska studier.

I Handelskolan fick man se det sedvanliga postkontoret och banken i full gång. Postmästarens, bankdirektörens, kassörens o. s. v. befattningar sköttes af elever, som också spelade allmänhet,

Manskören vid North Park College. görande post- och bankaffärer och bokförande sina transaktioner enligt alla konstens regler. Stor vikt lades vid stenografi och ma-skinskrifning samt vid studiet af handelslag och förvaltningsrätt. Det hela gjorde intryck af stor ordning och duglighet.

Predikantskolan, hvarifrån församlingsföreståndare för Missionsförbundets öfver hela norra Amerika spridda samfund utgå, består af en förberedande tvåårig "bibelskola" samt en afslutningskurs. I motsats mot i de öfriga afdelningarna är undervisningsspråket svenska. Utom de teologiska ämnena studeras där äfven logik och antropologi. Afdelningens elevantal är tjugo.

North Park College är en helpension, och såsom dormitorium och refectorium tjänar en stor byggnad, uppförd 1902. Man betalar endast 2.50 dollars för rum i månaden, då rummet delas med en eller par kamrater. För hel inackordering per läsår betalas nittio dollars. Undervisningen kräfver 7.25 a 12 dollars för terminen. Terminerna äro tre: från början af september till början af december, omedelbart därifrån till början af mars, endast med en veckas jul -lof, och från början af mars till slutet af maj. Elevantalet är 104.

flickor i scen ska nalionaUlräikler ciil North Pa, k College.

Detta läroverk har fått mottaga betydliga donationer och äger mycket vackra samlingar. Här linnes en af de fullständigaste snäck-samlingar, stor myntsamling, samling af de olika former, hvari guldet i naturen förekommer o. s. v. Förbundets missionärer ha också hopbragt ett betydande etnologiskt museum, hvari Alaska-folkens kultur är rikare företrädd än i något annat nu bestående museum.

Efter att ha besökt Förbundets i närheten belägna lasarett och efter att ha gästat professor Nyvalls vackra rektorsbostad skildes vi från denna lärdomskoloni i Chicagos nordgräns, tillönskande densamma framgång i dess äfven för svensk kultur viktiga bildningsarbete.

XVI.

Föreningsväsende.

Vi ha i östern redan påträffat de starka sångarklubbarna och Svenska Bröder af Amerika, samt Benefitföreningen och

flera andra. Bland dessa må i sammanhang nämnas Svenska handtver-karföreningen och Svenska gymnastikföreningen Posse i Boston, Svenska gymnastikklubben i Worcester, Mass., Svenska atletklubben i Brooklyn, hvars ordförande är direktör Staberg, vidare kompani "G" af fjortonde New Yorkska milisregementet under kapten Holm och löjtnant Arvig. Så ha vi de talrika ekonomiska föreningarna, som bredvid sin lifförsäkring, sjukdoms- och begrafnings-hjälp dock nästan alltid äro till äfven för nöje och nytta.

Man skulle till "föreningsväsendet" nästan också kunna räkna kyrkosamfunden, alldenstund de också äro privata, och emedan deras medlemmar oftast utgöra en sins emellan sluten sällskapskrets.

Komma så de politiska föreningarna, som äro ytterst talrika.

Bland ekonomiska föreningar intager The Independent Order of Svithiod med storloge i Chicago ett framstående rum. Densamma stiftades 1880 af hr Simon Hallberg samt räknade 1897 sju loger och omkring 2,000 medlemmar. Såsom ett drag ur dess ordensregler må antecknas titeln Ädel Riddare, som tilldelas den, som varit stormästare eller vice stormästare inom orden.

Svenska hjälp- och enighetsföreningen är en liknande orden, utbredd öfver Michigans och norra Minnesotas bergslag.

Tndependent Order of Vikings har äfven det dubbla målet af hjälp och sällskaplighet.

Sveriges förenade söner af Amerika lär vara en mycket utbredd förening också i samma syfte.

Svenska affärsmännens klubb i Chicago är af annan beskaffenhet och mera lik de engelska sällskapsklubbarna. I denna klubbs lokal, hörnet af femte avenue och Washington street, intaga klubbmedlemmarna, som i city ha sina kontor, vanligen sin lunch. Man har där hemtrefligt,-får utmärkt mat för rimligt pris, träffar vänner och har trefligt. Kortspel får ej förekomma, men lättare förfriskningar och ett parti schack är all right.

The Swedish American Republican League of Illinois är en väldig politisk förening, afsedd att sammansluta alla svenskar i staten Illi-

nois samt att uppsätta svensk-amerikaner till politiska ämbeten. Årsmöten hällas den 9 mars (Hampton Roads-dagen). Man fattar då resolutioner om dagspolitiken. Alla ledande män inbjudas. Mellan två- och tre hundra delegater bruka vara närvarande vid dessa årsmöten. De väljas proportionsvis mot antalet svenskar i de olika landsdelarna. Förste ordföranden i denna förening hette Westman. — Det lär vara så, att omkring nittio procent af svenskamerikanerna äro republikaner (=högermän) och endast tio procent demokrater (—vänstermän).

Svenska föreningarnas centralförbund är en delegationsförening, hvilken äfven satt som sitt mål att tillvarataga svensk-amerikanska intressen, för hvilket ädla syftemål den inlagt mycket stora förtjänster. Detsamma kan äfven sägas om

Svenska nationalförbundet med alltid öppen office. Om denna förenings verksamhet hade jag tillfälle att med egna ögon öfvertyga mig. En gammal man vid namn Anton Nelson liåde på julaftonen blifvit öfverfallen af en irländsk poliskonstapel, Prendergast, och i nödvärn nedskjutit irländarn. Af grand-juryn anklagades mr Nelson för dråp, ocli Svenska nationalförbundet åtog sig Nelsons sak, tillställde i Bush Temple of Music vid Chicago avenue en af många tusen Chicago-svenskar besökt konsert, erhöll därigenom dels en opinionsyttring, dels erforderliga penningmedel, öfverlämnade målet åt den unge advokaten Bernhard Anderson, segrade och räddade den anklagade gamle mannen från galgen. — Expeditrice i Svenska nationalförbundet var under min Chicagotid, då denna händelse skedde, fru Ottilia Myhrman, 80 Dearborn Street.

Det nu sagda gifver endast en ringa föreställning om svenska föreningsväsendet. En midsommardag i Chicago, när svenska blågula flaggor blåsa öfver alla hus och gator och annonser om utfärder i det gröna synas i alla butikfönster i stora trakter af staden, från Chicago avenue upp åt Lake View och på sydsidan från tjugonde till trettiofemte gatan — då kanske man skulle kunna skrifva ett par digra anteckningsböcker fulla med endast namn på svenska föreningar i det modiga, glada, svenska Chicago. Och vid John Ericssons jubelfest i New York 1903 marscherade icke mindre än femtio svensk-amerikanska föreningar under flygande fanor och klingande spel genom jättestadens gator, ställande mer än 9,000 man i sina led. — Med af stolthet och glädje klappande hjärta år det som fosterlandsvännen ser dessa

modiga trupper i det främmande landet. 139Augnitana College och Teologiska Seminarium.Röck Island, Amerikas Uppsala.

en 25 april 1902 var en ljum vårmorgon. Under natten hade åskan mullrat öfver Illinois slätter, men när dr Abrahamson och undertecknad stego ur den eleganta Pullman-vaggonen» där vi sofvit under resan från Chicago, slog oss den härliga morgonluften med vårens dofter emot. Vi befunno oss i Röck Island, Svensk-Amerikas Uppsala.

Det är ett vackert stycke af den gröna jorden detta, där Augustana, vår svensk-amerikanska högskola och blifvande universitet, är beläget. Mississippi rullar här mellan bördiga fält sina ljusgröna vågor, som kringsluta "den klippiga ön", under det på dess vänstra strand städerna Moline och Röck Island och på dess högra Davenport snabbt vuxit upp. Mellan Moline och Röck Island, på en dominerande höjd, reser Augustana stolt sin präktiga hufvudbyggnad med dess vidtskönjliga kupol.

Vid stationen hade infunnit sig presidenten Gustav Andreen. högskolans chef, och i hans sällskap begåfvo vi oss till rektorsbostaden, där vid detta tillfälle en utsökt samling af ledande män på det andliga området mom Svensk-Amerikas värld var tillstädes. Det var nämligen i dag "Grundläggarnas dag", som skulle firas med minnestal och kransars nedläggande på deras grafvar, patriarkernas, som lagt grundstenen och murat det första hvarfvet af den byggnad, hvarpå deras andliga arfvingar nu gladt kunna visa och säga: se de tusende kyrkorna där på slätt och i skog, från Atlanten till Stilla hafvet, de hundrade skolorna, de många lasaretten, barnhemmen och gymnasierna och först och sist Augustana själft, som

redan äger en fläkt af universitetets värdighet. Det var de, grund-läggarna, som började i detta stora verk, det är dem vi till stor, mycket stor del hafva att tacka, att vi icke äro ett förskingradt folk, som lefver af de smulor, som falla från en annan nations kulturs

Doktor Gustav Andreen.

och bildnings bord, utan att vi själfva i dag äro en nation bland nationerna, samlade kring våra egna andliga fälttecken, vårt språk, vår religiösa bekännelse, våra historiska traditioner, så som vi omplanterat dem och velat omplantera dem i värt nya fädernesland!

Augustana College och Teologiska Seminarii historia är stridernas, försakelsernas, uppoffringarnas och — segrarnas historia. Augu-

stäna har icke kommit till genom ett riksdagsbeslut eller genom en rik testators nyck — Augustana är rest långsamt men säkert af våra nybyggare där ute, samtidigt som de själfva reste sig från armod till välstånd. Augustana har en historia, och den historien är på det innerligaste sam man väfd med den svensk-amerikanska nationens egen historia, det är en af denna historias ädlaste kapitel, dess Psaltare, dess Höga visa, hvarur kärleken, de fattiga emigranternas i fjärran land tysta, starka kärlek till deras fäders språk och tro talar — allt under det de voro afglömda af sitt eget fädernesland och de ledande där.

Men i dag står Augustana i sin ädla enkelhet på den fastaste grund, en grund, som icke mera vacklar. Ty det går väl an att göra skolor på administrativ väg och genom lagstiftning, men de självvuxna, de ur ett lefvande behof uppkomna, de äro kraftigare.

Gustaf II Adolfs bordsilfver och lllinoissvenskarnas första fattiga silfverdollrar ligga i botten på Uppsalas och Augustanas kassaskåp såsom änkans skärf i offerkistan i Jerusalems tempel, mera värda än alla andra skatter, som någonsin under tidernas lopp dit läggas kunna. Augustana är för svensk-amerikanerna hvad Heidelberg och Jena äro för tyskarna, hvad Salamanca är för spanjorerna och Oxford för engelsmännen: en del af deras egen bildning, en klassisk ort, där starkare än på andra ställen blomman af deras nationalitet slår ut sina kronblad och sprider sin vällukt.

De grundläggares namn, som i förening med Augustana och den svensk-amerikanska bildningens första gryende vårdagar aldrig • skola förgätas, äro först och främst L. P. Esbjörn, T. N. Hasselquist, Erland Carlsson och Jonas

Swensson, alla numera ingångna i den sista hvilan. En af grundläggarna, hvars ära af det utförda verket är lika stor som. de nu nämndas, är dock vorden ännu kvarlämnad liksom för att skydda och öfvervaka detta verks utveckling, det är doktor E. Norelius, för närvarande Augustana-synodens president, såsom sådan i ärkebiskops stad och ställe och utan tvifvel intagande den förnämsta och ansvarsfullaste platsen inom vår dotternation i Amerika. Kring hans vördnadsbjudande gestalt grupperar sig nu ett yngre släkte, som vid Augustana gjort sig förtroget med sin svensk-amerikanska nationalitets traditioner, och som därifrån utgår för att bygga vidare på sitt andliga rikes utveckling. Man må i Sverige göra sig klart följande ur Svensk-Amerikas historia:

År 1851 grundades af en mängd olika nationaliteter, som dock

alla omfattade den lutherska bekännelsen, en kyrklig organisation benämnd Norra Illinois Synoden, i hvilken pastor L. P. Esbjörn, den Svenska kyrkans i Amerika fader, död såsom kyrkoherde i Östra Våla i Sverige, samt åtskilliga norska pastorer ingingo med sina församlingar. Då immigrationen växte och intet prästerskap utsändes från Sverige, inrättades en skandinavisk professur vid den nvss nämnda Norra Illinois Synodens prästseminarium i Springfield år 1858. Esbjörn tjänstgjorde här som professor.

Men det visade sig snart, att skandinavernas religiösa anläggning och uppfattning var en helt annan än de öfriga nationernas, som tillhörde Norra Illinois Synoden. Framför allt ansåg sig icke professor Esbjörn kunna samarbeta med främlingarna vid prästläroverket i Springfield. En annan man af den största betydelse för svensk-amerikanerna, och hvars bild man numera ser i nästan hvarje af deras hem, var nu, sedan slutet af 1850-talet, verksam vid grundläggningsarbetet, pastor T. N. Hasselquist, död såsom Augustana Colleges president år 1891.

Så hände då i april 1860 den minnesvärda tilldragelse, som i Svensk-Amerikas historia skulle kunna liknas vid det världsbekanta tåget från Mekka till Medina, som ännu i dag utgör utgångspunkten för den mohammedanska världens tideräkning. Det var från Springfield till Chicago "grundläggarna" drogo ut för att bilda sitt eget kyrkosamfund, och det är denna tilldragelse, som icke utan skäl anses som det nya rikets andliga födelsedag, och hvars minne nu firas såsom "grundläggamas dag", därigenom med de gemensamma traditionernas band förenande de vidt spridda svenska kolonierna.

Själfva kyrkosamfundet bildades sedan den 5 juni 1860 vid ett stort möte i Jefferson Prärie i Wisconsin, och dess förste president eller "ärkebiskop" blef Hasselquist.

Samma år upprättades det första svenska läroverket, som fick namnet Augustana College och Teologiska Seminarium, och det förlades till Chicago. Tre år senare, alltså 1863, flyttades det till den lilla staden Paxton i Illinois, där det under Hasselquists ledning och i några små trähus, som kallades Asagård, Ragnarök, Muspelhem 111. 111., genomlefde siti barndom, icke utan stor brist och fattigdom.

Först 1875 flyttades Augustana till sin nuvarande plats i Röck Island, omedelbart nedom Zions kulle och med en storslagen ut-

sikt öfver Mississippi och Illinois slätter. Tvenne stora stenbyggnader ha under ären uppförts, allt under Hasselquists ledning, som, under de inånga år han stod i spetsen både för läroverket och kyrkosamfundet, i folkets medvetande växte in såsom den egentlige grundläggaren, danaren och uppbyggaren, kring hvars död den från det fjärran hemlandet i Nord ärfda mystiken, trotsande den amerikanska prosan, virade legendens poesi, i det att den lät kring den dödes bostad i den tidiga, ännu mörka februarimorgonen ett hemlighetsfullt vackert sken breda sitt stilla, förklarande skimmer.

Såstår nu Augustana i sina minnen förenande hela Nordamerikas svenska prästerskap med studenttidens gemensamma minnen från gemensamt läroverk, en sak af stor betydelse för sammanhållandet af landsmännen och deras afkomlingar öfver den väldiga kontinenten. Det har bevisat sig, hvad de mera skarpsynta nog visste förut, att det svenska folket innerligt är fästadt vid den svenska kyrkan, blott denna kyrka å sin sida representeras af ett för tidens kraf vaket prästerskap och icke insnöres i allt för hårda och byråkratiska band. Svensk-amerikanerna ha frivilligt offrat mycket mer på sitt kyrkoväsen i nybyggnader och prästlöner, än deras bröder hemma i Sverige

samtidigt gjort, men aldrig har någon klagan hörts. Detta bevisar helt säkert dugligheten hos det svensk-ameri-kanska prästerskapet och dugligheten hos det läroverk, Augustana, hvarifrån detta prästerskap utgått.

Efter denna lilla orientering i historien följa vi läroverkspresidenten Gustav Andreen upp till rektorsbostaden och införas där i en krets af män, för hvilka vi anse det som en lycka att hafva blifvit föreställda.

Denna härliga aprilmorgon var första gången jag mötte presidenten dr Norelius. Aldrig skall jag förgäta detta första möte med den vördnadsbjudande, 70-årige, men ännu fullt kraftige mannen, som i sig liksom personifierade de våras historia där ute. Ovillkorligen rann mig vid detta möte i minnet de enkla, men rörande ord, som våra häfdatecknare låta gamle kung Gösta, vår egen historias skönaste sagogestalt, tala till riksens ständer vid sitt afsked från dem: "Väl kan jag likna mig vid konung David, som Gud från en ringa herde gjorde till ledare för ett stort folk." Här stod han, mannen med de grå lockarna, det vördnadsbjudande långa skägget. den blida blicken och den rika lifserfarenheten från en lefnadsbana, som från det undangömda Hassela i Helsingland fört honom Svemk-Amerikunerna. to 145rock island, amerikas uppsala.

Br E. Norelius.

^HB|j|M |i|i

öfver ett världshaf genom otroliga faror och försakelser, som mera likna en saga än en verklighet, här stod han efter ett halft århundrades mödor, den ende kvarlefvande af "grund-läggarna", i dag det unga, segerrika Svensk-Amerikas åldrige, älskade ledare. Och han stod icke ensam. Kring honom stodo frejdade män, Gustav Andreen, högskolans nuvarande unge, kraftige, entusiastiske chef, Cari Esbjörn, son till svenska kyrkans i Arnerika grundläggare, och själf professor i tyska och latinska språken vid Augustana College. Här voro samlade den teologiska fakultetens professorer, doktorerna Forsander, Youngert och Conrad Emil Lindberg, alla män, som med en djupgående teoretisk bildning vetat förena den lifvets ännu värdefullare erfarenhet och skarpblick, hvarigenom de gjort den teologiska fakulteten vid Augustana icke blott till ett kursläsande plugginstitut, utan till en för det praktiska lifvet i de kristna församlingarna karaktärsbildande högskola i på en gång evangeliskt luthersk och svensk-amerikansk mening. Här var äfven den unge innehafvaren af professuren i svenska språket vid Augustana, pastor J. Mauritzson, en man, som i sanning innehar en ansvarsfull post, och här samlades slutligen så småningom en stor del af den akademiska ungdomen, ett ungt lifgarde kring en åldrig härförare och hans stab.

Dessa äro samtliga kyrkliga personligheter. Man kan vara kyrklig utan att vara en personlighet och äfven en personlighet utan att vara kyrklig, men man kan icke vara teologie professor vid ett universitet, där präster utbildas, utan att vara båda delarna på samma gång. Jag skulle måhända säga: tnan borde icke vara det, ty att det finnes de som kunna, därpå finnas, Gudi klagadt, nog exempel.

Professor Nils Forsander är till lefnadsåren den äldste inom fakulteten. Han är född 1846 i Gladsax i Skåne, kom tidigt till

Amerika, ägnade sig likasom i hemlandet åt studier, prästvigdes år 1873 i Paxton samt delade därefter i många år sin tid mellan studier och praktisk prästerlig tjänst. Han utnämndes 1890 till professor i historisk teologi, homiletik och pastoral-teologi. Professor F. äger redan i sin apparition något af denna värdighet, som alltid är ett önskvärdt pius i alla lefnadsställningar, men i all synnerhet inom en teologisk fakultet måste anses som en lycka. — Af ännu större betydelse är naturligtvis den grundlighet i kunskaper och ännu mer den trohet och hängifvenhet för sitt lefnadskall och sin kyrka, som professor Forsander i sin person så rikt förenar med förut antydda egenskaper, och som tillsammans därmed åstadkommer en verkan af en personlighetens gothik af utan tvifvel monumental betydelse för Augustanas häfder.

Professorerna i clet teologieka seminariet, Forsander, Lindberg och Yovngert.

Professor S. G. Youngert är ännu en jämförelsevis helt ung man för den plats han bekläder. Han är född r86i i Kalmar län. Han är jämte teolog äfven estetiker samt förfogar öfver en god stilistisk , förmåga. För de många och olika uppgifter, som gifva sig tillkänna vid ett så storartadt nydaningsverk, som den svenska kyrkans uppbyggande är i Amerika, har det varit en lycka, att män med professor Youngerts mångsidiga begåfning och intressen blifvit ställda

på ledande poster. Bland dessa uppgifter är kyrkobyggnaden en icke oväsentlig. Att inlägga stil och skönhet, men äfven andakt och allvar i tempelbyggnaden är en af de svåraste uppgifter, som byggnadskonsten förmår gifva. Detta bevisas af till exempel senare tiders allt för ofta misslyckade kyrkobyggen i Sverige. Detta har otvifvelaktigt haft sin grund däri, att man trott, att ensamt arkitek-

tens konst varit nog för att skapa en kyrkobyggnad. Den, som varit i tillfälle att jämfära de gamla, men icke särdeles stora götiska kyrkorna i Maulbronn, Naumburg, Marburg, Freiburg im Breisgau o. s. v. eller endast sett de nordfranska bykyrkorna i Vineuil, Apre-mont, Saint Firmin, Gouvieux m. fl. och så sedan därmed jämfört våra nya af "arkitekter" och "ingeniörer" hopkonstruerade "götiska" kyrkor i Sundsvall, Stockholm o. s. v., den måste medgifva, att arkitekternas och ingenjörernas efterbildningar fullkomligt sakna karaktär, ande, lif och individualitet. Detaljerna äro korrekta, från grundmuren till tornspetsen är det den beställda "stilen" — den i "läroböckerna" såsom "götisk", "renaissance" eller "barock" betecknade — men det hela är ingen stil alls! Det är skolaktigt riktigt gjordt, men det är som en komposition, gjord enligt "lärobok i harmonilära" af en omusikalisk elev på en musikexamen. Det är ingen mening i det, ingen musik. Ty lika så litet soin alla toner äro musik eller alla rim poesi, likaså litet är alla tornprydda hus kyrkor. Musiken kräfver musikalisk begåfning, poesien poetisk,— och kyrkan kyrklig. Det är deras, de gamle korkobyggmästarnas klerikala hängifvenhet för sitt verk, prelaternas, munkarnas, lai-

brödernas kärlek till kyrkan och deras tro på kyrkans Herre, sotn fortfarande fyller hvalfven i deras stenskapelser med andakt och hög frid. . . . "Arkitekter" och "ingeniörer", som, mellan det de göra upp kyrkoritningar i skjortärmarna, spela biljard på cigarröki-ga krogar tillsammans med knoddar och handelsresande, ha aldrig lyckats och skola aldrig lyckas åstadkomma någon kyrklig byggnad. —

Utanför Augustana: Presidenten Andreen och professorerna Youngert och Mauritzson.

Läroverket» musikkär.kock island, amerikas uppsala.

Reliefen öfver Uppsala domkyrkas södra portal är nog så duktigt gjord i och för sig betraktad, men inte passar den — i likhet med så mycket annat, som tyvärr fastplottrats på denna härliga kyrkobyggnad — inte passar den på Uppsala domkyrka, en Etienne de Bonnueils verk! Det är som att höra en aktör tjänstgöra som kantor.

För den, som förstår att bedöma, hvad jag här ofvan sökt antyda, är det därför lätt att förstå, hvilken betydelse det skall äga, när ett kyrkosamfund, som utöfvar en så storartad byggnadsverksamhet som svenska kyrkan i Amerika, äger män, som förstå denna sak på det råtta sättet. I detta fall står emellertid icke professor Youngert ensam. Pastor C. B. L. Boman i Stockholm, Minnesota, och möjligen flera andra ha erkännansvärdt ingripit i den svensk-amerikanska kyrkobyggnadens historia.

En sak, som ofta stör det inre i de amerikanska kyrkorna, är den anordningen, att orgelläktaren med sångkören placeras öfver eller bakom altaret. Detta har sin grund i sångkörens lust att hvarje söndag visa sig och sina toaletter för församlingen. I många kyrkor finnes till och med intet altare, utan sångkören intager dess plats. Det är lätt att förstå, att mången icke önskar få denna re-gime införd i de lutherska kyrkorna, hvilkas enkla, värdiga ritual måhända först blir tilldragande, sedan man fått tillfälle att jämföra den ined andra. Likaså finner man snart, hvilken enkel värdighet, men också hvilket fint drag den svenska kyrkans prästerliga skrud förmår skänka åt sin bärare. Den är på en gång allvarlig, högtidlig och retiré. Där finnes intet utmanande i densamma, men heller intet vulgärt. Bäres kappan, förhöjer den dessutom den officic-randes gestalt och gör den mera vördnadsbjudande. Men naturligtvis får man icke till denna dräkt använda t. ex. gula skor eller halmhatt med sidenband i bjärta färger!

Det var professor Youngerts estetik, som föranledde denna utvikning af ämnet, men jag återvänder nu till Röck Island och dess teologiska fakultet.

Denna fakultets dogmatiska disciplin upprätthålles af professor Conrad Emil Lindberg, tillika professor i gammaltestamentlig exegetik samt hela läroanstaltens vice president, en man, som haft ett det allra största inflytande på den moderna svensk-amerikanska kulturvärlden, och tillika en af det nya Rikets intressantaste och mest karakteristiska personligheter. I de biografiska samlingarna,

hvarpå Svensk-Amerika är ganska rikt, har jag icke funnit annat än mer eller mindre missförstående af dr L. Detta beror enligt mitt förmenande på dr L:s aristokratiska anläggning, som icke tillåter den tillfällige interviewaren en verklig inblick i hans karaktär.

Professor Lindberg är född i Jönköping, har studerat såväl i Sverige som i Amerika, där han i synnerhet torde ha tagit intryck från den teologiska fakulteten i Philadelphia, den nya världens Leipzig. Flera arbeten af värde utgöra resultat af hans skriftstäl-larverksamhet. Vid val af ämnen har dr L:s smakriktning förnämligast utvalt dogmatiska sådana. Men icke blott litterära minnesmärken har han skänkt sitt folk. Den storartade Gustaf Adolfskyrkan i New York har uppförts tack vare hans inflytande och under hans ledning. Och ännu mer: mycket af den anda, som är rådande inom den yngre delen af Augustana-synodens prästerskap, och hvarigenom detsamma så lyckligt kunnat fullborda sin stora uppgift, är professor L:s verk. Ty att hans personlighets inflytande på den akademiska ungdomen i Röck Island är mycket stort, det lider intet tvifvel.

Som bekant är Augustanas kyrkosamfund ingen statskyrka. Det är en fristående kongregation, men naturligtvis måste den för att blifva beståndande vara en viss ordning underkastad såsom allt mänskligt. Personifikationen för denna ordning är Conrad Emil I indberg. I detta fall är han utan tvifvel en den vackraste representant för den svenska frihetsandan, som vet att begränsa sig själf: en den äkta lagbundna frihetens tolk. All oordning, all subjekti-vistisk humbug, sliskigt självsvåld och reformert trångbröstenhet är han genast redo att träda emot med Luthers ord till Zwingli: "1 hafven en annan anda än jag."—Med andra ord, professor L. är en äkta lutheran i den betydelse, som detta ord har, när det karakteriserar det svenska folkets bästa religiösa egenskaper, — fri, men i evangelisk mening, — bunden, men äfven i evangelisk betydelse. Hos professor L. finnes stor bekännelsetrohet och religiös karaktär, men intet hycklande pietisteri. Han är medlem i den ädla kyrka, som gifvit världen religionsfrihet, men som också själf på slagfältet mottagit riddarvärdighet och adelskap, när påfvekyr-kans landsherreliga fälttecken vardt eröfradt och fördt som seger-trofé till Riddarholmen. Denna den svenska kyrkans värdighet, alltför ofta icke blott dold utan också förgäten och borttappad under tjänarskepnadens dammiga grå, denna våra fäders kyrkas vär-Ett hön> af läroverkets m useum .röck island, amerikas uppsala.

dighet har i Conrad Emil Lindberg en hänförd försvarare, som också i sin egen person äger något af kyrkofurste, ehuru i bildlik och evangelisk mening.

Såsom chef för hela vårt svenska lärdomssäte i Röck Island står emellertid dr Gustav Andreen, läroverkets president. Med ordet president menas icke alldeles detsamma, som hvad vi förstå med "rektor." De amerikanska läroanstalterna äro att likna vid små republiker, som ju äfven våra universitet fordom voro. De representera en "riktning", en vilja, och personifikationen härför är presidenten, som icke har någon undervisningsskyldighet, men däremot styr det ekonomiska samt öfvervakat- rekryteringen af lärjungar och tillsättningen af lärare.

För en nation, som i likhet med den svensk-amerikanska icke utgör en politisk och territoriell stat, utan en religions-, språk- och kulturstat, motsvarar ledaren för de institutioner, som i sista och högsta hand vårda dessa andliga ägodelar, statschefen i en vanlig stat. President Andreen är sålunda ingen mer och ingen mindre, än den där är ställd i en ledarställning för ett folk, lika talrikt som Norges, och detta folk utgöres af Sveriges egna söner och döttrar och deras barn.—Sverige skulle icke kunna önska sitt dotterfolk en bättre ledare. Rikt begåfvad, utrustad med gedigen bildning är president Andreen därjämte en den ädlaste karaktär. Född i Amerika och utgången från Amerikas förnämsta universitet, Yale i New Haven, är han först och främst amerikansk medborgare; härstammande från en af den svenska bildningens i Amerika grundläggare, pastor A. Andreen, tillhör han en af Svensk-Amerikas historiska familjer, utgången från den unga svenska högskolan i Röck Island och Sveriges gamla, ärorika universitet i Uppsala är han till sin bildning också helt och hållet svensk. Han älskar det svenska och är en kraftig förespråkare för dess rätt i dess nya hemland. Af hans lifsgärning där kan Sverige för utvidgningen af sin kultur hoppas och vänta gåfvor och insatser, hvilkas framtidsbetydelse i denna stund ej kan öfverbfickas.

En amerikansk skriftställare säger om president Andreen: "Det är icke blott studier, som utbilda personligheten och dana karaktären; därtill fordras högre medel och krafter, verksamma hos människan i en inre skola, i ett kämpande själslif. President Andreen är i ordets djupa och allvarliga mening en kristen, såsom han till sin bekännelse och

kyrkliga hållning är afgjordt evangelisk-luthersk."

I.

"Grundläggarnas dag" vid Augusfana.

Vi stå uppe i en af Augustanas lärosalar, från hvars fönster den härligaste utsikt öppnar sig öfver studenternas idrottsplats med dess höga träd, som nu skifta i vårens första grönska, därbortom en del byggnader tillhöriga läroverket, så den väldiga floden, den klippiga ön däri och på dess andra sida staden Davenport i Iowa. Mississippi är nämligen här gräns mellan staterna Illinois och Iowa.

Stora, högtidsklädda skaror draga upp mot "Zions kulle" och samlas så småningom till Augustanas kapell. Det är svenska familjer från städerna Röck Island och Moline, i synnerhet från den sistnämnda, som är nästan helt och hållet svensk och, såsom förut sagdt, ligger Augustana närmast. De många kommande fylla trappuppgångar och vestibuler i läroverkshuset. Från de öppna fönstren strömma blomsterdoft och vårluft, in från en af salarna klinga tonerna af fyrstämmig sång. Det är alldeles samma stämning som examensdagen vid ett svenskt läroverk. Men i dag är det ingen examen vid Augustana. Där firas dock en fest, Svensk-Amerikas nationalfest: "Grundläggarnas dag."

Den som varit med, när frågan om nationaldag i Sverige dryftades, och vet, huru svårt det är att vid val af sådan dag finna det rätta både tned afseende på årstid m. m., måste verkligen lyckönska vår unga dotternation att ha gjort ett i alla afseenden så lyckligt val för sin nationella högtidsdag, ett val, som tillika utvisar stor självständighet.

Ett faktum, som man i Sverige bör lägga märke till, är att det svenskt nationella i Amerika oftast är nära förbundet med det religiösa. Så vidt jag vet, finnes i Amerika icke en enda läroanstalt, där undervisning i svenska språket meddelas, som icke står under kyrklig ledning.*) Flera och mäktiga samt i hög giad erkännans-värda svenska sällskap, som stå utanför kyrkosamfunden, finnas däremot, såsom t. ex. de stora sångarförbunden, "S. B. af A." i östern, Svenska Ingeniörsklubben, Svenska Bröderna i Minneapolis och många andra, men när det är fråga om den svensk-amerikanska nationalitetens verkliga befästande och betryggande genom genera-

*) Undervisning i svenska språket meddelas i många andra läroanstalter ntom de rent kyrkliga. Korrelcturlåsaren.

tioner och dess förande hän mot framtida mål, då är, efter hvad jag tror, denna nationalitet alltid understödd och upprätthållen af parallell kyrklig sträfvan. Man torde behöfva veta detta för att

förstå den religiösa prägel, som "Grundläggarnas dag" också äger.

Denna fest vid Augustana firades sålunda — utom den stämningsfulla kransnedläggningen på patriarkernas grafvar - också i Augustanas kapell, en stor aula, belägen inoin självfva hufvudbyggnaden.

Läroverkets aula.

Sedan professorer, lärare, elever och allmänhet här församlats, började förmiddagens högtidlighet med psalmsång och orgelspel, hvarpå presidenten dr Norelius höll högtidstalet.

1 den vördade åldringens ord fördes hans åhörare tillbaka till de tider, då dessa nejder, där kulturarbetet nu så ifrigt och lyckosamt pågår, ännu voro ödemarker, genomströfvade af indianer. Floden, hvars yta från kapellets fönster syntes glittra i aprilsolen, var den enda kommunikationsleden, och talaren påminde om huru han och gamle pastor Esbjörn en gång år 1850 färdats här uppför floden samt slagit läger på den "klippiga öns" södra strand, då de voro stadda på en missionsresa upp till de svenska nybyggarna i det aflägsna Minnesota, dit en resa under de gamla tiderna var ett företag, som kunde kräfva en tid af flera månader, och hvarom man sade sig hoppas hinna fram — icke den eller den dagen — utan "på våren" eller "på sensommaren."

Han talade om dessa första tiders enkla förhållanden, om huru vid den första ordinationen i Mendota moskiternä i sådana svärmar stormade an mot det enda talgljuset, att det samma slocknade och den heliga akten måste afbrytas, emedan församlingen plötsligt befann sig i fullständigt mörker. Vi fördes också i hans berättelse upp i Minnesotas

skogar, där de gamla grundläggarna under otroliga mödor och försakelser uppsökte landsmännen för att bringa dem ordets och sakramentens tröst i deras egen stora nöd och — som det ofta tycktes — hopplösa kamp mot ödemarkernas fasor.

Men under allt detta hade dessa viljekraftiga, offervilliga, i sin Herres tjänst stridbara män dock alltid kraft öfrig att hålla fast målet för sin sträfvan och att rätt förstå och rätt leda utvecklingsgången af det hela. Därför voro de outtröttliga i att, ehuru själfva

Svenska yrqfgärden i AnUover, III.Konstskolan vid Augustana College med professor Grafström längst till höger.röck island, amerikas uppsala.

mången gång hungrande och frysande, arbeta på grundandet och utvecklingen af ett svenskt läroverk. Och att deras bemödanden icke varit förgäfves, syntes i dag. Sådana voro de, de män, som förde Herrens strider, en Esbjörn, en Hasselquist, en Andreen och flere med dem.

Nu stod det också klart för enhvar svensk-amerikan, att den svenske lutheranen kan vara och är såsom sådan lika god amerikansk medborgare som den engelske puritanen.

Ingen lade under den gamles ord märke till tidens flykt. Vi följde honom, som hade det varit i verkligheten, genom skogar, öfver prärier och vida, okända vatten; vi följde honom genom tider af år och decennier, alltjämt ljusare och bättre, och när han till sist i bevingade, hänförda ord talade om offer för idealen och om vilja af stål vid utförandet af ädla beslut, då var hela åhörareskaran ocli främst bland dem den akademiska ungdomen för visso redo att stå upp och med liflig ed gifva sin tro och lofven åt den unga, ädla svensk-amerikanska nationens framgång och väl.

Vid denna högtid bereddes sedan en af de på en gång intressantaste och njutningsrikaste stunder, som väl någonsin för upptäcktsresanden på det andliga området hos ett broderfolk kan beredas. Det var bekantskapen med Ludvig Holmes, pastor i Burlington och Iowa-konferensens president, mest känd dock såsom den religiösa diktningens representant inom Sveriges dotternation. Dr Holmes äger redan i sin apparition något, som förer tanken till den bättre tid af vår kyrkas historia, som vidtog, sedan 1700-talets rationalism dött sotdöden, och därifrån sträckte sig framåt i midten af 1800-talet, då sekternas och splittringens tid begynte. Det är något af den stilla värdighet och, om jag så vågar såga, den andliga förnämhet, som vi föreställa oss hos den Wallinska tidens prästerskap. Detta intryck förhöjes än mera, då man i dr Holmes författarskap tycker sig förspörja en — ehuru självständig — anklang af en Bottigers milda och känslorika strängar, hvari stundom dock förspörjes ett fjärran rullande af de Wallinska åskorna.- I Holmes dikter, säger Jakob Bonggren, "finnes en tro på allt stort, skönt och godt, ett hopp, som hvilar på allbarmhärtighetens fasta grund, och en kärlek, som innefattar allt, men i synnerhet ömmar för de små, de ringa, de förbisedda . .."

I sin stora dikt till ära för "Grundläggarnas dag", som han själf med sällsport förmåga framsade, förer han åhörarna först in i det

förkristna bildningsarbetct och dess fåfängligheters fåfänglighet, hvarpå det med först sakta melodiskt sedan med brusande mäktigt orgelackompagnement heter.

"Men hvem är du, som ifrån Edom nalkas, från Bozras höjd i purpurfärgad dräkt? I dag, som gryr, i dag, som stilla svalkas, i nattens långa, aningsfulla väkt din röst jag hör: "jag trampa skall aliena (luds vredes vinpress"......

Sedan han därpå i dikten följt den kristnautvecklingen, förer han oss äfven till Augustana, en af denna utvecklings förposter, där en liten skara håller vakt, om hvilken skalden säger:

"Jag sett dem komma

öfver fjärran haf med spår af armod och med tomma händer."

Det var dock dessa främlingar från Norden, som här planterade bildningens banér. Om Sveriges försummade plikter och några oförståndiges och öfvermodiges här hemma orättvisa uppträdande säger skalden:

"Jag stundom gripits af eu rättvis harm, då, hånfullt löje här och där jag sporde, då man förkunnat med ett hiskligt

larm, att allt hvad vi i 'nya världen' gjorde, var humbug blott, att kunskap här ej väger ett grand mot den, som 'gamla världen' äger."

Ädelt är emellertid svaret, han låter Augustana själf utgöra

"Du, Augustana, som urintet steg-till kraftigt varande, ett svar är vorden, 160

Professorerna C. J. Södergren. och ./. Jfaurifzson, redak tär Ernst }V. Olson, president Quåtav Andree», dok torenia Jyudvig Holmes och I.. G. Abrahamson .röck island, amerik asuppsal a.

i långa år du hånet bar och teg,

din röst nu ljude till den fjärran Norden,

och säg till dem, som drömma gamla drömmar,

att här ock flyta djupa visdomsströmmar."

Slutligen flyttar oss skalden på lekande meter midt in i det jublande ungdomslifvet med dess fagra framtidsdrömmar och uttalar

"Ladies HalV, bostad för kvinnliga studerande.

i poemets sista rader på ett nästan barnsligt enkelt men rörande sätt sin och ungdomens kärlek till den unga högskolan:

•'Väx, vidga ditt välde från haf och till haf, haf tack för din vakt, för de skatter, du gaf I

Gud signe dig, vår Augustaual

* *

*

Som jag redan vid ett annat tillfälle framhållit, är den litterära verksamheten och de andliga skatterna, som våra bröder där ute i västern samlat, mycket större, än de allra flesta i Sverige ha en Svensk-Amerikanerna. 11 161röck island, amerik asuppsal a.

aning om, och hvad mer är: det är en friskhet, en ädelhet och en renhet i detta det unga Svensk-Amerikas andliga arbete, i jämförelse hvarmed vi här hemma i allt för många fall måste blygas och beklaga den veklighet, den förkärlek för det psykiskt sjukliga, ja, till och med brottsliga, som här hos vissa författare på modet ännu gör sig gällande. Medan här hemma man i en stor del af litteraturen förhånat och neddragit våra bästa historiska minnen, i romaner oclf teaterpjäser lupit till storms mot äktenskapet och moralen, mot

"JBiiaou I/alP\ inrymmande kemiskt laboratorium och tyrika/Mikt kabinett.

kristendomen och kyrkan, — medan som sagdt i synnerhet vår blaserade öfverklass sysselsatt sig härmed, ha de fattigaste af vårt folk dragit ut öfver Oceanen och i ett nytt land under mödor, hvarom vi icke ha en aning, byggt upp åt sig ett nytt fädernesland, där vår historia pietetsfullt vårdas och värnas.

Måste vi icke beundra och älska dessa våra bröder och systrar, som utfört detta verk 1

Med sådana tankar var det jag med alla de öfriga lämnade Augustanas kapell efter att där ha fått öfvervara den oförgätliga högtidsstunden, som bar namnet "Grundläggamas dag."

162röck island, amerik asuppsal a.

På aftonen samma dag voro fackeltåg och andra högtidligheter anordnade till ära för de gäster, som dä voro närvarande i staden. Uppvaktningen skedde vid rektorsbostaden. Studenten hr J. E.

Morton, som i ett tal hälsade undertecknad, yttrade därvid bland annat, sedan han vidrört del från Fosterländska studcr.tförbundets i Uppsala år 1900 gjorda närmandet till de svensk-amerikanska läroverken: "Vi våga påstå, att kärleken till Sverige i icke ringa mån delas äfven af det unga släkte, som, ehuru födt och fostradt under

stjärnbaneret, dock uti sång och saga lärt känna och vörda fädernas höga minnen." — Till Sveriges folk och särskildt till dess studenter sändes följande hälsning: "Säg dem, att ännu begagna vi ined förkärlek fädernas tungomål, synnerligen då det gäller att tolka hjärtats djupaste och heligaste känslor.

"Säg dem, att ännu klappa våra hjärtan fortare än vanligt, hvarje gång tonerna af den nordiska sången ljuda ibland oss.

"Säg dem, att nordmannatro och nordmannadygd ledo ej skeppsbrott under resan öfver världshafvet.

"Säg dem, att ännu hafva vi ej för det främmande landets guld sålt vår samvetsfrid och vår barndomstro.

"Säg dem, att ännu lefver kärleken till höga och ädla värf bland Sveriges söner i fjärran västerland."

Det vackra talet följdes af starka hurrarop.

K ii.

Hos svensk-amerikanska sångare i Aoline.

Om man i Sverige kunde ana, hvilket stycke tifsvcnskt land som finnes i Illinois!

Det var den 26 april, som den frejdade Svea Ma/e Chorus firade sin fest i Molines frimurarloge, hvarvid 150 inbjudna närvoro. Och det var ett af de stämningsfullaste tillfällen, jag någonsin närvarit vid. Ty det förefaller 111ig, som vore Moline (där egentligen Augustana College är beläget) hemmet för det unga Svensk-Amerikas poesi och romantik — ett västerns Heidelberg. Hör endast på. hvad som här talas och säges vid detta tillfälle, sedan den svenska sexan efter de gamle göters sed fått sin rundliga tid sig tillmätt. Och hör sångerna, som klingande och manligt starka förtona.

Min ärade kollega på färderna genom Illinois farmarbygder, hr Leander Peterson, är värd denna afton. — Hr C. H. Bohman (under många år sekreterare vid Board of Education) håller aftonens programtal: "Det är icke den keltiska rasen ensam, som gjort detta land till hvad det är, utan svenskarna ha också lagt sin hand därvid i ännu högre grad än någon annan nation, hvilket historien kan bevisa. Hvarhelst förstånd och kraft erfordrats, där fanns svensken

till hands att gifva det", — så klang det stolt och själfmedvetet, såsom den talar, som stått i strid och seger, — såsom den måste tala, som sett slätter, vidsträcktare än hela England, Irland och Holland tillsammans, upptagas och odlas af de svenske. Det sagda innebär icke alls någon öfverdrift. Tvärtom! Rid västerut från Moline: se i Illinois, i Iowa och Nebraska: och i endast dessa tre stater skall den sagda arealen befinnas vara i svensk ägo. I Amerika är Sverige en stormakt, då däremot Ryssland, Frankrike, Österrike och Italien äro dvärgar.

Svenske pastorn i Moline, Carl Ilemborg, höll härefter ett af sina kända, karakteristiska föredrag, präglad af på en gång humor och vek känslighet. Äfven president Gustav Andréen lät höra sig och vidrörde med gripande vältalighet det olyckliga Finlands öde och den svenska bildningens kamp där borta. — ITade i den stunden de svensk-amerikanska rough riders utifrån de tusenmila fria präri-erna lyssnat till hans ord om Sveriges gamla vapenbrödralands nöd, så hade det sannerligen ej varit godt att vara ryss!

Stolt och mäktig klang därpå sången: Hör oss, Svea, moder för oss alla . . .

Det var som skulle sången i sin väldiga kraft slå sin arm kring de svenska orden, det svenska språket, och skyddande bära det genom tider och länder, som en ung kämpe lyfter sin käresta upp på sin gångare.

Poesien . .. hur kunde väl den saknas i Moline? Och där stod han, den smärta ynglingagestalten med de typiskt svenska dragen, gifvande åt de lyssnande den folkvisevemodiga balladen: "Herr Sten, den unge Sture", som med vapen i hand föll för Sveriges rike. — "Och om mig vingar bure, så flöge jag dit att dö."

Han stod där, själf den yngste af en ätt, hvars namn redan lyser i det Nya Rikets historia, och hvars alla medlemmar gifvit sina varma hjärtan och osparda inödor åt detta nya Sverige. Det var en ung Augustana-student, som framsade poemet, och denne student bar namnet Alexis Andreen.

Det var klart, att vi denna kväll höllo redligen ut och suto samman. Och ingen skall förtänka oss det.

Moline, — hvad skall icke allt om hundra år sägas om din svenska kulturhistoria?

Teol. dr Carl A. Utmborg.

I Molines prästgård ser man i det ena rummet en ansenlig refraktor, i det andra exegetikens senaste verk. Astronomen och teologen, som här har sin boning, är den blide tänkaren Carl A. Hemborg. Om vi icke vetat det förut, skulle vi kunnat förutsäga, att titeln på det verk, hvari han nedlagt sin lifsåskådning, skulle vara: Ord, verk och hvila, eller min lilla vrå. Det är en helgjuten personlighet, som talar ur detta verk — från sin lilla vrå och den stilla filosofiens kammare.

III.

På Illinois farmarbygd.

Den 27 april i stark solvärme begaf jag mig i sällskap med hr Leander Peterson från Molinc och åkande efter häst tit åt de svenska farmarbygderna i Illinois.

Det är min första färd på amerikansk landsbygd, där jag sedan mest skulle komma att vistas, och det var därför med stor nyfikenhet jag passerade genom de vackra löfkantade förstadsgatorna hän mot Illinois "prärie", som den ännu kallas.

Vårt första mål var byn Sherrard, där min värds, hr Leander Petersons, mors mor, Katarina Charlotta Johansdotter trån Bal ary d i Småland, var bosatt. Vägen dit gick öfver slätter, där nu vårarbetet kommit i full gång. Vågen väckte först min uppmärksamhet, den var bred (30 alnar) och fullkomligt rak, ogrusad och kantad af en stubbad hagtornshäck.

"Hur är det med vägunderhållet här?"

"Jo, det går så till, att för hvarje township tillsättas genom röstning tre män, som i sin tur utse nio väguppsyningsmän, d. v. s. en för hvarje skoldistrikt.

Detta invecklade svar föranledde en vidlyftig diskussion, med hvilken jag, tack vare en liten smula förkunskap, kom till rätta.

Hela den väldiga nordamerikanska kontinenten är af landtmätare indelad som ett schackbräde. Rutorna ha riktningen öster och väster, norr och söder. De minsta rutorna innehålla 125 tunnland (160 acres) hvardera. Dessa minsta rutor utgöra hvardera ett homestead, eller hemman, d. v. s. den jordlott, som för 30 a 50 år sedan så godt som skänktes bort af regeringen till nybyggarna. Fyra sådana hemman utgöra en "sektion", som är just en engelsk mil i fyrkant. Sex sektioner utgöra ett skoldistrikt och nio skoldistrikt utgöra ett "township" eller kommun elier socken, som alltså innehåller 144 hemman, hvartdera 125 tunnland. Ett "township" är ungefär en svensk kvadratmil i ytinnehåll och bildar en kvadrat, i hvilken hvarje sida är sex engelska mil lång. I alla dess ytterkanter och längs alla dess sektionsgränser löpa landsvägar, hvilka således gå antingen i riktningen väster till öster eller norr till söder. Skall man alltså från sydost till nordväst, måste man åka i zigzag, men skall man från väster till öster eller norr till söder, kan man åka rakt — åtminstone på samma breddgrad och meridian.

Längs vägen ligger landtgård vid landtgård, alla tyckas helt nya, endast få träd stå däromkring. Boningshusen likna de små trähusen, vi förut sett i Carn pel lo och Braddock. Uthus och ladugårdar förekommo mig små och obetydliga i jämförelse med boningshusen. Detta skulle sedermera få sin tillfredsställande förklaring, då jag nämligen fick veta, att boskapen går ute äfven om vintern, och att trösk-halm lägges i stack ute.

"Hvad kostar jorden här?"

"80 till 120 dollars acren", det vill säga 387 till 542 kronor tunnlandet.

Strax vid Sherrard

Pä Illinois prärie.på illinois farm arb ygd.

bodde en östgöte vid narrin Blomberg i ett landthus; hos honom gjorde vi ett besök och blefvo på det vänligaste mottagna samt bjudna på en präktig kvällsvard af mrs Blomberg.

Landthuset, som innehöll fem rum och kök, var byggdt i den vanliga stilen och af sådant virke, som förut beskrifvits. Farmen eller gården innehöll 250 acres (som bekant är en acre ungefär lika med 25^ kappland), af hvilka 100 voro under plog. Här höllos trettio nöt och sex hästar samt en myckenhet höns och kalkoner, hvilka senare vandrade omkring för sig själfva hela dagen ute på fälten, men om kvällen uppsökte sina burar framme vid gården. Stundom händer det., att kalkoner, som förekomma talrikast i Illinois och Iowa, vistas ute hela sommaren och först på hösten åter vända till sina ägare, dem de behållit i minne. Äfven hönsen följa stundom detta föredöme, men "när gräsärterna upphöra", återvända de. För denna gård betalades ett arrende af något öfver 1,300 kronor.

Vi fortsatte samma kväll vår färd vid stjärnornas sken, ty ehuru det var den 27 april, befunno vi oss så sydligt (på samma breddgrad som Spanien), att vårljusningen icke gjorde någon verkan. Det var emellertid en härlig och ljum natt, och min intressante reskamrat förkortade tiden genom historier, som för mig öppnade en flik af den slöja, som för de flesta döljer den amerikanska publikens hemligheter.

Plötsligt stannade hästen "Dick" och vägrade absolut att gå fram. Och se: bron öfver en å var borta. Det hederliga djuret räddade oss alltså åtminstone från ett mindre behagligt bad. Den gången hade väl någon af de nio väguppsyningsmännen i detta township haft annat än broar att tänka på. Vi togo emellertid en omväg och kommo välbehållna fram till C. M. Johnsons farm.

Här skulle vi stanna öfver natten. Mrs Johnson var nämligen en syster till min reskamrat, hr Leander Peterson. Trefligare logis och värdfolk skulle man heller icke kunna finna. Vi voro nu hos en storfarmare.

Med solen voro vi nästa morgon uppe för att hinna bese det myckna nya. Trakten visade sig vid dagsljus vara en vidsträckt vågform ig slätt, här och där betäckt af buskar och låg löfskog. Vi befunno oss i ett af världens rikaste jordbruksdistrikt, nära gränsen mellan Illinois och Iowa, endast några få mil från själfva Mississippi och midt emellan dess källa och dess mynning.

168på illinois farm arb ygd.

C. M. Johnsons farm eller Brice Mc-Roberts farm, som den efter sin förre innehafvare kallades, omfattade 640 acres, d. v. s. en helsektion, hvilket alltså motsvarar ungefär 500 tunnland.

Denna farm var egentligen den första af de många hundra, jag sedermera besökte, men då det likväl i denna skildring tillika är den sista,ber jag läsaren benäget följa med rundt densamma.

Där vägen går genom en höjning, synes i skärningen gul sand, men öfverallt i öfrigt är det svart och fet mylla, som ligger på ler-botten. Lagringen tycks alltså ha försiggått efter landytans veckning. Man upplyser mig dessutom, att här öfverallt på måttligt djup finnes stenkol, som också på många ställen i trakten bearbetas.

Majs är det sädesslag, som här mest odlas. Man tar skördar 2—3 år på samma åker, därpå sås hafre 1—2 år. Under de följande 5—6 åren får därpå jorden ligga igensådd, hvarpå den åter upplöjes. Den är då gödslad på Så sätt, att boskapen fått ha sitt vinterkvarter där under föregående vinter! Ett bekvämt sätt! Det finnes emellertid land, där man odlat majs 15 år i rad utan att gödsla. Majsfälten höstplöjas långt ifrån alltid, dock sker detta i regeln vid öfvergång från hvete eller hafre. På våren användes då däremot endast en "kultivator", som motsvarar våra gåsfotsharfvar.

Det må i detta sammanhang nämnas, att hveteodlingen alltjämt af majsodlingen förskjutes mot norr, så att dess centrum nu snart ligger på gränsen mellan Minnesota och Manitoba.

Hufvudnäringen på den gård, där vi nu befinna oss, var emellertid kreatursskötsel, men icke i förening med mejerihandtering, utan kreaturen såldes lefvande till de förut beskrifna Stockyards i Chicago. Omkring 175 nötkreatur höllos här, hvaraf endast fyra voro mjölkkor! De sistnämnda höllos också endast för gårdens behof.

169

C. M. Johnsons farm, ett lass majs.på illinois farm arb ygd.

Ett slaktdjur betingar i genomsnitt ett pris af 125 kronor, och man förstår då, att ej obetydligt kapital årligen här intages, helst när därtill kommer en lika stor svinafvel.

Allt på gården fodrades upp, och endast en sjättedel af arealen var för öfrigt öppen jord. Det öfriga eller betesmarken, som här taxeras till omkring 240 kronor tunnlandet (50 dollars acren), var vacker ängsmark.

Roligt var att se, när kreaturen fodrades med majs, hvarvid de fingo både stjälkar och kolfvar. De stora och starka oxarna och korna visste väl att nappa åt sig kolfvar, som nästan blefvo fördelade efter rang bland nötboskapen, under det grisarnas skaror drefvo

omkring efter byte rundt platsen, där majslasset afstjälpts och boskapen alltså placerat sig. En och annan gris visste e-mellertid äfven att förskaffa sig en kolf, och det var komiskt att se, huru kvickt han kilade till en aflägsen plats för att smörja i sig sitt byte. De amerikanska svinen äro i allmänhet, liksom de ryska,svarta, men till sin skapnad likna de amerikanska mera de engelska och svenska varianterna, ehuru de äro mera viga och rörliga, emedan de ständigt vistas ute.

Kalfvarna gå med korna hela sommaren, och dessa kor mjölkas naturligtvis icke. Det intressantaste är emellertid, att trots de mycket kalla och snöiga vintrarna boskapen går ute året om. De ta då skydd af den tröskade hafrehalmen, som lägges i stack, där den tröskats på fältet. Många plantera också videbuskar i trianglar med spets mot norr. Inom denna triangel finna dä djuren nog skydd. Platsen för öfvervintring väljes som nämndt så, att den utgör den del af åkerjorden, som man önskar få gödslad.

Emellertid återstår det underbaraste att omtala, det efter våra

Betesmark.på illinois farm ar bygd.

förhållanden nästan otroliga, att hela denna farm och alla dessa kreatur, alltihop skötes af Johnson och en dräng!! Två man till 500 tunnland, 175 nötkreatur och ett par hundra svin!

En mängd inrättningar utom de egentliga åkerbruksmaskinerna underlätta härvid. Vattenpump, drifven med vindhjul, användes nästan öfverallt i Amerika, där det på stora områden är brist på sjöar och vattendrag. Landet tycks också vara stadt i uttorkning, sedan det blifvit odladt. Där man för få år sedan fick vatten på 20—30 fots djup, måste man nu gå ned ända till 150 fot och än djupare. Denna olägenhet öfvervinnes emellertid af "vindmillan."

Man berättade, medan vi besågo gården, en karakteristisk historia 0111 en resande affärsman, som, obekant med de amerikanska Utmätningslagarna, gjort vidlyftiga kreditaffärer med landtbrukarna, hvilket han ej ansåg farligt, då de ägde så präktiga gårdar och så mycken boskap, ehuru de saknade kontanter.

Då betalningsdagen kom, men betalningen uteblef, vidtog vår affärsman sina mått och steg för att få sin fordran indrifven. Men häri misstog han sig.

Af de amerikanska handhafvarna af lagen fick han kort och godt det besked, att var han ett sådant nöt, att han sålde på kredit åt dem, som inga pengar hade, fick han stå sitt kast, men någon utmätning skedde icke af hus, gård, redskap eller kreatur.

Detta är heller icke annat än rena sanningen, livad som i den amerikanska lagstiftningen kallas Exemption bestämmer den egendom, som ej kan utmätas för skuld. I Syd-Dakota äro till exempel 125 tunnland med byggnader till ett värde af 18.000 kronor undantagna från utmätning samt dessutom följande: alla familjeporträtt, bänk i kyrka, grafplats, böcker, musikinstrument, alla gångkläder och klädespersedlar tillhörande skuldenären och hans familj, lifs-förnödenheter på förlag eller växande för ett helt är. Därtill en hel mängd boskap, som uppräknas i lagen.

Vid en sak, som måhända bör beaktas i Sverige, har jag lagt märke. Det är det förhållandet, att tuberkulossmittan icke mycket låter tala om sig i de stater, där ingen mejerirörelse förekommer, då däremot med mejeriernas införande också lungsoten hållit sitt intåg. Mejerirörelsen i Amerika är tämligen outvecklad, men nämnda iakttagelse har äfven gjorts af andra.

K

IV.

I Swedona och Andover.

Det är en aprildag på Illinois' prärie. I den ljumma af vårregnet uppfriskade luften föras af vindarnas fläktar blomfrön och doften af ångande, nyplöjd jord oss till mötes, där vi färdas fram i "bug-gyn" på landsvägen mellan de ändlösa åkerfälten.

Vi befinna oss i hjärtat af svensk farmarbygd, trakten kring Swedona och Andover. Dessa platser äro för svenskarna i Illinois ungefär hvad Uppsalaslätten var för de gamla svearna: platsen, dit deras historias rötter sträckte sig, där deras äldsta tempel stod, och

hvarifrån deras förnämsta familjer utgått. Det säges om Thuringerwald, att man där, sedan dagens röster tystnat och sedan äfven furornas sus somnat in i aftonstillheten, kan förnimmaTysklands hjärtas slag.

Så skulle jag tro, att i Swedonas och Andovers nejder, ute pä de vida slätterna, man borde förnimma Svensk-Amerikas hjärtas slag, när aftonvinden sakta susar öfver den jord, som af Sveriges söner först plöjdes, och i hvilken dessa föregångsmän nu sofva den långa sömnen i kyrkogårdar, vigda enligt svenska kyrkans ritual.

Swedona är numera en by med endast omkring 150 invånare; förr var den större, "men den har så ofta svärmat", sade pastor Kraft, som i Swedona mottog mig. Det kan heller icke nekas, att platsen gör ett intryck af öfvergifvenhet om icke direkt ödslighet. Detta ehuru jordbruket står i full blomstring och jorden är uppe i ett pris af ända till 500 kronor tunnlandet. Måhända är det frånvaron af lekande barnskaror, som förlänar en viss dysterhet åt den eljest leende, landtliga taflan.

Vi gjorde ett besök hos doktor Swanson, byns läkare, i hans lilla hvita hus ined de gröna fönsterluckorna. Han ämnade företaga en studieresa till Sverige samt berättade ett och annat om den amerikanske läkarens ställning, som i mycket är olik ämbetsbrödernas här hemma. Ungefär 2,000 dollars tagas in på praktik här.

Ovanligt vacker låg den svenska kyrkan inbäddad mellan höga, åldriga träd. Stockarna i denna kyrka voro skrädda för hand af bönderna på 1860-talet, hvilket ansågs som en kulturhistorisk märkvärdighet. — Mellan Swedona och Andovers kyrkby är 11/} svensk mil, och på hela vågen finnas endast två utländska farmare, nämligen en tysk och en irländare. Vi kommo först till jan Larsons farm. Fader Jan (svensk-amerika-nerna uttala namnet så, men skrifva det på èngelskt sätt: John) var en kraftfull gestalt med långt, grått skägg, en präktig typ för en svensk farmare, påminnande om burernas härdiga ras. Han uppfödde svin på sin farm, och af dessa djur hade han på en gång 600 stycken. De utfodrades med majs, och åkerbruket bestod egentligen i majsproduktion, hvarförutom hafre, klöfver och timotej odlades.

Så foro vi vidare. Ute på fältet syntes August Svensson åkande på sin "vändplog", för hvilken han hade fyra hästar spända i bredd. Han var så långt ute på slätten, att vi icke ville ropa på honom. Vi kommo så till ett skolhus. Det är egendomligt! I denna trakt, som af svenskar förvandlats från ödemark till åker och äng, och som endast af svenskar bebos, talas ändå föga svenska, och af den yngre generationen mest engelska. Det är det engelska skoltvånget, som åstadkommer detta. Dock underhålla de svenska farmarna äfven här och på egen bekostnad vid sidan af de engelska äfven

svenska skolor, i hvilka studenter från Augustana College om somrarna undervisa i fädernas språk, historia och religion. De familjer däremot, som öfvergått till andra religionssamfund än det lutherska och till följd däraf ej vilja sända sina barn till Augustana-studenter-na, torde i allmänhet nödgas se barnen uppväxa utan kunskap i svenska språket. Några försöka emellertid att, där de äro tillräckligt talrika, äfven de inrätta svenska skolor.

Vi kommo sä till Carl Petterssons farm, som bestod af 200 acres, hvarjämte han hade en utgård. Han höll här 110 nötkreatur, 20 hästar och 250 svin. Ända till 130 acres såddes på en gång med

majs, hvaraf endast omkring loskålpund planteras på hvarje acre. Planterandet sker förstås med maskin. Majsen är här billigare än både hvete och hafre, men dess näringsvärde är också betydligt mindre. För sockerbetor är jordmånen lämplig, men en mängd omständigheter förhindra dock denna industri. Stor höns-afvel bedrefs däremot,och man påstod, att svenska äggkläckningsmaskiner här skulle vinna god afsättning.

Vi kommo så till "utlänningen", en schleswigare vid namn Lemke. Och se! Det befanns, att äfven han kunde tala svenska. Han sysslade med att utsätta tunnor i häckarna åt kalkonerna att värpa uti.

Trakten här påminde ganska mycket om västgötaslätten mellan Lidköping och Skara. Intet Kinnekulle blånade dock vid synranden. Vi passerade nu Janssons farm, där flera fyrspända plogar, hvardera med två billar, syntes ute på fälten; därpå anlände vi till Vesterlunds farm. Där syntes ett stort tvåvåningshus med frukträdgård omkring. Vesterlunds-släkten är i dessa trakter en mäktig

bondesläkt, som ursprungligen härstammar från fyra bröder, hvilka år 1850 hitkommo från Helsingland. Den representant, vi här mötte af släkten, brukade icke mindre än 600 acres, där han hade en ståtlig kreatursstam. För öfrigt är numera Vesterlundarna representerade i alla yrken, såsom läkare, advokater o. s. v.

Sedan vi äfven sett Jan Carlssons farm, anlände vi till bvn Lynn, där Burlington-järnvägen går fram. Det är ett litet stationssamhälle med några handlande. Pastor Setterdahl från Andover mötte här med goda trafvare, och i hans sällskap bar det af vidare. Strax utanför Lynn kommo vi till Limbert Janssons farm, där ägaren själf stod ute på fältet i vårarbetet samt bad mig hälsa hem till kung Oscar, att i hans trakt doge aldrig svenskan ut! Att döma af hans eget korrekta uttal tycktes detta vara sant. Själf var han född i

Andover, Illinois.

Amerika och satt nu som ägare på det hemman, hans fader upptagit och lämnat honom i arf. Vi åkte därpå förbi Rosenstens, P. A. Anderssons och flera andras gårdar samt kommo så fram till Andover. Gästfritt och angenämt som i alla svenska prästgårdar i Amerika var det en glädje att bli mottagen äfven i Andovers svenska prästgård. Medan vi här före middagen höllo salong, berättade mig fröken Setterdahl, en dotter till kyrkoherden, huru svårt det är att få köpa svenska noter ^ Amerika. Oftast äro de, som finnas att tillgå, tryckta på det sämsta papper och betinga de högsta priser. Inga noter böra sändas till Amerika endast häftade. De måste vara bundna och säljas billigt för att konkurrera med de engelska.

I Andover finnes Augustana-synodens äldsta kyrka; således, från-sedt Delaware-kyrkorna, Amerikas äldsta svenska lutherska kyrka.

Det är en liten byggnad, uppförd 1852. Jenny Lind har till densamma skänkt 500 dollars. Endast femtio år, sedan denna kyrka byggdes — och nu stå nära tusen andra tempel färdiga! En i sanning underbar utveckling.

Den nya kyrkan i Andover är en väldig byggnad med 1,200 sittplatser, en orgel som kostat 4,000 dollars o. s. v., men den gamla äger dock större — och ett verkligt stort — historiskt värde. Den gamle kyrkvaktaren Carl Gustaf Strömberg, i likhet med sin förman — pastor Setterdahl —östgöte till börden, var också stolt öfver sin gamla, kyrka. Jag fotograferade byggnaden, och han sade då: "Låt mig få vara med, så kommer jag till Sverige en gång till!" Äfven en svensk metodistkyrka finnes i Andover.

Som nämndt äro flera af Svensk-Amerikas historiska familjer från dessa nejder. Så äro Andreenerna från Swe-dona, Swenssönerna,till hvilken släkt presidenten Carl Swensson vid

Bethany College hör, äro från Andover, där äfven Erland Carlsson, Chicago-koloniens kanske mest frejdade man, var pastor.

Barnhemmet i Andover.PÅ ILLINOIS FARM ARB YGD.

Nära An do ver ligger ett af Augustana-synodens barnhem, • hvaraf sju finnas på olika ställen i Amerika. Man tar här emot värnlösa och föräldralösa svenska barn, och man kan säga, att tack vare dessa inrättningar finnes icke ett svenskt barn på något amerikanskt fattighus. De kvarstanna i barnhemmen till aderton års ålder. Föreståndaren, som, trots hans namn var Lincoln, dock var svensk, förde mig genom inrättningen, som gjorde ett synnerligen fördelaktigt intryck. Barnen, fyrtio två till antalet, lära sig "farma", koka, baka, tvätta och andra praktiska saker samt gå under sju månader i engelsk skola och under tre månader i svensk om året. Barnhemmet underhålles af de lutherska församlingarna samt skötes af Lincoln, dennes hustru satnt en fru Andersson. Till detsamma är ett betydligt jordbruk, där icke mindre än tjugo två hästar, femtio nötkreatur och ett hundra svin hållas. Man kan häraf förstå, att de vid barnhemmet anställda ej få ligga på latsidan.

w iü

V.

I Galesburg.

På resan från Andover till Galesburg passerar man bland andra platser äfven Galva, Bishop-hill och Altona. Vid Bishop-hill knyter sig, som mången torde veta, ett stycke svensk historia af ej allt för ljus färgton. På 1840-talet härjade i Uppland en af dessa religiösa farsoter, för hvilka senare tiders svenskar visat sig så lätt blifva byte. Den ifrågavarande sekteriska rörelsens anhängare ha gått till Svensk-Amerikanerna. 12. 177

Pastor SeUerdahl och hans klockare. Andvvers gamla kyrka.PÄ ILLINOIS FARM ARliYGD.

eftervärlden under sin upphofsmans namn såsom "Erik Jansare". Allt nog, de svenska myndigheterna, som ofta visat sin oförmåga att rätt behandla dylika företeelser på det religiöst-svärmiska området, förmådde icke leda rörelsen i rätt spår. En konflikt uppstod, och-en utvandring blef följden. Norelius beskrifver i sitt historiska arbete äfven Erik Jansarnes öden i Amerika: "Med nio fartyg från Stockholm, Gefle, Kristiania, Göteborg och Havre, på flera af fartygen ohyggligt sammanpackade, hade intill den 4 nov. 1846 omkring 700 anländt till New York, hvarest då väntades ytterligare 400, som

redan voro på väg. Af dessa omkommo dock nära hälften genom två fartygs förlisning". Sedan följde hela den vanliga historien vid dylika företag: fanatisk hänförelse i början, nybyggarlifvets mödor (folket måste t. ex. delvis bo i torf-hyddor och jordkulor, af hvilka en säges ha varit trettio fot lång och aderton fot bred och hyst femtio-två(?) personer), tros-ifvern svalnar, slitningar uppstå, det hela spricker sönder. Men ur Erik Jansarnes splittrade koloni framgingo så småningom andra nybyggarsamhäl-len med mera nyktert tänkande och troende invånare. Bland dessa är kolonien i Galva (en förvrängning af Gefle) en. Platsen har nu omkring 2,000 invånare.

Till Galesburg anlände jag fram mot aftonen — en härlig vårafton! — och blef på det mest hjärtliga och gästfria sätt mottagen af förut förvärfvade vänner.

Galesburg är en ovanligt vacker stad, den har omkring 20,000 invånare, af hvilka 7,000 uppgifvas vara af svensk härkomst.

Inom handeln och industrien äro svenskarna starkt represente-

178

Gata i Galesburg.PÅ ILLINOIS FAR MAR bYGD.

råde i Galesburg. Jag hade nöjet där få göra flera intressanta bekantskaper och se verkliga mönsteraffärer. Så t. ex. gjordes visit i en "dry goods-affär", d. v. s. en affär där manufakturvaror, tyger, band, knappar och andra "torra" varor såldes. I denna affär, som ägdes af hr N. P. Nelson, sysselsattes icke mindre än trettio biträden, och dess värde måste betecknas med ett ganska högt sex-siff-rigt tal. Den andra hufvudtypen för amerikansk öppen handelsrörelse är "grocery-store", någorlunda det samma som hvad vi kalla speceriaffär, och som stockholmarna benämna "hökeri". 1 den motsvarande amerikanska affären säljes emellertid mycket mer än i en vanlig speceribod. Hr O. W. Johnsons affär i Galesburg omfattar sålunda en marknad för de mest olika artiklar, från porslin och bleckkärl till konfekt och

köttvaror. Denna affärslokal var en af de största jag någonsin sett, och självfva saluboden mätte loo fot i längd. Framstående affärer innehades äfven af herrar C. A. Pettersson, N. J. Oleen m. fi., hvarjämte självfva Rank of Galesburg äfven sköttes af våra landsmän. Slutligen gjorde vi en angenäm bekantskap i medicine dr Johnson, praktiserande läkare i Galesburg och f. d. Augustana-student. Det var verkligen märkvärdigt att så långt från Sverige sammanträffa med alla dessa välvilliga och bildade män, som fullt korrekt tala vårt språk och sympatisera med vårt land utan att någonsin ha sett det.

Äfven på industriens område voro svenskarna i Galesburg med. Så t. ex var C. Johnson delägare i Frosts Foundry maskinfabrik. Många svenskar få sin utkomst såsom arbetare vid järnvägsbolag, gjuterier och tegelbruk.

C. X. Johnson* hus och dotter, Galesburg.Svensk-amerikanska damer i Galesburg.PÅ ILLINOIS FARMARBYGD.

Det allra intressantaste af hvad Galesburg har att bjuda en svensk är emellertid, eller rättare sagdt var, det svensk-amerikanska försäkringsbolaget Scandinavian Mutual Aid Association, som i denna stad länge ägt bestånd och där från en ringa början nått en rent af häpnadsväckande utveckling. Denna affär grundades x888 utan kapital, på principen om ömsesidig hjälp vid dödsfall m. m. På den korta tiden sedan nämnda år har bolaget utbetalat 2 millioner dollars till aflidnas arfvingar, och medintressenternas antal steg 1902 till omkring 40,000. Sagda år vidtogs en reorganisation, och föreningens affär flyttades till Chicago, där den fortgår under namnet Scandia Mutual Life Insurance Company.

Följande dag, sedan vi besett den vackra staden under en åktur och tagit åtskilliga ögonblicksbilder, bland annat af ett ovanligt vackert svenskt hein, Bas Johnsons villa, skildes jag med verklig saknad från Galesburg, som utgör en af de få amerikanska städer med en halft hundraårig svensk historia.

K

VI.

Rockfords svenska möbelindustri.

I norra Illinois, nära Wisconsins gräns, ligger staden Rockford, vida berömd för sina möbelfabriker. Den 7 maj, med ljusblå himmel och ljusgrön mark, begaf jag mig dit, hvarvid jag hade nöjet få doktor Abrahamson i sällskap. Aurora, Batavia, St. Charles, Elgin med urfabrikerna äro små städer, som vi på vägen från Chicago passera. De lära alla ha talrik svensk befolkning och äro omgifna af svenska farmarbygder.

Så komma vi till Rockford, en af Amerikas svenskaste städer, 31,051 invånare år 1900, däraf, som det uppgifves, 13,000 svenskar. Sydöstra delen af staden är helt och hållet svensk. Vid sjunde gatan, som är den största affärsgatan, finnas endast svensk-amerikanska affärer. Denna gata är två engelska mil lång (— svensk), och vi läsa här på skyltarna: apoteket Nordstjärnan, Johnson, Brandström, Gustafson, Anderson, Fritz Larson o. s. v. Här ligger också sångsällskapet Sveas Söners magnifika konsertlokal, Svea Hall.

Vi gingo till fots; det var tidigt på morgonen. En gammal man satt på en bänk i skuggan af en plantering. Han hade läst i en tidning om min ringa person. Nu tilltalade han mig: "Ja, se svenskarna, de ha så många barn, och rara barn. Det har inte amerikanarn. Snart tränga vi ut dem."

Möbel fabri kören hr P. Petterson hade älskvärdheten inbjuda oss som gäster i sitt hem, och i hans sällskap åkte vi sedan för att bese de ryktbara fabrikerna.

Rock-floden passeras på en lång bro, hvarifrån skorsstenar och en mängd kyrktorn synas. Gatorna i Rockford äro alla planterade med löfträd och belagda med tegel, som ger åt staden ett vackert utseende. — Vi åka förbi öfverste Nilsons residens och en oändlighet af villor.

Det är verkligen en ovanligt vacker stad. Kyrkor, försedda med tillbyggnader för matsal och "pärlor." Nilsons ho-

Svea Hall, liockfnnt.

Möbelfabrikör Pettersons hem.PÅ ILLINOIS KAR MAR BYGD.

tell, en gång det största väster om Chicago. En flickskola af den moderna typen, som tyckes efterträda sam-skolorna. Legisla-turmedlemmen L. M. Nolings villa. Om ej de öfriga invånarna i Rockford skarpt hålla samman, bestämma stadens svensk-amerikaner alla val. Vi göra dessa anteckningar, medan vi åka genom staden.

Union Furniture Company är en möbelfabrik med svenskt kapital och svenska arbetare. Omkring 200. En fullkomlighet i maskiner, som är märkvärdig. En man snidar t. ex. fyra skänkfötter i förrn af lejontassar på en gång och på tre minuter! Förmannen Blomberg visar oss det hela. Arbetslönerna äro 1.50 till 3 dollars om dagen. Arbetstiden är tio timmar. Hundra pjäser bli hvarje dag färdiga endast från denna fabrik — målas och poleras. "Ä de' inte najst?" frågade oss en smålänning, som sammanfogade (med maskin, förstås) en vacker matsalsskänk.

Utkomna mötte vi ägaren af denna fabrik, herr P. A. Petterson, iklädd blå arbetsblus. Heder åt dessa män! De äro som den gamla jordägande adeln, som själf kunde köra ett gödsellass, sitt arbetes aristokrati.

Femton sådana möbelfabriker finnas Rockford, alla i svenska händer. 183

Å rbetarebostäder.

Den långa bron.PÅ ILLINOIS K ÄRMARBYGD.

Härefter besökte vi en pianofabrik. Svenskt kapital och svenska arbetare.

Augustana - syno-densrymligaste kyrka finnes i Rockford. Pastor Seedoff är här kyrkoherde. Här finnes, utom många andra församlingar, äfven en svensk luthersk församling med engelskt kyrkospråk. Storartade skolhus, där det undervisas i svenska, finnas emellertid flera stycken i staden. Vi besökte en afton en "ungdomsförening" i dess lokal. Medlemsantalet var 400.

I Rockford träffade jag en Uppsala-bekant, medicine doktor Starke, som med sin unga fru bor här. Jag blef af doktorinnan, som är född svensk-amerikanska, bjuden på bal till Sveas Söners "Singing Society", där hon var presidentska.

Allt i Rockford gjorde ettsolidt och sympatiskt intryck, och svenskarna intogo här tydligen en mycket god ställning. Utan tvifvel ha de därför i ej ringa mån att tacka den svenska tidningen Rockford Postens enande och vakna medverkan. Det är herrar P. M. Strömberg, O. Björk coh Fr. Swenson,

En af de femton svenska möbelfabrikerna.

Förmannen Blomberg.PÅ ILLINOIS K ÄRMARBYGD.

Svenska- Zions-kyrkan i Rockford.

soin leda detta företag, i hvars redaktionslokal, 120 Kish-waukee street, vi äfven hade nöjet göra ett besök. Dylika svenska platstidningar utgifvas på de platser, där en sådan tidning kan vänta en läsekrets, stor nog att betäcka utgif-ningskostnaderna.

VII.

På Mississippi.

Morgonen den 11 maj kom med klart, blankt solsken, som återspeglades i daggen, som låg kylig öfver den ännu späda grönskan. Det var godt att få en hederlig kopp kaffe i den tidiga timman, innan man gick ombord på flodångaren "City of Winona", som skulle föra oss, Alexis Andréen och mig, från Clinton i Iowa till Röck Island i Illinois längs den breda brungrå Mississippi.

Kvällen föruthade jag anländt till Clin ton, en liten stad af den vanliga amerikanska typen: några handelsbodar, vändande upptill tvärhuggna gaflar med stora skyltar åt gatan, vidsträckta trädplan-

Vi lägga ut från Clinton.PÅ ILLINOIS K ÄRMARBYGD.

terade kvarter med små trähus vid snör-räta, hvarandra i rät vinkel skärande vägar, på hvilkas ena sida trottoarer af plank underlättade vandringen, när regnet upplöst den bruna, feta leran i gatans midt.

Vi bodde öfver natten hos en familj Lundgren, som gästvänligt upplät själfva jungfruburen, alldenstund dess innehafvarinna för tillfället befann sig i någon af grannstäderna. Lundgren, västgöte till börden, var brovakt vid den stora bron, som här tvärs öfver Mississippi förenar båda stränderna af Iowa och Illinois.

Med vårt obetydliga bagage i handen sträfvade vi i väg i den kyliga solblanka morgonen ned till floden, där några få andra resenärer stodo på den sandiga stranden mellan några magasinsbyggnader och ångbåten, som låg väntande. Det var en typisk Missis-sippi-båt af det slag, som förmedlar trafiken mellan småstäderna på flodens stränder. Den liknade ett aflångt serveringsfat med en enklare krokan på. I aktern ett vanligt kvarnhjul af trä, som vefvades rundt af vefstakar af trä, så

långa att de räckte En typisk ßodclngare.

från ångmaskinens cylindrar, som voro placerade närmare fören än aktern. Ur tvenne höga, smala skorsstenar steg röken från den brinnande veden under pannorna. Allt var stilenligt, så som det skall vara på en Mississippi-ångbåt, och som traditionen kräfver det.

I en en dylik liten stad vid denna samma flods strand måste Tom Sawyer ha bott och lekt sin barndoms iliad med Huckleberry Finn. Det grunda vattnet intill stranden lockade till badning, och långt ute på floden summo hemlighetsfulla öar i sin fagra majgrönska.

"Om bord!" skrikes det, och vi gå öfver landgången in på serveringsfatet samt klättra direkt upp på krokanens andra våning, det öfre däcket. "Styrmannen", en i sjömansmössa klädd duktig flicka, kommer och får betalningen. Vi styra ut på- floden.

Allt ifrån barndomen har jag alltid älskat floder och insjöar och att färdas därpå, och jag kan lätt förstå, hvad hr Andreen berättade om folket längs Mississippis stränder, att de formligen älska denna flod, som man håller af en vän, sin bäste vän, den, som gifvit oss mest glädje i lifvet.

Det stora kvarnhjulet i aktern plaskade, och båten sköt rätt god fart medströms. Stränderna löfskogsklädda. Ungskog. Inga gamla träd. Här och där en röjning. En primitiv farm. Husen uppförda af bräder, helt olika de ordentliga farmhusen ute på slätterna. Här måtte äfventyrsälskande fiskare för tillfället rest sina wigwams. Stora vassar med piporna kvar se'n fjolåret, gula och bruna nyanser, här och där med insättningar af vårens ljusgröna. Måtte finnas mycket änder.

"Stränderna löf skogsklädda."

Båten går snedt öfver floden, följande än den ena än den andra stranden. Det är för sandbankarnas skull. Flodenär mycket grund. Vi lägga till vid en brygga,nej, det finnes inga bryggor, man går intill stranden så nära som möjligt med den flatbottnade båten, sedan får man hjälpa sig så godt man kan. Pä stranden stå "buggies" på sina spinkiga hjul delvis i vattnet, och de förspända hästarna se intresseradt pä vårt fartyg. Solen börjar bli varm. Från stora salongen höres pianospel. Vi gå in. En hel mängd familjer med barn och blomma sitta där i den med naiv lyx utstyrda salongen, som upptager hela våningen en trappa upp. Den spelande unga damen känner tydligen ansvaret af hvad hon företagit sig i lika hög grad som den unga svenska, som sätter sig till flygeln i Marstrands societetssalong. Beundran är allmän.

Vi gå åter upp på öfre däcket. Den är verkligen ståtlig, denna flod. Lugn. Majestätisk. Den erbjuder en vattenväg ända från New Orleans och upp till Minnesota, så långt som från Konstantinopel till Stockholm.

Skogen på stränderna glesnar, stränderna bli höga. Hus lysa hvita och gulhvita mot solen. Vi nalkas de tre städerna Davenport, Moline och Röck Island. "Den klippiga ön", där unionen äger stora vapen- och ammunitionsförråd, klyfver strömmen med sin långa, spetsiga stenkaj. Alla öar i Förenta staterna tillhöra unionen, icke de särskilda staterna.

Min reskamrat berättar, att stundom kan isen blifva ända till tre fot tjock här på floden under stränga vintrar. Augustana-studen-terna idka då liksom sina kamrater hemma i Sverige ifrigt skridskoidrottens nöje.

"City of Winona" nalkades nu Röck Islands kaj, och vi satte foten på denna strand med känslan af att vara hemma.

VIII.

O

Ater i Röck Island.

Det var roligt att i hvardagslag en gång komma till denna högskola och få vara med på lektionerna.

Augustana är en ganska mångom fattande och invecklad anstalt, och det är ej gjordt i en handvändning att få klart för sig dess konstruktion. Det första villkoret för att begripa det hela är, att här studeras icke för examen, utan för lifvet.

Uppe i den stora byggnadens svala korridorer svärmade ungdomen omkring. Det var mellan tvenne lektionstimmar. Vi voro inbjudna att åhöra en lektion i latin, en i tyska och en i historia.

Den öfverensstämmelsen mellan "college" och våra universitet äger rum, att hvarje undervisare har sin sal. 1 .ärjungarna gå från den ena till den andra: icke som i våra skolor: att lärarna gå från rum till rum. Lektionens form är däremot äfven i college fullkomligt a la skola: läxor, frågor och svar. Latinet uttalas icke fullt som hos oss eller i Tyskland, men långt ifrån så besynnerligt som i England, där enligt anekdoten från Berlinerkongressen "casus belli" uttalas som "cäsas bällaj", hvilket försatte hela den myndiga samlingen af statsmän i en högst odiplomatisk munterhet! Öfversättningen från både latin och tyska göres till engelska, som är undervisningsspråk i alla ämnen utom i svenska språket självt samt vid en del kristendomslektioner.

Svenska läses för öfrigt endast på den klassiska B - linien, där det studeras tre timmar i veckan i den nedre skolan, "academy", och fyra timmar i veckan hvarannan termin på gymnasiet, "college."

Gata i Röck Istånd.

Egendomligt var att åhöra en lektion i historia, antikens historia, här långt borta, långt i tid och rum från Medelhafvet och Romarriket. — Ett mäktigt intryck af Amerikas kulturhärstamning från Europa steg fram ur denna lektion. På andra ställen i Amerika har jag däremot lagt märke till hvilka oriktiga perspektiv man till följd af sin chauvinism vetat inlägga i Amerikas korta historia. Man skulle kunna säga, att en viss sorts amerikansk historieundervisning har föga att göra med det' förflutna, men desto mer med det tillkommande. Man vill fostra barnen till det ena eller det andra politiska partiets anhängare.

Nedom läroverket ligger en stor idrottsplan. President Gustav Andreen var just sysselsatt med att ordna densamma för bollspelen. Han hade flera arbetare där. Vi gingo ned och sträckte ut oss i den vackra grönskan under de stora träden, medan vi samspråkade. Man kan i Sverige icke ana, hvilken roll idrotten och täflingarna däri läroverken emellan spelar för engelska och amerikanska studenter. l)et är något rent af märkvärdigt. Det gjuter en frisk och hurtig anda i ynglingarna, gör dem friska och glada och starka och är bra på alla sätt. Allmänheten, tidningspressen och lärarna följa med det spändaste intresse täflingarna i bollspel läroverken emellan. Tilloppet af lärjungar till ett läroverk kan ofta bero på dess hedersplats i dessa täfiingar. På det hela taget kan det ju också vara lika bra att kunna spela boll skickligt som att förstå sig på algebra, latinsk syntax och dylikt, — säkert är, att bollspelet åtminstone är nyttigare för hälsan, och det är ingen obetydlig trumf för bollspelet det!

Vid Augustana College och Teologiska Seminarium funnos 1902 32 lärare och 507 elever. Dessa voro fördelade på följande sätt: I teologiska fakulteten 78; — på gymnasiet (—det egentliga college) 92;— i den femklassiga lägre skolan (academy) 81; vid skollärar-kursen 9; vid musik- och konstskolan 190; vid handelsinstitutet 178. Af de nämnda äro en del elever upptagna i mer än en afdelning.

Att draga några paralleller mellan svenska skolor och fakulteter och de amerikanska är icke möjligt. De äro hvarandra visserligen lika, i mycket dock allt för olika. Examen är målet, som i Sverige genomgående trycker sin prägel på

studierna, därför att examina äro inkörsportarna till den byråkratiska kapplöpningsbanan. I Amerika gäller det att i praktiken knipa sitt lefvebröd och att alltså

för detta mål träna sig i skolan. Bådadera syftemålen kunna gifva en skef riktning åt studierna. I båda länderna höja sig ädla och oegennyttiga personligheter öfver egoismens träsk, och det är dessa individer, som föra utvecklingen framåt och skapa sin samtids anda. Att lära känna dessa personligheter har jag ansett mera värdt än att i detta arbete uppräkna en hop "studiekurser" och "timplaner",som ändå tjänar till intet, och som knappast någon skulle läsa igenom. Af denna ballast kan för öfrigt hvem som önskar det gratis få några kilogram tryckta prospekt genom att begära Augustana Colleges katalog. Af särskildt intresse kan emellertid vara att konstatera, det den teologiska kursen fullt motsvarar den svenska dimissions-

examens kurs för godkända betyg.

• «

IX.

"I längtans blåa land."

Fram åt eftermiddagen drog det sig samman till åskväder. Först tryckande hett. Min vän från föregående besök, Leander Peterson, kom med vännen "Dick" och sin buggy för att hämta mig till sin villa ute vid flodstranden på andra sidan om Moline. Vi foro först genom denna stad, där hr P. hade några uppköp att göra. |ag satt i buggyn med tömmarna i hand och väntade. — Det var en torgliknande plats, i hvars midt en springbrunn med drickeshoar för kreatur var uppställd. Från skuggan, där min vagn stod, hade jag en utmärkt utsikt öfver den i brännande solljus liggande planen. Dufvor drucko af springvattnet, kuttrande och kråmande sig. En hund skrämde undan dem för att själf få dricka. Därpå kom den ena parspända buggyn efter den andra. Det var oftast kvinnor, som körde, och alla skulle de vattna sina hästar. De hade tydligen varit i staden för att göra uppköp, och de hade alla många paket i vagnen. Antagligen voro de hemma på de närmaste landtgårdarna eller i de vidsträckta bostadskvarteren, där det också är mycket vanligt, att hvarje familj har sin häst och buggy mest blott för nöjes skull. Jag satt och förvånade mig öfver så snygga alla dessa åkdon och hästar voro, och hur rent af elegant klädda alla dessa kvinnor voro, samt än mer, hur väl körda hästarna utan undantag syntes

vara. De uppförde sig mer som kloka hundar än som vanliga hästar.

I skuggan på trottoaren skyndade folk till sina hem. Det var helgdagsafton, och dessutom var tydligen ovädret i hastigt annalkande. Slutligen kom äfven Leander, och vi foro ut genom de träd planterade gatorna förbi de små villorna. Snart blänkte den mäktiga floden framför oss. Öfver några åkerfält, genom några legymland, och så voro vi framme.

Det var en liten vacker egendom, och villan, uppförd i två våningar, synnerligen bekväm och hemtreflig. Läget var utomordentligt. Framför verandan sträckte sig hagar med gammal löfskog ned mot floden.

Sällskapet var snart fulltaligt. Just så stort, att vi blefvo många nog till ett trefligt samkväm. Där åts och pratades, men det sjöngs äfven. Det var Svea-körens sångare, som samlats.

Trakten, där vi befunno oss, ligger lika sydligt som mellersta Spanien. Det var därför tidigt mörkt, men det var en varm, tropisk kväll, upplyst af det nu utbrutna åskvädrets täta, blåa blixtar, som kommo de åldriga täta löfträdsgruppernå att fantastiskt framträda och kastade blått, trolldomsaktigt ljus i långa ögonblicksstrimmor öfver Mississippis breda yta. Vi sutto ute på verandan. Sångerna, fyrstämmigt sjungna, fullt, helt kraftigt och med känsla, aflöste hvarandra. Svenska folkvisor med färger af svensk aftonsol öfver grantoppar och månskimmer på insjövik klungo här, ackompanjerade af åskans rullande och blixtarnas ljus i den mörka, varma majnatten. - - Där uppe på höjderna i väster låg Sveriges dotteruniversitet, där den smiddes det unga Svensk-Amerikas saga. Där ute på slätterna rundt om stodo svenska hem, gård vid gård. Och här sjöngo våra vänner Sveriges gamla sånger i det nya hemlandets trolska natt.

"Till österland vill jag fara".. ..

Hvilken sång! Och hvilken mening kommer icke ofrivilligt och osökt in däri, när den sjunges långt, långt i västerland af sångare, hvilkas fäders land för dem ter sig som österland! För visso, "vårt land är fattigt, skall så bli för den, som guld begär." Men hvilka sånger, hvilka melodier, hvilken poesi äga vi ej!

"Det finns ej tid, som dessa toner sofver, det finns ej land, som deras like har."

Svensk-Amerikanerna. 13. 193Svea Male Chorus, Moline.ÅTER I RÖCK ISLAND.

Det är mest våra folkvisor, dessa vemodsfyllda,stämningsmättade tondikter, som i några få ord, några få toner förmå afspegla hela vårt land och vårt folks själs- och hjärtelif, det är mest folkvisorna, hvilkas diktares namn ingen vet, det är folkvisorna, som följt vårt folk dit öfver och binda dem där borta med osynliga men oslitliga band vid allt det bästa, skäraste, fagraste här hemma.

"flon blommar ej på grönklädd äng, hon står i ingen blomstersäng, ej vid en källas rand". .. .

Äfven denna visa med ord af en sångare från vår sångartids aftonrodnad klingade denna natt på Mississippis stränder, och slutorden, uppburna af den härliga melodien, tolkad med varmt förstående, täflade med folkvisorna om våra hjärtans pris:

"Hon fjärran är i längtans blåa land."

Det är besynnerligt med svenskarna. De kunna gå och se ut, som funnes intet till för dem mer än det grofva hvardagssläpet. De kunna rent af ge intrycket af råhet: stora, grofva gestalter med en oxes styrka i lemmarna. — Så sjunga de ... och fram träder en själ, väfd liksom af rosor och violer, af skira drömmar, sagolikt fagra, en själ, som likt den stilla skogssjön förmår spegla hela den oändliga rymden med stjärnor och solar — men icke blott det, icke blott det stora, utan äfven nyanserna, oändligt fina som i ett nordiskt höstlandskap, nyanser, finare än på en Rembrandts-tafla.

Det är lätt för svensken af hvilken klass som helst att tillägna sig den yttre stil i uppträdandet, som anglosaxarne — företrädesvis genom sin högt utvecklade självkänsla — onekligen i hög grad äga; anglosaxaren däremot kan aldrig förvärfva sig svenskens inre adel i själsdjup och finkännande. När därför svensken tagit hvad anglosaxaren äger fördelaktigt i yttre uppträdande och behåller hvad han genom sin härstamning som svensk redan äger af inre förutsättningar, uppstår en typ, som i älskvärd förnämhet öfverträffar de flesta andra: svensk-amerikanen. Jag har flera gånger lagt märke härtill, liksom också å andra sidan, hur fullkomligt misslyckadt resultatet blir, när svensken helt och hållet försöker spela anglo-saxare. Helt enkelt därför, att svensken därvid uppgifver sin självkänsla och själfaktning, som just är det, som så fördelaktigt utmärker anglosaxaren och gör honom till hvad han är.

l95Svensk-amerikanska damer i Moline.ÅTER I RÖCK IST.AND.

X.

Mera poesi.

Klockan var två på natten, när vi, fortfarande lysta af det nu i fjärran då och då blänkande åskvädret, anträdde återfärden till Moline och genom denna stad upp mot "Augustana", där vi förstås väckte upp Gustav Andreen för att få en pratstund.

Och en pratstund blef det!

Talet kom på aftonens härliga sånger och sprang därefter öfver på svensk-amerikansk diktning. Mot bakgrunden af den varma Illinois-nattens djupa blå med dekorationer af de stora träden kring Augustana-studenternas idrottsplats och af staden och floden därbakom, som i ögonblicksbilder vid blixtarna tecknade sig från fönstren, drog raden af Svensk-Amerikas sångare och diktare förbi vår själs ögon.

Det var ingen torr föreläsning, där fanns intet schematiserande, intet skolaktigt. De voro när oss, deras ande kom på besök till sitt lands ädla unga högskola, Augustana, för att därifrån, från hjärtat af den nya andliga värld, som de själfva skapat, sända hälsningar hem till det gamla sågo- och sångarlandet.

Se de tvenne gestalterna, som gå förut, liksom delande töckneen för de efter dem följande! Det är två ynglingar,

hvilkas lagerkransar först döden åt dem gifvit. Lifvet gaf litet eller intet,—jo, Svenska akademien gaf huldt sitt erkännande åt den ene.

"Hvem anar den människas bistra nöd, som saknar värme och ljus och bröd?"

Det är en anklang af tonerna frän en Lidners strängar, som med dessa ord räcker handen åt lidandet, men icke det sentimentala lidandet efter modellen af kommitté-välgörenhet och "slum", utan med skaldens öppna famn och vackra leende.

"Hvarhelst eu usling finns, är han min vän, min bror!"

Om egen erfarenhet vittnar ock känslan i dessa rader:

"Så irrar han ut på sin mörka stig, en maktlös kastboll i lifvets krig, ett flarn i det vilda hafvet."

Och huru många tusende främlingar i det stora landet där borta ha icke instämt i följande ord:

"Främmande går jag- i främmande land, knappast en själ mig- förstår. Ack, hvarför drog- jag- fråu fädernas strand! Här som en skugga jag går. Redan af solrök, maskiner ocli dön, vanvett och spring jag fått nog. Bättre jag trifdes i torpet vid sjön, hemma i susande skog."

Det är Magnus Elmblad, som så sjunger sin medkänsla och sin hemlängtan.

"På tal om hans olust för vanliga tidningsmannavärf och hans likgiltighet för politiska, kommunala, sociala och ekonomiska saker har det sagts sant, att detta icke förringar den insats, han som skribent gjort i det svensk-amerikanska lifvet. Och hvarför? Emedan ett folks sånger öfverlefva tidningsartiklarna, veckorevyerna, korrespondenserna och notiserna."

Ynglingen vid hans sida är ett äkta Stockholms-barn, "en bekymmerslös natur, som än lefde i sus och dus, än i yttersta armod, men alltid var lika glad." — Hade Amerika ägt en Gustaf III och tiden varit annorlunda beskaffad samt döden dröjt en liten smula med att sönderbryta denne ynglings, Wilhelm Åkerbergs, lyra, hade måhända Svensk-Amerika i honom fått sin Bellman, ty åtminstone dennes kärlek till det glada källarlifvet ägde Åkerberg, och dråplig är hans filippik till goodtemplar-predikanten Myhrman, som en gång tagit honom i upptuktelse för hans lättsinne:

"Om man är törstig, se då Hyr man allt vattenblandadt, ty då styr man på källarn in, där blir man yr man. I nästa stadiet så spyr man, men värsta stadiet är — Myhrman!"

För öfrigt var Åkerbergs starkaste sida, såsom Skarstedt i sina "Pennfäktare" berättar, naturskildringar, helst från Stockholms skärgård, "som han älskade med en ungdomlig poets hänförelse":

"Undra ej, om den, hvars barndomsstunder svunnit hän bland Djurgårds skaldens lunder, fjärran från där Bel 1 mans-stoden står fäller vemodsfull eu minnets tårl"

Och ännu en yngling följer de andra i spåren. De, sora gudarna älska, dö unga. Men i motsats till bacchanaliernas sångare, som nyss drog förbi vår syn. är den kommande en drömmare och filosof:

"Du tränga fängelse med dina bommar fasta, du kalla, mörka graf, du dystra fångahus, o, hvad du ljusnar dock, när tro och hopp få kasta, utöfver dig en glimt af evighetens ljus . . ."

Det är utan tvifvel en skalds ande, som röjes i dessa rader, men ännu mer en utpinad människas, född i fattigdom, vid tidiga år redan bruten af sjukdom och umbäranden. Dock hann denne man, hans namn var Axel August Svärd, att från en statdrängs ställning och villkor höja sig" så pass långt mot ljus och bildning, att han från Augustana kunde få mottaga kappa och krage, och att han i gengäld kunde gifva diktsamlingarna "Vilda blommor från prärien" (1884) och "Från Vestanskog" (1889), hvilka enligt E. Skarstedts omdöme berättigade Swärd att på sin tid intaga plats som Svensk-Amerikas förnämste lyriker.— Den sjuke sångarens längtan riktades från sorgernas värld helst till det himmelska hemmet, hvarom många af hans dikter bära vittne, vackrast måhända i "Hvad skall jag säga?" och bland detta poems många vers vackrast i dessa:

"Hvad skall jag säga, när jag når mitt hem i biånadt fjärran: när för min blick den vännen står, jag anar vara Herran?"

"O Gud, min Gud, jag längtar hem från tidens bittra fejder; jag längtar till Jerusalem från dystra ökennejder."

Och fler och fler komma de, Svensk-Amerikas diktare och sångare, de, som suttit vid det nya hemlandets älfver och hängt sina harpor i dess pilträd, och de, som slagit cymbalerna samman i skämt och jubel.

Men äfven en icke ringa flock af dem, som endast, sig själfva ovetande, bidragit tiil det löjliga, tränga sig fram, när frågan är om den nya världens skaldekonst. T Ernst Skarstedts "Pennfäktare", som denna natt utgjorde vår trollformel för andarnas frambesvär-

jande, finnas många dråpliga exempel på dylik "poesi", som, om dess författare icke utgifvit den i tryck, icke skulle blifvit föremål för kritik.

"Hur Kain skär tänder, mot Abel sig' vänder med giftigt mordvapen till döds honom slå. När Kains afkomma förföljde de fromma, blef Noak bevarad i arken ändå."

Dylikt finnes rätt godt om, men om de döda må intet annat än godt sägas, och från deras och åsknattens värld — somna vi snart vid den gryende dagen.

*

*

Blott än en fråga: Skall Svensk-Amerika förvår litteratur någonsin blifva en ekvivalent för Finland? — Knappast finnas väl två så olika länder som Finland och Amerika, d. v. s. det Finland, som hvarje svensk tänker på i detta sammanhang: historiens ärorika Finland, Fänrik Ståls och Ljungblommornas skalds, nutidens sorg- och poesiomfamnade land. -— Ja, hvem vet? Svensk-Amerika har på litteraturens område gifvit vida mer, än äfven den djärfvaste för endast tjugu år sedan ens kunde drömma om. Svensk-Amerika har banan klar, och vi och de själfva tro på dess förmåga.

Det sve?iska språkets ställning i Amerika är i detta arbete på många ställen omtalad. Det sagda kan sammanfattas i följande punkter: De krafter, som upprätthålla svenska språket i Amerika, äro först och främst kärleken till detta språks ojämförliga skönhet samt till förfädernas och Sveriges ärorika historia. Det är de svenska kyrkosamfunden, främst Augustana, som genom sina skolor och sina svenska gudstjänster hålla språket vid makt, vidare den mycket goda svensk-amerikanska tidningspressen, vidare de svenskamerikanska sångföreningarna, skriftställarna och boklitteraturen. De svensk-amerikanska mödrarna äro och skola dock alltid blifva den egentliga makt, som håller modersmålet lefvande. Detta kan icke nog framhållas. — De makter, som bekämpa det svenska språket i Amerika, äro naturligtvis först och främst det engelska språket

och i synnerhet de engelska skolorna, men vidare allt, som är ägnadt att neddraga och fläcka det svenska namnets ära, i synnerhet när sådant förekommer i själfva Sverige, vidare det vacklande stafningssättet, som utgick från iSSo-talets besinningslösa Uppsala, och den anti-nationella riktningen inom Sveriges litteratur. På det långa afståndet ser man lätt miste, och de tysta, stora skarorna af svenska folket, som bevara fädernas guldrena tro och heder och kärlek till Sveriges ära, skymmas lätt genom oförnuftets skrikhalsar. Vidare har det dumma skolmästaraktiga föraktet för svenska provinsialismer och bygdemål skadat svenskan mer än någon tror i Amerika. Provinsdialekterna äro vida äldre och mer svenska än "högsvenskan". De äro mödrarnas språk, de äro det innersta och käraste af vårt modersmål. Ingen får därför komma någon, som talar bygdemål, att tro, att han därför ej talar svenska!

K

XI.

The Lutheran Augustana Book Concern.

Såsom det bästa stöd för det svenska språket i Amerika har Augustanas svenska bokaffär under många år verkat. Dess historia är liksom läroverkets en kedja af pröfningar och segrar. Bokförlagens klerker, tryckeriernas arbetare

och butikernas män få sällan mycket med af den glans, som stundom bestrålar skriftställarna och skalderna, hvilkas verk de sprida och bekantgöra. Och dock, hvad vore i våra dagar en författare, om ej hans arbeten spredos medelst hela denna invecklade apparat, som kallas pressen?

Den man, som Svensk-Amerika till så stor del har att tacka för möjligheten att få läsa svensk litteratur, och som Sverige är skyldigt erkännande för de mänga volymer, som nu bära vårt språk kring den nya världen, är en af dem, hvilkas energi och kraft, ehuru sällan torgförd, dock verkat och verkar afgörande inom den nya kulturvärld, som vi kalla Svensk-Amerika. Det är dr S. P. A. Lindahl, den för alla landsmän där borta så välkände, något tillbakadragne mannen med de bleka men själfulla dragen, ur hvars blick hänförelse och kärlek till ädla mål stråla. — Augustana Book Concern är i dag den kanske största svenska förlags- och bokaffär i såväl det

nya som det gamla Sverige, och Augustana Book Concern är till största delen dr Lindahls verk. Vare det nog sagdt!

Såsom praktisk hjälp har vid dr Lindahls sida stått hr A. G. Anderson, affärens mångårige kassör och affärsföreståndare, hvars stora förmåga i hög grad bidragit till denna för vår nationalitet så betydelsefulla affärs framgång.

Utom religiös litteratur tillhandahåller Augustana Book Concern de förnämsta svenska författare och skalder, såsom Tegnérs, Runebergs, Topelii, Snoilskys, VVirséns, Geijers, Starbäcks m. fi:s arbeten, och äfven mera folklig litteratur, såsom Blanches, Sigurds och andras arbeten, finnes på förlaget, men, såsom det heter i Book

Concerns årsberättelse, "endast i det godas tjänst" har detta förlag arbetat. En följd häraf är, att man onekligen finner bättre väld litteratur i svensk-amerikanska än i svenska hem.

Från Augustana Book Concern utgifvas tvenne publikationer af särskildt intresse, nämligen "Prärieblomman" och "Ungdomsvännen".

Den förra är en elegant kalender, redigerad af skriftställaren och redaktören för Hemlandet, Anders Schön. Ehuru Prärieblomman utkommit endast sedan igoo, måste man vara densammas utgifvare synnerligen tacksam för hvad som därmed åstadkommits. Ty i dessa band har samlats det bästa af de strömningar, som genomgå

Dr S. P. A. Lindahl, Tidningen Augustanas hufvudredaktör.

Br A. O. Anderson, Aug. Book Concerns aff Sr ^föreståndare.

den svensk-ainerikanska nationen. Prärieblomman tyckes gestalta sig till att blifva en revy på det skönlitterära, konstnärliga och äfven politiska och historiska området inom den svensk-amerikanska nationen. Dess namn är alltså nästan symboliskt: det finaste af det nya hemlandets safter och krafter samlas i blomman på präri-erna. Men utom blomningen bringas äfven för hvarje år frukt och skörd med Prärieblomman: dödens skörd, de hädansofnes dödsrunor. Därigenom att denna kalender innehåller förteckning och lefnadsbeskrifningar öfver under året afsomnade mera bemärkta män inom den svensk-amerikanska nationen, har densamma ställt sig själf inom de historiska källskrifternas led och äger som sådan ett beståndande värde.

Pastor O. V. nolmgrain, Avg. Book Cancerns förlagsredaktör.

Pastor C. J. Bengston, Angustanas redaktionssekreterare.

"Ungdomsvännen" är en månadsskrift, utgifven af hrr S. G. Youngert, L. A. Johnston, E. A. Zetterstrand, L. Holmes, C. A. Evald, S. M. Hill, C. A. Swensson och A. Schön. Dessa namn torde borga fullkomligt för tidskriftens gedigenhet och framgång-Densamma är rikt illustrerad, och af innehållet må särskildt framhållas de utmärkta serierna af framställningar ur det gamla fäderneslandets historia: "Svenska Riddersman" och "Det svenska Zion". — Man frågar sig, hvarför finnes icke äfven i Sverige en sådan tidskrift? Finnes icke bland svenska kyrkans män nog krafter att förse vårt lands ungdom med en dylik präktig liten skrift? En

skrift, efter hvars läsning ungdomens krafter växa till arbete och kamp för det ädla och goda! Och är det icke rent af

ett brott af de män, som äro satta till väktare på vårt Zions murar, att genom denna underlåtenhet tillåta, att andra "ungdomsvänner", dåliga publikationer, som utgifvas endast för ekonomisk förtjänsts skull, sättas i händerna på vår ungdom?

Tills vi i Sverige få en lika god ungdoms-tidskrift, som den nu ifrågavarande är, kunna vi icke annat än på det lifligaste rekommendera densamma äfven till Sveriges ungdom. Den erhålles till ett pris af i dollar om året från Lutheran Augustana Book Con-cern, Röck Island, 111., U. S. A.

Det må tilläggas, att den nu omtalade verkligt storartade svenska bokaffären i Röck Island har filialer i New York, 377—379 Broad-way, Roorii 1009, samt i St. Paul, 213 E. yth street. Och vi misstaga oss nog ej, om vi gissa, att filialernas antal en gång måhända

utvecklar sig till ett helt nät öfver det nya hemlandet.

«

XII. Illinois.

Denna stat, hvars stora stad, Chicago, mindre städer och landsbygd vi nu gästat under lång tid, utgör jämte Kansas, Nebraska och lowa majs-zonen, norr hvarom staterna Michigan, Wisconsin, Minnesota och Dakota-staterna komma såsom hvete-zonen.

Illinois är 146,720 kvadratkilometer, dess folkmängd var 1890 3,826,351 och 1900 4,821,550, hvaraf dock 3,205,417 voro stadsbefolkning. Svenskarnas antal i Illinois var enligt 1900 års statistik 299,149, 1 verkligheten väl betydligt högre.

DET UNGA SVENSK-AMERIKA. KASSAS. •Fröken Sop/tia 8wu»ström.Ros/ad, inrid Llndiborg, Kansas.

Från Röck Island till Lindsborg.

Egentligen borde man ju aldrig resa nattetid, när man är på upptäcktsfärd, men stundom foga dock händelserna så, att detta blir en nödvändighet,]ag tog alltså afsked af Röck Island en afton, och först i Kansas City fortsätta därpå mina dagboksanteckningar.

Hvem skulle väl ha trott, att i människovimlet i denna stora, främmande stad man skulle ha lyckan påträffa bekanta? Så var dock förhållandet. Tvenne unga Chicago-damer voro på väg till Kansas, och i deras sällskap fick resan en mer än vanlig charme.

De amerikanska järnvägarna ha en förträfflig inrättning i sina "observation cars", vagnar, som kopplas sist i tåget, och hvilkas sidor och bakre gafvel bestå af stora glasrutor, som möjliggöra en vidsträckt och sammanhängande utsikt öfver den nejd, man genomreser. De stora, eleganta Pullman-vagnarna ha liksom fartyg hvar och en sitt namn; den, i hvilken vi tagit plats, heter "Chippewa". Näst "Chippewa" går "Hamlet". Båda ha negerbetjäning.

Vi fara genom majsplanteringar och potatisfält. Potatisfält af oerhörd storlek. Hveten är redan i ax, färdig att inom kort skördas. Det är den 14 maj. Men vi äro lika långt sydligt som i

Thessalien, där jag under fälttåget 1897 såg mogen hvete nedtrampas af kavalleriet på slätterna norr om Furka den 18 maj. Rågfälten här i Kansas stå i blomning. Men det är endast i undantagsfall man ser någon råg. Majs och potatis är det mesta. Otroligt mycket potatis!

Plötsligt förändrar sig landskapet. Vi komma från Kansas' östgräns längs statens midtellinie på vår färd i västlig riktning till Kaw-flodens stränder, in i lummiga, skuggrika Iöfskogstrakter. Vi nalkas staden Lawrence, där bland annat Kansas' statsuniversitet är beläget. Vi lämna staden lika fort som vi kommit. Vacker ekskog synes på båda sidor om järnvägsbanken.

Jag vågar anmärka, att eken väl är det enda träd, som kan växa i Kansas, emedan andra trädslag, som ej ha ekens styrka, antagligen blåsa af, så fort de kommit några fot i höjden. Mina reskamrater protestera. De äro små chauvinistiska Kansas-svenskor och förneka djärft äfven nödvändigheten af att staga kyrkor och hus med stållinor, så

att ej Kansas-stormarna fara af med städer och byar. Jag gör till följd häraf en anteckning, att de stagade Kansas-husen äro endast ett Chicago-skämt. — Sedermera skulle jag med egna ögon få se dessa berömda stållinor, som, för att hindra orkanen att rycka bort husen, från ryggåsen sträckas ned till i jorden nedgräfda stenblock: Kansas-byggnadernas ankaren.

Vi fara förbi farmar. I trädgårdarna synas fruktträd i rik blomning. Legymlanden och köksträdgårdarna se frodiga ut. Kansas är ett ytterligheternas land. Antingen blir allt där rikare än på andra ställen eller slår det fel helt och hållet. Det beror på 0111 vårregn kommer eller icke. Den egentliga växtligheten inträffar på våren och om hösten. Under högsommaren ligger allt förtor-kadt, gulnadt och brändt af den häftiga solvärmen, och sandstormar sopa fram öfver slätterna.

I östra Kansas har jag emellertid sett mera skog än någonstädes i Illinois i de trakter af denna stat, som jag besökt. Äfven i hvete-åkrarna ser man ofta stora, svartbrända stubbar stå kvar från den tid, då allt var skog i östra Kansas. Emellertid var denna skog så gles och jorden mellan träden så stenfri, att nybyggarna endast behöfde sätta plogen i marken för att få sig åkrar. Ännu har man ej brytt sig om att taga upp stubbarna.

"Dinner ready in the dining car!" skriker konduktören eller hofinästaren, och hela sällskapet beger sig in i restaurationsvagnen,

hvars bord äro vackert dekorerade ined röda nejlikor och gröna ormbunksblad.

De äro verkligen förträffligt inrättade, dessa Pulhnan-vagnar, och hur utmärkt gör sig icke det kaliforniska rödvinet till en äkta illi-noisk "prime beef", med en gigantisk röd vattenmelon till efterrätt. Man kan icke önska sig en bättre resemiddag. Men det bästa är ändå att slippa ifrån att äta middag ensam! De blida unga damerna berätta under måltiden de mest intressanta små interiörer från sitt hemland. De komma som nämndt från Chicago och jubla nu öfver att äter vara i solrosornas land, Kansas. — Solrosen är symbolisk för Kansas. Den växer hastigt, prunkar i granna färger och är ett solens barn. Nästan så är det ock med invånarna i Kansas. De ha sydlänningens natur. De första svenskar, som nedsatte sig i Kansas, voro värmlänningar, och som bekant är Värmland Sveriges solrikaste landskap, och dess befolkning har rykte om sig att vara den muntraste. Omplanterade i Kansas' varma jord har af värmlänningarna uppstått en sorts söderns svenskar, som på ett sällsamt sätt förena hos sig både nordbons och sydlänningens egenskaper både till utseende och karaktär. Det blonda värmlandshåret har antagit en dunklare nyans, de blå ögonen ha kvar sin färg, men tyckas djupare och större, hyn har fått en skiftning af söderns starka bruna, och gestalten har blifvit smärtare. Sinnet är lättare, men växlingarna i stämningar våldsamma som hos spanjorer.—Jag tänker på Nicander stora dikt om de sicilianska nordborna. "Kung Encio" och hans män måste varit Kansas-svenskarna lika.

Ansenliga höjdsträckningar i öster och väster öfverraska den,

Tvä Kan sas-rärnüåndskor.

som af geografien lärt, att Kansas är ett enda stort slättland. Kolossala svinhjordar afteckna sig i mörka silhuetter mot den friska betesmarkens vårgröna färg. Undrar, hvar dessa svin kunna släcka sin törst, ty torrt är dock Kansas — ohyggligt torrt! Intet vatten för dessa djur hvarken att dricka eller "brådstörta sig" i. —

Min anmärkning väcker liflig opposition hos damerna. Kansas är visst icke torrt. Man har vindpumpar öfverallt, och stormen är outtröttlig i att pumpa vatten!

Alla små anmärkningar, som jag på försök vågar göra mot Kansas, bemötas ögonblickligen på det mest energiska sätt af mina förtjusande reskamrater; allt vackert, däremot, som kan sägas om

Kansas, och det är minsann inte litet det, hälsas med ett jublande: "understödt!" De ha af den vida världen sett endast Kansas och Illinois, men försök inte att sätta Kansas som numro två efter något annat land, vare sig i Amerika eller Europa. Kansas är numro ett, bättre än alla andra länder. — Nej, det finnes ett enda land till, som får täfla, ja, som till och med erkännes företrädet i vissa fall. Det är Värmland, deras eget urhem i högan Nord! — Men det vore

sannerligen inte värdt ens för själfve dr Enander att försöka komma med Västergötland till täflan!

En blå "bluff" visar sig vid synranden. Bluff heter äfven på svensk-amerikanska de kullar, hvarpå Kansas är så rikt, och som stundom uppnå ansenlig höjd. Denna bluff, som vi nu se, liknar till formen Kinnekulle. En hög, smärt tornspira blir synlig. Den aftecknar sig vackert hvit mot de gröna fälten. Det är Salemsborgs svenska kyrka. Vid Assaria station synes bland en massa trähus en annan svensk kyrka af betydande storlek. Man märker, att man är inne i svenskmannabygd.

En "bluff" i Kantan.

Det dröjer icke heller så länge, innan man bestiger ett nytt tåg, som inom kort genom majsfält och vallar, besådda med alfalfa, anländer till Carl Swenssons berömda stad, Lindsborg. Till vår glädje finna vi honom själf vid stationen, välkomnande sina gäster, som komma i stort antal, ty det är "Chatauqua"- och "Messias-vecka" i Lindsborg, och hvad det betyder skall nu visas.

itr ta

i.

I Lindsborg, Kansas.

"När Chicago är så stort, hvad skall icke Lindsborg då vara!" utropade enligt legenden den nykomne svensken, häpen öfver det väldiga Chicago, men i minnet bevarande berättelserna om Lindsborg, som är vida berömdt i Svensk-Amerika.

Kansas är ett ganska ansenligt stort land, något öfver 200 tusen kvadratkilometer och med en befolkning, som 1900 steg till nära en och en half million. Af dessa voro nämnda år 15,144 personer födda i Sverige (1,477 ' Norge) samt 35,219 barn i första led af invandrade svenskar. Hela antalet svenskar i Kansas kan med stöd häraf nog uppskattas till minst omkring 70,000, men, som förut nämndt, upptages endast andra, d. v. s. den i Amerika födda första generationen i statistiken.

Nästan midt i Kansas, som har en fullkomligt rektangulär form, ligger Lindsborg, midt på prärien, stolt och präktigt, med sitt Be-thany College, sina 1,800 invånare och sin Carl Swensson.

Det är verkligen en säregen plats, detta Lindsborg, märkvärdigare än de flesta andra! Man kommer dit från de öppna prärierna och finner någonting ovanligt täckt i lummiga alléer, vackra körbanor, små täcka villor, inbäddade i grönska, samt en liten samling affärsgator, i hvilkas butiker utan undantag förstås svenska. Jag vet icke, om någon "utlänning", med undantag af studerande anglo-amerikaner vid colleget, finnes i Lindsborg, men jag skulle knappt tro det.

Min första visit gällde, sedan jag väl installerats hos dr Swensson i hans gästfria hem, det storartade läroverkshuset, en byggnad i sex våningars höjd, och längd och bredd därefter.

Programmet för denna första afton var emellertid redan fastställdt på förhand, och man måste göra toalett för aftonens "reception" i presidentens hem.

Detta, som på samma gång är pastors-bostad åt Lindsborgs kyrkoherde och rektorsbostad för Betha-ny Colleges rektor, som nämligen är en och samma person, dr Carl Swensson, rymde lätt i sina salonger de omkring hundrafemtio inbjudna. Festen var egentligen arrangerad för de från läroverket afgående eleverna, men en stor del af de öfriga, den talrika lärarkåren samt en mängd familjer från staden, voro injudna.

Det var en ståtlig anblick, som de i stort antal närvarande damernas säregna förenande af nordiskt och sydländskt behag, förhöjdt af de smakfulla, oftast hvita toaletterna, förlänade åt denna festafton. Utanför den varma, mörka sommarnatten med stora, klara stjärnor, påminnande oin me-delhafsvärlden, inne den spirituella, lekande konversationen, förd både på engelska och svenska mellan dessa hundrade ungdomar i sin gladaste ålder och främst bland dem den med sin älskvärda öfverlägsenhet allt

I Lindsborgs promenader. 212

LäroverJcsprexidente» s bostad.fRÅN" RÖCK ISLAND TILL t.INDSuORG.

Dr Carl A. Swensson.

behärskande värden och hans familj. — När jag i New York en gång mottog ett bref från Carl Swensson, den mycket omtalade Kansas höfdingen, om hvilken det säges, att han bor i en stad, som han själf byggt, är lektor för ett läroverk, som ban själf stiftat, och äger ett rykte som politiker och vältalare, som når öfver både Amerika och Europa, när jag, som sagdt, mottagit detta bref, besvarade jag det i ordalag, som man använder till åldringar, som äro vördnadsvärda icke blott genom bragder, utan äfven genom lefnadsår. Jag kom till Lindsborg och mötte där samme Carl Swensson, och det var nästan en yngling, som korn emot mig, några år äldre än jag själf allenast! Och denne man hade hunnit med allt detta redan! Hvad skall ban ej hinna, innan hans lefnads sol dalar? *)

Under aftonens lopp höllos många tal, först och främst af värden samt några af de mera bemärkta af gästerna, men äfven några af de afgående eleverna läto höra sig. Jag iakttog här samma säkra, obesvärade uppträdande, samma makt öfver språket och samma — kanske något stereotyperade— uppställning af talen, som jag förut hos den amerikanska ungdomen så ofta lagt märke till. Det är i Amerika den mest naturliga sak att en sjutton- eller adertonåring utan att stappla på en stafvelse förmår hålla ett tal öfver hvad ämne som helst inför hvilken publik som helst. Detta är ju icke nödvändigt att önska sig infördt i vårt land, men en sak, som verkligen vore önskvärd att få införd från Amerika, det är det orädda och från allt fjäsk fria uppträdandet af ungdomen gent emot lärarna, som i Amerika är en följd af att samtliga elever äro betalande och lärarna därför i viss mån beroende af eleverna. Hos

*) Dr Swensson afled hastigt den 16 febr. 1901 i Los Angeles, Kalifornien, under en till västkusten företagen tillfällig resa. Korrekturläsarens aum.

En professorsbostad i Lindsborg.Selhany College.

oss är det tvärt om. Eleven är för hela sin framtid, som ju i Sverige är beroende på aflagda examina, afhängig af lärarna, som alla äro statsämbetsmän och genom en nyck kunna nästan obotligt korsa en ynglings framtidsväg.

Men jag kommer bort ifrån ämnet. Efter det talen tystnat, sångerna förklingat och festljusen släckts, sutto vi länge, länge kvar vid en äkta havanna ute på verandan i den härliga natten, samspråkande om när och fjärran. I sällskapet voro äfven närvarande dr G. A. Brandelle från Denver i Colorado, prof. C. F. Carlbert vid Bethany, konstnären prof. Birger Sandzén m. fi.

Samtalet tog en politisk vändning, och den allmänna rösträtten kom på tal. Telegrammen förmälde just om ar-betardemonstratio-nerna i Stockholm. Dr Carl Swensson yttrade bland annat: "Är det sant, att det i Sverige ännu är bönderna som styra, så för all del ändra icke det!"

Huru skulle man nu egentligen kunna komma in på annat än politik i dr Swenssons sällskap? Han själf satt emellertid tyst, endast då och då inflickande ett blixtrande infall eller ett skämt i konversationen. Så satt han mest lyssnande, ända tills morgonstjärnorna stego upp vid synranden. Då började han tala med den sällsamma tjusning, som endast han kan. Om Svensk-Arnerika, om Kansas, om Bethany, om Sverige, om allt detta, soin låg honom om hjärtat. . .

"Det är den känslan, att vi äro som en droppe i hafvet bland nationerna här! — Och vi tänka på Sverige och dess väldiga historia och dess härliga litteratur. Och den känslan blir liksom kväfvande: skola våra barn ej tala svenska? Skall vår nationalitet förgås i hvirfveln?" ... .

Stjärnljuset från söderns stora, stilla stjärnor föll öfver den väl-

Dr Carl Swensson utanför Belhanys port.

diga kämpagestaltens öppna, manliga drag. Vi tystnade och sutto så alla liksom väntande ett svar, ett svar [rån Sverige själft, ett svar från moderlandet på sin stridbare sons vädjan.

Nog har jag anat det förr, men aldrig så tydligt som i denna stund förstått det, att Amerika och det amerikanska ic.ke är något nationellt i den varma, konkreta mening af ordet, som däri kan inläggas. Nationaliteten är en abstraktion, men just därför intet annat än det gemensamma i tusendens känslor och föreställningar. Men det är klart, att detta gemensamma är mindre hos sjuttio millioner än hos fem, — mindre redan hos tio individer än hos en enda, där det kan utgöra honom själf hel och hållen. Med andra ord: Amerika är förstört och för obegränsadt för att i konkret mening blifva fullt nationellt. Att vara skotte är mer än att vara europé. Skotten är europé, pien han är mer än så: han är skotte! Amerikanen är amerikan, men han har behof af något mer konkret. Han är anglo-amerikan, eller han är svensk-amerikan.

K ii.

Utflykter i och omkring Lindsborg.

Tidigt följande morgon, och endast få timmar sedan vi skilts åt, stod jag ute i det ännu svala solljuset i Lindsborgs skuggiga alléer samtalande med gamle Björn, Bethany Colleges pedell, en gammal präktig värmlänning, — ett original — som kom hit 1870, endast två år efter det värmlandskyrkoherden O. Olsson i spetsen för sina tolf värmlänningar med deras familjer satt sig ned på "präjan" här för att grunda nybygge. Denne Olsson bildade ett bolag, inköpte 18,000 acres jord, började plantera träd och bygga hus, och så.kom kolonien i gång.. Alla träd äro planterade i och omkring Lindsborg. När kolonisterna kommo dit, var det en enda öppen slätt, den genuina prärien.

Jag går ned åt "city", det lilla handelscentrum med dess butiker.

En bokhandel. Fänrik Ståls sägner i många upplagor, i praktband och i billighetsupplaga, likaså Frithiofs saga och Dödens ängel, äfven synas Axel och Svea, vidare Svenska folksägner af Hofberg, tryckt i Chicago, Genoveva, Kristens resa samt Luther,

Arndt, Scriver och andra religiösa författare. Af det allra bästa och intet af det sämsta i litteraturväg. Lyckliga Lindsborg! En svensk bok, ehuru på engelska, som öfverallt i Amerika på senare åren gått mycket, är Otti lie Liljencrantz' "The Thrall of Leif the Lucky", en romantiserad skildring af Amerikas upptäckt genom nordborna.

Ett svenskt assuransbolag. Man hade fått betala så orimligt höga premier och ändå ofta blifvit lurad! Så beslöts bland Kansas-svenskarna att grunda ett eget assuransbolag, det blef "The Swe-dish American Insurance Company of Kansas", som 1902 hade 22,073 medlemmar och egendom försäkrad till ett belopp af 2,520,800 dollars. — Hvad säges 0111 det? Jag hade turen att just

träffa på presidenten för detta bolag, hr Frans Johnson, far-mare i närheten af Lindsborg. Hus, lösegendom, kreatur, spannmål m. m. äro försäkringsföremål i detta präktiga bolag, som af jordbrukarna själfva omhänder-hafves.

En restaurant. i förening med colleget och för att tjäna de studerande var nyss förut en ganska storartad matservering inrättad. Det var en rad af stora, luftiga rum, och serveringssättet och matlagningen var nästan det svenskaste jag sett i hela Amerika. Det var ovanligt god mat. Som ett bevis på hvilken stil och smak man vetat inlägga i det dekorativa, må nämnas, att en af salarna var dekorerad al fresko med landskapsbilder från Kansas, solrosor, präriebilder o.s.v. Salen intill denna var på samma sätt prydd med taflor från Värmland, granskogsklädda höjder kring insjöar, röda hus m. m., som måste förefalla Kansas-borna förundransvärdt. Bilderna pryddes ytterligare med tänkespråk ur Havamal.

En manufaktur bod. En löskrage betingade här 10 cents, — allt

Svenska fa/rmareäkdon utanför handelsbod i Lindttborg.

möjligt fanns här för öfrigt, och svenska talades det präktigt. Det är det trefliga med Lindsborg. Det är en fullkomligt svensk stad.

En borstfabrik. Klädesborstar begagnas icke i Amerika, man nyttjar i stället viskor af ett styft präriegräs. En liten fabrik för tillverkning af dylika, tillhörig en hr Rosengren, utgör jämte spann-målselevatorn Lindsborgs industri.

Sedan vi i kretsen af dr Swenssons familj och alltid talrika gäster intagit lunch, kom Björn med häst och vagn för att

hämta mig ut till "bluffarna" och från deras topp visa mig all Kansas' härlighet.

Vi trafva alltså utåt landsbygden och se på Olof Eriksons, Svärdströms och Ekstrands präktiga farmar. Hvad vi kalla hälftenbruk fördelas här så, att ägaren får två och brukaren tre femtedelar.

ff veten står i ax på endast fotshög halm, men regnar det mera, säges halmen bli hög som råg. Al-falfa-klöfvern är en synnerligen intressant foderväxt, som kan stå ända till femton år och gifva tre skördar om året. Den har blågröna blad och små blå blommor, når en höjd af två fot, men påstås ha ända till sex fot djupa rötter. När vallen efter de femton åren skall plöjas upp, får man sätta åtskilliga extra hästar för en af Molines starkaste plogar, och alfalfans rötter smälla som pistolskott, när de brista.

Vi komma till Svanströms farm. Dess ägare är en ovanligt präktig och kraftfull typ för en svensk-amerikansk jordbrukare och hans farm ett stycke vackert land. Björn och Svanström tala om gamla minnen med hvarandra, huru de, när det i trakten ännu fanns vilda indianer, bytt hästar med dessa. Talet om indianerna leder oss öfver till indian territorierna söder om Kansas, som nu

Elevator i Lindsborg.från" röck island till t.indsuorg.

Bwanstråms farm, Kansas.

också till största delen äro upplåtna för nybyggare. I hela Kansas finnas knappast hundra indianer, och de, som finnas, likna i omoderna och trasiga europeiska kläder klädda zigenare. De vida prärierna, där de fordom jagade sina bufflar, kosta nu 40 till 50 dollars per acre och äro hägnade af järntrådsstängsel. På tal om ekonomien berättades om pastor Olsson, I.indsborgs grundläggare, att han brukade predika mot låntagande, hvarmed en del spekulanter höllo på att lura hans värmlänningar. Svanström uttryckte sin ledsnad öfver tendensen hos de unga att öfvergifva jordbruket och draga till österns storstäder: "det smärtar mig, att jorden skall öfvergå i andra nationers händer."

Nästa farm, vi besökte, hade tillhört den berömde Chicago-prästen Erland Carlsson, som alltså äfven här i Kansas lämnat spår efter sig. Farmen, som ovanligt nog bar ett namn, den hette Rostad [se sidan 207], ägdes nu af Edvard Nilson, som köpt densamma för 10,000 dollars. På Rostad fanns en stor trädgård, där 300 tunnor äpplen skördadas, när det var godt fruktår.

Det gamla missförhållandet, att jorden för hastigt utsuges, beklagades af Nilson, som berättade, huru farmare togo hveteskördar ända till 15 år i sträck på samma jord utan att gödsla. Icke ens för majsen brydde man sig alltid om att gödsla: "de ha för brådtom!"

Vi åka genom höga liagtornshäckar förbi Ferlins och Stjernholms farmar. Björn berättar om prärieeldarna. Då prärien ännu var oplöjd och höst- och vårtid höljd af torkadt gräs, rasade dessa eldar och gingo milsvidt, till dess en flod eller annat hinder hejdade dem. För trettio år sedan plöjdes ett "firebreak", några plogfåror, om

hösten, och detta var nog för att hindra elden. Jag såg sedermera uppe i Alberta dylika plogfåror ute på vilda prärien, afsedda att hejda gräseldar.

Vägarna, vi åka på, äro icke grusade och icke försedda med diken. Vi passera Smiths farm. I Kansas bedrifves ingen mejeri-handtering. Det egentliga bruket går ut på att uppföda slaktdjur. — Ja, så är det i hela "majs-zonen". Så komma vi till Ferms farm. Ferm var smed i Värmland, kom till Chicago, arbetade på en slipstensfabrik, fick genom olyckshändelse ena foten krossad, erhöll i skadeersättning 2,000 dollars, började studera juridik, blef advokat, tröttnade på det, tog jord i Kansas och är nu sedan flera år far-mare. — En liten amerikansk lefnadsskiss.

Förbi än flera värmlandsfarmar nalkas vi "bluffen". Björn berättar, att "synodens", d. v. s. Augustana-synodens, årsmöte två gånger samlats i Lindsborg, 400 präster och 500 a 600 lekmän, Svensk-Amerikas riksdag, som möter hvarje år. En hel vecka äro de samlade. Under dessa möten hade traktens farmare bjudit dem ut att från "bluffen" bese landet, Med åttio parspända vagnar foro de upp på höjden! Att detta lönade mödan, kan jag intyga.

Från den betydliga höjden såg man fritt i alla väderstreck ut Öfver prärierna. Den schackrutforrriiga indelningen af landet, som af de hagtornskantade vägarna markeras, syntes tydligt här uppifrån. Hvarje ruta är en "sektion", som

innehåller fyra kvadratiska farmar på hvardera 160 acres (127 tunnland). Vårens friska grönska ligger ännu öfver nejden, luften är klar och föremålen skönjas tydligt på milsvida afstånd. Linds-borgs tornspira synes i den lummiga grönskan af parker och trädgårdar. Det stora

läroverkshuset framträder i sina stora, något grofva linier nästan rakt i söder.. Det är Värmland, som från "bluffen" räknadt utbreder sig i söder rundt kring Lindsborg.

Mot väster har man Falun med dalkarlarnas nybygge, mot norr Salemsburg med smålänningar, och i öster bo västgötar, smålänningar, skåningar och blekingsbor om hvarandra. Det nya Sverige, som här uppifrån kullens topp kan öfverblickas, är i östlig och västlig riktning trettiofem (engelska) mil bredt och från norr till söder fyrtiofem (engelska) mil samt innesluter en befolkning på omkring 20,000 personer, delade i fjorton kyrkosocknar. Från denna koloni ha utgått de första svenska riksdagsmännen till Kansas' riksdag, "legislatur". De voro pastor Olsson och dr Swensson; alla ämbetsmän i dessa kommuner äro svenskar, en svensk härifrån är skolsuperintendent (ecklesiastikminister) o. s. v.

Vi stå däruppe i blåst och sol och kunna icke slita oss ifrån den sällsamma taflan, som ligger upprullad där nere för våra blickar.

När pastor Olsson första gången kom till denna då öde nejd, var han till fots. Med en staf i handen gick han öfver prärien. Han tänkte icke mycket på sig själf, berättar Björn. "Han blott hjälpte andra, yes sir. Han begärde inga privilegier, no sir."

Äter fara vi öfver slätten, och Björn berättar, huru boskapen skötes. Kreaturen släppas i oktober på höstrågen, där de möja sig till jultiden. Dà komma snöstormarna, och man måste gifva djuren majs. Majsen vräkes på marken som åt hjortar. Fram i mars kunna kreaturen åter taga sig fram på rågen, hvarmed de få hålla pa till den 1 maj, dä de drifvas ut på sommarbete på ängsmark, d. v. s. de bitar af prärien, som ännu ej upplöjts. Flär få de stanna till i oktober, då äter höftrågen är redo att mottaga dem. Men den del af hjorden, som skall säljas, gödes med hvete och majskolfvar, tills den skiner af fetma, och åker därpå till Kansas Citys slakterier.

Slutligen kommo vi till Frans Johnsons farm, assuransbolagets president. Han stod just och beundrade sin nya rastjur. Det var en stor och präktig farm. Men kvar stodo de första ladugårdarna

jordkulor ochom sitt törsta boningshus berättade han, att det var så beskaffadt, att man kunde gå däröfver utan att veta, att det var en människoboning. — De ha det bra nu, dessa män, men hvilka pröfningar ha de och deras kvinnor icke genomgått! Hvilken uthållighet, hvilken trohet mot sitt mål och mot hvarandra har det

icke fordrats för att vinna sådana resultat! En ödemark och två tomma händer! Indianer, snöstormar, heta somrar, nödvändigheten att söka några dollars förtjänst vid aflägsna järnvägsarbeten för att köpa den första plogen. Under tiden lämna hustru och barn kvar i jordkulan på"home-steadet", utsatta för möjligen kringströfvande indianer. I.efva under långa tider af litet majs, förvälldt i vatten. Frysa i de skoglösa nejdernas kalla vintrar. Fädernas starka trosvisshet i den svenska kyrkans enkla bekännelse höll de kämpande uppe, tog de många, som stupade under kampen, i sin famn. Och åren gingo. Jordkulan byttes mot plankhus, detta mot de nuvarande trefliga farmhusen. Träd växte upp. Sädesfält böljade. En ny generation står vid pionie-rernas sida.

K in.

Resa till Marquette, Kansas.

I Lindsborg hade jag lyckan göra bekantskap med doktor Emil Lund, bosatt i den lilla staden Marquette, ungefär två svenska mil från Lindsborg, samt mottog en inbjudning från honom att besöka Marquette.

Marquette, som har sitt namn efter den bekante katolske patern, är en liten stad med 500 invånare, de flesta svenskar. Byggnaderna i denna stad voro nästan alla uppförda på kvadratisk grund, sålunda kubformade och taken i form af en pyramid, hvars alla sidor utgjordes af liksidiga trianglar. I toppen af detta tak satt skorstenen. Jag har icke sett dylika hus mer än i Marquette.

Frans Johnson och hans tjur.från röck ist.and till lindsËorg.

Tillsammans med hr Thompson, Mar-quettes borgmästare, företogo dr Lund och jag till att börja med en åktur, som räckte nästan en hel dag, som ändå syntes för kort, då det gällde en färd i det härliga maj-vädret genom farmarbygder, som just stodo i sin praktfullaste grönska.

Under det vi åka genom nyplanterade majsfält, där plantorna stå i regelbundna maskinsådda rader, fria från ogräs som ett nyrensadt trädgårdsland, och genom böljande hvetefält, alltjämt följande den svartmyllade vägen med dess hvitblommande huggna hagtornshäc-kar, fladdrar samtalet från det ena ämnet till det andra, alla lika nya och lika intressanta för mig.

Doktor Lund anser, att den svenska allmogen i Amerika läser mera, särskildt poesi, än allmogen i Sverige. Detta är äfven min iakttagelse. Dr L. förklarar det genom " ungdomsföreningarnas" inflytande. Ungdomsföreningarna, en sorts sällskapliga klubbar, afsedda just att idka

Borgmästare A. K. Thompson och dr Lund.

Det gamla blockhuset pd Hedbergs farm.från röck ist.and till lindsËorg.

litterär och musikalisk sysselsättning, äro sammansatta af ungdomen bland landtbefolkningen och samlas i kyrkornas "basements", de förut omtalade sällskapslokalerna i kyrkornas bottenvåningar. Det vakna och intresserade svensk-amerikanska prästerskapet har med denna organisation till hjälp åstadkommit en ofantlig lyftning i farmarbefolkningens intressen. Ungdomsföreningarna öfver en hel stat hålla stundom gemensamma riksdagar, som jag sedermera en gång i Minneapolis var i tillfälle att se.

Under detta samtal hade vi hunnit fram till dalkarlen Hedbergs farm, där det gamla stockhuset som ett minne stod kvar bredvid det nya storståtliga hemmet, hvarom närstående bild ger en föreställning. Det nya huset har centraluppvärmning och gasbelysning. Lysgasen tillverkas hemma på enkelt sätt, som nästan öfverallt i Kansas.

Nästa farm tillhör Håkanson, och jag har från detta hem särskildt antecknat en vacker boaserad matsal. Håkanson tog själf för trettio år sedan sin gård som homestead. Håkan-sönerna äro i Kansas en stor och mäktig odalmannasläkt, ursprungligen kommen från Småland.

Vi resa förbi en fattigstuga, ty äfven fattiga finnas. Jag spörjer, om i allmänhet sönerna öfvertaga de gårdar, som deras fäder förvärfvat. Ofta göra de det, men tyvärr är ombvtligheten i Amerika stor. Det finnes exempel på svenska farmarsöner, som ha så föga självkänsla, att de, hellre än att öfvertaga sin fars skuldfria farm, taga tjänst(!)som kuskar(!!)hos storstädernas (!!!) rika handelsmän (!!!!).

Vi se ute på fältet en man, som harfvar med tre hästar, spända i bredd framför harfven, som är tre meter bred. Själf rider han bakom på en fjärde häst, körande de tre. Det ser trefligt och stiligt

Hedbergs landtgård: nya boningshuset.FRÅN RÖCK ISLAND TII.L LINDSBORG.

ut. Jorden är den härligaste svartmylla utan botten, tycks det. I bluffarna är det sandblandad lera och röd sandsten.

Vi komma så in i "Skåne" till Olof Hansons, Christiansons med fleras gårdar. De äro alla präktiga och välskötta. På de flesta ställen finnas taflor, föreställande vår konungafamilj, och än oftare ser man musikens beskyddarinna, den heliga Cecilia.

Icke heller i Kansas förekommer någon latifundiibildning. Hvar och en sitter på sin farm och "undersitt fikonaträd." Ännu ha få arfskiften splittrat gårdarna. Hvarje bonde har i allmänhet 160 acres, aldrig mer än 640, aldrig mindre än 80. Ett rent af idealiskt förhållande i detta afseende tyckes råda. — Men hur länge skall denna lycka räcka? De engelska och än mer de skotska farmarna i Amerika bruka efter förebilden af bruket i sina hemland förskrifva hela gården till äldste sonen ensam. Hvad har följden blifvit? Att gården och förmögenheten bevarats odelad i familjens ägo, vidare, att de yngre sönerna ha nödgats kasta sig in på andra lefnadsbanor, dels de lärda, dels handeln och industrien. Här ha de "gjort sig bra." Hvarför? Emedan de haft en rik bror, som hållit dem om ryggen. I hvarje släkt

har alltid funnits en rik åtminstone. — Huru ha de andra nationerna i Amerika gått till väga? De ha skiftat jordegendomen lika mellan alla barnen, äfven döttrarna. Hvad har följden blifvit? Att hvar och en för hvarje arfskifte fått mindre och mindre lott. Vidare, att de icke på de lärda och politiska banorna samt inom handeln och industrien gjort sig så bemärkta som britterna; vidare, att det blifvit allt fattigare och fattigare för dem på de allt mindre och mindre jordlotterna, som slutligen måste gå ifrån dem.

Hvad kan man lära af det sagda? Det samma soin af Europas jordbrukarhistoria, det nämligen, att de enda former för ett bestående välstånd inom en jordbrukande befolkning ha varit och skola förblifva antingen den form, som råder i Stor-Britanien, att äldste sonen ensam ärfver jordbruksfastighet, eller den form, som till 1862 rådde i Ryssland, att kommunen, d. v. s. hela byalaget samfäldt, icke någon enskild, äger jordbruksfastighet. — Märkvärdigt nog föreskrifver bibeln, andra, tredje och femte Mose-böckerna, det förstnämnda, d. v. s. det engelska af dessa sätt, och i den i bibeln så ofta omtalade förstfödslorätlen har den moderna nationalekonomien upptäckt en kraft, som visst icke inskränker sig till endast en rangfråga. Och hvad som naturligtvis t. o. in. en blind härvid

måste se och förstå, är, att just till följd af de lika arfslotterna mellan alla barn (som i Sverige tillämpats först efter år 1845) det är som kapitalet vunnit så stort intrång bland bondebefolkningarna. Vid hvarje arfskifte har den af sönerna, som önskat behålla fädernegården, måst utlösa de andra syskonen. Härför har han måst taga lån. Och för att få lån har han måst gifva åt banker eller kapitalister inteckning i sin gård. Bankerna och kapitalisterna ha så oafbrutet, mer och mer, hastigare och hastigare inkräktat på jordäganderätten. De, som bruka jorden, äga icke mer densamma. De ha förvandlats till en sorts brukare åt banker och kapitalister, och all deras möda går nu ut på att betala räntor åt dessa aldrig mättade blodsugare.

* * *

Återkomna till Marquette beságo vi den svenska kyrkan, intressant, emedan den var med försvarliga stållinor fastgjord vid i marken nedgräfda stenblock, som på bilden synes.

Borgmästare Thompson gaf middag, och vi hade nöjet göra flera framstående svenskars bekantskap.

För att icke endast måla i rosenrödt berättade man äfven om Kansas' klimat. Sommaren är fruktansvärdt het, landet ligger som en förbränd öken. Ryggmärgslidande och hjärnsjukdomar äro icke sällsynta.

Tidigt påföljande morgon, medan daggen låg frisk öfver grönskan, var jag i min älskvärde och intressante värds, dr Lunds, sällskap redan ute på visiter. Bland annat hos familjen Broman samt bokhandlaren och apotekaren Elvin. Den förre visade i sin trädgård en ene-buske och en krusbärsbuske, som voro från Värmland, sjö-

Kti ""/affa<l" kyrka i Karma».

arnas, skogarnas och bergens land. Nu stodo de omplanterade i Kansas, den vida slättens land. Men solskenet var det samma! Dock måste fru Broman stundom borsta dessa favoriters blad, emedan äfven maskarna tyckte om dem.

Så var det tid att lämna detta lilla idylliska samhälle för att återvända till "hufvudstaden" Lindsborg.

K

IV.

Aessias-veckan i Lindsborg.

" To Bethany, Ofrietuis, well sin g, A merry strain weHl sin g ! With sport and c.heer and sounds of joy Let Mils atul valleys ring

Så lyder första versen af Bethanys "college-sång." Den sjunges gladeligen, och Kansas' "berg och dalar" genljuda däraf.

Från den 14 till den 23 maj aflöser den ena festligheten den andra. Hvardagssläpet är undangömdt. Allt strålar i festlig Kansas-solbeiysning och praktfull vårgrönska. Främlingar från när och fjärran gästa den lifliga lärdomsstaden, besöka "Chautauquans" föreläsningar, professor Birger Sandzéns tafvelutställning, hälsa på hos sina barn eller släktingar bland Bethanys sju hundra elever eller hos den gästfrie och alla välkomnande Carl Swensson själf.—Öfverallt ligger

feststämning och glädje i luften och ett alldeles särskildt något, Kansas-T,indsborgskt, som ej låter sig så lätt beskrifvas. Det är Söderns svenskars feststämning, och det är för visso något nytt.

Den stora mottagningen hos presidenten, dr Carl Swensson, om hvilken redan är nämndt, började dessa vårfester, som sedan fort-gingo, tagande sin början hvarje morgon redan klockan half nio med en andaktsstund i kapellet, Härefter följde föreläsningar af college-professorerna, täflingslekar, musik och sång, ända till dess att den ambrosiska natten med sitt djupa blå, sina stora, stilla stjärnor och sin varma, men friska luft åter sänkte sig öfver Lindsborgs lummiga alléer och välluktsfyllda trädgårdar med dess mängd af glad ungdom. Det tyckes nästan, som skulle ett spanskt element bort tillsättas till det svenska, i stället för som nu ett engelskt, för

att passa i stycke med denna sydländska vår på Medelhafvets breddgrad. Den vandrande månen på sin ensamma färd tycktes förgäfves lyssna till gitarrens och de varma kärlekssångernas toner från akaciegruppernas djupa skuggor under någon senoritas fönster, något, som nog ändå aldrig gamle Björn, pedellen, "the watch-man", skulle ha tillåtit. Ty Björn hade i uppdrag äfven bevakandet af jungfruburen, "Ladies' Hall", som hvarje afton klockan tio obevekligt tillstänges för alla manliga besök. Och Björn var i detta fall mycket sträng.

* * *

Bland Chautauquans intressantaste föreläsningar under Messias-veckan voro helt visst dr Swenssons egna öfver "Fundamentals in Education", samt Belhanys historiæ professors, dr C. F. Carlberts, föredrag. Dessa senare berörde äfven nationalekonomiska spörsmål för dagen samt modern politik. Bland annat har jag anteck-

1 Lindeborg under Messias-veckan.

nat följande om Kinas framtid: Skall Kina införlifvas i Rysslands despotism eller civiliseras genom amerikanskt och europeiskt inflytande? Amerika, hvars kuster sköljas af samma haf som Kinas, måste åtaga sig Kinas framtid.

Äfven voro professor J. E. Floréns föreläsningar om den svenska litteraturen samt dr Lunds i teologiska ämnen omtyckta och värdefulla. Den senares gjorde i synnerhet intryck af grundlighet och lärdom, som förde tanken hän till de gamla tyska universitetens gedigenhet.

Hvad som i Lindsborg dock fångar största intresset, är musiken. Man besinne, att där finnes fullt konservatorium, "musical conser-vatory", med ganska stora resurser, icke mindre än tio ordinarie och lika många biträdande musiklärare. Undervisning meddelas i alla musikens grenar, såväl för utbildande af yrkesmusici som för vanligt salongsändamål. Man är så mycket med sin tid, att man börjar gifva åt harpan och gitarren företrädet framför pianot, "denna musikens maskin", såsom sker i Frankrikes högförnäina kretsar. Pianon i massor, från de stora konsertflyglarna till små läckra pianinon, finnas emellertid vid Bethany, liksom äfven orglar, af hvilka en enda, den i Auditorium, representerar ett värde af 5,000 dollars. Det är en "3-manual-Moller-pipe-organ." Undervisningen i sång och likaså i violinspelning står synnerligen högt. Redan nu är Betha-nys musikkonservatorium ett af Amerikas förnämsta, och det skulle förvåna mig, om icke musiken är det tecken, i hvilket Bethany skall segra. Det har redan traditioner på detta område, och platsen såsom erkändt musikkonservatorium är, om jag så får uttrycka mig, ledig i Amerika. Det finnes äfven i Bethanys pittoreska belägenhet

"Söder/u svenskor."

och romantiska historia en resonansbotten, för att det en dag skall blifva Amerikas erkändt förnämsta konservatorium. En annan förutsättning för Betbany såsom musikalisk högskola, en gång, som vi hoppas, täflande med Leipzig och Paris, är det fria och endast af konsthänsyn bestämda tillsättandet af lärarplatserna. Jag tänker särskildt härpå, emedan det byråkratiska befordringssättet, olämpligt och hindrande på äfven öfriga områden, genom att blanda sina torra pappersmeriter och sitt bokskåpsdam i tonernas värld förstört ett visst annat musikälskande lands förnämsta musikaliska "akademi."

* * *

Fredagen den 23 maj, sedan konserter, sporttäflingar och banketter mer än en veckas tid aflöst hvarandra, var stor

högtidlighet i Auditorium, en rundbyggnad med 2,850 numrerade platser. Klockan 10 på förmiddagen samlades fakulteternas medlemmar uppe i college-byggnaden och tågade därifrån, iklädda engelska akademiska dräkter, d. v. s. lång svart kåpa med nedåt ryggen fallande kapuschong och på hufvudet den oxfordska mössan. Dessa dräkter äro ganska dekorativa. Kapuschongens utåtvända foder visar i olika färger fakulteten. Ursprungligen voro i England dessa färger fyra, nämligen scharlakan för teologerna, purpur för juristerna, blått för filosoferna och grönt för medicinarna. Likaså kunde man på hufvudbonadens tofs se, hvilken akademisk grad dess bärare ägde. Doktorer t. ex. buro guldtofs. — Numera, och sedan i Amerika alla läroverk lagt sig till med dessa dräkter, är det icke lätt att förstå sig på alla färger och tofsar.

Processionen, i spetsen för hvilken syntes doktor Swenssons imponerande gestalt, skred högtidligt fram genom alléen från college" byggnaden till Auditorium, hvars tusental platser, allt intill den sista, voro upptagna af en väntande publik. På estraden i fonden ordnade sig professorer och afgående elever, som i sina nyss beskrifna dräkter där utgjorde en anslående tafla. Från den väldiga orgeln brusade en festmarsch. Inne i den stora byggnad, som utgör Lindsborgs "Auditorium", och som uppförts med hjälp af öfverste C. A. Smiths mæcenatskap, härskade en behaglig svalka, som de från det starka solskenet kommande tycktes till fullo uppskatta.

Man hade artigt nog vid detta tillfälle gifvit mig plats till höger

om doktor Swensson på estraden, och bakom oss hade vi hela Bethanys lärarkår, rundtom oss de afgående eleverna och sångkören samt framför oss hela detta haf af människor, som de bortåt tretusen åskådarna bildade. Från när och fjärran hade man skyndat till denna fest, ända från Kansas City och St. Louis i Missouri, men det största antalet utgjordes dock af Kansas-svenskar, dessa söderns nordbor, som nu samlats till Lindsborg ut ifrån prärierna, "bluffarna" och ßlå-flod-dalen. Det var en mer än intressant tafla, rik på bjärta färger och rika toaletter och här och där ett långt hvitt skägg, som prydde en gammal Värmlands- eller Smålands-farmares haka och böljade ned öfver hans väst, där han satt mellan sina dotterdöttrar, som redan fått detta varma i dragen, som ingen i solrosornas land kan undgå: — söderns svenskar.

Doktor Carl Swensson höll vid detta tillfälle ett af sina glänsande tal. Han talade på svenska, men inlade äfven på detta språk uppfyllandet af de vältalighetsregler, som den amerikanska coutu-men uppställer, och hvilka som bekant icke äro fullt desamma som våra. Den amerikanska vältaligheten är ett system, som kan, och väl också måste, tillämpas i detaljer, då vi däremot endast uppställa vissa erkändt stora talares föredrag som skönhetsmönster, hvilka man på ett mera fritt sätt har att söka efterlikna. Naturligtvis blir ändå i båda fallen talarens individuella makt öfver språket, smak att finna bilder och styrka i tankegången det, som fäller utslaget.

Carl Swensson, "mannen med en jättes gestalt och med stämma af en präriernas orkan", som han en gång i Sverige karakteriserades, framstod här i denna mileu, som till största delen är hans egen skapelse, verkligen som en inan med öfvernaturliga krafter, och då han efter att ha hållit sitt charmanta tal var nog älskvärd att tillåta äfven mig att inför denna talrika åhörarskara säga några ord, kunde jag ej annat än i honom själf se personifierad hela denna Kansas-svenska koloni, en af våra yttersta utposter i sydväst, till hvilken hemlandets hälsning borde likna de ord, som en gång i Runebergs dikt adjutanten från hufvudstyrkan skrek åt den en gång ytterst i sydost ställda lilla utposten, hvars käcka hjältebragd, personifierad i Sven Dufva, skall förtäljas och älskas, så länge svenskt språk och svensk poesi lefver på jorden.

232Jiethamj "foot-lall team."från" röck island till t.indsuorg.

På eftermiddagen var en af de stora bolltäflingarna, af hvilka flera redan förut under veckan af hållits. Denna gång gällde det att upptaga striden med Ilaskell College, hvars bollspelslag redan anländt på morgonen till Lindsborg, där man under dagen sett deras röda dräkter. Klockan 4:15 e. m. samlades åskådarskarorna, beväpnade med "kodaks", till Bethanys "Athletic field", en kringgärdad plats på cirka tre tunnlands vidd och försedd med åskådar -låktare a la håstlöpningsbana. Bethanys bollspelslag, klädda i blått och gult, mötte här de röde från Haskell. Det var det första "base-ball-game" jag bevittnat. Själfva spelets finesser förstår jag icke, men smidigheten, styrkan och uthålligheten hos de spelande på båda sidor vittnade om hög träning och den intensivaste föresats att afgå med seger. Solen var het, men naturligtvis dracks intet. Man endast tuggade gummi för att ej bli torr i halsen. Två timmar höllo de ut i denna

höggradiga muskel- och nervspänning, och när de blå och gule kunde anteckna 4 points mot o points för de röde, ville jublet bland åskådarna icke taga något slut. De röde hämnade sig emellertid.

Stundom händer det, att öfverretningen blir så häftig, att de spelande med sälteträ och knytnäfvar rusa på hvarandra! Detta anses hvarken skamligt eller märkvärdigt och är det helt säkert heller icke.

Slutligen på kvällen klockan åtta var tiden inne för själfva Mes-sias-konserten, den sista i ordningen af de fyra under denna vecka.

Tusenden af ljusa dam-toaletter, påminnande om en "vårfest" i Uppsala, smycka alléerna, de röda Haskeils och Bethanys blågula gossar synas också, extratåg, prydda med flaggor, solrosor och gröna girlander, anlända ännu i sista minuten. Långa rader af "bug-gies" från landtgårdarna i trakten kanta köralléernas midtbanor. Det är ett surr och stim af röster och klingande skratt i den sydländska, redan dunkla kvällen.

Alla samlas slutligen till "Auditorium". I dess fond under den stora orgeln, där på förmiddagen de i de engelska svarta kåporna klädda professorerna och eleverna bildat en något dyster tafla, syntes nu en bild af helt annan karaktär. I förgrunden en orkester på cirka femtio personer, därbakom den sångkör, som fört Lindsborgs rykte ut öfver hela Amerika och snart också öfver Kuropa;

en kör af närmare femhundra personer, däribland hälften unga damer, alla klädda i hvita dräkter, en kör, som såväl hvad dess röstresurser som den öfverlägset charmanta apparition, som densamma förmår erbjuda, torde vara något enastående.

Min afsikt hade varit att från Kansas fortsätta resan genom Colorado och till Kalifornien, hvars härligheter och framgångsrika svensk-amerikanska befolkning jag ofta hört prisas. Men en mängd orsaker gjorde det i stället nödvändigt att välja en annan väg ut till Stilla hafvets kust, dit vi också, ehuru genom Montana och Washington, skola hinna fram.

235Bld-floden.

Från Manhattan via Beatrice till Wahoo.

Jag hade valt min väg från Kansas till Nebraskaså, att jag skulle få se 15ig Blue River-dalen, ett af de äldsta och största svenska nybyggen i Amerika, om hvars kolonisering Norelius utförligt berättat i sin bok om de lutherska församlingarnas historia.

Det är en vacker och frodig trakt, som i sin majskrud visar sig här. Mycket löfskog. Floden påminner om Lidan ungefär vid Skofteby. Slätten, tv någon "dal"' kan man ej tala om, är uppodlad öfverallt. Vindpumparnas väderhjul surra omkring, hvart man vänder blicken, sättande in ett speciellt amerikanskt moment i landskapet.

Ungefär tre svenska mil norrom Manhattan börjar det svenska settlementet och sträcker sig längs floden från söder mot norr mer ån fem svenska mil. Hela flodens lopp är dock mycket längre.

Det var 1855, som denna koloni anlades. Kansas var då ännu en vildmark, där indianer och bufflar ströfvade omkring a la Coo-

per. Det var ett äfventyr att då bosätta sig i Blå-flod-dalen. Den,som dristade sig till detta, var J. A. Johanson från Horns socken i Östergötland och hans släktingar. Sedan familjens hufvudman, som åtföljt fristatsmännen på deras tåg till Kansas, kommit en smula i ordning i sitt blockhus, kommo hans systrar och hans moder Maria och slogo sig ned i det nya hemmet. Detta erhöll efter Maria Johansdotter från Äpplerum, Horns socken, Östergötland, namnet Mariadahloch är det äldsta svenska nybygge väster om Missouri. En värdig ättling af Birgittas landskap glömde ej hellerden-na Maria Johansdotter sitt folks andliga behof, utan grundade äfven en kyrka, en af de vackraste och stil ren aste svenska kyrkor i Amerika och, i motsats till de flesta, uppförd af huggen sandsten. Den är en korskyrka och skall för sent födda släkten, och långt sedan de unga träden omkring densamma skjutit åldri-

Handelsgata i Kansas City (Dr Carl Sandzen).

ga, lummiga kronor öfver de här sofvande svenskarnas grafvar, förtälja om denna östgötska bondekvinna, som i sin personlighet återspeglat sin nationalitets vackraste drag och på samma gång blifvit Blå-flod-dals-svenskarnas skyddspatronessa i sägn och häfd.

Något längre mot norr börjar slätten att klämmas ihop af "bluffarna", som på hvar sin sida af floden rycka närmare, slutligen på blott en svensk fjärdingsvägs afstånd från hvarandra. Bluffarna bestå äfven här af röd sandsten och lerblandad sand. De användas till betesmarker. — Öfverallt ser man järntrådsstängsel. Det skulle, om dessa ej funnes, vara lätt och nöjsamt att till häst ströfva genom dessa trakter, men beständigt hindras man af dessa hinder. Hvilken revolution har icke detta land genomgått! Trettio år voro nog för att i dessa nejder utrota buffeln och den röde mannen. Det fria jägarlifvet är dödt. Den hvite mannen mal på sin grottekvarn, där nyss öknens söner, stolta och fria, tumlade sina hästar. Kung Dollar är slafdrifvare på den siste Mohikanens jaktmarker.

Det var de besvärliga 'ståltrådsstängslen, som föranledde dessa reflexioner.

Landskapet på gränsen mellan Kansas och Nebraska är mera kuperadt. Vattnet i Blå-floden är gulbrunt. Jordmånen på stränderna är något sandblandad svartmylla, den lättaste och bästa man kan önska sig. Löfskogen gör stundom ett tropiskt intryck, därigenom att slingerväxter omgifva stammar och grenar. 1 Blå-flod-dalen faller nämligen betydligt mera regn än i t. ex. Lindsborgs-trakten, som har mycket att frukta af torka. Någon sorts naturlig gräns mellan Kansas och Nebraska kan jag ej upptäcka. Det är blott ett landtmätarstreck. Jag öfverraskades af ett härligt regn, som dock förvandlade den ogrusade vägen till en välling af fet, nästan klibbig smörja.

Jag anlände emellertid till den lilla staden Beatrice i den härligaste aftonstämning och tog in på Paddock hotell. Beatrice ligger vid Union Pacific-linien i södra Nebraska och är en riktigt treflig liten plats, där man säljer plogar, harfvar, självbindare och andra kulturföremål. Fröken, som passade upp vid min supé på "Paddock", talade om, att staden har9,000 invånare, samt att det våren danstillställning något senare på kvällen, dit jag blef inbjuden af damerna. Men stadens gentlemän tyckte detta var onödigt och kommo med återbud!

Min ledsagarinna förklarade kategoriskt, att "chivalry is dead in this country."

Följande morgon fortsatte jag färden och tog nu plats i det rullande tittskåp, som kallas järnvägskupé. En gammal fru med en fågelbur i knät sitter och tar upp två säten. Gentlemännen rundt om taga af sig röck och väst för värmens skull. Alla fönster öppna. Det blåser och dammar vildt. Det är riskabelt för hälsan. Bredvid sitter en liten blondin med en pappask, hvarpå står: "Fresh flowers, perishable, keep from frost or heat." Detta passar ju in på henne själf, men på järnvägsresor behandlas alla lika. Som vanligt söka konduktörerna att stå till damernas tjänst. De amerikanska järnvägskonduktörerna äro alltid mycket språksamma och förekommande.

Staden Lincoln! Det är Nebraskas hufvudstad, 65,000 invånare. Bland annat finnes en asyl för sinnessjuka och ett idiothem, där en svensk, doktor A. Johnson, är föreståndare. Äfven är Nebraskas statsuniversitet förlagdt hit. Det uppgifves ha 1,600 studenter. Naturligtvis får ej ordet "student" här tagas i samma betydelse som i Tyskland eller ens i Sverige. Bland "studenterna" inberäknas äfven skolbarn af båda könen i colleget, handelsskolan, musikskolan o. s. v.

« I.

Luther Academy.

I god tid ankommo vi till den lilla staden VVahoo, där den svenska skolan Luther Academy är belägen.

Wahoo är en plats med endast ett par tusen invånare samt försedd med en amerikansk småstads förnödenheter: agenturaffärer för åkerbruksredskap, "drug-store" med cigarrer, sodavatten och torr konfekt, postkontor med unionens stolta örn o. s. v. Men Wahoo ligger ganska fördelaktigt på en höjdsluttning och har utmärkta förbindelser genom "North-Western", "Union Pacific", "Burlington" och "Missouri", namn, hvarvid hvarje amerikan genast i andanom ser för sig ljusgula, mörkbruna, ockergula och svarta boggivagnar. Namnen beteckna nämligen olika järnvägslinjer, som sammanlöpa på denna lilla plats.

Läroverket består af en vanlig skola, motsvarande ungefär fem

eller sex klasser af ett svenskt allmänt läroverk, en handelsskola och en musikskola. Det grundades 1883, äges och ledes af Nebraska-konferensen af Augustana-synoden och är alltså byggdt på kristlig och nationell svensk-amerikansk grund. År 1902 var elevantalet i de respektiva afdelningarna 65, 34 och 38. Lärarnas antal var åtta, och "akademien" bestod af fyra klasser, där man studerar religion, engelska, svenska, latin, grekiska, historia, algebra, geometri, fysik, botanik, statskunskap ("civil government") och bokhålleri.

Föreståndaren för detta läroverk är en ung och energisk man, född och fostrad i Amerika, pastor Oscar J. Johnson från Mariadahl i Kansas. Det är en af det unga Svensk-Amerika, en af dem, som aldrig sett fädernas land, men som ännu, tack vare Augustana, äger dess bildning och det bästa af dess åskådning.

Den mest kända personligheten icke blott vid läroverket utan äfven i bela Nebraska bland dess svenskar torde likväl vara dr Samuel M. Hill, östgöte till börden, nu professor i svenska språket i Wahoo. Dr Hill är en af dessa personligheter, på hvilka Svensk-Amerika under sin danings-process varit lyckligt rikt. Mången har måhända ansett honom en smula fantastiskt anlagd, men blott en ung nation, som har öfverflöd på karakteristiska och skarpt utpräglade naturer, kan på allvar fälla detta omdöme. Vi, som lida af brist på personligheter, afundas Amerika män,- sådana som dr Sam. Hill, män, som äro i stånd att insätta sin personlighet för ett mål, som kunna deltaga på ett självständigt sätt i sin lifsuppgift, och som ej blott likt kuggar i ett byråkratiskt maskineri deltaga i arbetet. Tänkare och författare förenar dr Hill med ett kämpande själslif en varm känsla för de små och förtryckta och äfven för det gamla, aldrig förgätna fäderneslandet.

Svensk-Amerikanerna, je 241

Man höll just på med examen i Wahoo. Presidenten Gustav Andreen hade därför äfven anländt från Röck Island. Jag hade alltså nöjet att återse honom, och vi höllo hvar sitt tal till ungdomen vid denna examen. De afgående eleverna voro i en ålder af aderton till tjugu år och gjorde intryck af mycken mognad. Läroverksbyggnaden är icke så stor, men den är byggd så, att den skall utgöra en del af det redan fasställda framtidshuset, som är ämnadt att blifva af storartade dimensioner.

Efter förmiddagens högtidligheter, som äfven omfattade musikexamen under den såsom virtuos på fiol kände professor Daniel Sandells ledning, gafs af fru och pastor Oscar Johnson stor middag, hvarvid äfven Nebraska-konferensens ordförande, F. N. Swanberg, var närvarande. Pastor Swanberg, som är född gotlänning och nu är bosatt i Oakland, Nebraska, åtnjuter inom Augustana-synoden det största anseende för sitt alltid lugna och kloka uppträdande, sitt redliga nit och sin ovanligt stora personliga älskvärdhet,— också en af dessa män, som vi ha allt skäl att önska oss här hemma.

Som en egendomlighet må omtalas, att under middagen hade vi nöjet att bli serverade af tvenne unga damer ur den afgående klassen, fröknarna Anna Ossian och Anna Veak. De visade sig härvid fullt hemmastadda i sitt husliga värf och rönte lifligt erkännande från de festfirandes sida.

På eftermiddagen var en svensk fest anordnad i kyrkan, och på kvällen höllo de afgående eleverna "commencement" på Wahoos lilla teater, hvars scen, högtiden till ära, var prydd med blommor och grönt. Eleverna voro iförda engelsk akademisk dräkt, "caps, gowns and hoods." Vid detta tillfälle höll Andreen ett tal på engelska om Idunas äpplen. Äfven eleverna höllo tal, musik utfördes o. s. v. Jag hade min plats i avantscenen och kunde därifrån äfven se publiken, som säkerligen till största delen utgjordes af svenskar.

Följande dag fortsattes examen och därmed förbundna högtidligheter. På kvällen var stor allmän fest, hvari hela stadens invånare deltogo. Man samlades då i ett mycket stort och vackert smyckadt tält, där rnusik, tal och sång utfördes. Därefter gafs en synnerligen talrikt besökt bankett. De hjärtligaste och mest hög-stämda uttryck gåfvos härvid åt sympatien för det gamla fäderneslandet»

Det lilla Wahoo, som för den, hvilken första gången ser det, ter

sig ganska anspråkslöst, hade under dessa dagar vuxit på ett sällsamt sätt och vuxit sig in i sin svenska gästs hjärta. Det var med verklig saknad man måste skiljas från dessa gästfria, välvilliga och oegennyttiga människor. I synnerhet var det riktigt svårt att så snart behöfva lämna min värd och värdinna, pastor Oscar Johnson och hans unga fru. Men nöden har ingen lag, och plikten kallade till andra nejder. Buggyn stod färdig och så — farväl, du lilla vackra, kära Wahool

K ii.

Svenskarna i Nebraska.

De svenska nybyggena äro inom Nebraska ofantligt talrika och de flesta mycket välmående. En gammal farmare sade, att han nog ansåg det öfver hufvud taget vara flera "utlänningar" än svenskar i Nebraska, men hvad farmare beträffar, så voro svenskarna flera. Detta är också verkligen det intryck, man får, när man reser genom landet. Nebraska-svenskarna äro duktiga jordbrukare, oc.h förmå de blott bibehålla sig i besittning af jorden, så torde den dag snart komma, då de "runna" denna stat helt och hållet.

i Polk county, där settlementet Swede Home är beläget, likasom i Hamilton och Merrick counties, kan man färdas mil efter mil och endast träffa på svenska farmar. Det är jämna, vackra slätter, något enformiga kanhända, men af utmärktaste beskaffenhet. Man har äfven gjort den iakttagelsen, att ju mer landet uppodlas och ju mer träd planteras oc.h hinna växa upp, desto mer regnar det i Nebraska, hvars farligaste fiende eljest är torkan.

Västerut har man Fillmore, Clay, Phelps och Kearney counties, som uteslutande äro befolkade med svenskar, ock som äro liksom sådda med kyrkor, alla visserligen svenska, men af olika bekännelser. Norr om Omaha men väster om Missouri ligga de mäktiga svenska kolonierna i Dodge, Burt, Cuming, Dixon och Knox counties. De nu uppräknade landsdelarna äro emellertid långt ifrån alla, där svenskar bygga och bo inom Nebraska. Vid Platte river finnes ett svenskt settlement, som är icke mindre än sextio engelska mil i längd, efter hvad det uppgifves.

Svensk prästgård i Nebraska. 244

Nebraska-svenskar kring en s. k. torfkyrka. Beihesdu, Nebraska.

Staten Nebraskas hela folkmängd utgjorde år 1900 1,066,300 personer mot 1,062,656 år 1890. Tillväxten var således ytterst obetydlig. Befolkningen på landsbygden under senaste årtiondet har till och med sjunkit! Stadsbefolkningen har höjts från 433,449 till 441,657. Af Nebraskas folkmängd voro år 1900 24,693 födda i Sverige och 54,301 dessas afkomlingar i första led. År 1880 funnos i Nebraska endast 10,164 svenskar.

De uppräknade svenska counties ägde 1890 och 1900 följande

invånarantal:

	År 1800.	År 1900.
Burt...	11,069	13*040
Clay..	16,310	15,735
Cuniing..	12,265	j4>584
Dixon..	8,084	10,535
Dodge..	19,260	22,298
Fillraore..	16,022	15,087
Hamilton...	14,096	13.330
Kearney..	9,061	9,866
Knox...	8,582	i4>343
Mer r i ek..	8,758	9,255
Phelps..	9,869	10,772

Summa.............133-376 '48,845

Ehuru befolkningens antal i tre af de uppräknade counties nedgå/t, visar dock tillväxten i det hela för detta det svenskaste Nebraska en tillväxt af 15,469 personer. Då befolkningen på landsbygden i Nebraska år 1890 utgjorde 659,-207, men år 1900 endast 624,743, utvisar den i det hela en nedgång af 34,464-Ökningen i de svens-

ka delarna blir därför så mycket betydelsefullare. Det skall bero

på de svensk-amerikanska kvinnorna, om vi skola eröfra Amerika!

* *

*

I Nebraska ligger den stora staden Omaha vid Missouri, med omkring 150,000 invånare. 1890 års statistik angifver svenskarnas antal här till 6,256. I verkligheten torde det vara betydligt högre.

Omaha är med sina bostadskvarter utbredd öfver en ofantlig yta. Slakterier och spannmålshandel utgöra dess hufvudsakliga "busi-ness". Tidningen Svenska Journalen utgifves i Omaha. Dess utgifvare, pastor C. E. Elving, visade mig äfven sin kyrka, som också inneslöt bostadslägenhet.

Pastor C. E. Elving, som från sin födelsebygd Löfkullen i Dalarne dragit ut ända till Omaha i Nebraska, har här såsom präst och tidningsman tagit en en liflig och lycklig del i denna stats andliga och politiska lif. Man har alltid funnit honom såsom god svensk-amerikan och inom Augustana-synoden såsom enhetsidéens vaktare och vårdare, hvarför äfven vi i gamla Sverige äro skyldiga honom tack.

* * *

Ett svenskt namn, som i Nebraska icke får förgätas, är Sofia Östling. Det är en af dem, som verkat i tysthet, men af hvars arbete i det lilla och af hvars ädla utsäde i det fördolda gyllene skördar spira. Sofia Östling har under mer än tjugu års tid verkat som lärarinna i svenska språket i östra Nebraska, ambulerande och stannande sex veckor på hvarje ställe. Hon anses vara den, som längsta tid varit sysselsatt med dylikt arbete. Heder åt alla, som i främmande land äfven i det lilla troget fäktat under samma banér,

som en gång sveptes kring världens ädlaste frihetshjältes stoft!

* *

*

Omaha är i Svensk-Amerikas häfder mest bekant för pastor Fogelströms där upprättade diakonissanstalt, och jag begagnar med anledning häraf tillfället att i allmänhet här omtala svensk-amerikansk sjukvård.

om bekant betyder ordet hospital i engelskt språkbruk icke dårhus, utan sjukhus, i hvilken betydelse det äfven nyttjas i svensk-amerikanskan. Detta visste jag lyckligtvis, när jag aftonen den 3 mars infann mig hos Svenska Hospitalsföreningen i Brooklyn för att få afhöra dess rådplägning om uppförandet af ett svenskt sjukhus i denna stad. Vid denna tidpunkt hade för ändamålet insamlats något öfver 8,000 dollars, och att döma af aftonens diskussion, som leddes'af en hr Edling, ordförande i nämnda förening, skola nog inom kort svenskarna i New York-Brooklyn få hvad som så väl behöfves: ett eget svenskt sjukhus.

Det är nämligen en ytterst svår sak att få pålitlig läkarehandling i Amerika, i likhet med hvad förhållandet är i de europeiska land, där läkarnas studietid är kort och ett öfverflöd af läkare finnes. Schweiz, t. ex., samt vissa delar af England!

Det är sällan man med nöje besöker ett sjukhus, men så var dock förhållandet, när jag en härlig vårafton under en för de sjuka och lidande ömmande ung Chicago-dams väna ledning gjorde mitt inträde i Augustana Hospital, beläget å nordsidan, nr 480 Cleveland avenue. Det är en stor byggnad i fem våningar,' men utgör ännu endast en del af den

komplex, som kommer att uppföras på den ganska vidsträckta tomt, som man för detta ändamål disponerar. *)

* Byggnaden ar nu (1904) fullbordad.

Augustana-hospitalet i Chicago grundades år 1884 och är nu ett af millionstadens förnämsta sjukhus. Detsamma utgör äfven det bästa bevis på den storartade och mångsidiga verksamhet, som "Augustana-folket" utöfvar utöfver sitt kyrkliga arbete. Endast i detta under den svenska kyrkans i Amerika ledning upprättade sjukhus är ett kapital af öfver en half million kronor nedlagdt, och detsamma utgör, som nämndt, ändå endast början till hvad som är planeradt.

Vi träda så in och passera genom operationssalar med glasbord, arsenaler af instrument, desinfektionsrum med mera, som jag, såsom icke varande fackman, afstår från att i detalj beskrifva. Vare det nog sagdt, att allt gjorde intrycket af solidt och modernt ar-rangement. Vi gingo äfven genom sjuksalarna, ordnade alldeles som på våra nya svenska länslasarett. Våra landsmän, som under kampen för tillvaron fjärran från hem och vänner drabbats af sjukdomens olycka, få här vistas bland läkare och sköterskor, som förstå deras modersmål och ömma för deras nöd — något som endast den, som själf varit i samma fördömelse, förmår uppskatta.

Augustana hospital i Chicago äger för närvarande (1902) 140 sängar, trettio åtta sköterskor, åtta kokerskor och två maskinister. Föreståndarinna är fröken Rydell och öfversköterska fröken Nelson. Vid sjukhuset är inrättad en elevkurs för sjuksköterskor. Kursen är tvåårig.

Afgifterna växla från en dollar om dagen (någotmindre för barn) till 40 dollars i veckan, då stort privatrum och egen sköterska erhållas. För obemedlade finnas friplatser.

Den amerikanska seden, att de sjuka få självfva välja sina läkare, råder äfven vid detta sjukhus, men dessutom är en fast "stab" af tre öfverläkare och fyra biträdande läkare engagerad. Bland dessa märkas flera — t. ex. doktorerna Young, Frick m. fl. — som gjort sina studier i Sverige och Tyskland. Emellertid äro numera de medicinska läroanstalterna i Amerika så högt utvecklade, att de i de flesta afseenden kunna konkurrera med de bästa europeiska.

Åugustana-hospitalet.

Utom Augustana-hospitalet finnas i Chicago flera andra svenska barmhärtighetsinrättningar.

Swedish Home of Mer ey är ett af dessa. Det är beläget i stadens nordvästra gräns, i Bowmanville, och tillhör de svenska missionsvännerna. Jämte sjukhus är denna institution äfven ålderdomshem. Vid tiden för mitt besök (i maj 1902) förfogade anstalten öfver trettio en sängar samt hyste tio åldringar. Läkare var doktor Johnson, biträdd af sju sköterskor. Ofversköterska var fröken Irene Oberg. Hemmet är beläget helt nära missionsvännernas präktiga läroverk, North Park College, i en landtlig nejd i jättestadens gränslinie.

Svenska sjuksköterskor vitl Augustana-hospitalet.

Bethany Home är en liknande inrättning, belägen vid Paulina avenue, äfven på nordsidan i Chicago. Den äges af de svenska metodisterna (Sv. M. E. kyrkan). Under den synbarligen dugliga ledningen af pastorerna hrr Bendix och Anderson m. fl. har detta hem gjort vackra framsteg sedan dess grundläggning år 1890. Tjugu fem stycken åldringar voro för tillfället intagna här. Rummen ut-

märkte sig för stor snygghet och ordning. En, två eller fyra personer bebodde hvarje ruin. Utom åldringar intagas äfven tillfälligt sjukà. Dessa metodister utgöra i förhållande till de amerikanska en självständig organisation. Hemmet äger stora donationer.

* *

En af de intressantaste företeelserna på det svenska barmhärtig-hetsfältet i Amerika är Diakonissanstalten i Omaha.

Omaha är en stad på 150,000 invånare, belägen vid Missouri. Det stora svenska Hallands-settlementet inom Iowaligger öster om staden, de vidsträckta svenska settlementen i Big Blue River-dalen inom Kansas och Nebraska sträcka sig väster och söder därom. Norrut har man dessutom det norska Syd-Dakota och inom ej så långt håll de betydande svenska läroverken i Wahoo och Lindsborg. Med ett ord: Omaha är centrum i en betydande svensk region.

Men vi skulle tala om diakonissanstalten! Dess grundläggare är pastor E. A. Fogelström, Svensk-Amerikas dr J. C. Bring, en man, som genom sin vackra lifsgärning gjort sig förtjänt af odödligheten inom sin nations häfder. Det nu bestående institutet påbörjades 1887, men kunde först invigas 1890. Diakonissanstalten äger nu emellertid ett ganska storartadt sjukhus, Immanuel-hospitalet, som är inrymdt i en vacker, tre våningar hög stenbyggnad, vidare sitt så kallade mo-derhus, som utgör diakonissornas hem, då de ej tjäna, samt skola för dem, som utbildas, samt dessutom en tredje byggnad afsedd till bostad för styrelse m. m. Den årliga budgeten stiger till något öfver 50,000 kronor.

Omaha-diakonigsor och pastor Norden i Hed (jak.svensk-amerikansk sjukvård.

Som bekant förenar diakonissverksamheten både andlig och lekamlig tjänst, och i systrarnas reglemente heter det, att "de äro kallade att tjäna den kristna församlingen medelst vård och fostran af sjuka, barn, fångar och andra elända." Systrarna, som år 1902 voro 28 till antalet, ha också på ett berömvärdt sätt fyllt denna kallelse, i det att de icke blott skött allehanda sjuka, utan äfven utöfvat en omfattande skolverksamhet, hvarvid såsom alltid, dä det är fråga om de kretsar, som de tillhöra, ett omsorgsfullt vårdande af svenska språket iakttagits. Meningen är, att diakonissanstalten ställes direkt under Augustana-synodens kontroll *), och den skall då komma att utgöra ännu ett föreningsband mellan Svensk-Aine-rikas alla lutherska församlingar, en sorts motsvarighet till det blifvande universitetet i Röck Island, hvarest det också är meningen att upprätta en medicinsk fakultet, möjligen i förening med det stora Augustana-hospitalet i Chicago.

Bethesda Hospital i St. Paul grundlades redan 1881, men flyttades 1891 till sin nuvarande plats, hörnet af Wacou-ta och nionde gatorna. Det äges, underhålles och regleras af Minnesota-konferensen, d. v. s. de svenska lutherska församlingarna i Minnesota, som utgöra en del af Augustana-synoden.

Till detta sjukhus höra tre ansenliga byggnader, självfva hufvudbyggnaden, där sextio sängar finnas, fördelade på sex salar och fjorton privatrum. Det är försedt med centraluppvärmning, elektriskt ljus o.s.v. Alla moderna uppfinningar på det medicinska och kirurgiska området äro införda. Det hela representerar ett penningvärde af omkring 270,000 kronor.

Superintendent är pastor C. A. Hultkrans och direktris är syster

Bothilda, en Omaha-diakonissa.

* ^ *

*

Svenska Hospitalet i Minneapolis är det nyaste af de svenska sjukhusen i Amerika. Det blef färdigt först 1902. När man nalkas

♦) Detta har nu skott (1903).

Bethesda hospitulet i St. Poul.svens k-amerikansk sjukvård.

detsamma från den vackra Elliot park, blir man öfverraskad öfver att plötsligt befinna sig framför en präktig ljusgul tegelstensbyggnad i vacker stil, öfver hvars hufvudingång svenska riksvapnet med kunglig krona är anbringadt. Ens förvåning och stolthet öfver hvad landsmännen här uträttat förminskas ingalunda, när man inträder i byggnaden. Det är ett fullkomligt modernt sjukhus, där måhända till och med våra egna svenska medicine professorer skulle ha åtskilligt att lära.

Detta sjukhus har kommit till genom subskriptioner bland Minneapolis' alla svenskar, och äfven damerna ha bidragit till det goda verket genom en särskild stiftad förening, "Concordia Society". Svensk-amerikanska läkare äro chefer för hvar sin afdelning, dr A. Lind för den medicinska, dr C. J. Rignell för den kirurgiska. Här finnas ett hundra sängar och tjugu fast anställda sköterskor. Byggnad och tomt utom de dyrbara inventarierna representera ungefär 160,000

kronor. Styrelsen utgöres af tolf personer, utsedda bland de mest framstående svenskarna i Minneapolis. Äfven på dessa sjukhus finnas fonder afsedda till friplatser för fattiga sjuka.

Medan jag satt i samtalsrummet samtalande med öf-versköterskan, som fört mig omkring i etablissementet, föll äfven talet på huru olika förhållandet mellan läkare och patienter är i Amerika mot i Europa.

"Om du inte gör det bättre nästa gång, så våga inte att komma in till mig igen!"

Så behaga stundom herrar patienter pigga upp sina läkare. Det tycks härvid gå till en öfverdrift motsatt den, som fordom frän gamla provinsialläkares sida förekom i Sverige!

Efter att än en gång ha betraktat det ovanligt vackra Gustaf Adolfs-porträttet, som har sin plats i "officen" —jag tror, jag sett fler Gustaf Adolfs-porträtt i Amerika än i Sverige — begaf jag mig åter på vandring och befann mig ett par minuter senare igen ute i det glada solskenet, det lekfulla Minneapolis' glada solsken.

"Hvad är det för en byggnad?" frågade jag på försök och på svenska en liten mötande flicka.

"Det är det svenska hospitalet," svarade hon, också på svenska. Ja, så var det, och än mer: jämte alla de öfriga en af landsmännens där borta vackraste bland alla vackra bragder.

Det må tilläggas, att äfven i Seattle, Wash., man är i färd med att bygga ett skandinaviskt hospital, hvarför konsul Chilberg och herr Stine m. fl. där äro verksamma.

3

Hallands-settlementet.

0

A ter passerade vi den väldiga Missouri och voro med detsamma inne i staten Iowa. Missouri är icke så bred här, som man måhända föreställer sig. Platte-floden, som är Nebraskas största flod, är på sina ställen mycket bredare. Men den är mycket grund, och under de torra månaderna ligger större delen af dess botten och lyser i solen med sin ljusgula sand.

Västra Iowa, som vi nu genomfara, är vida mer kuperadt än Nebraska. Det är "rullande prärie". Landet höjer sig i våglika höjningar, hvardera vågen ungefär en svensk fjärdingsväg långsamtmed mycket svag stigning, dock så, att man från de högsta punkterna har vidsträckt utsikt och i de lägsta delarna känner sig vara i en dal.

Jag anlände på kvällen till den lilla staden Red Oak, en för sitt lergods och krukmakeri, "pottery works", bekant plats. Ehuru endast med 5,000 invånare .ägde den sex väldiga skolhus och ännu flera kyrkor.

1 Red Oak blef jag inbjuden till svenske pastorn därstädes, E. J. Nordén. — Det drog sig samman till oväder, och snart dundrade åskan väldeliga. Ett häftigt regn och blixt på blixt! Vi sutto och sågo på i godt skydd på den lilla bostadens veranda. Pastor Norden är närking till börden, en intressant och begåfvad man samt därtill stor humorist. Ej underligt då, att hans hem var angenämt och hemtrefligt. Följande morgon klockan 6 skulle jag afresa med

tåget till Essex. Vi hade beställ t en vagn, men kusken behagade att "sofva öfver", — som de ofta för sed hafva, sade pastor Norden. Resultat: språngmarsch till järnvägsstationen! Och med kom

jag.

Essex ligger endast några få mil från Red Oak, och jag kom dit vid sju-tiden på morgonen. Det var

en strålande vacker dag med frisk luft efter regnvädret. Husen i Essex lyste hvita mot morgonsolen, där de lågo inbäddade i den vackra grönskan. Genom staden gick en bred väg med gångbanor af plank. Denna väg steg så småningom upp för sluttningen, en af den "rullande präriens" vågor, på hvilken Essex ligger. Jag gick på vinst och

förlust uppför denna sluttning, läsande på skyltarna namnen Johnson, Anderson, Nelson ... Essex är nästan uteslutande bebodt af svenskar. Borgmästaren här heter Lindberg, postmästaren John Carlson, största "store-keepern" Hallberg, en äkta svensk, rik på både välvilja och välmåga; likaså kyrkoherden Seashore, en lowa-svensk till börden. Sedan jag nämligen kommit upp för höjden, och medan jag där satt och väntade på hr

Missouri, pr&riernaz flod.

Essex, Iown.

A. C. Gustafson från Shenandoah, en son till pastor G. O. Gustafson, bosatt i Essex, men för tillfället på resa i Sverige, och med hvilken jag haft nöjet göra bekantskap i Chicago, hade jag nämligen lyckan sammanträffa med åtskilliga af de ofvan nämnda Essex-borna, hvilka, tack vare tidningarna, väl kände till mitt uppdrag och ändamålet med min resa.

Det var intressant att se på, huru farmarpojkarna till häst drefvo ihop boskap, som var utsläppt på bete. Stora vackra fält utbredde sig framför staden, begränsade af löfskog. Öfver löfskogen höjde sig åter den rullande prärien i blå förtoningar mot synranden. Öfverallt syntes grönskande fält, omväxlande med löfskog, här och där en farm med sin planterade lilla park af cotton-wood-träd, men ingenstädes syntes en insjös spegel.

Slutligen kom hr Gustafson, åtföljd af en sin bror. De voro högresta, smärta män med blondthår, fullkomligt svenska typer af det slag, som så högt beundras i Frankrike o. Italien.

Hr G. medförde en buggy, förspänd med två goda hästar. Och så bar det af!

Först foro vi förbi ett par engelska farmar, så kommo vi till Nishna Botna, en flod, som slingrar sig fram här, därpå till Gustafsons farm, min ledsagares fädernegård. Vi fingo här hälsa på gamla fru Gustafson och beundra hennes kalkoner, som stoltserade omkring på landsvägen, i hvars hagtornshåckar de hade sitt hemvist.

Klockan var nu vid tio-tiden, och vi mötte den ena tvåspända suflettvagnen efter den andra med folk, som skulle till kyrkan. De kommo stundom i hela rader af tio och tolf vagnar efter hvarandra samt fyra till sex personer i hvarje vagn. Alla kvinnorna buro ljusa toaletter och hattar, prydda med blommor. Männen voro

Betande hjordar i lowa.

svartklädda, med mjuka, bredbrättade hattar. Svenskar voro de alla.

På fälten stod majsen i regelbundna linier, vid denna tid kvartershög. — Vi kommo till en valnötsskog, planterad öfver femton acres. Den var afsedd för svinen, som gå där och föda sig med valnötter hela året om. — Bekvämt sätt!

För hvarannan engelsk mil ligger en engelsk "public school."

Efter att ha passerat en del engelska farmar, söder om hvilka ett tyskt nybygge var beläget, kommo vi till Danielsons farm i Fre-mont township af Page county i sydvästra Iowa. — Vi skrifva den 25 maj. Rågen står i ax på kortare strå, än vanligtvis är fallet i Sverige, beroende på att värmen drifver fortare i Iowa. Vår-

hveten är däremot ännu ej gången i ax, men står hög och kraftig.

Vi sitta och tala om skoltvånget. "Är det icke helt naturligt, att lungsotens öfverhandtagande i Sverige är att tillskrifva folkskolorna?" frågar hr G. I Sverige ha nu flera generationer tvingats att sitta inne i skolornas osunda luft, krokiga, böjda öfver boken, med blicken riktad på trycksvärta och papper, just de år - 7, 8, 9 och 10 år och ändå längre! — som kroppen borde utvecklas på ett naturligt sätt och ute i fria naturen.— i Amerika är skoltvånget ännu jämförelsevis nytt, men det är så mycket intensivare!

Vi afbryta detta tråkiga ämne, när vi anlända till Glads och Johnsons farmar, som ligga på hvar sin sida om vägen. Både höns och svin voro här utsläppta i rågen. På min fråga, huru de kunna låta dem gå där, svaras, att det är meningen. Rågen kommer upp så tidigt, att den hinner växa till, sedan svinen fått beta af den ett tag i maj!

En farm., som icke är svensk.GENOM IOWA.

Lindgrens, Andersons, Johnsons och Pettersons farmar ligga tillsammans på en höjd. De hade här tagit homestead och byggt gårdarna i homesteads-landens hörn intill hvarandra. Intill deras gårdar hade man placerat en engelsk skola. Efter att ha vändt mot norr kommo vi till Almqvists ståtliga farm och därpå till en ruskig koja.

"Där bor väl ingen svensk?" sade jag.

"Nej, det är en irländare", svarar hr G. "De ha ej samma ambition, men ha ändå från början fått lika mycket jord."

Jan Hedlunds farm. Kreaturen gå' i präriegräset, som mycket liknar våra vanliga starrarter på naturlig äng.

Två engelska farmar med halmtak, de första halmtak jag sett i trakten. Dessa farmar äro välskötta.

Man ser öfverallt postlådor vid vägen. Där aff ämna postiljo-nerna mot särskild betalning äfven allehanda skickebud. — En mängd ston gå omkring med mulåsneföl hoppande omkring sig.

Åstrands och Harnmargrens farmar. De ha svenska telefoner på sina gårdar.

Falks farm, ovanligt ståtlig byggnad med vackert rödt tak. — En skola igen. Lärarinnorna, som ofta äro svenska flickor, bruka inackordera sig hos närmsta farrnare.

N. P. Möllers farm, alldeles ny. Ännu inga träd uppvuxna. Träd planteras norr och väster om byggnaderna för att skydda dem mot de förödande stormarna, sotn bruka draga fram här. Öfver allt ser man endast majsfält eller vall. Man är i den genuina majszonen.

J. Almqvists, Johnsons och J. Andersons farmar. Talet kommer in på kyrkliga förhållanden. De flesta farmare tillhöra lutherska kyrkan, många äro dock "missionsvänner", men ettdera bruka de vara. I denna trakt äro lutheranerna dubbelt så många. På flera ställen har jag antecknat, att missionsvännerna numera börja kalla sig lutheraner och låta anteckna sig som sådana för de statistiska uppgifter, som lämnas härom. Så var förhållandet i Canada. Man föreställer sig i allmänhet, att kyrkorna i Amerika ha så godt som intet skydd af staten. Intet kan vara mera vilseledande. Hvarje stat har sina vidlyftiga förordningar och lagar om dessa saker, som jag sedan kanske kommer att inlåta mig på. Och så snart ett kyrkosamfund är "inkor porerad t", står det under statens lagar. Detta gäller metodister, baptister, missionsvänner och alla andra, som i

Sverige betraktas som "sekter", och således icke blott den lutherska kyrkan. Häraf följer också, att de olika religiösa samfundens med-lemsafgifter (skatter) icke kunna kallas "frivilliga" i betydelsen af tillfälliga gåfvor, fastän det väl aldrig skulle kunna komma i fråga att indrifva dessa "skatter" på laglig väg. I allmänhet gå dessa bi drag för kyrkliga ändamål till 6 dollars för man och 4 dollars för kvinna om året, samt dessutom i tillfälliga gåfvor och kollekter bortåt 50 dollars om året för en familj — mer eller mindre — allt efter vilja och förmåga.

August Flodbergs farm. Flodberg är fredsdomare. En fredsdomare har jurisdiktion i mindre betydande såväl civila som kriminella mål. I öfriga mål, som måste handläggas inför domstol,

har fredsdomaren rätt att fordra borgens erläggande för parternas inställelse eller ock att anbefalla, att de hållas i fängsligt förvar, tills deras sak kommer för rätta. Han tillsättes genom val.

Flodberg är en mycket förfaren man och gör intryck af stor intelligens och bildning. Han berättar om jordbruket, att ännu tas i denna trakt sällan vara på gödseln. Icke ens för majs gödslas här, utan man sår endast igen och låter ligga i vall tre a fyra år. Fremont tovvnship har, berättar Flodberg, 954 invånare, af hvilka 922 äro svenskar. Af de trettio två främlingarna voro sju analfabeter. Ett townsbip är, som förut nämndt, en svensk kvadramil stort och innehåller 19,440 tunnland. Alla townships äro lika stora (i regeln). Flodberg är mycket intresserad för att bevara svenska språket och berömmer Hemlandet och öfriga för denna sak arbetande svensk-amerikanska tidningar, men beklagar, att farmarsö-nerna öfvergifva fädernegårdarna. "Och så går jorden, som svenskarna brutit, öfver i andras ägo; det är det värsta."

Pil August Flodbergs farm.GENOM IOWA.

Detta är tyvärr alltför sant. För att öka motståndskraften mot detta vore nog bra, om prästerna ville gifva ungdomen undervisning iGke blott i svenska språket, utan äfven i svenska historien för att visa, huru jordbrukarståndet alltid varit det högst ärade och det mest bragdrika bland våra förfäder.

Sedan vi hos Flodberg ätit en präktig middag, gingo vi ut på fälten. Det är en ovanligt rik jordmån. Den feta svartmyllan är ända till en aln djup, hvarunder man kommer till lerlager.

Med tacksamhet skildes vi från vår intressante värd och fortsatte med våra nu hvilade hästar färden. Från höjden hade man en präktig utsikt öfver majsfält och löfdungar, alltjämt majsfält och löfdungar på den liksom i gigantiska dyningar stelnade slätten. Vi fara förbi en hel mängd vackra och välskötta gårdar, O. Olsons, C. Månsons, J. Svensons, J. Veaks (Viks), J. E. Svensons, tre bröder Nadwicks (svenskar trots namnet), två Kämpars och kanske fleras. En del ha ända till sextio och sjuttio nötkreatur, men ibland dessa endast tre eller fyra mjölkkor. De öfriga gå med kalfvarna, som uppfödas till slaktdjur. Äfven svin uppfödas i stort antal. Ett gödsvin betingar ända till 35 dollars.

Vi åka åter i östlig riktning förbi Pettersons, Blombergs och Olins farmar. Man gör mig uppmärksam på att här saknas all naturlig sten. Man måste använda tegelsten. Farmarnas byggnader stå alltid nästan ensamma. Dels är landet så nyss upptaget, att några gamla, som vilja bo i undantagshus, ej finnas, dels saknas fullkomligt torpare och statare. Intet villebråd finnes här, inga sångfåglar, knappast några blommor. Det är en ej obetydlig enformighet; — något liknande Sveriges natur finnes icke. Men ett Gösen är det, fett och "drypande af mjölk och honung."

Så anlände vi till den svenska Bethesda-församlingens kyrka. I det närbelägna boställets trädgård satt pastorsfamiljen. Det var söndagseftermiddag. Det såg helt hemtrefiigt ut. Pastor Modin, som var en vän till min följeslagare, tog på det hjärtligaste emot oss. Samtalet kom på skolväsendet. De små sommarskolorna, som hållas för att undervisa barnen i kristendom och svenska språket, hvilka ämnen icke läsas i de offentliga skolorna, äro de, som mest bidraga till att hålla den svensk-amerikanska nationaliteten uppe utan att locka farmarsönerna från jordbruket. Detta var en observation, som jag äfven förut gjort, och ehuru de svenska colleges äro af stor betydelse, ligger dock den faran nära, att de genom

sin jakt efter lärjungar bland farmarbefolkningen bidraga till att locka denna befolkning från jordbruket och därmed från makten samt kringströ den i städerna. Jag hörde en gång doktor Brandelie i ett tal i Lindsborg yttra, att en god college-uppfostran skulle göra en yngling lämpligare för farmaryrket; — men ehuru detta kan vara sant i teorien, lockar nog ändå i stället college-uppfostran ynglingen i praktiken bort ifrån jordbruket.

Vi stodo en stund ute på kyrkvallen för att beundra den vidsträckta utsikten. I söder syntes öfver präriens vågkam spiran af en tysk kyrka. — Hur egendomligt dock, att Europas folk så blandats om hvarandra! Det var en härlig afton, och det lilla lugna herdetjället låg så vackert och fridfullt i denna aflägsna, sällsamma nejd, en den religiösa och nationella traditionens vaktpost i detta kaos af nya blandningar.

Vi vände nu mot väster och gjorde ett besök på Veaks farm. Vi hade lyckan att finna alla fyra flickorna hemma, d. v.s. fröken Anna, som vi redan känna från Wahoo, och tre hennes systrar.

"Lekas någonsin de svenska lekarna?"

"Ja, 'änkleken', 'slå den tredje' och några sådana, men icke danslekar, sådana som 'skära hafre' och 'gossarna gå i ringen'."

Det är religiösa betänkligheter, som resa sig häremot. — Det är då verkligen skada! Så vackra och käcka melodier, som äfven därmed falla i glömska. Vanlig dans förekommer icke heller bland dem, som tillhöra kyrkosamfunden.

Sedan vi kört miste, kommo vi om en stund till Falks farm. Falkarna äro en stor och mäktig släkt i Iowa. De voro ursprungligen åtta bröder, och af deras barn finnas nu många i dessa trakter. Hr Gustafson räknade kusinskap med den familj, vi nu be-

På Veaks farm. Fyra fröknar Veak.

sökte. Deras farm låg mycket högt, och där fanns, hvad som aldrig eljest synes i mellersta Amerika: en hel allé af

granar. Det var en härlig och lugn afton. Gran-allén, den vackra trädgården med hvita och skära tulpaner gjorde intryck af en svensk herregård. Damerna spelade några pianostycken för oss i denna söderns korta aftonrodnadsstund. — Mera aftonstämning, hvita och skära tulpaner!

Äter sutto vi i vår buggy, och de nu trötta hästarna förde oss mot Fremont, där vi skulle tillbringa natten. Det var redan alldeles mörkt, når vi kommo fram. Någon kom ut med en lykta i handen för att se, hvad vi voro för slags folk. Någonting stort och högt skymde mot synranden. Det var en kyrkobyggnad. Vi togos emellertid gästfritt emot i den svenska prästgården, och sedan vi en stund resonerat om hvarjehanda, bland annat om att svenska barn fått stryk fengelska skolor, därför att de talat svenska — i trakter, som deras fäder förvandlat från ödemark till bvgd. och där de byggt dessa engelska skolor! — var det skönt att få uppsöka hvilan.

Följande dag förnyade vi bekantskapen med vårt värdfolk, pastor och fru Ternberg, norrlänningar till börden, som talade med norrlänningens hemlängtan om sitt Ångermanland.

Så var det att åter gifva sig i väg. Den ena farmen efter den andra åka vi förbi, här och där växlande några ord med ägarna — Svensons, Löfgrens, Söderbergs, Lindells gårdar, alla präktiga och välskötta. Det påstås, att man för en gödoxe får ända till 100 dollars. — Vi passera farmar tillhörande Malmqvist, Falk, Lundberg, Johnson, Anderson, Berglund, Lundgren, Falk, Johnson . . . ännu vid i i-tiden på dagen hade vi ej träffat på någon utländsk farm.

Falks farm.

lowi-lanäskai) med staden Stanton i fjärran.

Bergström, Anderson, Fahlin, Almqvist, Lundal, Isakson, Mattson, Svenson, Johnson, Petterson .... Som man ser, äfven fullkomligt svenska namn.

Vi nalkades staden Stanton. Den aftecknade sig vackert mot en höjdsträckning på andra sidan om en bred dal, i hvars botten en flod rann, det första vatten jag sett på denna färd. På höjden, där vi befunno oss, låg Ossians farm, och vi aflade där en visit samt hade lyckan träffa fröken Anna Ossian hemma. Familjen Ossian är trots namnet svensk.

Staden Stanton är en helt och hållet svensk stad. Där finnes, hvad som är sällsynt i Amerika, en permanent svensk skollärare, som undan för undan ger undervisning åt rote efter rote. (I Mo-line och några andra större svenska städer finnes liknande). Iowa-konferensens barnhem är förlagdt till Stanton. Många driftiga köpmän ha här skapat sig goda affärer. — Som vi sedan erforo, hade pastor Ternberg sändt bud 0111 vårt annal kände till Stanton, där vi därför voro väntade, men då vi ej hade reda på detta, togo vi anspråkslöst in på ett tyskt hotell, där jag inväntade tåget till Red Oak.

Gata i Stanton.

Under tiden kompletterade vi våra erfarenheter från denna färd genom Hallands-settlementet. Så kallas efter en präst vid namn Halland hela denna vidlyftiga svenska koloni i sydvästra lowa. Kompletteringen bestod i uppgifter om skatternas storlek. För en medelstor gård, taxerad till 12,000 dollars, går skatten till stat och kommun upp till 160 dollars, för en husägare i Red Oak, som äger ett hus till 8,000 dollars taxeringsvärde, till 125 dollars, som icke kan kallas lågt.

Med saknad skildes jag därpå från min unge följeslagare, som nu hade att ensarn återvända samma långa väg. Han såg emellertid just icke ledsen ut, och jag misstänkte, att någon bland Iowas skönheter lofvat hjälpa honom att köra de präktiga hästarna någon liten bit af vägen.

* * *

Vägen går nu mot norr genom lowa upp mot Minnesota. Det är oändliga slätter, mest gräsland. Gårdarna tyckas ligga glest. Män och kvinnor synas här och där ute på fälten och vägarna och i de små stationssamhällen, som vi passera. Lekande barn synas sällan.

I staden Des Moines, som ligger nästan midt i lowa och har omkring 60,000 invånare, finnes äfven en liten svensk koloni och utgifves tidningen Svithiod af hr C. A. Lindén. 1 Burlington, Davenport, Dubuque och Clinton m. fi. städer, som alla ligga vid Mississippi, linnas svenska kolonier. I* norra lowa bo norrmännen ganska talrikt. Det är

egentligen de första norska kolonier, vi påträffa under hela vår amerikanska resa.

lowa är ett slättland med mycket bördig jord, djup svartmylla på lera och därunder stenkolslager. Dess ytvidd är 145,100 kvadratkilometer. Hela befolkningen utgjorde år 1890 1,911,896 och 1900 2,231,853. Infödda svenskar voro i lowa 1890 52,171 och 1900 64,579, hvilket visar en mycket större ökning än folkmängdsök-ningen i det hela. Hela antalet svenskar i lowa var enligt statistiken år 1900 94,454, som alltså tyder på åtminstone ett och ett halft hundratusen i verkligheten.

lowa är Dansk-Amerikas starkaste stat. Danskarnas antal 1900 var 55,255.

Fröknarna Alfrida, Olga, Edith och Hedvig Lindholm, Kandiyohi, Minnesota.

i.

Gustavus Adolphus College i St Peter.

Landskapet börjar antaga en annan karaktär. Visserligen fortfara de stora gröna slätterna, men den ena insjön etter den andra börjar låta sin spegel blänka mot den högblå försommarhimlen. Ängar, gula af blommande senap, sätta in en lifligare och bjärtare ton i landskapet.

Vi äro i Minnesota.

Genom de norska Freeborn och Waseca counties nalkas vi St Peter och de svenska kolonierna i Nicollet.

Gustavus Adolphus College är, som bekant, beläget i St Peter och är Minnesota-konferensens läroverk.

St Peter är en helt liten stad, belägen under och delvis på sluttningen af en hög ås, som i en aflägsen forntid väl varit Minnesota rivers flodbädd. Uppe på själfva krönet och ganska dominerande äro skolan, rektorsbostaden m. fl. byggnader, tillhöriga läroverket, belägna.

Jag hade nöjet blifva införd vid detta läroverk af en gammal vän och skolkamrat, prof. Karl Kilander, som vid Gustavus Adolphus College har den maktpåliggande uppgiften att undervisa i svenska språket och litteraturen. Det var en strålande vacker dag med examens högtidlighet i luften, som vi promenerade upp för den långa backen till skolan. Däruppe befanns läroverket utgöra liksom en liten stad för sig med idrottsplan, gymnastikhus, "school of com-

merce", "ladies' hall" och dessutom ganska täcka parkanläggningar.

Såsom alltid vid de amerkianska läroverken varade afslut-n i n gsh ögti d 1 igh eter -na flera dagar, och jag anför här endast i korthet det viktigaste af händelserna.

Den 25 maj var högtidlig gudstjänst både i den svenska och den engelska lutherska kyrkan. En så kallad baccalaurei-predikan för de afgående eleverna hölls af läroverksrekton dr Wahlström. Följande dag, som var en måndag, firade handelsskolans elever afskedsfest i stadens operahus, hvarvid statens skolsuperintendent, J. W. Olson, med flera höllo tal. På tisdagen var college-elevernas afskedsfest. Onsdags förmiddag var särski 1 dt afsatt för Sveaförbundets högtidsfest, hvarvid som ett svar å ett tal, som undertecknad inbjudits att hålla, dr Wahlström höll ett vältaligt anförande, bringande hälsningar och välgångsönskningar till det aflägsna fädrens land. Vid detta tillfälle höll äfven studenten P. E. Bergström ett gripande och verkligen formfulländadt tal,

(iustavus Motpkws College sedt nerifrån staden St Peter. Professor Kilander.

Utanför Gustav-m Adotphus College: Dr Wahlström, pastor JJullkrans och prof. Kilander.

som vittnade lika mycket om det unga Svensk-Amerikas känslor för deras fäders land som denna ungdoms beundransvärda makt öfver vårt ädla, vackra språk, något, hvarför vi ha att tacka den goda undervisningen i svenska, som gifves såväl vid detta som vid öfriga svensk-amerikanska läroverk.

På eftermiddagen denna dag inträffade, att en anglo-amerikan vid namn Harpster, missionär från Indien, höll föredrag i skolans kapell. Jag hade förut hört samme man hålla samma föredrag ett par gånger vid olika tillfällen. Det räckte hvarje gång två timmar. Efter att ha hört honom äfven i Minneapolis, St. Paul m. fl. ställen, träffade jag slutligen på hr Harpster långt uppe i norra Michigan — samma föredrag, tvåtimmar!

Intressantare blef torsdagen, då det e-gen ti iga"com mencement" ägde rum, som skedde uti kyrkan. Man hade uppfört en plattform öfver altarrunden.där professorer, afgående e-lever och hedersgäster togo plats.

Eleverna höllo här tal, omväxlande på svenska och engelska. Sång och musik utfördes. Läroverkspresidenten utdelade betygen åt de afgående. Dessa betyg äro gjorda i form af imponerande pergamentsrullar, vackert textade och prydda med sigill och omslagsband. De afgående lärjungarna tillhörde såväl college som handelsskolan och musikskolan. Äfven utdelades graden "Master of Letters" till skolsuperintendent C. G. Schulz och "Master of Arts" till prof. Kilander. Guvernör van Sant, som befann sig bland hedersgästerna på estraden, höll därpå tal för läroverkets framtid. På eftermiddagen hade f. d. elever vid skolan, den s. k. alumni-föreningen, anordnat en präktig bankett, hvarvid en mängd tal höllos, äfven af den jovialiske Minnesota-guvernören, som i likhet med en annan stor man, Mark Twain, styrt fartyg på Missis-

sippi, innan han fattade statsrodret i vårt nya Sverige. På kvällen gaf musikskolan stor konsert, då bland annat äfven Coombs storslagna "Vision of St. Jolin" på ett mycket förtjänstfullt sätt utfördes.

Som synes, är det icke småsaker, som bestås vid en svensk-amerikansk examensfest.

* *

*

Gustavus Adolphus College grundades på 1880-talet, och 1889 utexaminerades den första klassen handelsinstituts-elever, 1890 de första från college och 1892 de första, som genomgått musikskolan. Läroverket är nu deladt i fyra afdelningar: "College" med 53 elever (1902), "Academy and School of Pedagogy" 85 elever, "School of Commerce" 124 och "School of Music" 99. Lärarnas antal var samtidigt tjugu samt andra vid läroverket anställda fem. Från läroverket hade till 1902 utexaminerats 361. "Academy", som betyder den lägre, förberedande skolan, är tre-klassig, college eller gymnasium fyra-klassigt, lärarseminariet likaså fyra-årigt. Att ett lärarseminarium finnes, är naturligtvis af stor betydelse. Många svenska ynglingar och ännu flera flickor af svensk härkomst föras genom denna svenska skola för lärare in på lärarbanan ock kunna om somrarna hålla svensk skola med de elever af svensk härkomst, som de om vintern undervisa i den offentliga engelska skolan. Åtminstone i Kansas har detta visat sig vara af stor betydelse därigenom, att från Bethany utgångna skollärare, som hålla "public school", lättare få med sig till sommarskolorna svenska barn äfven

af annan trosbekännelse än den lutherska.

* *

*

Under min vistelse i St Peter dryftades frågan om läroverkets förflyttning till Minneapolis. Efter hvad jag sport, är denna flyttning nu beslutad *). Man får hoppas, att detta beslut är 'yckligt. Intet Augustana-läroverk har ännu förlagts till någon stor stad. En följd häraf har blifvit, att ungdomen i de stora centra dragit till andra läroverk, som finnas förlagda i dessa städer. Att i Minnesota ett vida större läroverk än det i St. Peter skulle kunna existera, om det ej låg så undangömdt i en afkrok, är alldeles säkert. I üuluth vore ett dylikt bättre placeradt, därför att det ej såsom i

*) Detta beslut upphäfdes 1901. Möjligtvis kommer dock ett nytt l&rovork att förläggas 1 Minneapolis.

Hufvudbyggnaden, vid Omlavus ÅOolphv» College.gf.nom minnesota.

Minneapolis behöfde upptaga kampen med en mängd andra stora och rika skolor samt i Duluth äfven skulle ligga

utmärkt till för Manitobas svenskar.

Ett godt förslag synes det vara, att använda det nuvarande St Peter-läroverket till ett högre läroverk för kvinnlig ungdom, ett "Ladies' Seminary", som svensk amerikanerna ännu sakna, men som af många varmt önskas, och som för öfrigt ligger i tidens anda att anskaffa. Man behöfde då ej afyttra hus och fastigheter, som för öfrigt äro förträffliga.

K

IT.

Hos en svensk slorfarmare.

"Storbonde" var fordom benämningen på gammalsvenskarnas mäktigaste män, ur hvilkas led konungasläkterna och vår högadel sedermera utvecklat sig. Besutenheten har i alla land och i alla tider varit förenad med och äfven förutsättningen för verklig fosterländskhet och för ledarskap, som består i mera än tomma ord. Flera af de germanska staternas härskare, t. ex. Tysklands kejsare och Danmarks konung, äro sina länders största jordägare.

Man kan icke neka till, att ofta de amerikanska farmarhemmen göra intrycket af icke en familjeegendom, som är afsedd att gå i arf, ett hem, dit man samlar hvad lifvet gifver bäst, utan i stället af ett tillfälligt läger, där man "kampar", medan man förtjänar penningar på hvete- och majs-odling eller "resning" af nöt och svin, till dess man har nog för att kunna flytta till en stad och lefva där som "retired lärmer", - en brack-typ, som i Amerika är mycket vanlig. 1 motsats mot förhållandet i Europa anser mången i Amerika nämligen, att det är förnämare att bo i stad än på land.

Men det finnes äfven i Amerika män med aristokratiska instinkter, som älska ett hem och som, i likhet med den gamla svenska adeln, "ha passion för jordförvärf."

Det är till en af dessa jorddrottar vi nu från St Peter ställa färden. Vi åka för öfrigt efter hans egna hästar, och själf är han med i vagnen. Det är Andrew Nelson i Scandian Grove, en af Gusta-vus Adolphus Colleges maecenater och en af Minnesotas största jordägare, skåning till börden.

Vår väg går förbi flera utländska farmar, däribland ett irländskt nybygge mer än en half svensk mil i längd, därpå ett norskt, och så komma vi in på Andrew Nelsons domäner. Dessa utgöra i denna del af landet 1,300 acres, hvaraf dock 700 äro arrenderade. Under plog äro 400 acres. På domänen födas 60 hästar och mulåsnor, 200 nöt och 125 svin. — Husbonden själf, hans två söner samt sex drängar sköta detta. Särskildt folk användes icke ens i skördetiden. En karl och fyra hästar och själfbindare skörda på en dag femton acres (ungefär tolf tunnland). Ingen täckdikning. Täckdikning har jag för öfrigt endast sett på ett par ställen i Illinois.

I denna trakt af södra Minnesota, det vill säga Nicollet county, fanns för icke länge sedan en myckenhet grunda sjöar, som nu nästan alla äro uttorkade. Men på deras botten ären oerhördt fet jord. Andrew Nelson omtalade, att hafre här ger sjuttiondekornet! Efter två eller två och en half bushels blir det 140! Hvete gifver sjuttonde och adertonde kornet.

Andrew Nelson-farmen är intet tillfälligt läger, utan corps-de-logiset utgöres af ett två våningars tegelstenshus, omgifvet af trädgårdar, där fruktträd och grönsaker äfven få vara med, och där jag till min öfverraskning fann vanliga svenska maskrosor utveckla samma energi som i Sverige.

Vid middagen i denna älskvärda familj berättade vården många episoder från sin första nybyggartid, som måste förekomma ett nutidsbarn som sagor. Ar 1862, då denna trakt nyss börjat att odlas, funnos ännu talrika indianstammar väster ut. Plötsligt slogo de nämnda år in på krigsstigen. Öfverfallet kom så plötsligt, att budskap därom från trakt till trakt fördes endast genom de flyende själfva, som i allra största hast samlat sina kvinnor och barn på åk-

Andrew Nelson, SeandUtn Grove.gf.nom minnesota.

don och körde för brinnande lifvet öfver prärierna mot öster. En hvar, som såg denna vilda jakt, förstod genast, hvad som stod på, kastade selarna på hästarna, spände för och ilade med. Slutligen voro 10,000 farmare samlade i St. Peter

"med team och allt." Man laddade några små fältkanoner, som funnos där, stötte kulor i sina refflade flintlåsbössor och afvaktade händelsernas gång. Något anfall företogo ej indianerna på St. Peter, men antalet af deras offer bland de kvarblifna väster ut var ansenligt.

Bland de besvärligaste fiender i denna trakt voro fordomdags åkerråttor och kråkor, som obevekligt uppåto utsädet. Hvarje så-ningsman hade en rad af dessa glupska djur efter sig. Det dröjde

länge, innan de lärde sig att ens vara rädda för skott.

I aftonsvalkan företogo vi från Andrew Nelson-farmen en åktur och besågo de vackra ekskogarna i trakten. Ju längre västerut man kommer, desto fler svenska gårdar ligga här. Vidén farm,tillhörig en Kjellgren, stod en liten åttaårig parfvel och ropade, när vi foro därifrån: "Hälsa kung Oscar!"

De svenska nybyggena i dessa nejder sammanhänga med de omkring Bernadotte och Winthrop, som vi sedermera få anledning beskrifva.

Följande dag besåg jag bland annat Andrew Nelsons stallar oc.h fotograferade därvid några af hans talrika mulåsnor. Dessa djur påstås vara lika starka som hästar, men uthålligare, och lefva ända tills de bli fyrtio år gamla. De användas till hvarjehanda arbete både på åker och landsväg.

K

Andre w Nelson-farmen.

Regeringsbyggnaden i Minn eapolis.

in.

Det vackra Minneapolis.

1 sällskap med Åtskilliga framstående svensk-amerikaner och deras fruar, tillsammans med hvilka jag öfvervarit examenshögtidligheterna vid Gustavus Adolphus College, anlände jag en strålande majdag till det vackra och glada Minneapolis. Allt från mitt första möte med denna stad, och till dess jag sade den farväl sex veckor senare, gjorde den på mig intrycket af en ung, skrattande och vac-

ker flicka, och jag har alltid sedan i tankarna kallat staden "det lekfulla Minneapolis". En annan af våridens vackraste städer, som Minneapolis påminner om, är Budapest i Ungern, och besynnerligt nog äro båda dessa städer mjölnarnas och kvarnarnas städer par préférance.

Innan vi besöka kvarnarna, "elevatorerna" och Odin-klubben m. m., låtom oss som hastigast göra en promenad genom staden!

Från de dunkla och svala ljudande hallarna i Union Depot, Minneapolis' största järnvägsstation, träder man ut i det glada solljuset, hvarifrån man åt ena sidan har utsikt öfver den breda, glittrande Mississippi och dess andra strand samt åt den andra sidan

______ ser tvenne gator af

originell och tilltalande anordning, så att man från platsen, där man befinner sig, kan på en gång se in i bådas längdriktning. Det är Nicollet och Hennepin avenyer. Mellan dessa reser sig en ljusgrå stenbyggnad, slutande i en spets, där de båda avenyerna sammanlöpa, originellt och olikt andra améri-kanska städer, som i regeln äro schackrutformigt utlagda och därför hvarandra lika som bär!

Vi gå långsamt uppför den vackra, ljusa, med nästan hvit asfalt belagda Nicollet avenue. Först är det hotell, hotell efter hotell vi passera, och utanför på de breda trottoarerna stå liksom på Paris' boulevarder en hel attiralj af kafé-, handels- och skyltsaker. En hel mängd "gentlemän" sitta på trottoarkanten af första gatan och röka i solskenet. På Washington avenue, som är nästa tvärgata, en bred, charmant gata, är storartad folksamling. Man väntar på något roligt. "Elks" parad kommer, en af dessa "parader", som nästan dagligen draga genom Minneapolis' soliga gator.

"Elks" ären sorts orden, liknande frimurarorden eller parbricoll, och "Elks"

276

Minneapolis från Union Depot.(jenom minnesota.

hålla "fair", en sorts "mässa" eller marknad, mest bestående i förlustelser af olika slag. Öfverallt ser man Elks (hjortarnas) färger, violett och hvitt, och deras emblem, ett hjort-hufvud med greniga horn och en urtafla med visarna på elfva. Elks är i förbigående sagdt en icke litet märkvärdig kulturhistorisk företeelse. Föreningen, som är utbredd öfver hela norra Amerika, lär räkna hundratusende medlemmar, hvilka alla, såsom Elks betraktade, satt lefnadsglädjen främst på sitt program, en sorts moderna epikuréeroch njutningens filosofer, som, efter hvad deras motståndare ha sig bekant, icke akta för rof att bekriga allvarligt folk och kyrkosamfunden. De Elks, som jag hade nöjet att göra bekantskap med, voro dock alla synnerligen trefliga och angenäma män. Elks utse hvarje år en eller flera platser inom unionen, där de hålla storartade möten och förlustelser, som pågå ett par veckors tid. För när varande befunno de sig i Minneapolis, och staden var till deras ära prydd med äreportar, girlander

Pä Nicollet aveny.

En bil af "Elks parad."(jenom minnesota.

och flaggor. Det påstås, att det ursprungligen var aktörer, som grundade Elks samfund; - däraf urtaflan, som utvisar elfva, den sena timma, då de fingo ledigt och kunde börja roa sig.

Det amerikanska föreningsväsendet är för öfrigt ett oändligt vidlyftigt fält, där det är svårt att orientera sig.

Nu drogo emellertid Elks ined ryttare, åkande, med elefanter, kameler, musikkårer och promenerande, de senare under hvita och violetta parasoller, muntert fram genom glada åskådarskaror.

Vid tredje gatan vika vi af åt vänster för att betrakta det vackra posthuset och längre ned "Corn Exchange", en sorts centralstyrelsebyggnad för den oerhörda spannmålstrafiken.

Vi göra en sväng uppåt fjärde avenyen och stå beundrande framför "korthuset" (Court riouse) och rådhuset, båda inrymda i en storartad byggnad af ljusgrå sten, med ett torn, som är 345 fot högt. Denna byggnad har ensam kostat fyra millioner dollars.

Man stannar en stund och funderar: här befinna vi oss i en stad med 200,000 invånare, däraf omkring 40,000 svenskar, och här stå dessa himmelsstormande byggnader! Och de äldsta af de män, vi här möta, minnas mycket väl, när det hela var en betesmark. Vi fortsätta vår väg. Det första intrycket af lekfull glädje blir alltjämt starkare. Grofva arbetsfordon, förspända med tunga hästar af ardennerras möta, men på bogträden ha körsvennerna fästat små flaggor, pappersblommor eller en miniatyrluftballong, som rycker i sitt snöre och liksom sträfvar att föra hela det tunga ekipaget in's blaue hinein, upp mot det solfyllda blå!

Vi passera vid femte gatan New York Life-byggnaden, där man

278

Nicollet hotell.(jenom minnesota.

upplyser oss, att John Lind, f. d. Minnesotas guvernör, har sin advokataffär tillsammans med norrmannen Ueland. Vi skola sedermera få nöjet göra bådas närmare bekantskap på Odin-klubben.

Vi komma så åter fram till Nicollet avenue, passera densamma och befinna oss vid Nicollet hotell.

Matsalen i detta hotells öfre våning strålar, trots solskenet ute, i elektrisk belysning. En mängd främlingar äro samlade kring lunchen. En mängd negrer passa upp dem. En majestätisk neger, välfödd, i frack och hvit väst, är hofmästare och kommenderar de andra med breda, roliga gester. Han liknar en general, som för sina trupper till anfall. Kyparna tyckas alldeles förtjusta öfver sin anförare och sig själfva och springa i sin välvilja endast fram och tillbaka med breda, glada leenden på sina negerläppar. Generalen pekar med bägge händerna åt alla håll på samma gång. Han är glad och nöjd. Lyckliga tanke: den, som väntar på något godt, väntar aldrig för länge!

På eftermiddagen bestiga vi en af de talrika spårvagnar, som passera hotellets port. och utan att veta, hvart det bär, följa vi med. Riktningen är östlig. På denna färd hade vi lyckan påträffa "Svenska Brödernas" ordenslokal, hörnet af

åttonde avenyen och fjärde gatan. Svenska Bröderna är en af de äldsta svenska föreningar i hela Amerika. Den är nämligen stiftad 1876 och inkorporerad under statens lagar 1878. Som dess stiftare uppgifves hr P. Osander. Svenska Bröderna äga, som nämndt, eget hus, inköpt för 10,000 dollars. Såsom många liknande organisationer roa sig dessutom Svenska Bröderna och utgöra en

fast sluten vänskapskrets och ingalunda blott en sjukhjälpsförening. De ha, som tidningarna berättat, äfven vetat ihågkomma sina "svenska bröder" i Norrland under innevarande år.

I Minneapolis finnes en fast otrolig mängd församlingslokaler, där det snart sagdt på alla möjliga sätt predikas på vårt modersmål och naturligtvis ännu mer på engelska. Redan på förmiddagen hade jag sett "frälsningsarmén" marschera på gatorna och stanna här och där vid trottoarkanten för att hålla "möte", hvarpå de åter fortsatte, företrädda af två flaggor samt en bastrumma, hvars dum! dum! dum! dystert ljöd genom de glada skarornas sorl. Vid min eftermiddagsfärd stannade jag sedan öfverraskad framför en fästningslik byggnad vid hörnet af åttonde avenyen och sjunde gatan. Det var svenska missionstabernaklet, uppfördt af mörkrödt tegel på kvadratisk grund och försedt med hörntorn af egendomlig konstruktion. Denna byggnad torde vara den största församlingslokal, som missionsvännerna äga, och den uppgifves rymma 3,000 sittplatser. Grundläggaren till detta märkliga tempel är pastor E. A. Skogsbergh, jämte prof. D. Nyvall i Chicago m. fl. en af de ledande andarna inom sitt samfund. Såsom en mellanlänk mellan de svenska och de engelska (= amerikanska) missionsvännernas eller kongregationalisterna står i Minneapolis den "svenska kon-gregationalist-tempel-församlingen".

Sedan vi besett flera svenska metodist- och baptist-kyrkor, bereddes oss äfven tillfälle att se några af de svenska Augustana-kyrkor-na, d. v. s. de evangeliskt lutherska.

Äfven i gryningen af Minneapolis' svenska kyrkohistoria skönjes dr Erik Norelius' vördnadsbjudande gestalt, utan tvifvel en af de märkligaste historiska personligheter, som våra häfder under nyare tider förmå uppvisa. Ar 1865, då Minneapolis ännu var en småstad och svenskarnas antal där ringa, sy lies han dock där. Han kommer ordnande, ledande, samlande — och nu . . .

Nu finnas i Minneapolis sju välordnade svenska evangeliskt lutherska församlingar, däribland några med ordnadt skolväsende. Flera af dessa församlingars kyrkor, såsom Augustana-kyrkan, Bet-lehems-kyrkan, Emanuels-kyrkan, resa sig i enkel, ädel gotik, likasom i denna göternas byggnadsstil i själfva stenen påminnande om släktskapen med urhemmet i nord. Åtskilliga af Augustana-syno-dens mera framstående män, såsom pastorerna Carl Petri, J. G. Hultkrans med flera äro stationerade i Minneapolis.

IV.

Spannmålshandeln och elevator-systemet.

När man hör ordet elevator. tänker man närmast på en "hiss", sådan vi nu sett dessa tingestar i våra hotell eller på söder i Stockholm. Ordet elevator, som, då det icke äger någon motsvarighet på svenska, ingått i det svensk-amerikanska språkbruket, betyder dock närmast spannmålsmagasin, men af säreget slag. Spannmåls-elevatorn spelar en mycket stor roll, särskildt i den amerikanska, världsmarknaden dominerande hvetehandeln.

Elevatorerna förhålla sig till hveteskördarna som bankerna till penningarna. I hvarje by, vid hvarje järnvägsstation finnas de, suga där liksom till sig den tröskade säden från grannskapet, förmedla dess färd mot vissa central härdar för spannmålshandeln, hopa där hveten i oerhörda massor, hvarom under tiden spelas på börserna i Chicago, New York och London, släppa sedan ut den hopade säden igen, ut öfver Amerika och Europa, att förvandlas till mjöl, bröd. föda . . .

Efter att ha genomströfvat världens rikaste kornbod, slätterna i Illinois, lowa, Nebraska, Kansas o. s. v., och där sett jordbrukssidan af hveteproduktionen med den insats däri, som göres af åkerbruksredskaps-industrien från Deering. McCormick, Moline o. s. v., komma vi likasom ut på andra sidan och få se resultaten af detta maskinunderstödda

jordbruksarbete: den oerhörda spannmålsfloden, som, uppsamlad i tusende rännilar från slätternas tusentals små elevatorer, samlar sig i breda, väldiga hvetefloder, som uttöm-

ma sig i jätte-elevatorerna i Chicago, Minneapolis och Duluth för att därifrån åter tömmas ut åt den hungrande mänskligheten.

En liten landsortsele vätor ter sig på följande sätt: tag två, tre eller fyra små boningshus af enklaste beskaffenhet, det ena ofvanpå det andra, sedan alla taken utom taket på det öfversta först borttagits. Bredvid denna besynnerliga, ofta med svartmålad plåt eller papp täckta byggnad står ett litet maskinhus af sten med hög skorsten. På ena sidan af elevatorn löpa järnvägsspår, på den andra körväg, så ordnade, att såväl järnvägsvagnarna som bondefordonen kunna köra in i elevatorn. Bondefordonen komma fulla dit och vända tomma därifrån, järnvägsvagnarna omvändt.

Nu kommer t. ex. en bonde från smålänningarnas Salemsborg till elevatorn i Lindsborg, Kansas, om han ej har någon närmare elevator. Han kör sitt lass, som är förspändt med två hästar af lätt ras. Tunga hästar ser man mest för storstädernas lastvagnar. Vagnen, som Salemsborgs-smålänningen kör, är bred i gången, alldeles samma bredd som mellan järnvägsrälsen, samma vidd som mellan spårvagnarnas skenor och samma vidd som alla vagnar i hela Nordamerika ha mellan sina hjul! Man ser inga säckar på lasset, som mera liknar ett gruslass. Så är också fallet. Inkommen i elevatorn öppnas vagnens botten, just sorn en gruskärra, och ned far innehållet i elevatorns innandöme, men innan det sker, har dock vagnen, där han står lastad på golfvet, blifvit vägd. Den del af golfvet, där vagnen står, är nämligen rörlig och utgör ena armen i en våg med stor utväxling. Den sålunda af farmaren bragta säden är tröskad, inen endast i en trumma och med slösäd. Denna tröskning sker ute på fältet och alltid med ånga och "engelskt" tröskverk, som af de tröskande äges och köres omkring från gård till gård, eller möjligen af flera bönder gemensamt äges.

I elevatorn harpas säden och sorteras samt vandrar därunder ner och upp med hjälp af paternosterverk. Slutligen stannar den i bingar, hvarifrån den får rinna ned i järnvägsvagnar och blandas därvid i de kvalitéer, som önskas.

Vare sig nu elevatorn äges af bönderna själfva eller af ett särskildt bolag, blir det en rätt krånglig sak att hålla reda på hvad hvar och en bonde skall ha betaldt för sin hvete. Den hvete, som med järnvägståg utgår från elevatorn, kan icke sägas vara från den eller den farmen, utan den är blandad från hela nejden, där elevatorn är belägen. Denna svårighet ökas sedan, när dessa tusen-

tals små elevatorer uttömma sig i central de poternas jätte-elevatorer. Till följd häraf uppstodo för något tiotal år sedan oerhörda försnillningar, i det den stora marknaden, hvaraf bönderna voro beroende, ofta i tredje och fjärde hand, förklarade fullgodt hvete för underhaltigt eller 500 järnvägsvagnar innehålla endast 400 laster (det öfriga "hade runnit ut pä vägen") o. s. v., samt betalade därefter.

Dessa falsarier återigen ha haft till följd, att man såsom i Minnesota har måst inrätta ett vidlyftigt ämbetsverk, som har uppsikt öfver elevator-systemet. Hvad sotn härvid var af allra största vikt, var att få män med fullkomligt redbar karaktär, soin kunde motstå den oerhörda pressning, som världens koncentrerade hvetehan-del, hopad i millioner "bushels", säkert icke skulle underlåta att utöfva.

I Minnesotas hufvudstad, St Paul, finnes nu en "Railroad and Warehouse Commission" och i Minneapolis, spannmålshandelns centrum, finnes en "statsvågmästare" (State weigh-master), under hvars öfverinseende under 1901—1902 vägdes närmare 200 millioner bushels säd *) (en bushel tröskad hvete är 60 skålpund). Af denna vägda säd utgjorde hveten ensam mer än 150 millioner bushels.

Roligt att omtala, är den man, som bekläder statsvågmästare-ämbetets i dubbel mening hederspost, en svensk — jag höll på att säga naturligtvis en svensk — nämligen hr P. P. Ouist, bördig från Skåne och, innan han genom valmännens förtroende kallades till sin ansvarsfulla post, bosatt i Win-throp, en af Minnesotas svensk-bebodda hveteängder. Få personer har jag heller mött, som så liksom personifierat den gamla svenskmanna - redbarheten som Minnesotas " statsvågmästare", som också med den skånska tryggheten och lugnet förenat amerikanens energi.

Statsvägrnästare P. P. Quisl, Minneapolis.

*) 191,848,151. So "Annnal Report of the Cliief Inspector of Grain of Minnesota" 1902, sidan 28.

Det är nu i hr Quists sällskap vi under vackra junidagar ströfva genom jätte-elevatorer och mammut-kvarnar i Minneapolis och dess närhet.

Ungefär 7,500 bushels hvete anlända hvarje timme i förseglade järnvägsvagnar till Minneapolis' omkring sextio elevatorer, där hvetet väges och fàr sin kvalitet bedömd under kontroll af statens ämbetsmän. Godhetsgraderna äro tre samt en underkänd, "re-jected".

"Electric steel elevator" är en af dessa moderna jättemagasin. I hela denna byggnad finnes icke en träbit, allt är stål. Denna elevator liknar för öfrigt icke en vanlig byggnad, utan består af tolf stålcylindrar, som stå bredvid hvarandra i en rad, hvardera åttio fot hög och trettio fem fot i diameter och rymmande 126,000 bushels. 1 midten af cylinderraden står maskinhuset, hvarifrån kraften och ledningarna utgå, som ombesörja hvetets transporterande i och ur cylindrarna. Ofvanpå dessa löper ett galleri, hvarifrån man kan stiga ned i de tolf reservoarerna. Denna elevator har kostat 150,000 dollars, hvilket tyckes vara billigt. Ingen assurans behöfves för denna stålbyggnad eller hvetet däri.

Ändamålet med denna elevator och de öfriga i Minneapolis är att förmedla och koncentrera hvetetransporten, väga, rensa och magasinera säden samt förmedla marknaden. Hvetet, som ligger i elevatorn, tillhör dels spannmålshandlare, dels kvarnarna, dels elevator-bolaget självt. T rän de små elevatorerna i landsorten uppkö-pes nämligen hvetet af handelshusen i Minneapolis, af hvilka några ha egna elevatorer, andra hyra plats i dylika.

Den spannmål, soin ej males, går från Minneapolis till Duluth vid Superior-sjön och därifrån till sjös till Buffalo, där den del däraf, som skall till Europa, omlastas för sin färd öfver oceanen. Under tiden har densamma växlat ägare ett obestämbart antal gånger, och börsernas köpare och säljare ha därvid att hålla sig till de af statsvågmästaren och hans folk utgifna certifikaten öfver hve-temassans vikt och kvalitet. I dessa små papperslappar kunna millioner bushels alltså utbjudas i börsernas salar.

Vi lämnade mister Higgens, stålelevatorns superintendent, med uppriktig tacksamhet för den intressanta förevisningen, som fick sin belysande afslutning genom den upplysningen, att hela elevatorn, till hvilken ensam sju järnvägsspår leda, skötes af — fyra man. Allt går med elektrisk kraft och automatiskt!

V.

Kvarnindustrien.

I Minneapolis finnes världens största kvarn. Det är St Anthony-fallen i Mississippi som drifva densamma och en hel mängd andra. Åsynen af dessa kvarnar är i intet afseende öfverraskande. Byggnaderna af grå, huggen sten äro måttligt stora. I mitt minne stod Kungsholmens "eldkvarn" för mig betydligt större. Men detta måste ha varit ett misstag. "Pillsbury A", som bland kvarnarna innehar världsrekordet, är en sex våningar hög kub-formig byggnad.

En ström af turister besöker dagligen denna kvarn, som liksom ett museum består sig med egen galonerad vaktmästare, som för omkring de resande i kvarnens inre.

I Minneapolis-kvarnarna finnas inga kvarnstenar. Säden males med stålvalsar, två och en half fot långa och en half fot i diameter, cylindriska.

I Pillsbury A finnas i,600 sådana valsar. För siktarna, hvarigenom mjölet siktas, åtgår i samma kvran för 24,000 dollars silke årligen. Men så males och siktas här också dagligen 16,000 tunnor (14,000 amerikanska hvete-barrels). Hvad detta betyder, förstår man däraf, att det behöfves sextio järnvägsvagnar, men amerikanska sådana, hvardera med åtta hjul, för att mata vidundret "Pillsbury" med säd hvarje dag. En i sanning beundransvärd aptit!

Vid samma kvarn äro 1,725 arbetare sysselsatta. Deras aflönings-förhållanden äro af särskildt intresse. Sedan nämligen en viss procent aftagits såsom nettovinst på det till sex millioner sig belöpande kapitalet, hvaraf hälften är engelska pengar — såsom på så många områden i Amerika! — utdelas den öfriga vinsten oafkor-tad till arbetarna,

men icke blindvis åt dem alla, utan efter en skala, så att antalet tjänsteår vid kvarnen bestämmer vinstandelens storlek. I "Pillsbury" har aldrig strejk förekommit.

Minneapolis hade 1880 26 kvarnar med en daglig kapacitet af 27,800 barrels samt en årsproduktion af 2,051,840 barrels. År 1902 var kvarnarnas antal detsamma, men genom modernt maskineri och uppfinningar var den dagliga kapaciteten 78,000 barrels och årsproduktionen omkring femton millioner barrels.

Dessa siffror äro den tydligaste illustration till det moderna kvarnmaskineriet. 285Minnesota» Capitolium, S< Paul. (jenom minnesota.

Det må emellertid tilläggas, att för framställning af det finaste mjölet användas i självfva Minneapolis icke stålvalsar, utan just våra vanliga gamla kvarnstenar, hvilka i användningen dock ställa sig dyrare än stålvalsarna.

Utom elevatorerna och kvarnarna finnas i Minneapolis storartade "flax-mills", fabriker, där linfrö förvandlas till linolja och rapskakor. Öfverallt i Minnesota ser man stora fält täckta med de blå linblommorna.

Linodlingarna betala sig bättre än till och med hveteproduktion. Vid en enda linfrökvarn i Minneapolis sysselsattes 200 man och förbrukades 10,000 bushels (en bushel = trettio sex liter) linfrö om dagen.

Det synes mig, att denna industri lätt skulle kunna vinna stor utbredning i Sverige, där ju redan nu vid kreatursutfodring vi använda en myckenhet linfrökakor eller "oilcakes", för att icke tala om linoljan, som vi naturligtvis också behöfva för att måla våra hus med.

VI.

Svensk-amerikanska politici i Minnesotas hufvudstad.

St Paul är som bekant Minnesotas hufvudstad, där denna stats "kapitolium" är beläget. Kapitolium kallas i Amerika alla de byggnader, som rymma den verkställande och lagstiftande maktens representanter, utom i Washington, där dessa funktionärer bo åtskils, och där kapitolium hyser endast den lagstiftande makten, under det den verkställande residerar i "Hvita huset".

St Paul har redan hunnit att få sitt andra kapitolium under tak. Det första, en röd, torn prydd tegelstensbyggnad, vardt för litet och icke nog representativt, och så har nu uppförts ett stort marmorpa-lats, icke så litet påminnande om självfva unionskapitolium i Washington.

Emellertid hade man vid mitt besök ännu icke inflyttat i det nya, utan det var i det gamla, som jag hade nöjet att återupplifva bekantskapen med guvernören Samuel van Sant, med hvilken jag förut haft lyckan sammanträffa i St Peter. Guvernör van Sant är, som namnet angifver, holländare till börden, och han är också

i besittning af sin nations stora praktiska duglighet. Han är "republikan" till sin politiska trosbekännelse, som i A-inerika betyder ungefär detsamma som "högerman" i Sverige. Före van Sant innehades guvernörsbefattningen i Minnesota af bl. a. Knute Nelson ären 1893 1895 och John Lind ären 1899 till 1901.

Det är sällsamt, huru frändskapens makt alltid och på alla områden gör sig gällande. Huru mången gång har jag icke i Amerikas svenska prästgårdar, i dess sjukhus och skolsalar sett "guldkonungens", Gustaf II Adolfs, bild, oftast den vackra bilden, jag vet ej af hvilken mästare, där man ser konungenen face med vänstra handen öfver bröstet och samtidigt omslutande värjan under fästet, hvilket senare alltså hålles upp framför bröstets af spetskragen prydda öfre del — en vacker, på samma gång mild och majestätisk bild, "den evangeliske fursten", som i mänsklighetens häfder täflar om främsta platsen och dock i lifvet framträder med det kristna ridderskapets hela modesti. Men aldrig skall jag förgäta det intryck, som en annan hjältebild gjorde, när jag mötte densamma ute i blockhuset, där det på sin lilla röjda plats i skogen stod mot Superior-sjöns hafsliknande blå, främst i kedjan på eröf-ringens färd. Det var ett simpelt oljetryck, men det gaf en bild likväl—-och en ganska vacker bild — af den unge hjälten utan like, den tolfte Carl, i den blå rocken med mässingsknapparna. Sällan syntes den bilden i städernas hera, aldrig i skol- och sjukhussal, men ute på vidderna, där farorna och stormen ännu rädde, där hans folk gick till angrepp, stadt på sin eröfringsfärd, där var han hos dem! Det är i den bilden, som det svenska folket, på en gång trögt och lidelsefullt, förnämt och rått, men framför allt i sitt allra innersta krigiskt och af hjältenatur, känner igen sig självt

Mississippi mellan Minm apoUs ock St Paul.(jenom minnesota.

och dyrkar sin konung, sin afgud i hans unga, bländande hjälte-skimmer, hög, allvarlig, trotsig; svensk. Det långa, obarmhärtiga, blodiga kriget, det är glömdt, dess offer räknades aldrig. Men arfvet han gaf sitt folk, det är omistligt, arfvet i minnen och traditioner, som för alla tider år ett öppet adelsbref åt hela nationen.

Jag föranleddes till dessa reflexioner icke därför, att jag vill likna John Lind vid hjältekonungen själf, men den svenskhet, med reflexer af de underbara segrarna och af snilleglansen, för hvilken Carl XII är den högsta exponenten, den svenskheten finnes för visso hos vår landsman Jolin Lind i alldeles ovanlig grad. Vid denna sorts naturer talar man icke om redbarhet, oböjlighet, intelligens och dylikt. De äro här axiomatiska och förutsättas helt naturligt såsom grundval för egenskaper af högre rang och af det slag, som komma deras bärare att synas vida öfver landen och genom tiderna.

John Lind är fran Kånna i Småland och kom år 1869 såsom femtonårig yngling med sina föräldrar till Minnesota. Ett enda år senare återfinna vi honom — en nvanländ immigrantgosse utan förkunskaper i engelska — såsom lärare i detta språk i en amerikansk skola! Sex år därefter var han jurist vid en af Minnesotas domstolar. År 1886 gör han sitt inträde i Förenta staternas kongress såsom den förste svenskfödde man därstädes. Blef så "tronen" i Minnesota ledig. Man skulle välja guvernör där. Det var 1896. Hade Lind vid detta tillfälle velat ändra en enda punkt på sitt politiska program, hade han varit absolut säker om guvernörsposten i ett land, stort som halfva Sverige, och med en befolkning lika talrik som Norges. Men naturligtvis ändrade icke Lind denna punkt, han hade då icke varit John Lind. Valet stod och Lind stupade, — i med-och motgång lika. Men 1.899 st0<i samma slag på nytt, och da segrade han — naturligtvis på samma program! I två år förde han spiran i Svensk-Amerikan,erna. 19

Minnesota-guvernören John I.ind.(jenom minnesota.

Minnesota, enkel och flärclfri som alltid, återgick efter utlupen tjänstetid till sitt advokatyrke, men kallades genom medborgarnas förtroende år 1903 åter till kongressen i Washington.

Som en anekdot ur Linds lif kan nämnas, att vid Cuba-krigets utbrott han var den andre man i hela Amerika, som ställde sin värja till unionens tjänst. Han var då löjtnant i Minnesotas milis.

Tidskriften Valkyrian säger om Lind: "John Lind är ingen stor talare. Hans röst har ingen styrka, hans föredrag saknar flera af vältalarens viktigare kvalifikationer. Men som hans tal städse utmärka sig för tankeskärpa och följdriktighet och hans väsen oemotståndligt intar genom sin enkla värdighet, gör dock hans uppträdande ett vinnande och sent förgätet intryck." Åtminstone den senare delen af detta omdöme är utan tvifvel sant. Men sant är också, att järnte "tankeskärpa och följdriktighet" besitter Lind en skarpblick, som på national ekonomiens och jurisprudensens områden med intet annat ord fullt karakteriseras än med ordet snille.

Jag hade en gång nöjet att vara inbjuden till Jolin Lind i hans vackra hem vid tredje avenyen i Minneapolis samt gjorde då äfven bekantskap med hans älskvärda familj; han är sedan 1879 gift med Alice Shepard och äger med henne tre barn. Efter middagen kom talet på germansk och romersk rätt. Till min stora glädje och öfverraskning fann jag då här långt bort i Amerika en man, som till fullo förstod och beklagade den germanska rättens utrotande i Sverige. "Det var skada, att Sverige skulle gå öfver" (till det romerska systemet genom 1734 års civillag), menade han.

I Förenta staterna är den engelska common law civillag utom i Louisiana, som har code napolton, ett minne från den franska tiden. År 1902 borta i Minnesota afgjordes en rättstvist om äganderätten till fastighet enligt den normandiska ännu i franska och engelska paralleltexter tryckta lagen. Rättsliandhafvaren och de rättssökande voro svenskar. Efter en mellantid af mer än tusen år gingo dessa män alltså till rätta enligt sin egen nordiska rättsuppfattning, som under tiden förts via Normandie och England hän till Amerika, men — slocknat 1 det nordiska urhemmet själft. Att vårt folk trifves med amerikanska rättsförhållanden och att folkmedvetandet här hemma än i dag skiljer på det, som i verkligheten är rätt och det, som är "juridiskt" rätt, det är fakta, som af ingen kunna förnekas; men huru mången ens bland svenska jurister är det, som begriper, hvar roten härtill ligger? Få, kanske icke en enda! Ett

försök, som jag i ett år 1898 utgifvet arbete gjorde att förklara dessa problem, rönte intet förstående i Sverige.

John Lind är sysselsatt med att till engelskan öfversatta våra gamla landskapslagar, ett arbete, hvartill han är en af de få kompetente, och som bör blifva af största värde för svensk-amerikanerna.

John Lind är icke blott jurist och nationalekonom, utan äfven filosof, och roligt skulle vara att här få följa honom ut till hans Tusculum, den vackra villan nära Minnetonka, för att där i en Epiktets eller Marcus Aurelius' odödliga tankar njuta af hjältarnas och "det manliga tänkandets" filosofi, själslugnets visdomslära,

stoicismen, men vår snabba marsch förbjuder oss detta.

* *

• *

I St Pauls kapitolium ha många svensk-amerikanska statsmän gjort sina lärospån. Bland dessa var den för sina "Minnen" äfven i Sverige bekante öfverste Hans Mattson, Minnesotas förste svenske statssekreterare (år 1870), vidare Albert Berg och för valperioden 1901—1903 Peter Hanson, hvars bekantskap jag hade nöjet göra i själfva kapitolium. John Peterson, värmlänning till börden och bosatt i den svenska skolstaden St Peter, är såsom nuvarande "col-lector of customs" numera äfven en känd politisk personlighet i Minnesotas hufvudstad. Detta kan i än högre grad sägas om L. A. Rosing, tillhörande den Red Wing-ska västgöta-släkten med detta namn. Han uppträdde som ingen mer och ingen mindre än pretendent till "tronen" i Minnesota år 1902, d. v. s. han uppställdes som demokratisk guvernörskandidat i Minnesota, — men blef slagen.

Till Minnesotas riksdag, "legislatur", som sammanträder 1903, äro för öfrigt valda sju första och tolf andra kammar-ledamöter, hvilket dock långt ifrån motsvarar det procenttal, hvartill svenskarna i Minnesota äro berättigade efter folkmängdsförhållanden räknadt.

291

Statssekreterare Peter Hanson.(jenom minnesota.

Senaten räknar nämligen 63 och representanternas hus 118 medlemmar.

Äfven den tredje statsmakten, pressen, är i St Paul värdigt representerad hvad våra landsmän beträffar genom den mycket spridda och högt aktade Minnesota Statstidning. Denna tidnings redaktör är Berndt Anderson, känd äfven i Sverige genom de kraftiga hjälpsändningar, som genom honom inllöto till de brandskadade i Sundsvall, Umeå och Åmål och nu senast till våra af ar.nan nöd hotade norrlänningar. Ilr Anderson är utan tvifvel en af dem, som sitta inne med den största lärdomen bland våra tidningsmän

därute; han har nämligen en studietid bakom sig icke blott vid Lunds universitet, utan äfven i Tyskland och Danmark. Hans studier, som tillhöra det naturvetenskapliga området, ha äfven i hög grad kommit hans adoptivland till godo därigenom, att han en tid varit den ledande inom den då nya mejerihandteringen i Minnesota, till hvilken plats han utsågs af guvernör Knute Nelson, hans personlige vän och meningsfrände.

Större än de nämnda tjänsterna och dem, han som politisk person på olika platser gjort sina landsmän, är dock Berndt Andersons lifsgärning som tidningsman och skriftställare. Såsom sådan är han en af vår dotternations i Amerika grundläggare och uppbyggare, och hvad detta betyder, kan endast den, som sett det nya riket och förstått den anda, som hos dess unga folk är rådande, bilda sig ett begrepp om. Han är en af dem, som med trohet och mod fäktat under Svensk-Amerikas nu så stolta baner, äfven när detta obetydligt och okändt först vecklades ut, äfven när det sedermera, sönderskjutet och vacklande, var nära att öfvergifvas af de sina vid de första motgångarna.

Hvad icke blott Svensk-Amerika, utan — och kanske än mer — Sverige är skyldigt sådana män sorn Berndt Anderson och dem, som följt honom åt, kan näppeligen endast med ord uttryckas.

292

Redaktör Berndt Anderson.gf.nom minnesota.

vii. Duluth.

Den 9 juni anträdde jag en resa med staden Duluth såsom närmaste mål. Jag hade valt vägen genom Wisconsin, för

att åtminstone från kupéfönstret få se något af denna stats mellersta delar. En färd efter häst skulle jag sedan företaga i nordligaste Wisconsin.

Täta buskskogsregioner, poppel-, asp- och ekskog, hvete- och rågfält, vida slätter, en och annan sjö, stora vidder, härjade af skogseld, nu betäckta med fem- a tioårig löfskog! Storm, dammoln och solsken! Svarta, förbrända stubbar stå kvar i löfskogens ljusgröna infattning; brända stammar ligga öfverlämnade åt glömska i vildgräset. Här och där en farm med sin nyodling. Inga berg och ingen barrskog. Inga vilda blommor, inga fåglar. Sådant tedde sig landskapet.

Jag har ett intressant ressällskap i en f. d. svensk skollärare.— Emigrationens stora period började samtidigt med den anti - svenska riktningen i litteraturen hemma i Sverige, säger min reskamrat. Denna dekadansperiod i den svenska litteraturen, som började på 1880-talet, verkade också mycket hinderligt för bevarandet af svenska intressen i det nya fäderneslandet. Till och med de flesta svensk-amerikanska tidningar uppmanade på denna tid immigranterna att så fort som möjligt glömma bort sitt modersmål och antaga engelskan. Men i synnerhet tidningen Hemlandet, under dr Enanders ledning, och Augustana-prästerna ha alltid jämte andra med dem haft blick för nationalitetens betydelse.

Utsikt öfver Superior-sjön rAxl Duluth.(jenom minnesota.

Endast den, som en gång stått med i ledet i främmande land, då kampen gällt svenskhetens lif eller död, kan förstå, huru bittert det är, när de där hemma göra allt för att förråda gemensamma helgedomar och förlama de svenskars kraft, som fjärran från hemmet föra Sveriges strid. De, som försökt smutsa vår ädla historias stoltaste minnen i "historiska teaterpjäser" eller behandlat vår störste hjältekonungs saga pietetslöst, ana icke, hvilken dödssång de därmed kvädit för vår nationalitet långt utom våra gränser.

Men den svenska troheten är lyckligtvis stark nog och våra förfäders bedrifter glänsande nog för att öfverlefva dessa små modepoeters attentat: "och dvärgalåten tystnar mot resen efter hand."

Ju mera mot norr vi komma, desto mera granskog finnes kvar. Egendomligt nog synes däremot hvarken här eller någon annorstädes i Amerika, så vidt jag kan minnas, några furor.

Fram emot skymningen synes en horisontlös vattenspegel glänsa och bergformationer höja sig. Vi nalkas Duluth. Vi passera en bred vik af den hafsliknande Superior-sjön, befinna oss vid bergets fot, utbyta järnvägsvagnen mot en omnibus och stiga två minuter senare med hissen upp i Spalding Houses eleganta hotell.

Duluth är en af dessa amerikanska städer, om hvilka man ännu icke mycket vet i Europa, emedan inga geografier ännu hunnit med att beskrifva dem. Ännu i slutet af 1880-talet var Duluth en småstad med endast tre a fyra tusen invånare. Så kom det! Upptäckten af grufvorna i Verrnilion, utvecklingen af "elevator-systemet", skogsafverkningens koncentrering och en hel mängd andra

De ttenska stadsdelarna aj Duluth (nattetid.)gf.nom minnesota.

saker. Det blef en "boom" i Duhith! Folkströmmen stannade och samlade sig, så att staden 1895 hade 59,396 invånare, som dock år 1900 sjunkit till 52,969. Trots att staden alltså är så godt som byggd i går, äger den en mängd monumentala byggnader, bland hvilka, som sig höfves 1 en modern stad, hotell, banker, sjukhus och skolor äro de största.

Man beräknar, att närmare hundra millioner bushels spannmål årligen passera Duluth för att därifrån med fartyg skeppas öfver de stora sjöarna öster ut. Utom spannmål skeppas järn- och kopparmalm samt timmer. I retur tages stenkol och manufaktur-varor. Omkring 2,000 fartyg utklareras årligen från Duluths hamn. Alla

västerns större järnvägslinjer sammanlöpa till denna stad.

* • *

*

Äfven uti Duluth lefver den gamla svenska gästfriheten kvar, och jag måste säga farväl åt S p a 1 d i n g House. Det var emellertid ingen förlust, då jag i stället flyttade till doktor John Eklund, en af de ledande svenskarna i Duluth

samt en berömd läkare där i staden. Hans bostadsadress betecknades på följande egendomliga sätt: 7 E. Superior r 13 E 3 d. A propos de amerikanska adressernas höga siffror får man ej tro, att t. ex. Princeton avenue 2823 är det två tusen åtta hundra tjugu tredje huset vid nämnda aveny, utan de två första siffrorna i talet betyda tjugu åttonde gatan, de två senare tjugu tredje huset mellan tjugu åttonde och tjugu nionde gatorna, hvilka båda gator alltså måste skära Princeton avenue. I många eller de flesta städer ha äfven avenyerna endast nummer och icke namn. Alla stadsgator i nyare amerikanska städer löpa liksom alla landsvägar i riktning från söder till norr och öster till väster.

En "hvalryqgspannmdlsfarlyg i Duluths hamn.gf.nom minnesota.

Oftast kallas de gator, som gå från öster till väster, avenyer. De ha lägsta siffrorna i söder: första avenyen längst söderut, andra ave-nyen parallel därmed och norr därom o. s. v. Likaså "första gatan ("street"') längst i öster, andra parallel därmed och väster därom o. s. v. Genom att blott nämna adressen vet man alltså genast geografiskt, hvar platsen är belägen. En besvärlighet är emellertid, att gatornas«nummer eller namn sällan eller aldrig finnas angifna, som det i Europa brukas, på skyltar i gathörnen. I synnerhet var detta svårt i österns stora städer. Här och där finnes dock ett nummer eller gatunamn utsatt. Någon arkitektonisk eller topografisk skillnad mellan aveny och gata existerar ej. Däremot menas med boulevard en med trädplantering försedd gata.

Efter denna lilla utvikning från ämnet återvända vi till doktor Eklund.

Det kan måhända för svenska läkare vara af intresse att veta, att deras svensk-amerikanska kolleger oftast icke ha sin mottagningslokal i samma hus som bostaden, utan, som en affärsman har sitt kontor, i stadens mest centrala del. Oftast är här en ung, nyss utexaminerad läkare biträdande och vakthafvande i den äldres frånvaro. —

* * *

Duluths svenskar hade en afton anordnat en föreläsning i "Missionskyrkan". Därvid hade påförhand följande program uppställts:

i. Piano Duett.. .. Misses Florence Nelson och May Dahl

2. Bibelläsning och bön.................Pastor Johnson

3. Sång..............................Orpheus-kören

4. Introduction of Dr. C. Sundbeck.. by Dr. J. J. Eklund

5. Föreläsning, "Vår Nationalitet".......Dr. C. Sundbeck

6. Piano Solo..........................Miss Lilly Larson

7. Välkomsthälsning till dr Sundbeck. .af K. A. Östergren

8. Sång................................Orpheus-kören

Denna lilla aftonunderhållning hade lockat ansenligt mycket folk i den rymliga kyrkan, ehuru sommarkvällen var både varm och ljus. Duluth ligger nämligen så nordligt som Paris. Det är ej

samma söderland som Kansas.

* *

*

En annan gång hade jag nöjet att tillsammans med en mängd Duluth-svenskar företaga en åktur längs "the Boulevard Drive", en promenad långs höjderna, fyra a fem hundra fot öfver staden och med storartad utsikt öfver denna samt öfver sjön, hamnen, Wisconsins slätter och den närbelägna staden West Superior.

DuWittè&inskar, företagande en åktur. Till höger pä kuskbocken doktor J. Eklund.

I Duluth finnas åtta svenska lutherska församlingar, tre missionsförsamlingar, tre metodist-församlingar och en "fri"-församling. Där utgifvas två svenska tidningar, Duluth -Posten, af prof. K. A. Östergren, samt Nord- Westerns

Handelstidning.

297DET UNGA SVENSK-AMERIKA. WISCONSIN. Fröken Agnes Kckstrom, W. Superior, Wisconsin.

298Genom Wisconsin.

i.

I West Superior.

uluths systerstad är West Superior, belägen på andra sidan den vik, som utgör deras gemensamma hamn, men tillika är gräns mellan Minnesota och Wisconsin. West Superior ligger alltså i en annan stat än Duluth, nämligen i Wisconsin. Staden, som i motsats mot Duluth ligger på slätten, räknade 1890 11,983, 1895 26,168 och 1900 31,091 invånare. Dess affärsverksamhet är af liknande slag som Duluths.

West Superior-svenskarna hade välvilligt anordnat en åktur af ett slag, som jag hvarken förr eller senare varit med om. De hade nämligen hyrt en "salongs-spårvagn", som på de öfver hela staden befintliga rälsen förde oss hvart vi ville. Vi foro alltså fram genom den vackra staden, under det att vi bekvämt samtalade och rökade i vår privat-spårvagn.

Bland allt livad West Superior hade att visa var måhända John Ericsons skola det allra intressantaste. Denna är icke någon speciellt svensk skola, utan en en vanlig engelsk, men af eleverna äro omkring åttio procent svenska barn, som, då hela barnskaran utgör 700, alltså äro 560 stycken vid pass.

Alla dessa samlades i den stora, svala vestibulen för att se den resande från deras fäders land, och naturligtvis måste denne då för dem berätta om det gamla sagolandet med de mörka skogarna, de klara sjöarna, de tusende blommorna, de sjungande fåglarna,

299GliNOM WISCONSIN.

* *

Vi besökte i West Superior äfven en "Normal school", d. v. s. ett lärarinneseminarium. Det var visserligen liksom alla äfven öppet för manliga elever, men dessa utgjorde endast två eller tre stycken mot mellan tre och fyrahundra flickor, såsom förhållandet är i de flesta seminarier i Amerika.

Under vårt besök här hände en liten dramatisk episod.

Vår ankomst var väntad. Alla eleverna voro samlade i högtids-

300

trastarna, näktergalarna, lärkorna, — det gamla sagolandet Sverige, under hvars hjältekonungar dessa barns förfäder dragit ut på segertåg kring Europa och Ryssland, och där nu en gammal konung med hvitt skägg bodde. i den mångbesjungna staden vid Mälaren, och där ännu hägg och syren blommade omkring samma gårdar, hvarifrån deras föräldrar drogo ut på sin långa färd västerut ... Tomtar och älfvor, sagor och sånger! — Ja, sådant var det gamla sagolandet, barnens dröm.

•Sedan vi äfven bevistat några lektioner, visade man, huru barnen vid eldsvåda hastigt kunna rädda sig.

Man läser i denna och liknande skolor från klockan 9 f. m. till 11:30 och från 1130 till 3:30 under trettio sex veckor om året. Små, små barn, som väl icke voro mer än fyra eller fem år gamla, sutto och klistrade ihop papperslappar.

"Hvad skall det tjäna till?"

"To keep thein busy."

Och utanför det kvafva, varma skolrummet strålade himlens sol öfver markens grönska!

John Ericson» skola.glinom wisconsin.

sälen, som i likhet med alla amerikanska samlingssalar hade en estrad. På denna ombådos vi taga plats af rektorn, en mycket förekommande anglo-amerikan, hvarpå denne i ett kort tal presenterade mig för eleverna samt därpå sans facon öfverlämnade ordet åt undertecknad för att "med hans kända förmåga" tala till denna charmanta församling.

I Amerika måste man ha ett tal i beredskap ofta på både arabiska, hebreiska och kinesiska, men naturligtvis alltid på engelska, och jag är glad att kunna berätta, att mina tre hundra vackra åhö-rarinnor voro nog älskvärda att applådera mitt lilla anförande.

Hr W. F. Edholm, redaktör N. T.. Bendz och flera i vårt sällskap höllo äfven tal och belönades på samma sätt, hvarpå vi fingo beskåda den storartade byggnaden.

Det bör omtalas, att den ojämförligt talrikare delen af de platser, som motsvara folkskollärar befattningarna i Sverige, i-Amerika äro beklädda af kvinnor, nästan alltid unga. Detta beror på att väl kvinnorna ha större lust för lärarkallet och troligtvis också större förmåga att undervisa barn i den åldern, som "public schools" elever äro, nämligen upp till fjorton, femton och sexton år. Men i allmänhet anses lärarbefattningarna endast som tillfälliga anställningar, hvarifrån man vid första möjliga tillfälle tager afsked. Däraf förklaras lärarinnornas ungdomlighet. Tillfälligheten har sin grund däri, att platserna endast tillsättas på ett eller två år, hvarefter nya lärare vä/jas, om de förra ej lyckas bli omvalda. Alla lärare måste årligen undergå en examen inför skolrådet för att visa, att de ej glömt bort sina kunskaper. Jag kommer ihåg, hvad Knute Nelson en gång sade mig: "Hälften af alla skatter gå till skolväsendet. I en stad med 3,000 invånare kan det finnas tjugu en lärare." —

I West Superior gafs af fru och hr Eckström för mig stor middag, hvarvid jag för första gången i Amerika återfann det af alla svenskar så omtyckta smörgåsbordet. De närvarande vid denna fest, som hölls i hr Eckströms med trädgård omgifna villa, voro följande herrar med deras damer: P. J. Ekstrand, A. Alroth, pastor Edvald, redaktör Bendz, pastor Seth, C. Larson, W. F. Edholm, F. Eckman, dr Moody, A. Nordeen, P. Lignell, A. Berg, A. Alson, pastor Carlson, A. Landeen, N. Nelson, S. Momsen, E. Stone, D. Danielson, A. Erickson, A. Lindberg, C. Wickstrom.

Det är egendomligt med de svensk-amerikanska familjerna:

301ehuru Amerika är så stort och dess befolkning så talrik, så utgöra ändå svenskarna liksom ett sammanhängande nät öfver hela denna kontinent, och dess maskor i västern äro förenade genom släktskap, vänskap och bekantskap med maskorna i öster, norr och söder. Svensk - amerikanerna äro just lagom talrika för att alla, som någorlunda haft lyckan med sig, skola känna eller känna till hvarandra. Hvart jag kommit i Svensk-Amerika har jag alltid träffat på bekanta eller bekantas bekanta.

West Superior har fem a sex. tusen svenska invånare, sju svenska kyrkor, en sångförening och två svenska tidningar: Nordiska Härolden och Wisconsins Svenska Tribun.

* *

*

Från West Superior hade jag än en gång nöjet att besöka Duluth samt att i därvarande svenskars krets få tillbringa en festlig afton på Spalding House. Härvid förekom vid supéen en fiskrätt, som är alldeles föl karakteristisk och utmärkt för att ej omtalas. Det var "plankad hvitfisk." Hvitfisken är en — som jag tror — Leuciscus-art, som förekommer i Superior-sjön. Den har ett fett, charmant kött, som serveras på kolade brädstycken, hvaraf fisken får en säregen, men mycket fin arom.

Ungdomen var denna kväll mycket skämtsam, och man berättade bland annat engelsk-svenska språkvändningar, som stundom te sig rätt lustiga. "Det törnå ut, så den kräsia lädin fick ett spell (anfall). Det gick till så, att det nästan killa (dödade) henne. Där var lite läfft (kvar) i flaskan, och det törnå ut (visade sig) att mäkahenne än mer nerrunnen (run down), så hon fick pän i sin stomack,— och fän ta af (faint—svimma), |ag runna då blocket (kvarteret) om till missis

302

glinom wisconsin.

Vid hr Kckstroms villa i Wmt Superior. Muaikhandlaren, hr Edholm m.Jl. Superior-svenskar.glinom wisconsin.

Seaberg, som hade bara rappern (wrapper morgonrock) på sig, men klädde sig isigt (easily), medan jag vänta i parlorn. Men så kom bäbin med en half släjs (slice) molasse-smörgås och droppa (drop = tappa) den i ståven (ugnen), så det smällde (smell=lukta) candy.

När historierna "törnå ut" i det riskabla fjärran, sade professor Östergren afbrytande: "Nu tror jag, vi lockar dårarna",

som uppväckte allmänt jubel.

K ii.

Skogs- och nybyéèar-Iif.

Vi voro ett talrikt sällskap, som en regnig morgon stodo i Du-luths hamn, väntande på en ångbåt, som skulle föra oss öster ut öfver den stora Superior sjön. Resan gällde att "se ut land" i norra Wisconsin för "settlare". I sällskapet befunno sig gamle Andrew Nelson från Scandian Grove i Minnesota, hans son, bankiren E. A. Nelson, mjölnaren Sackett och hotellvärden Randahl från St Peter, bröderna Thorson från Winthrop, hr Edholm från West Superior, pastor Krantz från Duluth m. fi.

Den ena "hvalryggen" (så kallas de ångbåtar, som lasta malm) efter den andra passerade hamnutloppet. De regniga molnen hängde öfver kullarna och kommo jätte-elevatorerna i West Superior att se ut som små berg. Slutligen lyftade vår båt ankar, och vi styrde ut på Superior-sjöns ljusbruna böljor. Det blåste kallt. Det var emellertid intressant att befinna sig på vår planets största insjö.

Färden gick längs Wisconsins norra kust. Den är sandig och skogbevåxt med föga höjd öfver sjöns nivå. Här och där passera vi ett timmerläger, ett nybygge eller en liten handelsplats. Alltid måste vår ångbåt stanna i öppen sjö för att mottaga eller afhämta gods. Trafiken ombesörjes af roddbåtar och pråmar. På ett ställe lastades gods från en pråm, så att vi började sjunka. Det måste åter hastigt lastas ur!

Första hamn var Port Wing, dit vi hunno efter en half dags färd, och där en liten å rinner ut i sjön. Genom den för den iskalla stormen bugande vassen gick ångbåten in i ån, och vi debarkerade bland plank och bräder vid ett sågverk och traskade i väg mot den

lilla handelsplats, sora heter Port Wing. Denna stads grundläggare, hr T. N. Okerström, välkomnade oss här, och i ett nyinrät-tadt hotell gjordes upp en duktig brasa och kokades varmt kaffe.

Port Wing ligger i en röjning i skogen, hvars största jättar vidt och bredt omkring längesedan äro giljotinerade i sågverket. Kring en bred väg ligga ett par tjog hus, uppförda af plank och ribb, vändande rektangulära gallar åt gatan.

Pastor Håkan Olson och hans hustru.

Invånarna, mest svenskar och irländare, lefva dels af arbete vid sågverket, dels af handel och jordbruk. En katolsk och en svensk kyrka finnas. Det var ett litet ytterst idylliskt samhälle, långt skildt från järnvägarnas rassel. Invånarna visste knappt, hur väl de ville oss, och det var nästan rörande att se platsens åldrige pastor? glädje öfver vår ankomst. Det var den inom Augustana-synoden så väl kände Håkan Olson, en man, som var med bland "grundläggarna."

Efter att ha verkat i den lutherska kyrkans och den svenska nationalitetens tjänst ett långt och arbetsamt lif, har han nu förflyttats till denna aflägsna lilla vrå af världen, där han lefver som en älskad

och vördad patriark. Ännu är han dock trots sina sjuttio år stark sora en björn, ja, han täflar endast med Carl Swensson i Lindsborg, Kansas-jätten, om hedern att vara synodens starkaste präst. När de två vid kyrkomöten komma samman, underlåta de aldrig att pröfva, hvem som är den värste: "de brottades som björnar uppå sitt fjäll af snö." *)

På kvällen hade man anordnat en bankett, däri stadens invånare utan skillnad till nationalitet deltogo. Borgmästaren, en godmodig och hjärtligt välmenande ättling af den gröna ön, öppnade talens rad, adresserande sig till "most worshipful master." Doktor N. G. Dahlstedt, tillika stadens postmästare, samt hrr Oström, Krantz m. fl. höllo likaledes tal. Ungdomsföreningens verkligen beundransvärda blåsinstruinents-orkester på tretton man i denna lilla stad skänkte oss flera musiknummer.

Som alltid uppenbarade sig äfven här den svenska gästfriheten, nu i handlanden Ogrens gestalt, en ung man, som här på få år förvärfvat eget hem och nu dref stor diversehandel. Man kan i en dylik affär, trots att den är belägen nästan i urskogen, köpa snart sagdt allt, frän konfekt till smorläders-stöflar, kryddor och åkerbruksredskap!

Dagen efter vår ankomst bestego vi tunga lastvagnar, så kallade lumber-vagnar, förspända med lugna hästar, för att, åkande på dessa, göra en färd inåt skogarna åt sydost.

I dessa trakter finnes homestead-land kvar. Det utdelas nu icke på samma sätt som förr, när en hvar kunde fä välja sig den lott, han föredrog, utan man lottar bort en kvartsektion i lotten. Måhända har detta förorsakat, att så många nu söka homesteads i Kanada, där man fortfarande får välja. Det land, vi sågo, tillhörde sågverksbolag och "landkompanier", som sålde det till fem dollars acren, som blir 22.40 kronor tunnlandet.

Den första sträckan, vi tillryggalade, förde oss öfver ett träsk med böljande vass kring här och där framblänkande vattenytor. En väg af timmerstockar var lagd häröfver. Vi kommo därpå in i en skog, delvis afverkad för något tiotal år sedan, delvis på sankare platser lämnad i sitt urskogsskick. Det var mest gran af ett mindre kraftigt utseende. Blandade med granarna förekommo talrika björkar. Någcn sten kunde jag ej se i jorden, som bestod af sand, röd lera och ej obetydligt med matjord.

*) Pastor H. Olson afled den 1 juni 1904. x

Hästarna gingo långsamt, steg för steg, vagnarna skumpade tungt mot tufvor och halfförmultnade stammar, som lågo strödda öfverallt. Genom timmerforsling var dock en passage banad, hvaraf vi begagnade oss. Solen sken på björkarnas friska gröna, granarnas dunklare dräkt och de öfverallt kvarstående döda träden. I urskogen göra alltid de talrika ännu på rot stående trädliken ett dystert intryck. Ingen mossa på marken, endast vildgräs och en del örter utan blommor.

Min kamrat på samma vagnsbräde gjorde mig uppmärksam på att ingen fågelsång hördes. Så är oftast förhållandet i de amerikanska skogarna. — När man som pojke läste indianböcker, såg man alltid i andanom våra egna skogar och fält som dekoration till berättelsen. Detta måste emellertid utbytas mot betydligt enformigare och tristare naturscenerier, som Amerika bjuder.

Plötsligt sprang ett piggsvin genom gräset. De kallas här "pres-byterians", emedan de äro så stickande (!).

Vi kommo till en "clearing", en röjning i skogen. Det var endast tio a tolf tunnland, och de voro dikade och hållna alldeles som tegar i en svensk skogstrakt. Det var också smålänningar, som här tagit homestead och brutit upp dem. Det gamla blockhuset af runda timmerstockar och ett nytt hus af plank stodo bredvid hvarandra. En hel mängd fruktträd och höns satte lif i den annars stilla taflan. Nybyggarna här voro emellertid ganska fattiga.

Trävarubolagen i dessa trakter "skumma först landets mjölk", taga den värdefulla skogen. Sedan bråten därpå legat i några år, antändes den. Vidt och bredt går elden då, så att folk måste fly på milsvida områden. På 1890-talet eller kanske något tidigare härjades hela mellersta Wisconsin och Minnesota af skogseld. Efter dessa eldsdop framkommer löfskog, vildgräs, blåbär, hallon o. s. v. Man harfvar mellan stubbarna, och småningom har man en röjning.

Följande dag skulle vi uppnå Iron River, som ligger aderton mil från Port Wing. I den vagn, hvari jag åkte, hade äfven hr Edholm och pastor Krant/. tagit plats. Det var en mindre vagn, som kördes af en irländare med stort, klotrundt hufvud, typisk för sin ras.

Färden gick fram genom urskog, som stod på ganska kuperad mark, stundom genom kalhuggna trakter, där timmerhuggarnas kojor öfvergifna kvarstodo.

Timmerhuggarnas lif i skogarna är allt för karakteristiskt för att

' 3°6Timmerhuggare i norra Wisconsin.genom wisconsin.

ej en smula omtalas. Det är olika våra timmerhuggares därigenom, att de amerikanska måste bo i för tillfället uppförda kojor, långt bort från människoboningar. Lifvet i dessa "skogsbusarnas" kojor inne i skogarna, många dagsresor från närmaste bygd, är bland det svåraste, som kan bjudas en man. Vintertidens köld, kamratskapets vildhet, slagsmål, ohyra, brist på fruntimmerssällskap, brist på nyheter utifrån världen medföra oräkneliga lidanden. Dessa ökas i fruktansvärd grad genom kontraktörers och arbetsförmäns knep, hvarigenom den till utseendet ofta runda aflöningen ofta kryper ihop till ingenting, sedan lefnadskostnader och resekostnader af-dragits. Man har då utstått dessa infernaliska besvär och i de glöd-eldade stockhyddorna, där alla tillbringa nätterna, blifvit halft uppäten

af löss — för ingenting. Men stundom händer dock, att någon kan på vintermånaderna spara-ihop åtskilliga hundra dollars. Då kommer han med de öfriga skogsbusarna fram åt våren till "saloon-staden", som alltid finnes till hands i trakter, där skogsbusar och rallare lefva. I "saloon-staden" finnes allt det, hvarefter dessa män hela vintern längtat, men i synnerhet whisky. Då släp-pes Barabbas lös, och sedan åtta dagar förgått, ligger den stackars skogsbusen som ett redlöst vrak, pank pä allt hvad han förtjänat under ett halfår, sjuk till kropp och själ, kanske med sjukdom för hela sin ömkliga återstående lifstid. Han är på utförsbacken, han släpar sig till närmsta storstad och rekryterar dess luffar-kornpani. Hvad som under färden utför bestås af hunger, köld och självförakt torde icke kunna beskrifvas så, att det blir begripligt för den, som ej pröfvat på det själf, men ett godt försök i den vägen har en författare vid namn Johan Person gjort i sina i Worcester, Mass., år 1900 utgifna skisser "I Svensk-Amerika".

Mången har emellertid segrande genomgått skogslifvets pröfningar och därifrån medfört grundplåten för en framtida förmögenhet.

Iron River var en typisk saloon-by. Staden var belägen på en flack sandino. där ännu enstaka furor (de enda, jag vet mig ha sett i Amerika) vemodigt stodo och sörjde öfver skogens fall. Staden hade omkring 2,000 invånare, de flesta byggnader voro krogar eller hotell. Vid "Main street", en genomregnad väg, lågo "Chip-pewa Hotell" och "Stockholm House" midt emot hvarandra.

Northern Pacific-banan hade här en station, där vi stego på tåget, lämnande vår irländare att i saloon-byn offra åt Backus den förtjänst han fått på att skjutsa oss.

308"Skogslmsar^ kring sin hydda.genom wisconsin.

Sedan jag sagt farväl åt mina reskamrater, som drogo västerut, fortsatte jag resan mot öster till Michigan.

Vi befinna oss ännu i norra Wisconsin. Tåget rusar fram genom ett landskap, soligt och svart af skogseld. En enformig buskvegetation mellan afbrända svarta stammar. Mil efter mil likadant. Icke en höjd, icke en dal, icke en sjö. Genom detta trista land löpa inga slingrande vägar eller gångstigar, som med mjuka konturer mildra det hårda i taflan. Blott dessa snörräta, ändlösa "linor", som skära hvarandra i räta vinklar, kvadratisera obarmhärtigt det redan af sågverks-bolagen slaktade landet.

Drummond, en plats med stort sågverk. Timret flottas här med barken på.

Prattsburg med vidsträckta utsikter, påminnande om Elgarås i Västergötland, men utan sjöar.

Mason, — öfverallt ser man svenska ansikten och hör man engelska ord. Stubbar och sågverk, hvart man ser.

Ashland vid självfva Superior-sjön, en stad på 12,000 invånare. Man byter här om tåg och måste dröja en och en half timme. Det är en solvarm eftermiddag; klockan är half fem. Jag promenerar genom staden på dess planktrottoarer och läser på skyltarna, som sitta på de stereotypa rektangulära gaflarna. I. flera butiker gör jag besök, alltid talande svenska för att pröfva, huru många som förstå mig. Ashland gör intrycket af en nästan uteslutande skandinavisk stad. En mängd norsk-amerikaner äro här affärsmän. De tyckas alla välvilliga och betrakta mig som landsman. Det är den gamla erfarenheten: norsk-amerikanerna äro ojämförligt mycket mer civiliserade än sina fäder och kusiner hemma i Norge. Den vidgade blicken, erfarenheterna från större samhällen ha blåst bort det småsinnade svensk-hatet.

Det år stundom svårt att få mat på resor, där ej restaurationsvagn medföljer. I Ashlands hotell svaras, att någon mat serveras icke förr än klockan sex, den tid, då mitt tåg går, och amerikanska kypare på fritid äro obevekliga. Jag räknar ut, att jag då skall få vara utan mat till nästa frukost, det vill säga en dag och en natt. Vid närmare eftertanke är förlusten ej så stor, när man känner till de fluguppfyllda småstads-xestauran terna i Amerika med deras för oss barbariska kokkonst, solkiga duktyg och osorterade bordskamrater.

* * *

310genom wisconsin.

Wisconsin, som i söder är ett rikt jordbruksland, likt södra Minnesota, hade år 1890 1,693,330 invånare och 1900 2,069,042. Sistnämnda år lefde inom staten 26,196 i Sverige födda personer och 48.812 deras afkomlingar i första led. Motsvarande siffror för norrmännen värö 61,575 och 155,122, samt för danskarna 16,229 och 33>783- Man kan alltså med full visshet säga, att drygt tjugu fem procent af Wisconsins befolkning äro skandinaver.

i.

Finland i Amerika.

r\T är man passerat gränsen och kommer in i Michigan vid Iron-

Y ton, förmärkes, att landet börjar höja sig. Granitgrunden. " ^ som vid Superior-sjöns norra strand i Ontario så ofta träder i dagen, synes också stundom i norra Michigan, som för öfrigt rätt mycket liknar norra Wisconsin. Längre österut antager landet en annan karaktär.

Norra Michigan eller, som det kallas, Superior är ett land för sig, i söder begränsadt af Michigan-sjön, i norr och öster af Supe-rior-sjön, men i väster sammanhängande med de magra trakterna i norra Wisconsin. Detta Superior, som man önskar skilja från det öfriga Michigan för att däraf bilda en särskild stat i unionen, är ungefär så stort som Nylands, Åbo och Tavastehus län tillsammans och utgör en tredjedel af hela staten Michigan, som är 152,58^ kvadratkilometer. Det är ett starkt kuperadt land med betydliga barrskogar, många sjöar och här och där äfven bra jordbruk, men är i synnerhet kändt för sin malm-rikedom, framför allt för sin koppar i Calumets grufvor. Klimatet är hårdt och mycket blåsigt.

Detta Superior utgör Finland i Amerika. Det är för finnarna (mest de finsk talande) hvad Illinois, Kansas och Nebraska äro för svenskarna, hvad Nord-Dakota är för norrmännen och hvad Iowa, Minnesota, Wisconsin och staten Washington äro för skandinaverna samfäldt.

Finnarnas historia i Amerika går tillbaka till drottning Kristinas svenska koloni i Delaware, i hvars grundande de äfven deltogo. — I början pä i86o-talet fanns en finsk koloni i Alaska, till hvilken pastor Uno Cygnæus af finska kyrkan utsändes. Den stora emigrationen började dock först på 1870-talet, då ett antal "Læstadia-ner" från norra Finland och Sverige drogo ut och nedsatte sig i Hancock och Calumet i norra Michigan, det så kallade Superior, samt i Cokato och New York Mills i Minnesota.

Sedan den tiden ha finnar i större sällskap slagit sig ned på följande ställen: Jacobs ville, Laird, Republic, Champion, East Tawas, Ishpeming, Newberry, Negaunee, Palmer, Marquette, Michigamme, Pequaming, Ironwood, Crystal Falls, Front Creek, Grand Marais, Rudyard, Welch, Cooks, Gladstone och Amasa, alla belägna, i Superior; — samt dessutom i Lanesville, Rockport, Allston, Gardner, Pigeon Cove, Worcester och Fitchburg, alla belägna i Massachusetts; vidare i De Kalb och Joliet i Illinois; Whiting i Indiana; Me-saba, Ely, Soudan, Duluth samt de förut nämnda Cokato och New York Alills i Minnesota; vidare i Belt, Sand, Coulee, Black Hills (?) och Hannah i Montana; vidare i Sault Sainte Marie och Copper Clilf i Kanada, Harbor i Ohio, San Francisco och Fort Bragg i Kalifornien, Pensacola i Florida samt möjligen på andra för mig obekanta platser.

Huru många äro finnarna i Amerika? l'å den frågan gifver besynnerligt nog Förènta staternas statistik icke något svar, fastän till exempel polackarna äro särskildt rubricerade. Polackar från ryska Polen uppgifves år 1900 till 152,000 samt "ryssar" till 424,096. Det är bland dessa senare och möjligen bland "svenskar" man har att söka finnarna.

Redaktör Alfred Salin i Seattle, Wash., som intresserar sig för den finsk-amerikanska frågan, anslår finnarnas antal i Amerika till tre- a fvra hundra tusen, inberäknadt afkomlingar i första led. Han anser, att hälften af denna summa, d. v. s. ett hundra femtio- a två hundra tusen, äro finsk-talande och lika många svensk-talande. De svenska finsk-amerikanerna skulle sålunda utgöra hälften så många som svenskarna i Finland.

Finsk-amerikanerna äro till största delen grufarbetare, jordbrukare, timmermän, snickare, — men de rådande politiska förhållandena i Finland drifva nu ock skaror af bildade finnar öfver Atlanten.

* #

*

Bland Amerikas finnar har ett tyst och troget arbete och ett samlandets verk utförts. De män, hvilkas namn härvid

med tacksamhet böra ihågkommas af Nordens nationer, äro, som jag tror, i första rummet J. K. Nikander, numera föreståndare för finska seminariet i Hancock, K. L. Tolonen, J. J. Hoikka, pastor i Crystal Falls, och som lämnat de viktigaste af ofvanstående upplysningar, C. F. Berg-stadi och flera med dem.

Bland de första arbetarna och rådgifvarna glänser också i Finsk-Amerikas historia det ur Svensk-Amerikas häfder frejdade namnet Erland Carlsson, Chicagos, Rockfords och Andovers herde från nödens och banbrytningens tider.

Den 25 mars 1890 stiftades Suomi-synoden, d. v. s. den finska evangelisk-lutherska kyrkan i Amerika. Dess historia finnes i Tidskrift för Teologi, utgifven af Augustana Book Concern, Röck Island, Illinois. — I september 1896 började den finska högskolan Suomi Opisto i Hancock, Mich., sin verksamhet. Suomi-synoden, hvars kyrkospråk är finska, räknade år 1902 sextio församlingar, 18,933 medlemmar, tretton pastorer, tjugu fyra kyrkor, tio prästboställen samt ägde fastigheter för 87,000 dollars, hvarpå dock hvilar en skuld af 14,000 dollars. Samma år funnos inom finska synoden femtio sex söndagsskolor med 2,000 barn och 263 lärare samt tjugu en hvardagsskolor med 1,290 barn och tjugu fyra lärare. Högskolan i Hancock hade fyra lärare och tjugu fem studenter samt ägde ett präktigt tre våningars hus af huggen granit och grundadt på Su-periors hälleberg.

Det har visat sig, att den starkaste och kanske enda makt, som förmår samla nationer, som icke äro politiskt själfständiga, är en gemensam kyrkoorganisation, som uppbär språket genom sitt skolväsende. De kristna nationerna inom Turkiet äro exempel härpå. De ha bibehållit sig under mer än ett halft årtusende — utan att märkbart förlora sitt språk eller sin nationalitet. Med tanke härpå måste man glädjas öfver den finska synodens lyckligt började arbete och å andra sidan beklaga de splittringens makter, som arbeta i motsatt riktning.

För öfrigt må tilläggas, att bland de sansade och bildade finnarna enhetsverket är starkt i framåtskridande, hvarjämte stor förståelse förspörjes för förhållandena i moderlandet: "Ingen mass-emigra-tion till följd af nu rådande förhållanden! Låt ovädret gå öfver, om det också skall dröja i flera generationer. När ovädret gått öf-

ver, är Finland åter finskt, om det ej öfvergifvits, men öfvergifva vi nu Finland genom mass-emigration, få vi det aldrig åter. Och intet skall ändå i samma grad som moderlandets nationalitet stödja dotternationen i Amerika."

K ii.

Svensk-Amerikas riksdag.

När vi efter en natts resa vaknade i den michiganska staden Ish-peming, stod solen redan högt på himlen, som det heter i sagorna. Och i en sagovärld tyckte man sig försatt. Ishpeming själft är en liten icke så betydlig stad, men det ligger vackert. Dess omgifningar, som omväxla med barrskog, sjöar och berg, påminna i hög grad 0111 Sverige. Naturen stod i sin fägring, men på denna nordliga bredd och utsatt för de svala vindarna från sjöarna trodde man sig snarare vara i maj än i juni.

Hundratals familjer från Amerikas alla nejder hade nu till Ishpeming strömmat samman. De flesta af Svensk-Amerikas ledande män voro samlade här. Delegater från alla större svensk-amerikanska samhällen samt det talrika kleresiet funnos här liksom i ett stort läger. Man hade stämt möte för att rådgöra om gemensamma an gelägenheter.

Det låg öfver denna riksförsamling i denna nästan landtliga, maj-skrudade omgifning något så friskt, så personligt intresseradt och så

Svensk-amerikanskt prästerskap vid "riksdagen." Presidenten Norelius längst fram.i michigan.

intressant personligt, att tanken fördes tillbaka i tiderna för att söka dess motsvarighet i historien, en motsvarighet, som ett sväfvande minne sökte återfinna. Ja visst, där är det! Det är frankernas "niajfält", som allt sedan de första stunderna i Ishpeming föresväfvat mig. — Äfven de, frankerna, voro ett emigreradt folk, som tagit främmande jord i besittning, och som bodde blandadt med andra nationer. Det var denna doft af nydaning och majluft, af personligheternas insats och frånvaron af ointresserad byråkrati, som mera tänker på dagtraktamenten än på att göra nytta, det var detta starka kyrkliga element och vissheten att få höra. om framgångar och utveckling på alla håll, som från Svensk-Amerikas liksdag förde tanken till de gamla frankernas en gång unga rike, när det utgjorde kristenhetens yttersta västerland, och när dess råd plägande församlingar från Nordsjöns kust, från Alpernas och från Pyreneernas

fot samlades i vårens fagra månad, maj, under sin Charlemagne.

Här voro de alla församlade, dessa af våra landsmän där borta så väl kända karakteristiska gestalter. Där var synodens president, -men nej, icke synodens president, titan Norelius, personligheten, patriarken, den ledande anden i denna stora församling, — där var Kansas-höfdingen, jätten från Lindsborg. Där var den ädla bröd-rakretsen, Gustav, Philip och Alexis Andreen, med sina vackra utseenden och något ideellt i sitt uppträdande, något ridderligt, som gör, att man skulle vilja likna dem vid de tre Sture-gestalterna i vår medeltids historia. Där var Conrad Emil Lindberg, lutheranen, allvarlig och nobel, karakteristisk i allt, luthérien par préférence et 1'abbé de 1'église aristocratique quand mfimel Dr Carl A. Evald, fryntlig, trohjärtad, öppen och glad, det evangeliska hem-

Riksmölet i Ishpeming.

mets personifikation, Amerikas domprost. Och här var L. G. Abra-hainson, intelligensens och hjärtats man. Här möttes läroverkspresidenterna för våra bildningshärdar därute, fjärran från komna: L. H. Beck ända från New York i den yttersta östern, A. C. Young-dahl från den yttersta nordvästern, själf liknande en ung student, Samuel Hill från Wahoo, Nebraska, svensk-amerikan i hjärta och själ, idéernas och nydaningens man. Hit hade också samlats en stor del af pennans och pressens män för att genom telegram och tryck sprida nyheterna från öfverläggning och beslut kring hela

Amerika från detta majfält högt i Michigan.

* *

*

Det var tredje söndagen efter trefaldighet, och dagen firades med högmässogudstjänst, som tog sin början klockan tio förmiddagen i den blomstersmyckade och soliga kyrkan, som denna dag tedde sig som en den evangeliska frihetens bild af ljus och värme, skild från den reformerta kalla enformigheten — olik äfven katolicismens dunkla mystik. Högtidlig, men på samma gång innerlig och gripande höjde sig den wallinska hymnen, buren upp af den mäktiga svenska koralen _

och denna församlings storartade röstresurser. Evangeliet denna söndag hand lar om det borttappade fåret, denna rörande liknelse, dubbelt förståelig för månget hjärta, som här klappade fjärran skildt från de sina. Ur själfva texten andas vårens ande, och ur liknelsens ord träda herdelifsbilder från österlandet fram med grönskande ängar, klara vatten, cypress och fikon-

JRiksnwtet i Hhpeming, Doktorerna Lindahl, Lindberg och M-vald.i michigan.

träd, och där bortom den gula, brännande öknen med kaktus och tistlar: "Och när han kommer hem i sitt hus, kallar han tillhopa sina vänner och grannar och säger till dem: Glädjens med mig; ty jag har funnit mitt får, som var förloradt". . .

Hvad som alltid förekommer vid dessa årliga församlingar, nämligen prästvigningen af de teologer, som det året inträda i den svensk-amerikanska kyrkans tjänst, företogs klockan tre eftermiddagen denna söndag. Det var tjugu två stycken unga män, som denna dag för första gången buro svensk prästerlig skrud, denna enkla,

men ändå så värdiga dräkt, som utgör ett af föreningsbanden mellan moderkyrkan här hemma och dotterkyrkan där borta.

Invigningen skedde enligt handboken för svenska kyrkan.

Det kan i detta sammanhang förtjäna att omnämas, att den apostoliska successionen, som vid reformationen bevarades åt den svenska kyrkan, i motsats till hvad som skedde i en del andra protestantiska länder, äfven har bevarats åt den svensk-amerikanska kyrkan genom L. P. Esbjörn och T. N. Hasselquist, hvilka båda voro vigda i svenska kyrkan. Denna sak kan för mången tyckas vara oviktig, men i och för sig ligger någonting storartadt däri, att välsignelsen och händernas påläggning utan afbrott och likasom i en enda kedja meddelats från man till man, från generation till generation, från århundrade till århundrade, från årtusende till årtusende, ända från Kristi egna apostlar och till dem, som i dag stå inom altarrunden; — dels lägga vissa andra kyrkosamfund så ofantligt stor vikt härpå, att

det äfven för oss kan vara dyrbart att äga denna apostoliska succession, denna apostlavälsignelse utan afbrott ända

318

Man samlas i kyrkan, Ish/teming.i michigan.

från apostlarna själfva, hvilka i sin tur ju omedelbart blifvit af sin Mästare afskilda för det prästerliga kallet. —

Prof. S. G. Youngert höll vid detta tillfälle talet till de unga, varnande dem för att söka församlingarnas gunst, en varning, som i Amerika till följd af prästens beroende ställning af församlingen behöfves i än högre grad än i Sverige. "I skolen predika för lifvet och för döden," klang det allvarligt och bjudande: -'för judarna en förargelse, för grekerna en galenskap."— Bön, responsorier, psalmsång, själfva invigningen med handpåläggningen och uttalandet af välsignelsen följde därpå enligt handboken, och slutligen löftet: "Och då Öfverher-den varder uppenbar, skolen I undfå härlighetens ovanskliga krona" (i Petr. 5:4)-

Så förblifva de äfven i förskingringen ett folk, en nation: de svenske ett folk!

Under orgelns brus strömmade skarorna ut ur det smyckade templet, uti den med ännu friskare grönt sirade naturen.

* a Vid Riksmötet riärvarande damer.

Ishpernings talrika svenskar, de uppgifvas vara tre- a fyra tusen, hade upplåtit sina hem och dukat sina bord för de långväga ifrån kommande mötesdeltagarna, och där var fest i nästan hvartenda hem i hela staden under en hel veckas tid. Men de kommande voro så talrika, att man dessutom i den rymliga svenska skolan ordnat till deras mottagande. En stor kommitté af damer hade här med egna händer åtagit sig att tillreda lunch och middag för de i förhandlingarna deltagande delegaterna och prästerna. Ja, damerna, och till på köpet de unga damerna, passade till och med i egen hög person upp vid dessa måltider, som därigenom och genom det intressanta och lifliga sällskapet förvandlades till verkliga fes-

319i michigan.

ter. Man kan knappast, om man icke själf varit med, göra sig ett begrepp om det angenäma, det trefliga, det rent af imponerande, som under denna vecka, denna Svensk-Amerikas riksdags vecka, bjöds i sällskapslif, diskussioner och beslut. De flesta mötesdeltagare ha sina fruar med sig, och man kan tänka sig, hur roligt det skall vara för dessa familjer, som alla äro besjälade af likartade intressen, alla tillhöra ledande kretsar inom sitt folk, men äro från de mest skilda trakter mellan Atlanten och Stilla hafvet, hur roligt det skall vara för dessa människor att under en hel veckas tid och stundom längre, dagligen få träffas dels under rådplägningar, då

deras berömdaste talare låta höra sig, delsvid måltider och samkväm, då det behagligaste sällskapslif utvecklas.

Från klockan !4g på morgonen och än da till 6-tiden på eftermiddagen, med endast ett afbrott för lunchen mellan 12 och pågå förhandlingarna, men vid 7 tiden ätes middag, och det återstående af dagen är ägnadt åt hvila och förströelse.

Förr voro deltagarna icke utvalda så rigoröst, då hvarje församling, utan afseende på dess storlek, ägde rätt att representeras af en präst och en lekman. Numera väljas för hvarje 1,500-tal en präst och en lekman till Augustana-synodens årsmöte, som det officiellt heter.

Mötet i Ishperning var det fyrtio tredje i ordningen af dessa riksmöten. Det näst föregående hölls i Jamestown 1901, det näst efterföljande hölls i Paxton 1903. Det första hölls 1860 i Clinton, VVis. Alla förhandlingar, alla tal, alla protokoll, alla referat hållas på svenska, och det på en förstklassig svenska!

Hvad gör man då vid dessa och dylika synodal- och konferens-

320

•Damerna ätogo sig själfva serveringen."i michigan.

möten, hvaröfver har man att bestämma? — Man har att bestämma öfver en budget på omkring fyra millioner kronor, man har att granska räkenskaper från en hel mängd storartade inrättningar, såsom sjukhus, barnhem, skolor, gymnasier, tryckerier, tidningar, bokhandel och snart ett universitet, och så hela detta blomstrande kyrkoväsen, deladt i åtta alltjämt växande konferenser. — Jag tror icke, att det i Amerika och för öfrigt ej heller annorstädes finnes

någonting, som är jämförligt med eller ens likt Augustana-synoden. I)en utgör verkligen ett rike för sig, ty den förenar med det kyrkliga äfven ett starkt nationellt element. Närstående tablå utvisar en del titlar från denna synods statistik. Men denna tablå utvisar endast några sidor af den vidlyftiga verksamhet, som Augustana-synoden utvecklar. Boktryckeriet och förlagsversaniheten t. ex. synes där icke. Till den 31 december 1898 hade från Augustana Book Concern utgifvits 736,879 exemplar af olika böcker, alla, som förlagets katalog säger, "i det godas tjänst"' Att Svensk-Amerikas behof af litteratur tillgodoses från ett förlag, som dirigeras under dessa auspicier, kan heller knappast skattas för högt.

Tablå öfver Augustana-synoden år 1900.

Konferensernas namn

Medlemsantal ftrlUOO

Fastigheters vftrde 1 dollars

Antal barn i svensk frtrsam-lingsskola Antal barn 1 svensk >ftn-dagsskola liidiagtill barnhem, i dollars Bidras uii sjukhus, i dollars Stimma af utgifter till församlingarna, I dollnrs Summa af ut-gifterna till konferenserna, i dollars Summa af utgifterna till synoden,I doll.

Minnesota...................................68.S47 1 137.82U 7,364! 11.S6? 4 194 1.896 190.669 41,116 11 629

Illinois...58,992 1.280.81)2 5.894'18.468 4.78!l 104.% 282.805 18.588 16.531

Inwa..16,163 895.129 1.476 3,9ti9 1 087 117 W.874 5.504 7.163

Kansas...13.250 859,260 1.295 2,905 947 82 45 383 (>.876 2.614

New York................. 36 612 1.224,918 2.968 9 457 8,712 ....187.885 10.284 3 941

Nebraska.....................................8.532 229,106 1.548 2.295 464 10', 43 159; 6 188 3.479

Columbia................. 2.284 64 075 73 682 10 ....10.671 646 SSfl

California...................................l,2U7 84.142 19 315 5 10 15,114 193 202

Utah Missions Distrikt..... 213 53,000 .... 1,617 62

Montana Misstons Distrikt .....'...

Suuima 201,100 4,828,252 20.135] 53.048! 15.200 2,760 794.977 84,890 46 952

Hela utgiftssumman $919 864.

Hvad som vid mötet i Ishperning ådrog sig mycken uppmärksamhet, var, att den så kallade "The Synod of the Northwest" icke anslutit sig till Augustana-synoden. Det är dock att hoppas, att så kommer att ske, om också kanske i sammanhang med en ny organisation af Minnesota-konferensen och de för hvarje dag talrikare församlingarna i Manitoba, Assiniboia och Alberta. Det vore allt Svensk-Amerikanerna. 21 321i michigan.

för sorgligt, om enheten och enigheten skulle få en läcka. En annan sak af största betydelse är bildandet af engelsk-språkiga församlingar och kanske konferenser af Augustana-synoden. Att medgifva upprättandet af sådana synes vara en nödvändighet, och det svenska språket och de svenska traditionerna komma i alla händelser att vårdas äfven inom dessa af svenskar bestående engelsk-språ-kiga kyrkoförbund. Redan nu predikas stundom på engelska i nästan alla svensk-amerikanska kyrkor, ehuru idealet naturligtvis är bibehållandet af svenskan såsom kyrkospråk och äfven predikospråk. Vi säga "äfven predikospråk", ty man kan mycket väl tänka sig svenskans bibehållande såsom liturgiskt språk äfven i en församling, som är helt och hållet engelsk-språkig, i analogi med andra kyrkospråk, som så bibehållas och därför mer eller mindre studeras i årtusenden, sedan de i hvardagslifvets vulgära äflan slocknat. En kommitté för behandlandet af denna sak tillsattes, bestående af pastorerna Bergin och Eckman, prof. I. M. Anderson, dr Foss och dr Lindahl.

* * *

Min anteckningsbok från Ishpeming har antagit mycket digra dimensioner, och jag minnes, att när dr Conrad Emil

Lindberg,som jag hade lyckan att ha till mäss-kamrat på den lilla stadens förnämstahotell, och jag om aftnarna kollationerade våra erfarenheter, hade vi mången glad stund.

Sådana bestodos ock, när man besökte högkvarteren, t. ex. hos herrskapet Jo-chim, där de vördiga herrarna Carl Evald och Carl Swensson med fruar funnit en fristad, eller hos herrskapet Anderson, där

Andreenerna fått sitt bo. l)är var öfverallt munterhet, lefnads-glädje, tillförsikt och detta "lagom", som af Aristoteles skattades högst af allt.

Naturligtvis kom också hr Harpster från Indien för att hålla sitt två-timmars föredrag! — Men den gången flydde jag,öfverlämnande åt pastor S.wanbom från Nebraska att hålla hr Harpster stången!

* . * *

Den 17 juni var synodalmötets sista dag. På förmiddagen aflöste dr Lindberg för en stund den åldrige dr Norelius såsom ordförande i plenum. Men större delen af eftermiddagens arbete leddes åter af denne senare, såsom han under nästan helà mötet gjort. Jag har sällan eller aldrig mött en man, som i så hög grad som dr Norelius i sin person förenat hvad den svenska odalmanna-stammen äger bäst med den erfarne lärdes och den ledande prelatens egenskaper. Kärleken och beundran för denne man är också djup bland hans folk.

På kvällen den sjuttonde — det var en härlig, vårlik kväll, stilla och med dalande sol — var afslutningshögtidlighet i kyrkan, som, ehuru rymlig, var till trängsel fylld af Riksmötets medlemmar och Ishpemings allmänhet. Sedan det egentliga programmet var genomgånget, hemställde dr Norelius till mig att vid detta enastående tillfälle yttra några ord till de församlade, som jag med tacksamhet begagnade mig utaf. Jag yttrade därvid enligt ett tidningsreferat, som jag afskrifver, följande:

"Vördade Herr President, Herrar Pastorer, Professorer och Delegater!

"Det är med en känsla af vördnad, som jag härmed uttrycker min tacksamhet för att äfven jag fått öfvervara detta svensk-ameri-kanska synodalmöte.

1 vår Herre Kristi ord: 'Simon, Jonas' son, älskar du mig, — föd mina får', — i dessa ord torde vi, om vi i denna stund lyssna till dem, höra äfven en svagare stämma blandas: Simon, Jonas' son, älskar du mig, för och led mina barn! Det är tusende svenska mödrar och fäder, hvilka blanda sin maning i de orden; alla deras, hvilkas barn I ären satta att här vårda och leda.

Ty när vandringen genom främlingslandet är slut och de stora skarorna samlas till det sista målet, skolen I ansvara alla dessa för deras kära, så att modern återfår sin son, fadern sin dotter, David

Jonatan, sin vän, brodern sin broder, broderfolket sitt broderfolk. Ty de pilträd, som äro vid Babylons älfvar, de stå icke blott i det fjärran Österlandet, icke blott här i det stora främlingslandet, utan ock där i det egna hemlandet. Där hafva de våra ock hängt sina harpor, då sorgen och längtan efter deras kära, som dragit bort från bardomsheminen, kommo deras sånger att tystna. Och de hafva så begifvit sig på vandringen till det land, där ingen sorg och ingen längtan mera är. Och de vandra dit under samma korsbanér som I och under afsjungandet af samma vandringssånger som I. den svenska kyrkans psalmer."

Af si u t n i ngsh ögtidligh ete n skulle därmed vara ändad, trodde vi, men då reste sig Erik Norelius, vördnadsvärd genom bragder och år. Och han trädde inom altarrunden.

Högrest och allvarlig i sin ålderdom stod han där i kvällens sista ljusning. Det vardt så tyst i den till trängsel fyllda kyrkan, att enhvar kunde höra sitt eget hjärtas slag, och enhvar kände, att ett historiskt ögonblick, ett oförgätligt, var inne. — Då höjde den gamle sin af rörelse vibrerande stämma och talte bevingade ord om närmandet mellan moderlandet och dotternationen, ett närmande, som hade gjort hans och alla deras hjärtan godt, såsom det, hvilket man så länge och innerligt efterträtt, han talte om budskapen, som under de senaste åren kommit om den politiska ställningen i Europa, i Norden, i Skandinavien, budskap, som, alltsedan domen öfver Finland flög ut öfver världen, fyllt hvarje fosterlandsvän med oro. Och svenska fosterlandsvänner funnes icke blott på den östra, utan äfven på den

västra sidan om oceanen. Svensk-Amerika kände med Sverige, och Svensk-Amerika skulle taga det sista, det ägde, för att gifva det, 0111 det kräfdes, för Sveriges politiska självständighet. Hans och hans vänners glädje vore, att svenskarna älskade sitt land och sin kyrka. — Sent skall nog denna stund af de närvarande förgätas, om ens någonsin, men för den svenske gästen står den inristad som hans lifs skönaste. — Sedan därpå församlingen sjungit svenska

psalmbokens 124: 4, var detta Svensk-Amerikas Riksmöte afslutadt.

* *

Staten Michigan är öfvervägande ett skogsland med vidsträckta kuster längs de stora sjöarna. Dess ytinnehåll är 145^40 kvadratkilometer. Invånarantalet var 1890 1,686,880 och 1900 2,069,042. Svenskarna utgjorde enligt statistiken 75,008. De infödda svenskarna utgjorde 1890 endast 29,993, men 1900 48,812.

Genom Chicago.

jr^ör att komma från lshpeming till Minneapolis gör man bäst i I r\J att resa via Chicago, ty dit bära, liksom till Rom, alla vägar.

Man får då också se Wisconsins stora stad, Milvvaukee, Amerikas Munchen, den stora ölstaden.

I Chicago, dit vi kommo på morgonen, blåste gladt för högsommarvindar de svenska blågula dukarna, i det att Swedish National Association och Independent Order of Svithiod annonserade sina midsommarfester. Jätteplakat, prydda med de svenska färgerna, voro spända öfver gatorna på ståltrådslinor. Man kände det: man var åter i Svensk-Amerikas hufvudstad, det soliga, rökiga, modiga, älskade, väldiga Chicago!

Min reskamrat, prof. Jules Mauritzson, och jag intogo frukost hos doktor Evalds, 218 Sedgwick street, det gästfria hemmet, som fi så många gånger förut besökt, hvarefter jag skyndade att "taga" den välbekanta röda Wentworth avenue-spårvagnen, som förde mig till mitt egentliga Chicago-hem, 2823 Princeton avenue, dr Abrahamsons hem. Huru väl kände man icke igen till och med de roliga skyltarna: "lf you don't know Tom Murray, you ought to; he makes shirts" vid hörnet af Jackson och Clark! Det är egendomligt med Chicago, så stor och bullrande denna stad är, så är den ändå mer än de flesta hemtreftig och individuell.

An en en gång bjöds åter nöjet att i det välkända arbetsrummet

med de väldiga bokhyllorna och utsikten öfver Princeton avenue sitta en afton i förtroligt samspråk. Denna kväll gästades Abrahamsons äfven af dr Carl Swensson och skalden Ludvig Holmes, så att vi fingo upplifva Linds-borgs-minnena och minnena från Röck Island. Detärsynd, att icke gamla Sverige äger dessa män! Vi behöfva dem! —

Efter att ha genomfarit Wisconsin från väster till öster och från norr till söder, fick jag nu genomkorsa det äfven från sydost till nordväst, när jag, tyvärr, efter endast några timmar måste begifva mig från Chicago.

Dessa trakter af Wisconsin äro ett rikt och väl uppodladt land i likhet med södra Minnesota, en region, där majs och hvete täfla med hvarandra om öfvermakten.

Efter åter en dags färd förnam man emellertid St Anthony-fal-lens brus och var åter i Minneapolis. Samma lif, samma solsken! Ringling Bros' cirkus håller "parad" med kameler, elefanter, hästar, apor, musikkårer, clowner, ryttare och ryttarinnor genom gatorna, där folk skockas för att se på dem!

Där var sorl, där var skratt, där var lek, där var lif!

K ii.

I järnvägskupé.

Midsommarafton befann jag mig i en af Great Northern-järnvä-gens rödschaggklädda vagnar, i vild fart ilande fram öfver de gröna slätterna väster om Minneapolis, först genom tyska, sedan genom

idel svenska kolonier i Wright och Meeker counties på väg till Tripolis i Kandiyolii county, dit jag antagit en inbjudning att fira midsommar i det gröna.

På tåget talades litet här och hvar svenska i kupéerna. En man gick omkring och sålde böcker, så som det för öfrigt sker på amerikanska järnvägar, där särskilda bolag arrendera rätten att sälja frukt, karameller, cigarrer, böcker o. s. v., hvilket vintertiden är mycket plågsamt, i det de ständigt ställa dörrarna öppna, så snö och storm yr in. Nu var det däremot sommarvind och dofterna från midsommarängar, som släpptes in. Bland de denna gång utbjudna böckerna befunno sig äfven många svenska. Där fanns Frithiofs saga, Axel och Fänrik Ståls sägner. Det är dessa dikter med örnvingar, som flugit öfver hafvet och i takt med hvilkas hjälterykten eröfrarfolkets hjärtan klappa därborta. De smärre diktarnas fjärilsvingar bära ej öfver Atlanten, och "lasarettslitteraturen" passar ej för det friska och framgångsrika lifvet i vårt Nya Rike.

Bredvid mig i kupén sitter en gammal skåning. Ofta är det intressant att samtala med folk, som ej vet, hvem man är, och som gifva helt oförbehållsamt af sin erfarenhet. Den gamle var intresserad af det nya landet, där han vistats i bortåt fyrtio år.

För tjugo fem år sedan, sade han, var den svensk-amerikanska pressen en fiende till vårt eget språk. Ännu finnes det väl en och annan tidning som så är, men många af de stora Chicago-tidningarna, som nu äro de förnämsta förespråkarna för vår nationalitets rätt, voro då värst. Äfven författaren Magnus Elmblad var sådan. Men då var det också blott afsigkomna personer, som ägnade sig åt journalisternas yrke. Nu är det belt annorlunda! Men förr stred pressen med augustanerna om svenska språket, som pressen ville döda, men augustanerna önskade hålla vid lif.

På tal om skolväsendet sade den gamle: Public schools ha ett dåligt inflytande i många afseenden. Betänk, att våra barn måste under åtta a nio års tid dagligen sitta bredvid irländska, tyska, italienska och en hel mängd andra nationers barn, som hvar och en från sina hem medföra någon specialitet af ondska, som sedan i skolan kokas ihop till ett helt som olika örter i en kittel. Tänk blott på alla de olika religionerna, som här komma ihop i de reli-gionslösa skolorna. Tänk på våra flickor, som ända till sexton och sjutton års ålder äro underkastade inflytandet från dessa olika pojkar, tillsammans med hvilka de gå i skola. Det är svårt att skydda

de sina i moraliskt afseende. Något som gör det än mer mkrång-ladt är, att lärarinnorna (lärare förekomma sällan) till- och afsättas flera gånger om året. De äro oftast unga flickor, som nog äro bra till småbarnsledarinnor, men icke alltid till så pass framskriden ungdoms ledning, som kräfves i public schools.

Han berättade, att i Minnesota funnits en Attorney General, som förbjudit läsningen af Fader vår i skolorna, hvarom eljest de olika religionsbekännarna enat sig.

I public schools skulle svenska språket kunna få begagnas en timma om dagen, såsom sker i New Lrondon, Minn., och James-town, N. Y., men till följd af oenighet mellan svenskarna har det hittills skett endast på dessa två ställen. I Kandiyohi hindrades det af de svenska metodisterna.

Den gamle skåningen öfvergick därpå till andra saker. Här ' Minnesota, sade han, gå tusentals svenskar, komna från rätt goda hem i Sverige, hvarifrån de medfört en liten penningesumma. Den smälter som snö för solen. Men de vänta och vänta på något till fälle. Deras pengar äro deras olycka. De måste genast hugga i så, som de fattigaste göra. Rätt som det är, ha de kommit in i lat-mansvanan och glida utför. Boardinghuslifvet och väntan dödar deras energi. Så måste de bli skogsarbetare eller järnvägsarbetare, bli fulla af ohyra och självförakt, släppa efter, börja supa, bli "tramps" — och så: "he is gone", den ene efter den andre.

Vi passera Delano, en katolsk plats, där många polacker bo, samt Grove City, där min följeslagare upplyser, att skånska baptister residera.

Tåget ilar fram genom Meeker county, ett vackert åkerbruksland med många sjöar.

« II.

En midsommar i Kandiyohi.

Vid stationen med detta indianska namn mötte mig en bekant från St Peter, pastor S. A. Lindholm, med sina hästar och buggy, under hvars uppslagna "top" vi, trotsande midsommarsolen, begåfvo oss af genom grönskande nejder.

Vi befunno oss nu i hjärtat af det svenska Minnesota, midt mei-

lan Wisconsin och Syd-Dakota. Här möter oss först smålänningen Cederströms farm, en vacker gård med liten park, därpå John Petersons farm, där hunden Felix välkomnade oss med sitt bästa midsommarskall. Min vana trogen frågar jag efter jordpriserna. 40 dollars acren med hus och allt. För 30 år sedan —5 dollars acren här. Mejerirörelsen är i sin början, men redan sändes smör till New York, och det betalas }(cent skålpundet mer än annat smör.

Vi göra vårt inträde i Tripolis' herdetjäll och hvila en liten stund i dess lugna sköte. Därpå åter en åktur i aftonsvalkan, hvarvid Gilbert Elmqvists, Elmer Morins, Albert Isaaksons och Johnsons farmar besökas,— alla välhållna och förstklassiga. Eldflugor lysa i gräset. Skymningen och mörkret komma rätt hastigt mot i gamla Sverige vid denna tid. — Johnson går iklädd kahkiuniform, som säges bero därpå, att det är det republikanska partiets uniform,som i politiskt syfte burits vid en omröstning i trakten. Roosevelt bar som "rough rider" kahkiuniform i Cuba-kriget.

Följande dag är midsommardagen, som dock visar en något regnig uppsyn. Tripolis' församlings ungdom har fest i Edvard Magnusons skog vid den vackra Vaconda-sjön.

Skogen här består af löfträd, däribland mycket ek. Små öppna platser finnas här och där, bevuxna med mjukt gräs. Oaktadt att ett fint duggregn föll, hade mycket folk kommit tillstädes. Det var i hög grad stämningsfullt i ekskogens dunkel. Rundt om sjön voro ansenliga höjder. På närmaste kulle lag Magnusons farm, en stor och präktig gärd med hvit- och rödmålade hus.

Inne under ekarnas löfhvalf och halft dolda af det höga gräset

Fru Lindholm med den svenska skolan i Tripolis.å.tf.r t minnesota.

stodo de omkring femtio "teams", d. v. s. vagnar och hästar, som ditfört de besökande. De gjorde intrycket af en gotisk folkvandrings vagnborg i skuggan af någon druidisk offerlund.

* *

*

De gamle farmarne Stå likt mossbelupna stammar i grupper, samtalande om "våren", d. v. s. i agrikulturell mening. Några af dem ha varit indelta soldater i Sverige, denna härliga ras, som fostrat så många karaktärer af stål. Skogen och buskagen komma dem att minnas fältmanövrer "där hemma", huru de med gevär och packning förmått springa dagarna i ända genom skogar och moras. Många käcka indelta kapteners namn ihågkommas, hvarpå nutidens ungdom får sin lilla oundgängliga kritik: "nu för tiden skulle pojka inte rå me sånt, needå!" Under det de gamle utbyta dessa tankar,hör icke ungdomen på dem, utan föredrar att äfven den, men på sitt sätt, ströfva genom skogar och moras. Men pojkarna taga ej gevär och packning, utan hvar sin

Gamla svenska "settlare" i Kandiyohl.

Midsommarfest vid Vaconda, Kandiyohi.åter i minnesota. .

vackra flicka i stället pä sin jägarkedja, som de draga längs sjöastrand. De vilja icke ens lystra till inryckningssignal för middag! Där växa smultron vid Vaconda!

Men rejäl mat finnes där också för gamla svenska krigsbussar. Långa bord digna under gedigna rätter, och kvinnorna ha medfört härliga matförråd. Välvilligt intresseradt styra och ställa de också med kokning och servering. Jag passade på att ta några ögonblicksbilder från denna trefliga del af festen. l)et var hvad man brukar kalla ett knytparti, men, som man lätt förstår, af ganska ansenliga dimensioner, då omkring hundra hästar hade behöfts för att draga gästerna till ort och ställe. '

Efter middagen, som drog långt ut, emedan man måste äta i mänga lag för att få servisen att räcka till, samlade man

sig så småningom till en med bänkar försedd plats i skogen, där tal skulle hållas, ty man var ju dock i Amerika, och då måste det talas. Först sjöng en barn-kör en religiös sång och därpå Vårt land, denna härliga, oförlikneliga sång; därpå följde ett deklamationsnummer med text hämtad från Tegnér. Man hade så erbjudit mig att säga några ord, hvaraf jag med nöje begagnade mig. Följde så, sjungen af en god manskvartett, "Krigarn hvilar sig i mark och skog." Därpå följde af en student ett tal på engelska om stjärnbaneret, filosofien och republiken, af ganska stort intresse. Talaren menade bland annat, att den enda republik, som slagit väl ut, vore den schweiziska. — (?) En gammal man vid namn Viklund besteg därpå talarstolen. Hans anförande var af stor verkan, och själf ägde han i hög grad, ehuru i ovanlig form, eloquentia corporis: en björns gestalt och styrka och

Knyt-partiets damer laga middag.

en röst, som borde kunna öfverrösta Atlantens största vågbrus. Men likväl kväfdes denna röst af rörelse, när han började tala om forna tider, hemlandet och banbrytningen. Men så kom han till politiken och indiankrigen, och björnegenskaperna togo öfverhand! — "Sjuttio mil flydde vi härifrån Vaconda och till St Paul!" (Under 1864 års indiankrig).

Vi gingo ned åt sjöstranden. Man berättade, att äfven denna sjö var i försvinnande. Detta förhållande, att sjöarna torka ut och rent af försvinna, står i sammanhang med landets uppodling och utdikning. Dessa sjöar ha alltid varit mycket grunda, och de tyckas i likhet med indianer och bufflar ej tåla civilisationen. Minnesotas tusen sjöar skola snart vara ett minne blott.

Gamle Åke Iohnson från Uppmanna socken, Skåne, hans son Ernst och dennes söner Edvin och Adolf stodo här som en lefvande illustration till svenskarnas historia i Amerika. Endast den gamle var född i Sverige, men både son och sonsöner talade fullkomligt god svenska.

Att man så talrikt kan förena sig om en utflykt, som kräfver ej så litet både kostnader och besvär, vittnar helt säkert om god sammanhållning, god anda och betydlig lefnadslust och därjämte betydligt välstånd. Karakteristiskt för denna och liknande utflykter är, att ingen sprit förekom. De enda dryckerna voro vatten och kaffe. Detta föi minskade ic.ke glädjen, och helt visst ökade det

krafterna att bättre njuta af hela dagen.

«

Gamle Ake Johnson med son och sonsöner.

IV.

En åktur från Tripolis till Svea.

Detta, att åka från Tripolis till Svea, låter egendomligt, men är ju begripligt, då båda ligga i Minnesota. John Elmqvist, en farmare i trakten, var af den godheten att ställa sina hästar till min disposition, och pastor Lindholm åtföljde oss. Först beságo vi Elmqvists farm. Den bestod af 480 acres, och där föddes fjorton hästar, trettio a fyrtio slaktdjur, tjugu mjölkkor, fyrtio får och trettio svin. Hufvud produktion är hvete och lin, men äfven odlas majs och hafre. 150 tons vildt hö bärgas hvarje år. 160 acres ligga till sommarbete och 200 höstplöjas. Endast för majs gödslas. Efter majs sås hvete på samma fält följande tre a fyra år.

Johannes Magnu-sons farm liknade den nu beskrifna. Man skulle där fira bröllop på kvällen! Vahlstrands farm. Öfverallt uttorkade sjöar. Hur går det med Minnesotas naturskönhet? — Fredholms farm. Frost hade här "bränt" majsen. Man berättar, att på 480 acres gå skatterna till omkring sextio a sjuttio dollars. — Lindblads farm. Det säges, att en enda man kan sköta 160 acres öppen jord. Två-billade plogar, tjugutvå-radiga såningsmaskiner, tjugu fot breda harfvar, själfbindare, som ta tolf acres 0111 dagen, och tillräckligt med hästar hjälpa honom — men nog får ban motion! — Molins farm. Öfver allt postlådor vid vägarna. Intet villebråd lärer finnas kvar i dessa trakter.

Så kommo vi till Svea, som består af en by med kyrka, handelsbod, mejeri m. m. En dansk, Sörensen, förevisade mejeriet, där det fanns i Sverige gjorda maskiner, som här betinga oerhörda pri-

John Elmqritts farm.ÅTER I MINNESOTA.

s vea by.

ser. Mjölken väges in automatiskt. Inga svin uppfödas i sammanhang med mejeriet. Ar 1902 fanns det omkring nio hundra mejerier i Minnesota. Endast manliga arbetare till-låtas arbeta där.

Gästfritt som alltid öppnades den svenska prästgårdens dörrar på vid gafvel, och vi hade nöjet göra pastor J. O. Lundbergs bekantskap. I hans sällskap bar det af vidare med staden Willmar såsom närmaste mål.

I)et var en varm sommareftermiddag med stilla luft, som öfver fälten dallrade af värmen. Vi åkte förbi en liten bit kvarlämnad urskog, som synes på bilden. T närheten låg öfverste Mattsons farm, som nu äges af en Lindqvist. Mattson är bekant genom sina bragder i inbördeskriget med mera, som han själf beskrifvit i "Minnen" (Gleerups för-lag 1901).

Pastor Lundberg berättade mig, att i Kandiyohi county alla ämbetsmän äro svenskar. Landskapet ter sig ganska slätt, rnen på slätten synas öfver allt trädgrupper, och hvarje sådan innesluter en gärd. På flera ställen är landet kuperadt och skogrikt. Dessa delar äro de tidigast bebyggda.

öfverste Mattsons farm.åter i minnesota.

Gata i Willmar.

V.

I Willmar.

När dagen började svalkas, rullade vår buggy in på Willmars gator.

Denna plats visade sig vara en liten prydlig stad, belägen i korsningen af två af Great Northern-järnvägens större linier. Platsen har omkring 4,000 invånare. I ett storståtligt hotell togo vi in.

Det var endast lagom tid att göra sig i ordning till aftonen, då en större bankett var anordnad af stadens och nejdens skandinaver. Detta var nästan för mig en öfverraskning, men desto kärare.

Banketten gick af stapeln i Sandbos kafé, som var rikligt prydt med svenska och norska flaggor, girlander i de förenade rikenas färger samt blommor.

Vid det rikligt dukade bordets öfre ända hade jag äran att få min plats anvisad mellan domaren A. F. Nordin, aftonens presiderande värd. och pastor Lundberg från Svea. Vid det långa bordet syntes

många damer, som med sina ljusa toaletter än mer lyste upp den i sig själf ljusa taflan. Omkring femtio personer deltogo. Hvitklädda unga damer skötte om serveringen. Allt var festligt!

Domaren Nordin började talens rad med ett hjärtligt och högstämdt anförande,som mottogs med lifligt bifall.

Charles Johnson, county attorney i Kandiyohi, talade därpå öfver Amerikas kolonisering genom svenskarna, hvarvid han visade sig äga en vidsträckt kunskap i den svensk-amerikanska historien allt ifrån löoo-talets koloni i Delaware. Hr Johnson talade en mycket ledig svenska, ehuru han tillhör dem, som födts och fostrats i Amerika. Pastor Lundberg talade därpå öfver svenska kyrkan i Amerika och pastor Lindholm från Tripolis öfver svenska språket och kulturen därstädes, båda häfdande au-gustanernas gedigna förutsättningar såsom lyckliga talare och sitt samfunds fasta, aldrig sviktande politiska åskådningssätt: "He said that no one need be any less intense or patriotic American citizen if he could

Insjö i Kandiyohi.

En bit kvarlämnat! urskog i Minnesota.Åter i Minnesota.

learn a language used by so many and be-ing so rich in choice literature", relaterade sedan fullt korrekt en engelsk tidning. Herr August Forsberg gaf en exposé öfver svenskarnas deltagande i handel och industri, och norrmannen ex-

senator L. O. Thorpe talade om förhållandet mellan svenskar och norrmän i Amerika, som kom oss att önska, att vi kunde flytta Amerika öfver till oss i Skandinavien.

Därmed, och sedan tillfälle äfven gifvits mig att tacka för den bevisade hedern, var den officiella delen slut, och vi öfvergingo till ett litet förtroligt samkväm.

* * *

Följande dag förde mig domare Nordin omkring i staden, och vi besågo bland annat äfven court - huset och domssalen där. Bruket är, att vid förhandlingarna alla, om jag ej missminner mig, äfven de anklagade, sitta, medan förhandlingarna pågå. Äfven i häktet gjorde vi ett besök. Tre fångar voro vid tillfället där intagna.

Regeringsbyggnader i Willmar.

Domare A. i1. Nordin och stafssenator h. 0. Thorpe i Willmar, Minnesola.Åter i minnesota.

De sutto och luftade sig vid en med spjälar försedd öppning. Som domaren icke hade nycklar med sig och äfven fångarna saknade dylika, beskrefvo dessa senare i stället inredningen för mig på ett tillmötesgående sätt. Då vi gingo därifrån, sade domaren till dem: Most obliged!

För öfrigt begagnade jag mig af domare Nordins älskvärda beredvillighet att samla upplysningar om Minnesotas civillagstiftning och särskildt "civil actions" paragraferna 54 och 59, hvarom senare skall yttras något i sammanhang med öfriga amerikanska lagstudier.

Helt nära Willmar ligger ett af de norska läroverken, "den förenade kyrkans academy", och några mil nordost därom vid Great Northern-linien ligger New London,som försitt skolväsendes skull är en af de märkvärdigaste orter i Amerika, sedt ur svensk synpunkt. Det är nämligen i New London, Kandiyohi, som det i en publicschool undervisas på svenska en titt) ma om dagen. Den lärare, som därigenom inskrifvit sitt namn i svensk kulturs historia, är prof. Holmqvist.

K

Brcjlådor Tid landsvägen.

Slättbygd med landlgdrdar inom trädgrupper.åter i minnesota. .

VI.

Svenskar och finnar i Cokato.

Min nästa station var det vackra Cokato i Wright county. Jvlan är här åter rätt nära Mississippi, som utgör detta härads nordostgräns. Att dessa nejder äro så gammal svensk bygd, har man att tacka den stora floden för, som, innan järnvägarna kommo, var utvandrarens väg.

"Cokato är den svenskaste stad i Amerika, här bor ingen utlänning, alla handelsmän, alla ämbetsmän, läkare, apotekare, bankirer, al/aä.ro de svenskar! Rundt om bo endast svenskafarmare!" Så sade på sitt trohjärtade och älskvärda sätt kyrkoherden i Cokato, J. A. Levin, som där välkomnade mig. Måhända måste hans yttrande, som sades i godmodig ton, förstås en smula generaliseradt, och bland svenskarna måste i alla händelser äfven finnarna såsom fordom med inberäknas.

Det var en varm, solig sommareftermiddag, som vi vandrade omkring i det idylliska Cokato. Först besökte vi den svenska församlingsskolan, där en medicine kandidat, student från Röck Island och ett af Chicagos medicinska colleges, undervisade ett femtiotal barn i svenska språket och kristendom, och därpå stego vi upp i kyrktornet och besågo staden och dess lummiga planteringar. Så var det att åter bestiga buggyn för att gästa den finska kolonien norr om staden.

För orienteringens skull bör sägas, att vi befinna oss i södra Minnesota, ett par timmars järnvägsresa från

Minneapolis och inom den stora svenska nejd, som utgör Pacific-distriktet af Minnesota-

Utsik/ frän. Cokatos kyrklorn.ÅTER I MINNESOTA.

konferensen, hvilket omfattar icke mindre än trettio sju församlingar, hvilka äro utbredda på ett område, som från norr till söder är sju svenska mil, men i öster och väster når från Minneapolis tvärs öfver hela Minnesota och äfven ett betydligt stycke in i Syd-Da-I kota. Naturligtvis finnas stora massor "utlänningar" äfven bosatta inom detta område, som ju är stort som många svenska län.

Så åka vi in bland de grönskande fälten, där säden, nyss gången i ax, står böljande för sommarvinden. Trakten har fordom varit löfskogbevuxen, och marken är ganska kuperad. Vi åka förbi Svanbergs, Ekstrands, llolmqvists, Andersons och Olsons gårdar, och så äro vi inne i Suomi. Den finska kolonien här räknar fyra hundra medlemmar. Utom denna finnes inom Pacific-distriktet äfven en annan finsk koloni, New York Mills kallad och belägen västligare.— Cokato-finnarna äro finsktalande finnar.

— De äga en kyrka, men ännu ingen skola. En hemmansägare läser om söndagarna ur Luthers postilla, ty någon präst har ännu ej anställts.

— Stundom händer, att "Pia henni" kommer öfver någon, och

Cokato-barn och pastor J. 1. Levin.

Finska kyrkan i Cokato.åter i minnesota. .

då blir det annat af. Samma egendomliga fenomen, som Læstadi-anerna i Norrland voro utsatta för, och som brukar hemsöka kväkare och stundom metodister, visar sig: en sorts religiös yrsel kommer öfver församlingen och yttrar sig i högljudt "talande med tungomål" och dylikt. Det påstås, att vid ett tillfälle, när dessa symptom voro som starkast, en farmares kor, som befunno sig en half kilometer från bönhuset, blefvo så skrämda, att de lupo till skogs och ej återkommo på flera dagar.

Vi kommo till "missis" Mattilas farm, en vacker, högt belägen gård med hvitmåladt boningshus och röda ladugårdar. Jag anhöll om att få fotografera gårdsfolket, som sysslade nere vid en lada. När jäntorna för-nummo det, — försvunno de in för att göra toalett. De pittoreska ladugårdsdräkterna voro omöjliga att få med. Som det nu blef, kunde man lika gärna fotografera ett klädskåps innehåll. Vi stannade en stund och pratade med Mattila, en bildad och klok kvinna, som äfven log åt flickornas, Aura Pikalainens och Edla Tavos, lilla fåfänga.

Sedan vi kört förbi Vamhas farm och en gård, tillhörig en inan med det säregna namnet Sorumpa, kommo vi till "finnkungen" Jakob Ojan Perras ståtliga gård, en af de ståtligaste jag sett i hela Amerika och med vackrare ladugårdar än någon annan, jag iakttagit. Gården omfattade omkring 350 tunnland, det mesta hvetebä-rande, öppen jord. Perra lär vara mycket hjälpsam mot sina landsmän, som å sin sida i honom se en patriark för det lilla samhället.

På det hela taget gåfvo byggnader, trädgårdar och jordbruk ett vårdadt intryck, hvari rätt mycken smak och naturlig fallenhet för det pittoreska i anordningarna kunde röjas, hvilket eljest är mycket ovanligt i Amerika. Folket talade också ännu i denna koloni sitt

"J[issis" Mattilas farm.åter i minnesota. .

vackra finska modersmål med de sjungande, vemodiga tonfallen. Midt i kolonien kommo vi till ett fyrkantigt trätabernakel, barbariskt utstyrdt med ett torn på det packlårsliknande underredet.

Hvad är det för något?

Det är en "public school" (den engelska skolan).

Där var den igen denna skola, som i Amerika utrotar och dödar all annan nationalitet än den engelska och allt annat språk än det engelska. Äfven här, midt i detta lilla Suomi, en liten landsflyktig koloni från det fagra sorg- och poesi-omfamnade fjärran hemlandet, äfven här skulle denna banala skolmetod uppsluka ett folks språk och nationalitet, som så väl behöfdes till stöd för modern där

hemma. Det var alldeles som den fattiges enda ensamma lilla lamm, hans barns glädje, som skulle slaktas för att bjudas åt gästerna på den rike mannens kalas, som ägde otaliga hjordar, såsom profeten Natan berättar för konung David.

llär skulle Väinä-möjnens ord och kanteles toner slockna för att i stället gifva rum åt det språk, hvarom Tegnér säger: "språk för de stammande gjordt, hvart ord är ett embryon hos dig, stöter du en hälft fram, sväljer den andra du ned."

Det är en sorglig sida, detta, i den amerikanska kulturen: bristen pä förstående för kultur, annan än den engelska, som ju visserligen i många afseenden är god — och mycket god, men dock lika visst i många andra afseenden är underlägsen andra europeiska folks och i alla händelser utgör endast en sida af den europeiska bildningen, som Amerika önskar kunna kalla sin.

När vi återkommo till Cokato, var det redan skumt, och efter en stund hade vi nöjet att se fotogenlamporna i stadens lyktor tändas. Detta gjorde ett mycket hemtrefligt intryck i den varma kvällen,

och det hemtrefliga intrycket förminskades icke under min värds gästfria tak, där i en krets af goda vänner samtalet först sent kunde afbrytas.

Följande dag, och sedan morgonbön af pastor Levin i närvaro af familjen och allt husfolket (inan höll på att bygga om prästgården) förrättats enligt gammal god sed och ur en bibel, hvari många och karakteristiska mellanlägg vittnade om att familjekrönikan och alla barnens historia noga förenades med familjebibeln, — som sagdt: följande dag besöktes staden och dess affärer. Cokato äger omkring tusen invånare, och dess handel är den, som betingas af den kringliggande rika farmarbygden. Här var mr Swansons "dry-goods-affär", doktor Åhlströms och doktor Dahlqvists kliniker och apotekare Pettersons "drug-store". På stadens tidningstryckeri visade man en handpress, hvarpå ena sidan af ortstidningen med lokalnyheterna tryckes, den andra sidan kommer färdigtryckt med allmänna nyheter från St Paul. Officiella nyheter, "legala", från regeringen uppgifvas icke få tryckas på annat språk än engelska. Min sagesman, redaktören i Cokato, påstod till och med, att dylika nyheter (utslag i rättegångar t. ex.) icke ens få öfversättas och tryckas i svenska eller tyska tidningar. Huruvida detta om ryska förhållanden påminnande förbud verkligen är rådande i det fria Amerika, har jag sedan ej konstaterat.

Slutligen gjorde jag äfven ett besök i banklokalen och konstaterade, att bönderna i trakten där ha ej obetydliga deposita.

K

VII.

I Minnesotas Stockholm.

Detta får ej tagas i betydelsen af en liknelse, utan det är helt enkelt en ort, som bär detta namn. Det är ej det enda Stockholm i Amerika. Ett dylikt — det största — finnes i Wisconsin, ett annat i Assiniboia och troligtvis flera andra med dem. Det Stockholm, till hvilket vi nu fara, ligger emellertid i Wright county, Minnesota, och pastor C. B. L. Boman är min vägvisare.

Det är de första grusade vägar, jag sett i Amerika. Jordmånen är rik svartmylla på leibotten.

Medan vi ännu befinna oss på väg, ocli sedan vi besett Anders Hårds, Carl Ekroans och J. Olsons farmar, se vi hos Jan Eklöf en hel trädskola, den första jag här sett. Eklöf har genomgått statsuniver-sitetets landtbruksaf-delning i St Paul, och jag antecknar adressen för att sedan besöka denna institution.

Stockholm ligger i mycket kuperad mark, och som en ovanlighet visade mig pastor Roman, att kyrkogården är belägen kring kyrkan, hvilket man sällan ser i Amerika och aldrig utom i svenska kolonier.

Till prästgården hörde fyrtio acres jord, och pastorn hade två hästar och fyra kor, som han och hans familj själfva skötte. Några tjänare finnas ej. Han uttryckte sin förvåning öfver att de svenska prästerna, som kunde ha så godt af

sitt jordbruk, arrendera bort det, ofta för endast ett par kannor mjölk om dagen, vedhuggning och ett hästfoder. — Hvarför? Blott af oföretagsamhet att sköta det självfva. — Huru sant är icke detta!

Pastor Boman, som var en stilla, allvarlig och mycket tänkande prästman, berättade om en färd han företagit i sin hembygd, Dalarne, och om den svåra ställning, prästerna där ofta intaga. På ett ställe hade han där sett, huru prästen satt och frös i herdetjället, som saknade yttre brädfodring. Församlingen ville ej bekosta dylik. "Här," sade han, "komma församlingsborna och fråga, om jag behöfver något."

Hur välvilligt stämda människor i allmänhet äro mot de andlige i Amerika, har jag också många gånger själf sett bevis på. Präster få till exempel allt för billigare pris, både kläder, matvaror och dylikt och till och med järrvägsbiljetter, och det tyckes, som vore ändå alla glada att ha med prästerna att göra. Jag minnes en afton

Carl Härds farm, Wright county.

på ett mycket stort hotell i Chicago. En hel mängd resande stodo vid "officen" och önskade rum, men rummen voro slut, sade porti-eren. Minst ett tiotal personer af respektabelt utseende hade fått vända om, då en präst, igenkännlig på dräkten, äfven begärde ett rum. — "Ja, för Er, Reverend, finns," svarade helt kort portieren, hvarpå han fortsatte att neka de andra. Förmodligen arrangerade man ett extra rum för denne resande prästman!

Men ha prästerna i Amerika vänner, så ha de också fiender. Dit höra bland andra goodtemplarna. Af hvad orsak vet jag icke, ty nästan alla amerikanska präster äro självfva absolutister och voro det säkerligen långt'före goodtemplar-ordens uppkomst. Vidare äro frimurarna mer eller mindre i öppen motsats till "kyrkfolket", som man benämner dem, hvilka tillhöra något kyrkosamfund. Äfven finnas flera föreningar, som ha till direkt syfte att motarbeta de religiösa riktningarna och prästerskapet, hvars representanter stundom lika litet som andra visa sig i stånd att bära medgången, som i Amerika tämligen rikt faller på deras lott. I Nya Englands-staterna till exempel, särskildt i Boston, ha de andliga riktningarna, mest presbyterianer, puritaner, metodister och baptister, utöfvat ett formligt skräckvälde, som påminner om det Calvinska huserandet i Geneve på 1500-talet. — Däremot har jag i Amerika aldrig sett skämttidningar på det hos oss vanliga sättet söka förlöjliga andliga ting eller dessas representanter, och jag tror knappast, att man i Amerika i något läger skulle tillåta dylikt.

* *

*

På eftermiddagen företogo vi en åktur genom trakten kring Stockholm.

Vi kommo först till Sven Ekmans farm, en högt belägen gård med vårdad trädgård och vackra

Stockholm, Minnesota.

gräsmattor. Gamla mor Kajsa Lisa kom ut, och sonen sade: "Stigen upp, mor, och sitten i trädgården i solen." Så skedde, och fotografiet här visas den nittiosex-åriga gumman med bibeln i knät, sonen Sven, sondottern Alice och sonsonen Carl samt utsikten öfver den vidsträckta slätten med här och där en trädgrupp omslutande något farmhus.

Jan Rudins farm. Här var ordnadt för mejeridrift. Kalfvar och svin uppföddes med separerad mjölk. Ehuru kreaturen äfven i denna del af Amerika, som dock har kallare vintrar än södra Sverige, gå ute hela vintern i halmstackar och videplanterade gårdar, tyckes tuberkelfaran vara stor. Jag fick alltså bekräftad den iakttagelsen, att mejerier och tuberkler följas åt. Erik Eks farm. Hönsgårdar och kalkoner. — J. P. Nilsons farm. Äfven här mejeri. En me-jerist har 1200 dollars i lön.

Rakt i söder från dessa nejder ligga St Peter och Winthrop pä ett afstånd af några timmars järnvägsresa. Hela vägen är rik farmarbygd: öppet, något kuperadt land, här och där löfskog kvarlämnad, sjöarna för det mesta uttorkade. Intrycket är mera rikt än skönt, men långt ifrån den oändliga slättens enformighet. De fullkomligt snörräta vägarna, som alltid skära hvarandra i räta vinklar, bidraga att gifva en något trivial karaktär åt landskapet: "fabrikation af spannmål". I hela denna nejd bo endast tyskar och skandinaver. Jag besökte en af de tyska farmarna. Det var en väst-preussare. Gården var stor och präktig, på det hela mycket lik andra gårdar i Amerika. De tyska kvinnorna ha äfven

till Amerika medfört sin stora arbetsamhet och duglighet; yankee-kvinnorna säga härom: "Det går bort, när de bli civiliserade" (!). De tyska kvinnorna se friska och kraftiga ut, de ha många barn, och en viss blomstrande

Sven Ekmans farm.åter i minnesota.

glädje ligger i deras väsende. De infödda yankee-kvinnor-na visa äfven på landsbygden en mager, förtorkad och glädjelös uppsyn, som förmodligen är följden af att de lefva ett sysslolöst lif, oftast inomhus med en bok i handen. "Deras mesta sysselsättning består i att klaga öfver att de icke kunna sofva." Tyskarna hålla tysk skola med sina barn hela året om. I lagen står blott, att så och så många månader om året skall skola hållas, och tyskarna hålla då tysk skola förstås! På några fristunder lära de sig väl engelska. Men tyskarna ha här mycken självkänsla och fästa icke mycken vikt vid om de kunna, eller om de icke kunna någon engelska.

Vi kommo så till Nils Månsons stora och Jan Höglunds lilla farm. Den senare bestod af fyrtio acres, hvarpå Höglund byggt bra boningshus af tegel och stor lada. Från denna lilla gård säljer han årligen fyrtio svin och två unghästar m. in. Men så är han också smålänning. Det var emellertid en riktig mönstergård.

Iden kuperade terrängen märkes här ej riktigt så mycket vä-

C hel Ig rens farm (tre generationer).

Typisk amerikansk lada. Jan Höglunds farm.åter i minnesota.

garnas enformighet, och detta kanske var orsaken till att poesiens ande uppenbarat sig i folkdiktaren Modigs (Moodys) gestalt, som i back-krönet och i skuggan af en lund "cotton-woods" här fästat sin boning i ett litet gult hus, det enda gula hus, jag skådat i nya världen. Lars Peter Österbergs farm. En västgötisk familj,som skänkt Amerika sju jättar till söner! En vacker naturlig park, bestående af en sorts alm samt lind, ek och ask, var här lämnad kvar kring gården. I denna trakt finnes en hcl västgöta-koloni. Framåt aftonen kommo vi till Chellgrens farm och O. Holmers farm, en frodig och jovialisk västgöte, som beklagade, att icke svenskarna i — "Frisko" talade svenska.

Jordmånen var här svartmylla på gul lera, landskapet slätt med löfdungar. Priset på jord är femtio till sjuttio fem dollars acren.

Till middag uti Stockholms prästgård voro denna afton inbjudna några af grannskapets familjer, däribland skollärare Vestlund, en synnerligen intressant man, som

Èn typisk svensk-amerikansk kyrkinteriör. Altartafla af professor Grafström.

Pastor Boman spänner själf för sina hästar.ÅTER i MINNESOTA. .

bland annat berättade orn sin missionärstid bland mormonerna. Han berättade, huru han en morgon vid Ogden sett ett immigrant-tåg, medförande åttio en svenskar, aflastas — en god fångst för mormonerna i ett enda fiskafånge. — Såväl i New York som i västern har jag hört personer uttala sin förvåning öfver att mormonerna eller "de sista dagarnas heliga" än i dag få värfva proselyter i Skandinavien.

I Stockholm funnos 350 barn i skolåldern. Dessa gingo under sommaren sex a sju veckor i svensk skola.

Sedan jag af uppriktigaste hjärta tackat pastor Boman och hans fru, som var från min egen hembygd, Ving i Elfsborgs län, skildes jag från denna del af det Nya Riket och återvände till det lekfulla Min neapolis.

K

VIII. Politiska möten.

I Minneapolis hade jag mottagit en inbjudning att närvara vid "The Monitor and Vikings" sexa, som skulle afätas på Assembly Hall, 36 E. 6th street. På bjudningskortet stod "Scandinavians only". — Det märktes, att man var i Minnesota, skandinavernas land! Ty i såväl Wisconsin som i Iowa och Minnesota är det sällan fråga om endast svenskar eller endast norrmän, utan man talar där om skandinaver, i motsats mot i Nya England, New York, Illinois, Kansas och Nebraska, där mycket få norrmän bo och därför svenskarna ensamma representera Skandinavien.

Kommittéen, som ordnat denna politiska "sexa", bestod af bankiren N. O. Werner, chef för svensk-amerikanska

banken i Minneapolis, en mycket aktad och inflytelserik man, som jag förut hade haft nöjet att sammanträffa med, samt dessutom följande herrar: Nichols, Kelly, Rignell, Reese och Olson, som man af namnen hör både norrmän och svenskar. Ex-senatorn och disponenten för ett sockerbruk G. Thedin var Monitors chef, C. A. Dalby Vikingarnas. Som man förstår, är Monitor en svensk, Vikingarna en norsk politisk förening.

Som jag kom något för tidigt, och som jag ej kände någon, satte jag mig afsides i den stora, ännu ej fullt upplysta salen. En.herre i

halmhatt satt vid pianot och spelade. En norrman inledde ett samtal med mig, godmodigt kallande mig "du" hela tiden, som för öfrigt ofta förekommer äfven bland svensk-amerikaner. Han säger, att han icke kan höra någon skillnad mellan svenska och norska. Danskan däremot är något helt annat. Jag instämmer. Ofta är det så, där svenskar och norrmän bo samman, att skiftningarna i språket försvunnit.

Slutligen voro vi omkring hundra man samlade, och vi tågade in i matsalen.

Sexan var förträfflig, med gamla, hederliga nordiska rätter och till på köpet nordiska folkvisor som taffelmusik.

Thedén öppnade talens rad (på engelska). Han talade om skandinavernas ställning till den stora republiken. Denna ställning var helt enkelt medborgarens i hans fosterland. Kelly, en norrman af folkhögskole-professors utseende, uppläste af honom själf författade vers på engelska om de tre skandinaviska folkens insats i Amerikas utveckling.

I all skandinavisk politik i Amerika återkommer kampen mot irländarna. Däraf märktes äfven här några dyningar. Men mötets egentliga syfte var att bestämma och fördela kandidaturer till politiska ämbeten. Detta gick helt gemytligt för sig utan några slitningar, och de goda talare, man i Amerika har så godt om, visade sig äfven här.

Som det var en politisk bankett, sutto vi hela tiden vid borden, där dock så småningom matfaten ersattes af cigarrlådor och kaffekoppar. Man måste beundra amerikanernas enkla seder: intet vin till maten, inga dyrbara likörer och konjak-sorter till kaffet. Och det oaktadt eller kanske till följd häraf gick diskussionen lika bra. hvarvid en plats i Förenta staternas kongress och guvernörsposten i Minnesota jämte en hel mängd andra platser bortgåfvos, hvad på sällskapet berodde!

En episod af intresse timade. Hr A. W. Benson, som vi ofta i Odin-klubben hade nöjet ha i vår krets, där han alltid genom sin munterhet och kvickhet var lifgifvande, höll denna kväll äfven flera anföranden, men slutligen tog han sig också för att deklamera Fänrikens marknadsminne, den kända dikten ur Fänrik Ståls sägner. Innan han gjorde detta, hvilket för öfrigt skedde under den gemytliga samvaron vid kaffet, men långt innan alla politiska tal voro hållna, hade alla talat på engelska, men efter hans deklama-

tion talade alla på norska eller svenska, utan att, som jag tror, någon mer än jag lade märke till detta ombyte.

Den 30 juni hade man på initiativ af den unge advokaten Alexis Olson i Minneapolis utlyst ett annat möte i St Paul. Inbjudare voro stats-vågmästare P. P. Quist och skolsuperintendent C. G. Schultz. Detta möte hölls i själfva kapitolium. Syftet var att väcka skandinavernas intresse för politiska frågor och att stifta en "republikansk liga", som nu äfven kom till stånd under namn The Sivedish Repuhlican State Club.

En hel del kända svenskar ur Minnesotas politiska värld syntes denna afton. Såsom ordförande fungerade doktor J. Eklund från Duluth.

Advokaten Alexis Olson utanjör sin Office

Alla dessa möten äro länkar i den politiska kedja, som når fram till den punkt, som kallas State Convention, där kandidater till alla lediga statsämbeten gemensamt af hela statens likasinnade politici uppsättas, och där partiets af kommittéer förut uppsatta "platform", d. v. s. politiska program, godkännes. Alla partiets anhängare rundt om i landsorterna och städerna rösta sedan i enlighet med den af State Convention gifna parolen. Det är klart, att de olika politiska grupperna hålla hvar sin State Convention, republikanerna sin, demokraterna sin, populisterna sin o. s. v. Vid röstningen får man sedan se, hvilket parti som är det starkaste, men någon splittring vid röstningen äger icke rum. Hvart och ett parti röstar enligt den "nomination", d. v. s. kandidatlista, som godkänts vid partiets State Convention.

Vid val af unionens ämbetsmän,

framförallt vid presidentvalet, träder National Convention i stället för State Convention. Bådadera äro fullkomligt privata affärer och motsvara helt enkelt våra diskussionsmöten, som stundom utlysas före riksdagsmannaval, men de ha genom häfd fått mycket fasta former och större betydelse än några andra valmöten.

Den i juli höll det republikanska partiet i Minnesota sin State Convention i St Paul. Den enda byggnad, som kunde rymma alla delegerade, var Auditorium, ett gammalt skräpigt trätabernakel, kändt för de möten, lektor Waldenström där hållit. I denna byggnad möttes 1,100 delegerade från Minnesotas åttio två counties,

men endast delegerade, som hyste republikanska tänkesätt. Några dagar senare höllo demokraterna en lika talrikt besökt State Convention i Minneapolis, därvid bland annat bestämdes, att svensken L. A. Ro-sing skulle uppställas som guvernörskandidat.

I den stora salen, där St Paul-mötet samlades, sutto de i,roodelegerade ordnade efter counties, och vid hvarje grupp stod på en tafla namnet på det county, hvarifrån gruppen var. Man kunde af antalet deputerade se, hur folkrikt hvarje county var, ty de deputerades antal är alltid proportionellt mot invånarantalet. Hennepin county, hvari Minneapolis är beläget:, sänder alltså de flesta — jag tror omkring åttio eller nittio — deputerade. Andra små counties få nöja sig ined att sända tre a fyra.

På estraden och vända mot denna deputerade-publik sitta partiets förtroendemän, the State Central Committee, inbjudna politici och talare in. fi.

Förhandlingarna började med bön, som förrättades af en präst-

man från Minneapolis. Ordföranden, the chairman, förklarade därpå mötet öppnadt, och talen begynte. Ändamålet var att ena sig om kandidater till en massa lediga statstjänster,först och främst till guvernörsposten. För hvarje namn, som nämndes, sades något för och något emot, och namnens bärare måste under tiden sitta och se ut som unga flickor i en balsalong, som vänta att bli uppbjudna. Någon enighet var ej att vänta förr än frampå natten, då "the state ticket", listan pä kandidater, kunde publiceras.

Dagens stora evenemang var ett tal af senator Knute Nelson, som enkom skyndat till St Paul från Washington för att vid detta tillfälle föra sina skaror i elden. "The little giant", som han smeksamt benämnes, stod där också med sina vackra Engelbrekts-drag och sin lugna, trygga hållning, ett föremål för stormande hyllning. Hans tal, som framsades utan spår af effektmakeri, i början med svagare, sedan med starkare stämma, varade ett par timmar, men ingen tyckte, att det var långt. Talet innehöll det republikanska partiets program på alla områden, och var sålunda af största vikt. Om trusterna sade han bland annat: "The tendency of the age is combination and concentration, and where the chief object of this is to lessen the cost of production so as to cheapen the cost to the consumer, and not to obtain a monopoly, suppress competi-tion, or check the reduction of price to the consumer, the public wi 11 not be injured, and has no just cause for complaint."

Med yttersta uppmärksamhet följes hans tal, som är klara och objektiva skäl, hvars grund är enkla, allom begripliga principer, hvars mål är välstånd, ordning och lugn, hvars medel är framåtskridande utan språng. Dessa skäl. detta välstånd, detta framåtskridande gifver Knute i siffror, som han i mängd anför. I slutet af sitt tal höjde senatorn dock sin röst och sin panna och talade med känsla om den amerikanska flaggans ära, något som från denne lugne mans läppar gjorde ett oerhördt intryck, så starkt, att trots den mycket lugna tonen och de mycket modest valda orden, tårar glänste i många ögon. — Det märktes väl: det var en man bakom ordet! Ståndaktighet och soliditet, det var intrycket af talet. Obetingadt medryckande och öfvertygande, det var dess verkan.

Intressant är att gifva akt på männen i salen. I deras sätt att gifva sitt behag eller misshag till känna vid de olika talarnas ord ligger något, som säger, att de äro medlemmar af ett rikt och själf-medvetet folk. Deras ton är modig, såsom segern är. Det är den

ekonomiska segern, de firat, segern på farm, i fabrik, i butik. Från estraden tilltalas de i salen, som yttra sig, med "the gentleman from Hennepin" eller Chisago eller Kandiyohi eller hvarifrån talaren är, och från salen tilltalas ordföranden på estraden med "mister chairtnan".

Slutligen blef kandidatlistan klar och innehöll denna gång bland andra namn följande: Till guvernör Samuel van Sant (renomine-rad); till statssekreterare P. E. Hanson, skåning, (renominerad). Hans rival var apotekare Petterson i Cokato. Till skattmästare tysk-amerikanen Julius Block; till auditör Samuel Iverson, norrman.

De nominerade måste upp och visa sig på estraden för att bli vederbörligen applåderade.

ill HJ

IppL ' IX.

I Red Winé och Vasa.

Efter att ha tillbragt ett par dagar i Minneapolis begaf jag mig åter från detta mitt angenäma högkvarter på en upptäcktsfärd, denna gång mot sydost, längs Mississippi. Dessförinnan hade jag

emellertid fått upplefva en amerikansk fjärde juli, och hvad som mera är: kvällen förut. Denna, aftonen den 3 juli, är alla gossars älsklingskväll. Jag bevittnade då bombardemanget af Nicollet och Washington avenyer.

Skotten föllo tätt som i en drabbning. Vid fem-tiden på eftermiddagen nådde elden sin kulmen. Hästar och kvinnor

voro alldeles förskrämda. De förra skenade, de senare svimmade. 1 en spårvagn, under hvilken väl tjugu smällare exploderade, svimmade ett dussin damer på en gång! På Odin-klubben, där jag följande dag åt middag, berättades många roliga episoder från detta glädjekrig, men tyvärr förmälde tidningarna också hela spalter af olyckshändelser.

Den 5 juli begaf jag mig på väg till Red Wing, som är en af de äldsta svenska kolonierna i Amerika och tillika norrmännens Röck Island.

Tåget följer Mississippi. Storartade kärr- och träskmarker med vass och vidén, böljande sädesfält, slättland, löfträd. Närmare Red Wing höjer sig marken till kullar, ansenliga höjder, ekskogsklädda, påminnande om Thuringen.

Red Wing visade sig vara beläget med den breda floden på ena sidan och på alla de öfriga sidorna ansenliga höjder. — Handelskvarteren lågo i brännande solsken. Jag följde en gata, i hvars förlängning syntes tre eller fyra kyrkor, inbäddade i grönska. Till höger lågo bostadskvarteren på sluttningen af höjden under rika löfhvalf, till vänster reste sig the Barn-bluff, Mississippis Lorelei-klippa.

I Red Wing tyckas nästan alla affärsmän vara skandinaver: Wing & Olson, klädesaffär• Linné (en Växjöbo), manufakturhandel; Baxrud, keramikbutik; Peter Nilson, E. O. Nilson, järnhandlande, äro endast några få af de många. Staden har 8,ooo invånare, däraf mer än 5,000 skandinaver. Släkten Rosing är bosatt i Red Wing. Peter Nilson har beklädt seriatorspost. Red Wings skandinaver finnas alltså äfven i den politiska historien. I kyrkohistorien är

Utsikt öfver Mississippi ocft Wisconsin frän Med Wing.åter i minnesota. .

Red Wing bekant för att äga väl icke den största, men enligt mångas mening den vackraste svenska kyrka i Amerika. Äfven hos kyrkoherden, pastor G. Rast, gjorde jag besök. Han var för tillfället icke hemma, men hans lilla dotter Mirjam, en åtta-åring, förde de gästfria svénsk-arnerikanska prästgårdarnas runor med den äran. Hon berättade på vacker svenska, att barnen i den svenska hvar-dagsskolan voro femtio fyra, men i söndagsskolan öfver två hundra. Hon visade också en intressant nyhet: Sängen, en svensk musiktidning, som utgifves i St Paul, 541 Manomin street, af J. A. Swenson, som därmed helt säkert gjort sig i högsta mån förtjänt om den svenska sången i Amerika.

* *

Klockan half nio på aftonen begaf jag mig från Red Wing på på väg till Vasa. Resan skedde det första stycket på järnväg, sedan hade dr Norelius lofvat ställa hästar mig till möte. Kvällen var ovanligt kvalmig och het, men ännu

hade jag ingen erfarenhet af hvad Minnesotas klimat kan prestera. Vid den bestämda stationen fann jag mycket riktigt hr M. S. Norelius, med hvilken vi förut gjort bekantskap i Chicago, och som jämte sin bror var kommen för att möta mig. Klockan var då omkring tio. På afstånd hördes åskan mullra. Det var varmt och fullkomligt stilla.

Det uppstod nu en liten diskussion, huruvida det var rådligt att begifva sig af den omkring fem eller sex engelska mil långa vägen eller stanna på stationen öfver natten. Ett oväder var tydligt i annalkande. Resultatet af öfverläggningen blef att vi foro. En af bröderna Norelius tog plats på försätet som kusk och bredvid honom en ung flicka, Maria Petterson, som också skulle till Vasa. Den yngre brodern och jag delade det andra sätet. Ehuru det var mörkt, kunde man ändä förstå, att trakten måste vara naturskön och mycket kuperad.

Så kom det. Först en vindstöt, så en annan. Hästarnas svansar och manar och våra kappor stodo rakt ut åt ena sidan liksom fattade af osynliga, men starka händer! Vi befunno oss på någon sorts platå, ty vid blixtarnas ljus kunde man se ned i en dalgång på ena sidan. Situationen var en smula kritisk. När man får veta, att orkanerna i dessa nejder icke såsom civiliserade europeiska orkaner nöja sig med att rycka taken af hus, afbryta träd och dylika småputs, utan äfven hafva för sed att bära bort hus långa vägar,

kasta boll med lastvagnar och äfven singla i väg med kor, hästar och självfva skapelsens krona, den hvite mannen i all hans ståt, så förstår man, att vi körde en smula fort för att om möjligt hinna ned i en hålväg vid öfvergången af en å, där bergväggarna borde hindra oss att flyga allt för långt, om vi började denna sport. — Sågick den vilda jakten. De blå blixtarna visade vägen. Orkanen for med ett vrålande läte öfver våra hufvuden. En lid nedför. Träd, som tyckas buga sig till jorden. Afflängda grenar snärja sig i hjulen. Men snart äro vi i lä för en brant höjd, alldeles inunder densamma. På andra sidan yr vattnet i en liten ström för luftens häftiga och ojämna tryck. Rakt framför höga kullar, bjärt upplysta af de oupphörliga blixtarna. Några stora regndroppar susa förbi med femtio knops fart. De följas af flera. Bröderna Norelius anse faran öfver, så snart regnet blir ihållande. Vattnets tyngd, ehuru fördeladt i droppar, bräcker orkanens kraft. Och vatten kom det! Skyfall torde vara rätta ordet. Men orkanen stämde våt och trött också betydligt ned tonen. Dà fortsatte vi.

I Vasa hos dr Norelius hade man varit betydligt orolig för oss.

Vi anlände emellertid dit i god kondition, ehuru en smula blötta. På det allra hjärtligaste blefvo vi mottagna af den ärevördige gamle och hans maka. — Vi voro i Vasa.. .

Det var tidigt följande morgon. Stormen fortfor, men det var klart och kallt efter ovädret, nästan som en oktobermorgon, med skarpt klar och genomskinlig luft. Dr Norelius och jag stodo ute på en höjd med vidsträckt utsikt åt alla håll. Jag lyssnade till hans ord. Han berättade det Nya Rikets historia, och i

verklighetsbild låg det här inför min blick som illustration till hans ord. I syd väst ligger bortom ådalen och löf-skogsbrynet Västerbottens rote, i nordväst Norrbotten. Rakt norr ut, där de gröna och blå dagrarna i takt med stormmolnen jaga öfver fälten, kallas nejden Småland. 1 sydväst ligger Hvita sten, ett namn med minnen från indiankrigets tider, i nordost Skåne med böljande hvetefält och i öster Spring Creek. I sydväst slutligen Göta rote, den största af dem alla, men midt i kretsen, där vi stå, är kyrkroten med Vasa kyrka. Bortom synkretsen ligga också svenska nejder: Spring Garden, Cannon Falls, Cannon River, Weich, Goodhue, och rakt i öster Red Wing och på andra sidan floden Wisconsins Stockholm.

Här, alldeles intill kyrkan, tog öfverste Mattson sitt första "land."

Namnet Vasa(man skrifver det med enkelt V, emedan det dubbla ger anledningtill missägning-ar enligt engelsmännens uttal af W) gafs, när församlingen grundades, 1853. De gamla kolonierna, som äro nya uppla-

Vasa prästgård, familjen Norelius.

Barnhemmet i Vasa.

gor af de gamla svenska landskapen, såsom västgötar i Carver, värmlänningar i Stockholm. Wis., finnar i Cokato, smålänningar i Chisago, dalkarlar i Cambridge o.s.v., uppstodo på den tid, när emigranterna hemifrån åtföljdes på

segelfartyg, enkom befraktade af en viss orts utvandrare. Nu, sedan ångbåtarna taga tusenden på en gång, blandas allt om hvartannat. — Xär Norelius och hans hustru först landstego på den plats, där Red Wing nu ligger, hoppade och tjöto omkring tre hundra indianer kring sina eldar alldeles i närheten af den lilla byn. — I Vasa finnes ett svenskt barnhem, grundadt af dr Norelius, men nu öfvertaget af Minnesota - konferensen. Sextio barn mellan två och sexton års ålder få där sin uppfostran. Fullständig undervisning i såväl engelska som svenska gifves. Föreståndaren Hultgren berättade, att hemmets byggnad blåst bort en gång!

I Vasa bor fredsdomaren True Person, i hvars hem vi gjorde besök. Iian

Matsal i Vasa barnhem.

Fredsdomare True Nelson och hans hem i Vasa.åter I minnesota.

Odalmän på kyrkvallen i Vasa.

berättade, att icke på tjugu år någon häktats i V asa, men dessförinnan funnos irländare och andra, som måste hållas efter!

Dr Norelius äger ett mycket värdefullt bibliotek, där bl. a. en mängd af de äldsta svensk-amerikanska tidningar finnas, de enda exemplar antagligen, som räddats undan förgängelsen, särskildt undan Chicago-branden. De rikaste samlingar af svensk-amerikansk boklitteratur säges visserligen finnas på biblioteken i Stockholm och Uppsala i Sverige. Jag vill ej med bestämdhet yttra mig härom, men säkert är, att dessa samlingar långt ifrån äro fullständiga. Det finnes bland svensk-amerikanerna en mycket talrik litteratur, som behandlar föreningars, klubbars och framför allt kyrkliga församlingars historia samt deras medlemmars historia. Den är således af en halft privat natur, men äger dock ett visst historiskt värde. Denna litteratur har jag icke sett på våra bibliotek. Hos dr Norelius fanns utom detta en mycket rikhaltig samling på engelska utgifna

Farmardöttrar pä kyrkvallen i Växa.å.tf.r T minnesota.

skrifter, som beröra vår nations historia i Amerika. Som en kuriositet visade mig min värd slutligen kyrktornstuppen från Hassela i Helsingland, dr Norelius' födelseort. Denna relik bar årtalet 1689, ett efter amerikanska förhållanden högst vördnadsbjudande årtal.

Att öfvervara en högmässa i en svensk-amerikansk landtkyrka erbjuder, frånsedt den religiösa sidan, mycket af intresse. Alla dessa åkdon, nästan alltid tvåspända; — kyrkstallarna, där hästarna, stundom ända till fem hundra stycken, hvila och finna skydd under kall väderlek; åkdonen, oftast eleganta, svartlackerade och med sufflett försedda buggies. Och först och sist människorna själfva. Männen i allvarliga, mörka dräkter, kvinnorna oftast i ljusa toaletter.

Af närstående bilder fås en föreställning af Vasa kyrka och en söndag på kyrkovallen där.

Bland de värdiga odalmän, som synas å bilden, äro äfven True Person samt bröderna Törner, födda i Vislanda i Småland, samt flera skåningar. Det var en vacker syn, dessa kraftiga, solbrända män, som i fredlig strid eröfrat sig ett rike, och kring dem som blomsterrankor kring sina stöd alla dessa ljusklädda, oftast blonda och vackra kvinnor.

Sedan under aftonens lopp, som förrann under förtroligt samspråk, kom talet äfven in på politiken här hemma, särskildt den finska och den norska politiken. Dr Norelius är äfven i dessa stycken en mycket tänkande och klarseende man. Finlands öde hade gått honom djupt till sinnes. "Sorgen öfver Finland förföljer mig till och med i sömnen," sade han. Egendomligt! Alldeles samma ord hade jag efter 1899 års kejserliga reskripts utfärdande hört Sveriges gamle ärkebiskop, Sundberg, en gång strax före sin död uttala. Nu upprepade Svensk-Amerikas ärkebiskop dessa ord! "Fenoma-

Kyrkstallar vid Vasa[kyrka.ÅTER I MINNESOTA.

n ernås kamp mot svecomanerna banade väg för bådas o-lycka och understöddes i hemlighet och med stor skicklighet af ryssarna. En fullkomlig parallel företeelse är norrmännens blinda opposition mot svenskarna och deras oförklarligt kortsynta sepa-ratism." —

Jag tänkte på hvad min värd nyss förut berättat: "Från Hassela synes Bottniska vikens vatten." I andanom var han åter

där hemma, med sin starka kärlek famnande dessa de nordiska landen, — men icke han ensam: genom honom talade Amerikas Skandinavien kärlekens och varningens ord till moder-landen. Åter kom jag likasom på förmiddagen, när jag sett honom framför altaret, ihåg orden i Snoilskys dikt:

"Allvarlig karolinsk kaplan

med långskägg öfver Svart kaftan," —

en man af den gamla stammen, en af dem, som genom karaktärsstyrka, beslutsamhet och mod fört vårt folk till bragder, hvilka, vare sig att seger, vare sig att nederlag följt, alltid höljt vårt namn med

ära, som är mer än lifvet och mer än döden.

»

X.

ö

Ater efter hästar.

Från Vasa följde mig dr Norelius själf ett stycke på väg. Vi åkte fram genom idel böljande sädesfält och hälsade på hos en mängd farmare. Där voro Qvists, Oskar Samuelsons, Larsons, bröderna Aron och Sven Persons, John Holms, Törners och fleras farmar,

Ett gammalt Hallands-par p<l sin lilla farm, Vasa,åter i minnesota. .

alla, ehuru större eller mindre, visande samma typ. Hvete- och majsodling, uppfödning af slaktdjur. Kreaturen ute äfven om vintern. På denna trakt gödes jorden. Ett egendomligt sätt att gå till väga härvid är att plöja ned en hel frisk klöfverskörd, just som den står i blomning. Jag föreslog att i stället göra samma experiment med någon baljväxt, såsom vicker, som i än högre grad än klöfvern tar näring ur luften. — Man skulle pröfva detta nästa gång.

Vi kommo så till statssenator J. W. Pettersons farm. Senatorn själf var hemma och tog emot oss på det allra hjärtligaste. Han och dr Norelius hade mycket att berätta från indiankrigens tider på iS6o-ta!et. Den förre hade då tillhört det uppbådade manskap, som befriade de öfverrum plade och belägrade garnisoner, som afsku-rits från förbindelserna med St Paul. Med mycken värma berättade han också om ett besök i Sverige, som han gjort för några år sedan, om våra minnen och troféer i lifrustkammaren och Riddarholmskyrkan och otn konung Oscar, åldrig och vördnadsvärd, som han sett i lejonbacken. Plan berättade, huru han i sin hembygd i Småland sett pojkar bygga små kvarnar i samma bäck, där han själf byggt dylika. Många svensk-amerikaner, som kommit sig upp här ute, sade han, ha mycket bättre reda på Amerika än på Sverige, hvaraf de ofta endast sett den lilla undangömda vrå, där de vuxit upp. De bedöma därför Sverige ofördelaktigt och skeft.

Senator Petterson var en man ännu i sin fulla kraft, men lyckligtvis hade han också en son, Arthur, som skulle öfvertaga gården en gång. Denne och två drängar voro sysselsatta med slåt-tern, som nu pågick.

Vi blefvo kvar-bjudna till middagen. Likasom det fordom ingick i den svenska adelns bruk, att tjänarna sutto med vid bordet, så är det alltid sed hos svensk - amerikanska

Genom böljande sädesfält.

farmare. Sönerna, drängarna, senatorn, Augustana-syn odens president, pastor Lindell och jagslogo oss ned kring det rikligt försedda bordet, under det senatorns fru och döttrar passade upp.

Efter middagen förnöjde oss sedan en af de unga da-erna med pianomusik, hvarefter vi alla fotograferade oss på den vackra gårdsplanen.

Vi fortsatte härefter vår färd och kommo till en af Frennd-släk-tens farmar. Frän, Tim, Guld och Larson voro fyra bröder, som kommo från Västergötland, de tre förstnämnda krigare i Sveriges här. Nu räknar släkten ett hundratal medlemmar, men själfva stamgodset synes här å bilden. Namnet Frän skrifves numera Frennd. — Man odlar här

mycket korn till kreatursföda. Trädgårdstköt-seln står högt.

Lundbergs, Gulls och Johannes Eriksons farmar. — Den sistnämndes vackraste odling synes på närstående bild. Vore våra svensk-amerikanska familjer så talrika alla, vore den

Hos stats-sen atö r J. W. Petterson.

Joh. Eriksons och hans hustrus vackraste plantering.

dag ej långt borta, då de helt och hållet toge ledningen i det nya fäderneslandet, där på inånga ställen den naturliga folkökningen är mycket ringa. Johannes Erikson var från Brunn i Västergötland, Ulricehamnstrakten, i likhet med Frennd-släkten. — Vi hvilade en stund hos Eriksons bror och mor, som bebodde ett farmhus ej långt därifrån. Dessa farmarhem äro hvarandra ganska lika. Grundplanen är sällan enkelt rektangulär, utan alltid något villaaktigt utvidgad. Själfva byggnaden är uppförd af plank, invändigt rappad. Rappningen åtskiljes från planken genom ribbor, som bilda luftrum. Utvändigt ha husen en tunn horisontal brädfodring och äro ljus-målade. Dessa byggnader innehålla vanligen tre rum på nedre botten och lika många på öfre, om någon öfvervåning finnes; någon särskild vind förekommer icke. Rummen äro mycket små. I "parlorn" återfinnas nästan alltid samma saker: de stoppade stolarna, däraf en eller två med karmar (Rockford-gods),divanbordet i valnöt, hvarpå ett par blom.sterva-ser, ett fotografialbum och ofta några inbundna böcker ha sin plats. i ett hörn står kammarorgeln, i ett annat järnkaminen. Ett rum tjänstgör som kök, ofta på samma gång som matsal, det tredje rummet bår mera hvardagsprägel, man ser där stundom förvaringskistor och verktyg eller klädesplagg. Sängkammare och gästrum innehålla, undantagslöst en utmärkt järnsäng, fint och snyggt hållen och försedd med stålfjädrar och madrasser samt alltid i form af "tvåmanssäng." Jag har knappast sett en enmanssäng i Amerika. Det är också mycket vanligt, att t. ex. studenter dela bädd med hvarandra. Kommer man flera resande i sällskap, bjudes man också ofta endast en half säng. Logerande arbetare dela också bädd med någon kamrat.

/"rennd-iläktena stamgdrd.

Några slott och herregårdar existera icke på den amerikanska landsbygden, åtminstone icke i nord- och väststaterna. I sydstaterna däremot motsvarade plantageägarna under sin välmakts dagar på sätt och vis Europas godsägare, och i det spanska Amerika finnes en aristokratisk jordägarklass. Men i allra största delen af Förenta staterna och Kanada är denna klass fullkomligt okänd. I de trakter af Amerika, jag besökt, har jag aldrig sett något proletariat bland landtbefolkningen. Några kojor, där gamla orkeslösa och fattiga bo, har jag aldrig lagt märke till. Det är alltjämt samma typ och samma genomsnittsförmögenhet, som möter: 80 till 160 acres, som skötas af farmaren och hans familj utan tjänare. Diver-gensen öfver och under detta mätt är sällsynt och obetydlig. Jag har aldrig sett en farmare ha mindre än tjugu fem, aldrig mera än tusen acres. En lös daglönarklass af jordbruksarbetare, stundom i ömkligaste omständigheter och luffartyp, finnes, men denna klass är ej bofast, har inga hem, utan vistas dels på skogsarbete, dels i storstadselände, när den ej är på jordbruksarbete. — Emellertid har jag hört talas om familjer, som lefva på endast fyra till fem acres, då under stor fattigdom, förstås.

K

XI.

Norsk-amerikanska läroverk.

I den lilla staden Goodhue sade jag farväl till dr Norelius och pastor Lindell samt for ined järnväg till Red Wing.

I närheten af denna stad äro tvenne af de norska seminarierna belägna.

För att få en öfverblick öfver norsk-amerikanernas bildningsanstalter i Amerika må först nämnas, att dessa anstalter i likhet med svenskarnas alltid äro frukter af religiösa sträfvanden.

Norrmännen äro splittrade i många olika synoder. Bland dessa är Norska synoden en bland de äldsta. Den benämnes också Wisconsinsynoden och står i förbindelse med den utmärkt ordnade tyska Missouri-synoden. Den "norska synodens" seminary (d. v. s. teologiska fakultet) är beläget i Minneapolis, dess nya charmanta la-

dies'seininary i Red Wing, ett "Luther College" i Decorah, Iowa, samt ett college i Fergus Falls, Minn.

Den förenade kyrkans synod är en förening af dansk-norska au-gustaner och de norska församlingar, som under Paxton-tiden (se sidan 144) tillhörde Augustana-synoden. Dess seminarium ligger mellan Minneapolis och St Paul, och de ha en academy i Willmar samt ett college i Northfield.

Ellingianerna, en sorts friförsamlingar, som fordom ansågo, att den som setat "og skrubbet paa skolebænkerne, den har skrubbet veg aanden", men som numera äfven söka bildning och ha ett seminarium 1 Red Wing. Såsom synod bär detta samfund namnet Hauge-syno-den.

Minoriteten är en af norrmännen Ofte-dal och Sverdrup bildad grupp, som brutit sig ut ur "den förenade kyrkan." De ha seminarium i Minneapolis.

Dessutom finnes ett norskt läroverk vid Stilla hafskusten, kalladt Pacific Luther Academy,be-läget i Parkland, staten Washington, och regleradt af the Pacific Lutheran University Association.

Utom alla dessa nu uppräknade samfund, som alla äro lutherska, tillhöra norrmännen en mängd engelsk-amerikanska samfund, såsom metodister, baptister, presbyterianer, mormoner, frälsnings-arméer o. s. v. Dock måhända ej i så stor procent som svenskarna, hvilka, såsom en norrman uttryckte sig, äro lättare att lura (!). Vid sidan af den enhetliga svensk-amerikanska kyrkan, Augustana-synoden, stå emellertid alla dessa små norska synoder som en splittrad makt, — men det tyckes vara de nordiska folkens öde att genom splittring försvaga sina krafter.

367

'•Den förenade kyrkans" college.äter i minnesota.

Det norska Ladies' Seminary i Red Win g. 368

Den norska "academyn" i Willmar.Äter i minnesota.

Det var en regnig afton, vi besökte "Red Wing Seminary", där det höjer sin nästan kubfonniga tegelstensbyggnad på en höjd med den mest storslagna utsikt öfver Mississippi. En kvinna, omgifven af sina små barn, satt och mjölkade en ko, och det visade sig verkligen vara läroverksprincipalens hustru. Iloni soitqui mal y pense! Själf var professorn bortrest. Terminen var slut. En man, som stod och snickrade i källarvåningen, gaf oss dock en del upplysningar. College-afdelningen räknade 128 elever och prästsemina-

Ku grupp norsk amerikanskor rid Ladies' Seminary, Ited Wing.

riet 16. Undervisning i norska språket, litteraturen och särskildt också i norsk historia gafs af professorerna Elstad, Bergsland och Ringstad.

Ett öfverlägset intryck gjorde det en half timmes väg därifrån belägna I.adies' Seminary. Dess belägenhet i en park af gamla ekar och dess byggnadsstil, påminnande om ett furstligt slott i England, lät genast ana något förstklassigt. Lokalerna såväl som belägenheten voro ovanligt imponerande äfven vid närmare påseende.

Svensk-Amerikanerna, st. 369Äter i minnesota.

Vid detta läroverk, där eleverna först vid femton års ålder intagas, förekomma följande kurser eller linier: en förberedande ettårig ined vanliga skolämnen; en högre skolkurs, fyraårig, afsedd för dem, som ej ämna fortsätta vid universitetet. Kursen motsvarar en högre flickskola. Franska språket valfritt, tyska och norska alternativt; — en gymnasiekurs, fyraårig, för inträde vid universitetet, äfven med norska och tyska språken alternativt; — en lärarinnekurs, ettårig, för dem, som genomgått en af de två förutnämnda; en tvåårig kurs i huslig ekonomi, om hvilken sistnämnda det i prospektet heter: "In this department the aim is to educate women for their special calling in 1 i fe." Enklare och finare matlagning, linnesömnad, klädsömnad, finare handarbeten m. m. ingå i denna afdelning under ledning af fröknarna Gigstad och Jensen samt fruarna Gellerup och Nelson; en treårig och en femårig konservatorie-kurs; handelsskolekurs; målarakademi och slutligen — vältalighetsskola, som är treårig, utgöra de öfriga linierna.

Eleverna bo i läroverket enligt landets sed och betala härför från september till juni 175 dollars. Undervisningen betalas särskildt, från 60 dollars om året och högre.

Detta "The Lutheran Ladies' Seminary" i Red Wing utgör en af dessa moderna uppfostringsanstalter för unga damer, där man med det engelska vanliga systemet förenat något af det förnäma franska. Det är troligtvis denna typ, som blir Augustana-synodens nästa eröfring, om planerna med t. ex. St Peters omdaning till ett "ladies' seminary" ha framgång.

Jag sade farväl åt min följeslagare, pastor Rast, svensk kyrkoherde i Red Wing, en man, härstammande från gammal svensk

krigarsläkt, samt begaf mig åter på färd.

»

XII.

Odin-klubben i Minneapolis.

När lunchens efterlängtade timma slog och man begaf sig upp till sjunde gatan för att där i Odin-klubben, som har sin lokal mellan Nicollet och Hennepin avenyer, intaga sin måltid, kunde man alltid vara viss om en rolig och angenäm stund. Hit samlades då

Från Ödin-klv6bens fönster.

"hela Minneapolis" skandinaviska värld, d. v. s. den manliga delen däraf. — Liksom alla amerikanska städer är Minneapolis ganska vidsträckt, men dess affärscentrum ganska begränsadt. De på sina kontor eller i sina butiker sysselsatta gentlemännen resa därför aldrig till sina hem, som äro belägna långt ute i villastäderna, för att äta lunch, utan man begifver sig till sin klubb. Få klubben firar man också då och då någon afton en fest, och lokalen är alltid tillgänglig,men vid lunchen under veckans arbetsdagar är det,som klubben uppfyller sitt egentliga ändamål. De sedan klockan 7 eller 8 på morgonen i sina affärer verksamma männen samlas vid half etttiden till sin klubb, intaga sin måltid och dröja därefter en liten stund vid tidningarna eller whistbordet eller samtala om dagens märkvärdigheter vid en mocka och en havanna. Därpå återvända de igen till sitt arbete, hvarifrån de vid sex-tiden med de elektriska spårvagnarna resa till sina hem för att äta middag.

Jag har sett många med större lyx inredda klubbar än Odinklubben, men aldrig någon mer hemtrcflig. Så fort man öppnar dörren från gatan, ser man rätt ofvan om trappan ett anlete, lysande af godmodigt välbehag,

Kapten C. C. Btnnet.

välkomna den anländande. Det är ett porträtt i kroppsstorlek af klubbens mångårige president, kapten C. C. Bennet. Väl uppkommen har man hvardagsmatsalen rätt fram, och en kok-konstnärinna från "gamla landet" sörjer för att där intet felas. Till höger är en festsal, å hvars långvägg al fresco synes Odin själf i strålande Val-halla, omgifven af gudar och gudinnor och välkomnande de anländande enherier — liksom förut den tappre kaptenens bild! På andra sidan har man ett par klubbrum, prydda med nordiska taflor.

Alla mera kända skandinaver synas mer eller mindre ofta på Odin-klubben, där alltid deras kuvert väntar dem. Det var i hr

A. Zimmermans sällskap, jag första gången gjorde mitt inträde i dessa gästvänliga salar, dit jag sedan efter vederbörligt tillstånd tidt och ofta återvände under hela försommaren.

På Odin-klubben var alltid muntert och naturligt. Man kände sig bland likasinnade och vågade kasta formaliteterna åt sidan samt låta skämtet som en behöflig motvikt mot tidens id fritt komma till sin rätt. Här skänkte oss alltid A. W. Benson någon munter historia till efterrätt, och här intog Andreas Ueland två gånger i veckan regelbundet sin lutfisk samt gaf dagligen och med samma regelbundenhet den jovialiske dansken Quist en trettio minuters lektion i whist. Hit inberättade också kapten Bennet i egen hög person sina erfarenheter från krigarlifvet i Lake City, där hans batteri rullade sina åskor, och hit drogo de alla sina strån till den gemensamma trefnadens stack.

Från Odin-klubbens fönster hade man ofta nöjet att se de lekfulla parader, som så ofta tillställas i Minneapolis.

En gång, det var den ii juli, gaf också Odin-klubben i öfvermåt-tet af sin välvilja en storartad middag för undertecknad. Det var en fest utan like, ty är det sant, att Chicago är Svensk-Amerikas hufvudstad och St Paul Minnesotas, så kanske man borde benämna Minneapolis the Scandinavian-Atnerican Capital.

Jag menar, att det år ej så illa funnet!

Som sagdt, det var den ii juli, som vi i högtidsskrud intågade i Valhalla, där ett under rätternas mångfald och gnistrande kristaller dignande bord genast försatte oss i en jubelfeststämning, som ingalunda afsvalnade, när hr A. W. Benson på klingande svenska — umgängesspråket är i Odin-klubben eljest engelska— inledde talens rad. Sedan jag efter förmåga besvarat detta första tal, som var riktadt till "Our Honored Guest", talade guvernör John Lind om Amerika. Jag vill ej göra anspråk på att referera detta hans tal, utan endastan-föra ett par tankar därur, som bränt sig fast i mitt minne. Tillfället var ju icke officiellt ex officio, utan bar i mycket prägeln af kamratligt lag. Talen togo därför stundom en flykt, där humorns solsken äfven fick glittra på vingarna. "Om den ryske grannen en gång i sin björnram vill krama Skandinavien, då skola Amerikas skandinaver måhända bjuda både sina dollrar och sina winchesters — men därom skola vi ej så mycket bekymra oss, utan Onkel Sam skall säga till sin gode vän och gamle kamrat, den ryske kolossen, vänligt och gemytligt: 'Låt bli det där, ty det är våra vänner!' Och det kommer att ha verkan!" Om norrmännen och svenskarna yttrade guvernören humoristiskt: "Här i Amerika äro alla svenskar norrmän" (de närvarande svenskarna applåderade artigt), guvernören gjorde en konstpaus, en blixt af humor blänkte i hans blick och han fortsatte: "och alla norrmän svenskar" . . . stormande jubel från både norrmän, svenskar och danskar!

Efter Lind talade norrmannen general S. E. Olson om "Skandinavien", ett tal, som i hjärtlighet och förstående borde ljuda från Hammerfest till Ystad, samt advokat Andreas Ueland

om "Skandinavismen", som han baserade på frihetens grund. Utom programmet ta]ade general Henry Gjertsen, kapten Bennet, löjtnant N. P. Nelson, som denna afton intog värdens plats, som bankiren N. O. Werner genom mellankommande orsak hindrats intaga.

På gammalt nordiskt sätt sutto vi sedan redligen samman och höllo manligen ut! ,

Ur Odin-klubbens matrikel och porträttgalleri tillåter jag mig göra följande urklipp:

Svensk-Amerikanska Uankr-n i Mtnncapölix.

Nils Werner, president för Swedish-American National Bank i Minneapolis, född i Skåne 1848, anlände tiil Amerika 1868, studerade lagfarenhet, hedrades med att bli väld till domare i Bed Wing 1874, mottog flera andra förtroendeuppdrag och är sedan 1894 chef för nämnda nationalbank. Omsättningen i denna svenska bank är stundom ända till en million dollars 0111 dagen till följd af check-systemet. På denna banks sedlar står "Swedish-Ameri-can" etc.— Jag hade nöjet några gånger sammanträffa med "judge" Werner, som han ännu kallas, och han visade mig bankens beund-

ransvärda kassahvalf, väpnadt mot alla inbrottstjuvarnas konster. Det är en verklig fästning, detta lilla hus, som hvarken med dynamit eller elektricitet är lätt att intaga,— en af det moderna kapitalväldets i materien

kristalliserade fasta hållpunkter.

Henry Gjertsen, född nära Tromsö, kom vid tidiga år till Amerika, studerade i Red Wing och ägnade sig sedan åt juridiken, där ban haft storartad framgång. Af största betydelsen för sina landsmän har han dock kanske blifvit genom sitt författarskap i lagfarenhet. Det är honom i första hand, jag har att tacka för den inblick i amerikansk civillag, som blef mig förunnadt att erhålla, och hvarom mera sedan. Ilr Gjertsen utnämndes 1899 af guvernör Lind till Inspector

General of the State Militia med brigadgenerals rang.

S. E. Olson, född i Ringsaker, nära Hamar, kom likaledes tidigt till Amerika. Han är nu ägare till det, efter hvad man påstår, största "department-store" väster om Chicago, och det betyder icke litet, det betyder sjuttio olika butiker, närmare åtta hundra biträden och en årlig omsättning af omkring två millioner dollars. Hr Olson innehar generals rang i milisen. 375

Ingången till general S. K. Olsons "deparlment store.'*ÄTER i MINNESOTA.

C. A. Smith, östgöte till börden, en af de första svenskar vid statsuniversitetet i Minnesota, ägnade sig åt affärer och har inom sågverksindustrien gjort sig ett berömdt namn och en solid förmögenhet. Mången hoppas, att hr Smith en gång inom en ej för långt aflägsen framtid också skall åtaga sig en mycket framskjuten plats i det nya kapitolium i St Paul. Hittills har han nöjt sig med en öfverstepost i Minnesota-milisen. Närstående bild är från de Smithska sågverken vid Minneapolis.

öl w

XIII.

Skandinaviska (idningar i Minneapolis.

Minneapolis har varit ovanligt rikt på skandinaviska tidningar. Sedan 1872, då den första af dessa, Nordvestern, startades, och till dato lära öfver ett trettiotal ha hunnit afsomna, men desto flera hafva födts till den nya världen igen.

För närvarande utgifvas i Minneapolis några af de mest spridda tidningar, som tryckas på nordiskt tungomål. Bland dessa äro Svenska Amerikanska Posten, Minneapolis Tiden de, Minncapolis Veckoblad och Svenska Romanbladet samt flera med dem.

Vid Svenska Amerikanska Posten äro fästade några af den svenskamerikanska litteraturens allra förnämsta namn. Bland dem är Ni nian Wærner ett. Wærner har enligt A. Söderström visat sig i alldeles ovanlig grad mäktig af både djup känsla och tokrolig humor. Sådant slår an, och Svenska Amerikanska Postens snabba ut-

376

Vid C. A. Smiths sågverk tid Mississippi.Äter i minnesota.

veckling torde mycket böra tillskrifvas Ninian Wærner. — Såsom en värdig efterträdare på författarområdet och måhända öfverlägsen som praktisk tidningsman följde Herman Stockenström efter Wærner i den nu blomstrande tidningens redaktion. Jag hade en gång nöjet att sammanträffa med denne man, det var som hastigast på hans redaktionsbyrå. Jag visste icke, och ingen anade väl heller, att han, den kraftige mannen, den gode talaren, den erfarne politikern, den känslige sångaren, så snart därefter skulle ryckas bort. Herman Stockenström var, innan han blef Svenska Amerikanska Postens ledande man, redaktör för Skaffaren och Minnesota Stals Tidning, efter det att sammanslagningen af dessa båda tidningar skett, en affär, som af många med stor bitterhet klandrats. Denna Hill-Monténska affär, som Alfred Söderström i sin bok "Minneapolis Minnen" (1899) omtalar, torde närmast dock väl endast varit en finansoperation, alldenstund såväl Skaffaren som Minnesota Stats Tid/ting förfäktade republikanska idéer. Svenska Amerikanska Posten har däremot, så vidt jag vet, fört populistpartiets talan. Detta parti är i Amerika, hvad agrarerna äro i Tyskland och landtmannapartiet i Sverige. Det utgör på visst sätt ett oppositionsparti mot kapitalets envälde, men icke i den vanliga demokratiska eller socialistiska meningen, utan med fullt och kanske till och med ökadt erkännande åt de institutioner, som i allmänhet samhällsbevarande partier önska upprätthålla. I synnerhet har striden stått het i myntfotsfrågan : bimetal-lism,guldeller frisilf-vermyntning. Detta är som bekant invecklade saker. E-mellertid uppstå ur förutsättningarna tre partier: ett, som har räntebärande kapital, ett annat, som har jord, ett tredje, som endast äger sitt arbetes värde. Det

Hos hr Carl Ekman, Minneapohs.

377Äter i minnesota.

är dessa tre, sorri brottas ined hvarandra och utgöra arméerna, som rekrytera Amerikas tre politiska hufvudgrupper, lika väl som Europas!

Svenska Amerikanska Posten öfvergick efter Herman Stockenströms död fortfarande i goda händer. Bröderna Magnus och Svvan Turnblad, den förre sedan 1889 medredaktör, den senare förut tidningens utmärkte affärsföreståndare, föra nu runorna med den äran. Såsom förkämpe för den svensk-amerikanska farmar-befolkningens intressen äger Svenska Amerikanska Posten en utomordentlig betydelse. Med tidningen är förenad storartad svensk bokhandel samt äfven lånebibliotek.

Svenska Folkels Tidning är den, som i makt oc hspridning täflar med Svenska Amerikanska Posten. Jag visades under min vistelse i Minneapolis mycket välvillig uppmärksamhet af hr Carl Ekman, denna tidnings manager. Många voro de promenader vi tillsammans gjorde, och många af de upplysningar, jag om Minneapolis erhållit, har jag att tacka hans välvilja för. Under sin hufvudredaktör, hr Johan Person, har Svenska Folkets Tidning ryckt upp bland de allra bäst redigerade svenska tidningar i Förenta staterna.

aj to

XIV.

Sommarnöjen vid Ainnetonka.

Det var en het julidag, som jag genom hr Nils Nilson, delägare i den bekanta Land and Immigration Agency, 100 Washington ave., Minneapolis, kom att få deltaga i en utflykt till Minnetonka, som är en badort en half timmas järnvägsresa från Minneapolis. Trakten är något kuperad och rikt löfskogsklädd samt stränderna af Minnetonka-sjön öfverhöljda med sommarvillor. Ångbåtar af Mississippi-typ plöja vattenspegeln, och stora sommarhotell, de flesta "temperance", d. v. s. nykterhets-dito, bjuda den tillfälligt resande sitt skydd och en på amerikanskt sätt tillredd kötträtt af ett säkert förstklassigt slaktdjur.

Som bekant bada i Amerika liksom i Trouville och åtskilliga andra europeiska badorter, herrar och damer tillsammans. Bruket är härvid mycket olika på olika ställen. Stundom excelleras i hög-

gradig extravagans, och vyerna påminna ej så litet om paradiset, stundom är det på modet att vara mera pryd, och naturligtvis följer man modet. Som i så mycket annat svänger här det konventionellas pendel mellan ytterligheter. I Brooklyn hände till exempel en gång,att en skolflicka på 15 eller 16 år i full hvardagsdräkt dansade en cake-walk på sin egen mammas bakgård, hvaröfver dock några grannar, som från sina fönster kunde se ned på bakgården, funno sig så indignerade, att de anmälde tösungen, som helt säkert icke kunde fatta, att hon gjort det allra minsta onda, för sedlighetspolisen, som utfärdade någon sorts varning mot cake-walk på bakgårdar! Men samma flicka fick däremot utan samma grannars ogillande uppträda på sandbankarna på Long Is-

ßadande ungdom vid MinnetOnka.

Minneapolis i sommardräkt.

land i endast en liten kort simtunika och för öfrigt alls ingenting. Men det uppträdde då samtidigt tusentals andra flickor i lika lätta kostymer, och det var det som gjorde susen!

Vid den nu ifrågavarande utflykten var emellertid det fråga om en picknick i det gröna, som anordnats, för att några hundra Minneapolis-barn skulle få njuta af naturen ute vid Minnetonkas stränder och af skuggan i eklundarna där. Pastor E. A. Skogsbergh var ledaren för tåget. Närstående bilder gifva en föreställning om den angenäma utflykten och visa äfven pastor Skogsbergh, under det han talar till de unga om såväl det jordiska soin det himmelska fäderneslandet.

Pastor Skogsbergh är en af de märkligaste männen bland andliga ledare i Amerika. l)et är han, som byggt det stora "svenska tabernaklet" i Minneapolis, som rymmer öfver 3,000 personer, och det är han, som förut uppfört ett nästan lika stort i Chicago. Äfven har han grundat ett svenskt läroverk i Minneapolis, som är af stor betydelse; han utgifver äfven i denna stad Minneapolis Veckoblad', som är en af de mest spridda svenska tidningar i Amerika. Att en man, som uträttat dylika verk, icke skall höra till hvardagsmänniskorna, är klart. Hela hans uppträdande och utseende vittnar också här-______om. Det är en intressant bekantskap att göra. Han verkar såsom den personifierade energien.

—Pastor Skogsbergh är född i Värmland 1850, verkade länge som predikant i Sverige, men har sedan 1876 ägnat sina krafter åt Amerika. Han var för mig ingalunda en obekant, när jag först mötte honom, ty hans namn hade många gånger af ryktet förts mig till mötes.

Pastor Skogsbergh. håller tal till soenska skolbarn.The Swedish Mission Covenant of A-merica år det samfund,åt hvilket pastor Skogsbergh ägnat sin verksamhet. Sagda Mission Covenant är ock det, i hvars led professor David Nyval 1 i Chicago står, och som äger North Park College och The Swedish Mercy Home.

ÄTER i MINNESOTA.

Vid Minnetonka.

XV.

Bernadotte och Winthrop.

I sällskap med statsvågmästaren hr P. P. Quist och hans familj afreste jag den 12 juli till den lilla syd-minnesotiska staden Winthrop, i hvars närhet Bernadottes kyrka i Elfsborgs township är belägen. Jag kände förut till trakten, som vi genomforo i Carver och Sibley counties, med dess bördiga slätter, små löfträdsdungar och i uttorkning varande sjöar, så att jag, utan att förlora någon ny upptäckt, i stället kunde bestå mig nöjet att deltaga i samspråket. Fru Quist berättar om Svenska hospitalet (sjukhuset) i Minneapolis, och huru den svenska koloniens damer äro verksamma för det samma. Concordia-föreningen är den makt, som slutit damerna samman för detta goda ändamål. Fru Malmsten är ledarinna för detta företag, fru Dearborn, född Sjöblom, sekreterare. Man broderar ett standar för mottagningsrummet; på standaret insys 7,000 namn; det kostar tjugo fem cents att få sitt namn insydt. Standaret bär svenska riksvapnet och färgerna jämte de amerikanska, man hoppas äfven, att kungen och drottningen af Sverige samt president och fru Roosevelt skola låta sina namn synas under de respektive

vapensköldarna! Concordia förser äfven de sjuke hvarje dag med friska blommor!

Tåget ilar fram genom hvete- och majsfält. Det är oerhördt varmt. En man vid namn Malmqvist tager upp en konversation af stort intresse, nämligen om skatterna i Amerika, en sak, som är ytterst svårt att få hållpunkter på. Han påstår, att skatterna i Amerika äro större ån i Sverige,då bidragen till kyrkor och skolor medräknas. På 120 acres gård gå hans skatter till 40 dollars (112 tunnland, 151 kronor). Äfven kvinnorna måste arbeta hårdare än i Sverige, och man har i allmänhet ej så kraftig föda som där, påstår han. — Som synes, äro erfarenheterna olika.

På kvällen anlände vi till Winthrop, och såsom vanligt måste prästgården vara vår gästgifvargård. Äfven detta är karakteristiskt för svensk-amerikanska förhållanden, och som så mycket annat hos det unga Amerika påminnande om det Sverige, som redan flytt — dessvärre!

Morgonen den 13 juli var jag tidigt uppe, medan ännu solen stod lågt och daggen låg frisk öfver gräsmattor, syrener och kaprifolier. Ett åkdon lastadt med, som det tycktes, "rallare" for skramlande förbi prästgården. De skulle ut och förlusta sig. Den lilla staden ligger inbäddad i djupt skuggande lönnar och är lik alla andra amerikanska småstäder. Några handelsbodar och kontor i midten, en rödmålad vattenbehållare på torn af bjälkar, en massa små hvitmå-lade "residens", omgifna af träd och buskar, förbundna med planktrottoarer.

Småningom vaknar staden. Pastor I,. P. Bergström, vår värd, bjuder oss in på frukost. Där inne är redan hela sällskapet hern-

I Winthrops prästgård. Pastor Bergström i hvit mössa.

trefligt samladt kring det doftande kaffebordet. Pastor B:s gosse Einar, en parfvel på sex år, är det första barn jag hört oombedd tala svenska.

Om en stund befinna sig familjen Ouist och undertecknad i en buggy och på väg till Bernadotte. Vi ha att åka åtta engelska mil. På denna sträcka finnas endast svenska farmare, upplyser man mig, och man kan fortsätta ännu lika långt i östlig riktning och ändå för det mesta påträffa endast svenskar. Man kommer då till Andrew Nelsons trakter,

där vi redan gästat.

För tjugu år sedan fanns det i dessa trakter icke ett träd, nu är det planteradt små parker af poppel och cottonwood kring hvarje gård. Men förr fanns det fullt med grunda sjöar i trakten, nu äro de alla torrlagda, och nejden är så torr, att man man ej kan gräfva vanliga brunnar, utan först på 150 och 200 fots djup erhålla vatten. Förr fanns det på 20 fots djup. Hur skall det gå, om det sjunker än mer?

En sorts rapphöns finnas här, stora som tama höns. Farmardöttrarna genomgå colleges och studera där "elocution", vältalighet, — för att sedan ropa på hönsen om morgnarna? Eller för att icke mer återvända till farmarlifvet och så låta sina fäders ädla eröfringar gå förlorade?

Två bröder Anderson bo 1 hvar sin vackra gård på ömse sidor om vägen. Deras far, mjölnaren Johannes Anderson från Elfsborgs län, var den, som gaf trakten namnet Elfsborg. Andra elfsborgare från nybyggartiden voro Anders Hvass, Engelbrekt, Anders Larson, sedermera senator, John Hed in. 11. — Gustaf Berggren, som här tagit homestead, har skänkt unionen femton barn, alla vackra och kraftiga.

Från Bernadottes kyrka hördes redan orgeln och den svenska

koralen. — En hel armé af hästar och vagnar var samlad kring och i kyrkstallarna. — Det ligger något manligt, ädelt och öppet i den religiositet, som folket här ådagalägger. Jag föranledes till denna reflexion af den bekantskap, jag gjorde med Bernadottes "ungdomsförening." Man förspörjer där icke alls det där pjunkiga och sjå-piga, som hos våra K. F. U. M. och K. E. U. K. i Sverige så ofta framträder, för att nu icke tala om andra mera sekteriska föreningar.

På eftermiddagen besökte vi Sandbergs farm, 400 acres, hvaraf 160 sådda med hvete, 20 med råg, 50 med hafre, 40 med majs, 75 i vall, resten trädgård, gårdar o. s. v. Jag sökte fortsätta mina skattestudier, och Sandberg gick mig välvilligt till mötes genom att omtala sina olika utskylder: 85 dollars för "real estate", 12 dollars för "personal property" (t. ex. särskild skatt på orglar, diamanter och hundar), 20 dollars "road tax", 9 dollars till kyrkan. — Tian hade 17 hästar, 16 mjölkkor, 20 slaktdjur, 60 svin, inga får, 200 höns och kalkoner. Man beräknar 18 till 20 bushels hvete och 60 bushels majs per acre.

Medan vi voro hos Sandberg, kom ett af de där minnesotiska åskvädren, och min värd och jag, som befunno oss långt ut på fälten, hade att i språngmarsch åter uppsöka gården, där damerna och herrar Quist och Bergström suttit i allsköns bekvämlighet.

På kvällen: romantiska förspänningsscener, mörker, man springer af och an med lyktor, och slutligen rulla våra vagnar bort på de nu uppblötta vägarna, under det en blixt då och då visar oss vägen.

I Winthrop samlades samma afton i court-huset en stor skara svensk-amerikaner med barn och blomma till en aftonunderhållning, som af pastor Bergström välvilligt anordnats. Jag hade här nöjet göra bekantskap med Minnesota-konferensens president, dr J. Fremling, en kraftfull och intresserad man, som berättade, att han årligen inviger tio a tolf nya kyrkor i sitt "biskopsdöme." Utom öfriga uppträdande denna afton hade vi äfven där nöjet få höra fröken Esther Osborn sjunga, ackompanjerad af sin syster, Constance, två det unga Svensk-Amerikas musikidkarinnor.

Med saknad skildes vi från denna rika nejd och dess gästfria och älskvärda invånare.

«

XVI.

Svensk teater i Amerika.

Hurudan scenen är i ett land, innebär alltid en karakteristik för det landet. 1 ett så demokratiskt land som Amerika måste mer än i andra länder folkidealen personifieras på scenen. Vågar jag döma efter det tjugutal folkpjäser, jag i Amerika åskådat, är amerikanernas hjältetyp en helt annan än européernas. I Europa skall han vara helst prins, åtminstone blå-blodig, och helst sysselsätta sig med att bekriga andra individer. I Amerika uppträder han slätrakad

och med långt hår, är strängt civil, till och med ofta präst! I Europa är hjältinnan lyckligast som Cendrillon, i Amerika växla typerna mera, den lärda och självförsörjande kvinnan motstrider den manliga smaken för mycket för att kunna få öfverhanden, och den kvinnliga typen förföljes af för mäktiga motståndare bland damerna för att kunna göra sig fullt gällande. Idealet är ännu icke fixeradt.

Svensk-amerikanerna ha tagit sitt hemlands smak med sig, men det måste erkännas, att de gjort ett godt urval. Den principen, att teatern bör roa, och, om möjligt, förbättra folk,har blifvit följd, och i intet mig bekant fall ha de omoraliska, de äktenskapsfientliga och de anti-nationella pjäser, som under de senare åren öfver-svämmat svenska scenen, upptagits i Amerika. Ibsens pjäser ha visserligen spelats på engelska, men med sådana förändringar, att de endast verkade på skrattmusklerna, —

Typisk teater hjälte och dito boj. Teateraffisch.

ty säga hvad man vill: humorister äro amerikanerna. — I Brooklyn spela svenskarna ofta och gärna teater, men föredraga uppsluppna stycken och spela dem mest på engelska. I New York finnas yrkes-aktörer och aktriser bland våra landsmän. Fru Wilhelmina

Fröken Hilma Ingeborg lf elton.

Sundborg-Stern har här varit direktris, och fröken Hilma Ingeborg Nelson har gjort stor lycka som Sigrid i Brölloppet på Ulfåsa, Anna i Värmlänningarna, Tngeborg i Närkingarna m. fi. roller. Äfven på engelska har fröken Nelson haft lyckan med sig hos Augustin Daly, det kanske mest ansedda sällskap i Amerika och England. Hon

har här innehaft sådar.a roller som Oberon i Midsummernight's Dream, Juliette i The Geisha m. fl.

Äfven på det dramatiska författarskapets område och på tondiktens ha svensk-amerikanerna täflat. Hr Carl F. Hanson i Worcester, Mass., ha gjort sig ett namn genom sin opera Frithiof och fngeborg och andra, som uppförts med stor lycka i Cosmopolitan Opera House i New York m. fl. ställen.

Worcester är särskildt rikt på svensk sång och musik. Här bor fru Maria Petterson, den enda kvarlefvande af den äfven vid Europas hof berömda Svenska damkvartetten. Från Worcester är fröken Mabel Nilson, född 1878 och redan berömd som konsertsångerska. Fröken Elza Löthner, äfven från Worcester, dotter till den ädla skriftställarinnan fru Alice Löthner, har på tondiktningens område gjort sig lyckligt känd och har tillägnat arbeten så väl till konung Oscar som till president Roosevelt.

Chicago skall naturligtvis kunna uppvisa åtskilligt af värde äfven på den svenska scenens område. Tyvärr kom jag icke i denna stad i tillfälle att närmare få inblick i denna del af våra landsmäns lif. De upplysningar, som gåfvos mig af en för saken intresserad ung dam, inskränkte sig till att dock svenska stycken uppföras såväl i Chicago Auditorium som andra bland stadens största teatrar, att flera svenska teaterpjäser gifvits under ledning af herrar Behmer och Brusell, och att eti svensk vid namn Schulz har det största kostymmagasin för teatern i Chicago.

Men i Chicago finnes också under hr Pfeils ledning ett "Svenska dramatiska sällskapet", som. gifver den mäktiga kolonien till lifs sådana pärlor af den svenska teater-repertoaren

Fröknarna Constance och Esther Osborn.å.tf.r t minnesota.

som Topelius' historiska skådespel och de gamla goda folkpjäserna Värmlänningarna och Närkingarna m. fl. Fru och fröken Pfeil räknas till Chicagos mera framstående sceniska förmågor, liksom ock en hr John Lindhagen.

Under en utflykt till den romantiska Lake Harriet vid Minneapolis berättade två af den svensk-amerikanska scenens stjärnor, fröknarna Constance och Esther Osborn, att äfven i Minneapolis finnes ett svenskt dramatiskt sällskap, som gifver föreställningar i Normanna Hall därstädes. — Gustavus Johnson, en svensk, har i Minneapolis stort musikaliskt institut, där äfven ett "theatralic department" finnes för dem, som önska lära scenens konst. Flera hundra elever studeia här under hr Johnson, som själf inhämtat

sin konst i Stockholm.— Man ser, att våra kungliga teatrars inverkan kan sprida sig vidlyftigt!

I Minneapolis finnes en teatralisk-mu-sikalisk klubb med ej mindre än fem hundra medlemmar, däraf ett hundra aktiva, som efter prof-sjungning och spel-ning inför fjorton bestämmande damer få biträda vid "La-dies' Thursday Mu-sicale."

Det finnes emellertid också resande teatersällskap, som hugna den svensktalande och skådelyst-na publiken i småstäderna ända upp i Norra Dakota. Fru Emma Nilson och

Hr Rosengren som Frithiof l operan Frithiof och Ingeborg.

hr R. Rosengren äro direktörer för ett sådant sällskap, som dock endast då och då samlas för att göra en konstresa från Minneapolis till Center City, Lindström, Duluth, Ashland med flera svenska orter. Såväl historiska som humoristiska stycken, Brölloppet på Ulfåsa och Anderson, Petterson och Lundström, gifvas då. — På västkusten är den i Helsingland födde professor Olof Bull föreståndare för Tacoma teater.

Det dröjer nog ej så länge, innan man i Svensk-Amerika skapar en självständig dramatisk litteratur, så som man där förut skapat nytt på alla andra områden. Nu får hufvudsakligen den svenska scenen i Amerika tjäna till att hugfästa det ännu för så mången dyrbara minnet af förfädernas land. Därför gå sådana pjäser bäst som de nämnda, hvari dels förfädernas bedrifter åskådliggöras, dels folklifvet här hemma målas med bakgrund af våra landskap och ackompanjemang af våra folkvisor. — Däremot ligger det väl i sakens natur, att sådana teaterförfattare, som bemödat sig om att uppsöka de fulaste sidorna hos oss och att vanställa våra fäders personer och bragder, aldrig skola få någon fart i Amerika — åtminstone icke bland svenskarna där, ty i främmande land vill nian helst se hemlandet idealiseradt och icke karikeradt.

XVII.

Svensk-Amerikaner under vapen.

1 Europa föreställer man sig, att Amerika är alldeles fritt från allt hvad uniformer och militär heter. Detta äi nog delvis sant, och i jämförelse med den roll, arméerna hos oss spela, är det än mer sant. Men sant är också å andra sidan, att amerikanerna hysa mycket större intresse än vi för allt hvad till krigsmakten hörer, förmodligen därför, att de ej äro sä uttröttade däraf som vi!

Som bekant äger hvarje af de fyrtio fem staterna sin armé, och dessutom unionen en gemensam. De förstnämnda äro "the state militia", den senare "United States Army". Någon särskild örlogsflotta har icke någon stat, utan flottan är gemensam.

Unions-arméns numerär har de senaste åren betydligt växlat.

I lägret vid Lake City.

Omkring 60,000 man har varit genomsnittsantalet. Men utom denna armé har hvarje särskild stat sin milis.

Minnesotas milis har sitt öfningsläger vid Lake City på Mississippis strand. Dess högstkommen-derande var 1902 general Elias D. Lib-bey, d. v. s. han var Adjutant General. I sin egenskap af guvernör var Samuel van Sant Comman-der-in-Chief.

I fredstid skall Minnesota-milisen utgöras af tre infanteri regementen och en artilleribrigad, men jag vet icke, om så stor styrka på en gäng sammandrages. Vid mitt besök i Lake City låg där endast några kompanier infanteri samt två batterier.

Man har mycket diskuterat milisens betydelse och karaktär. För Amerika har den helt säkert en mycket stor betydelse, och dess ställning och uppgift påminner ofantligt mycket 0111 dess förebilder: den engelska milisen och volun-teers, mest om de senare. Grundbetydelsen är, att den utgör en del af self-govern-ment, ehuru detta kan tyckas något oegentligt. Men den väpnade styrkan är i alla fall den yttersta

Amerikansk fält-telegraf.

rättsgrunden och medlet. Den som har den väpnade styrkan i sin tjänst, den har också detta yttersta medel. Milisen, såsom varande "folkets" armé, är därför intet annat än en del af det berömda self-government. Men "folket" representeras härvid ingalunda af massorna, utan af den bildade och burgna medelklassen. Såsom det nu är, är därför Amerikas milis det beståendes väktare. Man ser ofta i amerikanska städer en fästningslik byggnad midt inne i staden. Det är arsenalen, där milisens vapen och ammunition förvaras, och som är denna borgerliga armés fästning och stödjepunkt i händelse af uppror. Det är i regeln medelklassen, som rekryterar milisen, och oftast rikedomen, som för befälet där. *)

Emellertid är milisen såsom stående under guvernörens kommando alltid indirekt äfven under massornas befäl, ty det är massorna, sotn välja guvernören.

En viktig uppgift för milisen år emellertid att vid upp-loppoch uppror åter-ställa ordning, men därjämte också, om så skulle behöfvas, kämpa mot Amerikas yttre fiender. I båda dessa afseenden har milisen alltid visat sig mycket duglig.

Lämnande teorierna åt deras värde begifva vi oss emellertid nu till Lake City för att göra visit hos förut förvärfvade vänner.

Lake City är en liten stad på Mississippis högra strand. Ofnings-lägret begränsas på ena sidan af floden, på den andra af skogklädda höjder. Artilleriets skjutbana är förlagd öfver flodens yta, med en ansenlig klippa som fond.

Samma dag skulle en defilering ske inför ex-guvernör Lind, och öfningarna voro därför inställda, och i stället låg en glädjeblandad

") Officerare af hflgsta graderna utnamnas af guvernören, niellangradnrna vftlja» af lejfls-latuten, underofficerare utses af manskapet.

Minneapolis batteri bröstar af. Guvernör Lind och kapten Bennet vid kanonen.

feststämning öfver lägret. Officerarnas fruar och döttrar hade anländt högtiden till ära. I tältgatorna syntes eleganta buggies, körda af unga damer, och i mässen lyste amasoner i sommarljusa toaletter med den örnprydda officersmössan på hufvudet.

Hufvudintresset, innan defileringen skulle börja, knöt sig kring artilleriets målskjutning. Det var Minneapolis-batteriets förnämsta pjäs, som bröstade af. Man ser kring kanonen guvernören själf samt kapten C. C. Bennet, löjtnant Lambert, en fransman, f. d. Linds adjutant, samt manskap. Under fröken Jenny Linds, guvernörens dotters, väna öfvervakande, och sedan hon gifvit sin far en

af de tjugu fyrväpp-lingar hon funnit, sköts af guvernören pricken — bull's eye!

Kapten Bennet är en af de populäraste gestatlerna inom den svenska nordvästern, ty han är öppen och glad som Frej, tapper att strida och klok till att råda,— en utpräglad soldatnatur, lekande glad, modig och bekymmerslös. Det är detta hans hurtiga väsen, som gjort honom till föremål för svenskamerikanernas sympati. President tör Odin-klubben och batteri-chef är han på samma gång ägare af en större pälsvaru-affär vid Nicollet avenue, som han själf förestår. Att endast vara militär är i Amerika en okänd lyx. Hvar och en af alla dessa milisofficerare — lika väl som af alla civila ämbetsmän, guvernören ej utesluten — har äfven sitt borgerliga, praktiska yrke. Kapten Bennet, som erhållit sin militära bildning i Europa, var den förste, som började "drilla" artillerister i Minnesota. Chef för St Pauls batteri är också en svensk, kapten Larson.

Aftonsvalkan började stiga upp ur floden och breda sig öfver läg-

General Henry Gjertsen med dotter.

ret och slätten. I)et var en härlig afton. Man började föra sadlade hästar från stallarna mot officerstälten, och infanteristerna i sina slokhattar och gulbruna khakidräkter och med snören hopfästade damasker ordnade sig i tältgatorna. Åskådarna, först och främst damerna, togo plats på stolar och bänkar. Ett litet stycke ut på slätten höll guvernör Lind till häst, omgifven af några sina förra adjutanter. General Henry Gjertsens ståtliga gestalt, norrman till

börden, med familj synes äfven bland åskådarna.

Så kommo de. Först infanteriet på plutonfronter, så artilleriet i marschkolonner. Det mesta var ungt folk. De anmäla sig frivilligt och bli medlemmar af milisen för fem till tio år med en öfningstid af tio dagar om året och en aflöning af $1.50 till högre om dagen. De 355 dagarna af året äro de civila och sköta hvar och en sin syssla.

Den defilerande truppen marscherade slätten rundt flera gånger och passerade guvernören och åskådarna hvarje gång. För hvarje gång skördade trupperna ett rikt bifall, och i synnerhet voro damernas applåder älskvärdt lifliga, när kapten Bennet på sin stolta springare och i spetsen för sitt batteri passerade förbi.

* *

*

Vid de amerikanska läroverken lägges mycket stor vikt vid militär utbildning. Vid Minnesota statsuniversitet finnes en nästan fullständig officerskurs, som betingar ett anslag af mellan femtio och sextio tusen kronor årligen. I det med universitetet förenade college äro militäröfningarna obligatoriska under första året. Undervisningen ombesörjes af officerare, som sändas af krigsdepartementet i Washington, D. C.

393

Damer, som åskåda revyn.åter i minnesota.

I ett land, som icke vet af någon allmän värnplikt, skulle man tro, att den militära allmänbildningen ej kunde stå särdeles högt. Till följd af studierna i militära ämnen vid de offentliga läroverken är denna bildning emellertid ingalunda oansenlig. Än tner förhöjes den genom de privata officerskurser, som stå öppna för hvem som helst. Den tanke, som väl ligger till grund för dessa militärläroverk, torde väl vara den, att i ett fritt land det bör stå öppet för en hvar, som önskar det, att lära krigets konst lika väl som läkarens, ingeniörens eller någon annan lifsuppgift. Militärinstituten, som alla äro privata, meddela jämte den vanliga taktiska kursen äf-

ven undervisning i vanliga skolämnen, emedan lärjungarna vid dessa läroverk vanligen äro i skolåldern. Vid åtskilliga af dessa läroverk, till exempel vid det i Danville, Virginia, förekommer också artilleriexercis, och då dessa läroverk besitta både gevär, kanoner, hästar och ammunition, äro de små privata krigshärar, när

eleverna äro under fanorna.

* *

*

Sedan vi tackat våra värdar, framför allt kvartermästaren löjtnant N. P. Nelson, återvände vi med de öfriga talrika besökandena till Minneapolis. 1 kupéerna rörde sig samtalet om dagens händelser.

394

Kadetlkapten vid Minnesotas universitet, hr Alexius Olson.

llegementskvartermästaren löjtnant N. P- Nelson \artilleriuniform.)åter i minnesota.

Hvar och när intaga ej i damernas intresse militärerna första platsen! Och en liten episod ur den tappre kaptenens ungdomsiliad upprepades nu för lyssnande åhörarinnor. "Och tänk, när kriget bröt ut mellan Danmark och Tyskland, då var han anställd i Köpenhamn, men han fick inte gå med för sin far, ty han var ju blott sjutton år! Då kom han öfverens med sin principals fru, att hon skulle föra korrespondensen med fadern, medan han var i kriget, så fadern skulle tro, att han var kvar i Köpenhamn. Principalens fru måtte ha skött korrespondensen bra, men unge Bennet blef svårt sårad och den lilla intrigen uppenbarad."

Så lydde några rader ur denne Svensk-Amerikas musketörs a la Dumas roman. Lycklige capitano, sä beundrad af damerna — och så afhållen af kamraterna ändå!

ixi m

XVIII.

Svenskarna i Chisago county.

Från mitt högkvarter i Minneapolis reste jag den 19 juli med Northern Pacific för att besöka det berömda Chisago, berömdt såväl för sin naturskönhet som för sin svenskhet.

Tåget gick förbi en hel mängd förlustelseställen nära Minneapolis, White Bear, Bald Eagle, Forest Lake och hvad allt de heta. Stora sjöar med löf-skogsklädda stränder, bördiga åkerfält, små städer, farmar dansa förbi kupéfönstret.

Vid Center City stiga vi af och promenera det lilla återstående stycket till kyrkbyn. En järnhandel i närheten af

Vid Center City.

stationen väcker vår uppmärksamhet. Det är bröderna Lorens' "hardware store." De äro nu medelålders män, födda här i Chisago, men tala utmärkt svenska och ha en utmärkt—omsättning i sin affär: 25,000 dollars om året! Vägen fram till kyrkbyn längs en ås med utsikt öfver holmar och skär i insjön är ovanligt vacker ocli mycket påminnande om Sverige.— Och här vid kröken af vägen står den präktiga kyrkan.' En gammal man satt på kyrkvallen och läste Kindaposten. Han var från Vimmerby. Han hjälpte mig att få bestiga tornet, hvarifrån närstående bilder äro tagna. Kyrkklockan hade, liksom den i Cokato, svensk inskription. Härifrån denna plats kan man resa tolf

(engelska) mil åt ös- ^ ...

ter, tolf mil åt väster, tio mil åt söder och sex mil åt norr och träffa endast svenskar.

Jag vandrade gatan framåt. En man, som var sysselsatt med stenarbete, stod där. Ett sällskap kom åkande. De sporde arbetaren om vägen, och han gaf

Bröderna Lorenz, Center City.

Vägen till Center Cily.

dem besked. Såväl frågor som svar gåfvos på svenska. Det kan tyckas egendomligt, men detta är första och enda gången jag i Amerika hört svenska språket begagnas mellan personer, som tydligen förut icke kände hvarandra.

En östgöte vid namn Anders Fredrik Svensson har "lagt ut" Center City. Han hade sitt hem vid Motala. Från Motala reste han 1856 ända hit till Chisago på vatten. nämligen på kanalen till Göteborg, på Atlanten till New Orleans, på Mississippi till Hastings, på St Croix-floden till Taylors Falls, som står i samband med dessa insjöar. I sanning rätt egendomligt och en illustration till det snart afglöm-da faktum, af hvilken betydelse vattenvägarna voro, innan järnvägarna kommo.

På den restaurant, hvarest jag spisade middag, hade jag nöjet göra bekantskap med hr J. E. Modin, superintendent för skolorna i Chisago county. Han berättade åtskilligt af intresse om det sociala lifvet i denna kanske den svenskaste del af den nya världen. Bland annat voro, sade han, alla ämbetsmannaposter i countyet besatta med svenskar. l)et kan ju äga sitt intresse att erfara, hvilka dessa ämbeten äro. De äro de samma i alla amerikanska counties, nämligen Auditör, Treausurer, Register of Deeds, Sheriff, Attorney, Judge of Probate, Surveyor, Coroner, Clerk of Court, Court Commissioner, Superintendent of Schools samt fem County Commissioners, en för hvarje distrikt, som alltid äro fem (i Minnesota. I andra stater är antalet olika. Tjänsteterminernas längd är ock olika i de olika staterna.) Dessa nu uppräknade civila ämbetsmän, som i Minnesota alla väljas på en gång och för en tid af två år, utom domaren, som utses för

Gata i Center City.

fyra år, utgöra de lägsta graderna i self-government, och genom dem handhafves rätten och grundvalarna för äganderätt, utöfvas rättsskipning i första instans, upptagas skatter och upprätthålles ordningen. Som nämndt voro de alla svenskar, och deras namn stå i Legislative Manual of Minnesota, "statskalendern", där så många hundra andra skandinaviska namn stå. — Ja, det var sant, domarens skrifvare, Peter Sausen,var tysk, men — han var gift med en svenska, och "the coroner", ja, han var irländare! Vi skämtade häröfver, under det hr Modin visade mig "courthuset" och berättade om turist-trafiken, som är mycket liflig till dessa vackra trakter.

"Är icke turistväsendet demoraliserande för ortens befolkning?"

"Nej, däraf ha vi ej märkt något."

Det är också sannolikt, att så ej är förhållandet. De turister, som komma hit, känna sig icke som en öfverklass gent emot en hop infödingar, med hvilka de anse sig kunna göra hvad som helst och tillåta sig hvad som helst, utan det är helt enkelt stadsbor, som söka hvila i en vacker trakt och bland en befolkning, som de erkänna och behandla som jämbördig. — Det är ej som engelsmännens framfart i västra Norge!

I Chisago county finnas femtio nio public schools, oc.h öfver dessa hade hr Modin uppsikt. I ingen af dessa lästes svenska.

Ar 1890 var folkmängden i Chisago 10,359, år 1895 13,118 och år 1900 13,248. Mer än fyra femtedelar af befolkningen är af svensk härkomst.

Den öfvervägande sysselsättningen är jordbruk, och värdet af jordbruksfastigheter inom countyet var officiellt omkring fyra millioner dollars, men i verkligheten bortåt tio millioner. — Jag tänkte härvid på alla de öfriga hundrade och åter hundrade counties, som helt eller delvis af våra bröder därute ägas. Måtte blott deras söner för städernas jobb och deras döttrar för fåfänglighet och lättja icke sälja denna sin förstfödslorätt till Amerikas jord! En gång skall väl äfven i Amerika jordägarna bli det förnämsta ståndet, ehuru man måste erkänna, att så nu icke är fallet enligt det allmänna uppfattningssättet, som dock lätt ändras.

Svenske pastorn i Center City, F. M. Eckman, var född i Amerika, men hade studerat utom i Röck Island äfven i Uppsala. Han berättade, att Erland Carlsson — åter han! — stiftat denna församling, som är den största och äldsta i Minnesota, med 2,281 medlemmar år 1900.

Vi företogo en åktur i de vackra omgifningarna. Gårdarna äro bär i allmänhet endast fyrtio till åttio acres stora, jordvärdet femtio dollars acren. Nästan alla ha sina farmar skuldfria. I denna församling hålles särskild organist, hr P. R. Melin, hos hvilken vi äfven gjorde besök. Han hade ett litet nätt boställe och 500 dollars i lön. Pastorn sade, att prästlönerna pä landsbygden i allmänhet utgjordes af 900 dollars och boställe, där åtminstone ett par hästar födas.

Hr Melin är tillika skollärare, och han håller skola sex månader

Stenska kyrkan och kyrkst, altar i Center City.

om året; därjämte hålles svensk skola på två andra ställen af studenter från St Peter. Församlingen är nämligen delad i åtta rotar, och det hålles två månaders skola i hvarje rote. Hvarje barn går sex år i en sådan två-månaders kurs, hvarefter konfirmationsundervisning följer, äfven på svenska. Intet tvång finnes dock, och somliga gå mer, somliga mindre i dessa skolor, som äro alldeles fristående i förhållande till de förut nämnda femtio nio public schools. Ungefär samma sakförhållanden äro rådande i öfriga svenska församlingar i trakten, såsom Stillwater, Afton, Almelund, New Scandia o. s. v.

Det är i sanning ett storartadt och beundransvärdt arbete, detta vårt folks fasthållande vid sitt språk och sin tro här i det nya landet, som med så många och så starka krafter bjuder och lockar att endast glömma det egna och för intet taga emot det främmande! — Man hade i Center City bland annat äfven ett ungdomsföreningens bibliotek: goda, gedigna böcker, till tre fjärdedelar svenska!

Vi sutto på aftonen länge och samspråkade om svenska och svensk-amerikanska förhållanden. Pastorns söner, Ragnar, Filip och Franklin, piltar på fem år och därunder, uppenbarade sig därvid såsom riktiga små svekomaner, som ännu icke kunde engelska!

Det var, detta stycke af det nya hemlandet, i alldeles ovanlig grad en kopia af det gairda, af hvad vi äga bäst på denna sidan hafvet: ett trofast, självständigt bondefolk på egen torfva, fylkadt kring sin religiösa tro, lyckligt i sin lagbundna frihet och hemma i en härlig natur.

Norrut i Chisago county, likasom i det angränsande Wisconsin, är en rik potatistrakt. Man sätter potatis med maskin,

tar upp den med maskin och dödar potatisbaggen, en skadeinsekt, med maskin!

Väster om Chisago ligger Isanti county, som enligt pastor A. Bergins intressanta uppsats i Prärieblomman för 1903 "troligen är det mest svenska county i Amerika." Äfven hit hade jag från pastor Neander haft äran mottaga en inbjudan, som jag, tyvärr, då alla dagar voro upptagna, måste afböja. För den, som vill lära känna Amerikas Dalarne, hänvisar jag emellertid till nämnda uppsats i Prärieblomman för år 1903.

« XIX.

Ainhesotas statsuniversitet.

En af de första svenskar, jag råkade i Minneapolis, var professor John S. Carlson, lärare i skandinaviska språk och skandinavisk litteratur vid statsuniversitetet.

Historien om professurers upprättande i skandinaviska språk vid amerikanska läroverk är ganska karakteristisk. Det var norrmän-

nen, som kommo upp med denna idé! — "Hvarför skola vi inrätta och bekosta särskilda läroverk, när vi ha statsuniversitetet, där vi kunna lära oss norska och svenska?" Så kom det till attack. Universitetsstyrelsen nekade att inrätta någon professur i dessa ämnen. Men att ge med sig är icke norsk sed, och så kom frågan inför le-gislaturen, som beslöt professurens upprättande. Den förste professorn i nordiska språk blef en norrman vid namn Breda. Hans efterträdare är professor Carlson. Nu finnas professurer i nordiska språk vid statsuniversiteten i Iowa (prof. Flom), Wisconsin (prof. Julius Olsen), Nord-Dakota (prof. Thingestad) och Yale (prof. Granville, en Minnesota-svensk). — När komma de svenska staterna Illinois, Nebraska och Kansas att slå detta rekord?

De amerikanska statsuniversiteten äro ytterst komplicerade institutioner. Först och främst äro därmed förenade gymnasier, "colleges", så äro därmed förenade följande fakulteter (i Minnesota): College of Science, Literature and Art (ungefär = vår humanistiska sektion), College of Engineeringand Mechanical Arts samt School of Mines (motsvarande vår Tekniska Högskola, som helt praktiskt och naturligt här fått uppsluka den naturvetenskapliga sektionen), College of Agriculture, en utomordentligt praktisk skola,en förening af våra experimentalfält vid Ultuna och Alnarp; vidare College of Law (- juridiska fakulteten), College of Medicine, Surgery, Homeo-pathic Medicine, Dentistry, Pharmacy and Pharrnaceutical Chemistry och slutligen the Graduate Department med militärinstitution.

Lärarna äro snart sagdt oräkneliga, e-nnedan biträdande och "others giving instruction" också räknas med. Elevernas antal är omkring 3.8oo.

"Huru många af dessa äro svenskar?"

T.andJbruksinstitutet vid Minnesotas stats universitet.Studentofficerare.åter i minnesota.

"Omkring tio procent. Omkring fyrtio svensk amerikaner togo 1902 olika examina. 1 junior- och senior-klasserna af college äro tjugu procent svenskar."

Hvarje elev betalar från femton till hundra dollars 0111 året för undervisningen.

Ett egendomligt föreningsväsen existerar vid de amerikanska universiteten. Dessa föreningar, hvilkas uppgift är ungefär densamma som klubbarnas, benämnas med grekiska bokstäfver, som för barbaren låta som kinesiska, t. ex. Phi - Delta-T h eta, Sigma-Chi, Alpha-Delta-Phi o. s. v. Tjugu sju dylika finnas vid Minnesotauniversitetet.

XX.

Hos senator Knute Nelson.

Den 23 juli lämnade jag definitivt Minneapolis för att fortsätta färden mot Stilla hafvet. Det var med verklig saknad jag sade farväl till den vackra "vattenstaden". "Minne" betyder på indianska endast vatten, men på svenska betyder det något helt annat! — Och minnet af staden vid St Anthony är för dess svenske gäst för visso oförgätligt.

Emellertid locka nya vidder, och så är det ändå med gladt mod man tar sin enkla "dressing case" i handen och stiger

in i järnvägs-kupéen.

Åter dessa soliga slätter längs Mississippi, så St Cloud, en stad med 10,000 invånare, där man skiljes från den stora floden för att taga en mera västlig riktning. Man passerar nu vattendelaren mellan Mexikanska viken och Hudson Bay. Denna vattendelare utgöres dock icke af något berg, utan af en slätt, så jämn, att de grunda sjöarna och bäckarna ej rätt veta, åt hvilket håll de föredraga att rinna, åt söderns hetta eller nordens is. För endast ett tiotal år sedan var denna region höljd af glittrande vattenytor, saftiga vasstrakter, milsvida i utsträckning, bäckar och åar, ett de sällaste jaktmarkernas land. Nu tappas sjöarna ut, och på deras botten, torkad af solen, böljar liksom på slätten vidt och bredt hveteskördarnas guldhaf.

Senator och fru Knute Nelson l sitt hem i Alexandria.

Alexandria. — Vi stiga af där. Det är senator Knute Nelsons hem.

Alexandria är likt alla amerikanska småstäder. Därför uppsöka vi genast utan att bese staden senatorns "office." Han har nämligen juridisk byrå hår. En ung lagkarl tager emot oss, medan vi vänta. — "Jag förstår ej", säger han bland annat, "hvarför skandinaverna emigrera så mycket, nu är ju här lika tätt befolkadt som hemma."

Senatorn anlände så, och jag hade åter nöjet att se denne man, hvars hela person vittnar om lugn klokhet och älskvärd välvilja. — Vi följdes åt till hans hem, åkande i en buggy, förspänd med ett eldigt sto, som endast med svårighet lät styra sig. Senatorn satt emellertid med det lugn, som karakteriserar honom, och körde själf.

Framkomna till det i lummiggrönska inbäddade hemmet infördes jag i ett stort, svalt rum, senatorns arbetsrum, och därifrån in i salongen, där fru och fröken Nelson mottogo oss. — Vi samtalade om min resa, om Amerikas hufvudstad, Washington, från hvars förströelser och säll-skapslif familjen nyss

BSbårgning pä senator Knute Nelsons farm.

hade återkommit till sitt landtställe här långt upp i Minnesota, — en resa lika lång som från Konstantinopel till Köpenhamn, ehuru den går fortare.

Ett utmärkt porträtt af furst Bismarck, en tafla, föreställande en båtfärd på någon norsk fjord och norska jäntor i nationaldräkter samt en större bronsstaty af Goethe prydde och karakteriserade bland annat denna salong.

På eftermiddagen företogo vi en åktur kring senatorns farm och angränsande nejd. Senatorn berättade, att det i nordligaste Minnesota ännu finnes homestead-land kvar, som för 1.25 dollar acren gifves åt nybyggare. Dessa penningar tillfalla indianerna, som förut innehaft landet som "reservation", och användas till — deras begrafning.

Här är ursprungligen dels öppen prärie, dels buskland.

Vi sågo oupptaget land, det var höljdt af en ogenomtränglig vegetation af buskar, hvarur reste sig här och där en ek, samt asp, vide, sälg o. s.v. En man skulle omöjligt kunna gå fram genom denna nejd utan att undan för undan bana sig väg med en yxa. Priset på denna jord hade emellertid fördubblats på fyra års tid och var nu 20 a 30 dollars acren.

I dessa trakter hvilar på 160 acres jord en skatt af 18 a 20 dollars, hvartill kommer lösöreskatt, som är proportionell mot förmögenheten. Skatterna gå till township, till stat och till skolväsen, men icke till unionen, som endast tager indirekt skatt genom tull och afgift på tobak och spritvaror. Hälften af alla skatter går till skolväsendet. I en stad med 3,000 invånare hållas tjugu en skollärare och (som ej hör dit) nio kyrkor med nio präster!

Senator Knute Nelson i sin buggy. Alexandria

Jag hade fördelen att fä stanna kvar öfver natten i senatorns hem, och sedan vi tändt våra cigarrer, sutto vi en stund i den stilla, varma aftonen, samtalande om ett och annat.

De amerikanska arfslagarnas fördelar öfver våra erkändes af senatorn, och han framhöll äfven exemption-lagarnas förträfflighet (se därom). — "Ryssland är farligt," upprepade han. "Anloppet mot Finland gäller er, men blott ni håller ihop (Sverige och Norge) är det ingen fara, nu efter Englands fred i Syd-Afrika och allians med Japan. Men i Japan skulle ni ha beskickning. Hvarför ha ni icke det?" — Han uttalade sig mot det byråkratiska väldet och

högfärden i Sverige, som var värre än i Norge, samt mot pensionsväsendet. I-Ians princip var: ingen statstjänst får vara lefvebröd. Angående Norrlands-frågan ansåg senatorn, att bolagen ej borde få äga mer än ett begränsadt antal tunnland och icke jorden, utan endast träden. — Han kände till punkt och pricka våra förhållanden och uttalade sig klart och bestämdt. Frälsningsarméens dårskaper voro äfven på tal, och han uttryckte sin förvåning öfver att mormonerna få fara fram så, som de göra, särskildt i Danmark. Äfven uttalade han den erfarne och klarsynte mannens dom öfver turistväsendet: "Det är en olycka för ett land att bli ett turistland."

Följande morgon sade jag farväl åt senatorn och hans familj, medtagande en ökad beundran för denne man, som jag nu haft lyckan möta för tredje gången, denna gången i den omgifning, som måhända mer än makten i Washington och bifallsstormarna i St Paul var ägnad att hugfästa honom som en folkets höfding, rotfäst

på sin gård i hjärtat af Minnesota.

«

XXL

Northwestern College, Fergus Falls, Minn.

Det var en öfver måttan het sommardag, som jag med mitt obetydliga resgods anlände till den lilla, högt upp i nordvästra Minnesota belägna staden Fergus Falls, en af dessa många amerikanska städer, om hvilka ingen geograf för sju eller åtta år sedan hade en aning. Ännu äro till stor del gatorna endast gropiga vägar, och folk går omkring och säger: där rådhuset står nu, hade jag min kökstrádgård 1895!

Fergus Falls är beläget i världens rikaste hvetetrakt, Red Riverdalens södra del. Att skandinaverna voro talrika i dessa nejder, visste jag förut, men att de på stora områden utgjorde tre fjärdedelar och mera af hela befolkningen, öfversteg mina förväntningar.

Jag hade besökt en mängd farmar, innan jag korn till Fergus Falls, och mitt ärende där var nu inga landtbruksstudier, utan det gällde ett besök i ett af svensk-amerikanernas allra yngsta läroverk, Northwestern College.

Northwestern College.

Efter något letande och några promenader fram och åter i den tropiska hettan fann jag rätt på college direktionens vice presidents, pastor L. Johnsons, bostad och blef på det mest hjärtliga sätt välkomnad af den vördnadsvärde gamle mannen, som förklarade, att detta var det första besök, han fått direkt från Sverige under det halfva sekel, han här vid präriernas gräns arbetat för svensk bildning och luthersk kristendom.

Snart voro vi på väg öfver den jungfruliga jorden till det ännu något flackt belägna läroverkets tvenne, förra året uppförda byggnader. I det större med torn försedda huset finnas alla lärosalarna samt rektorsbostaden, i det mindre skola inrymmas elevernas sofrum, matsal m. m. Under det vi genomströfvade det under som-

Pastorerna J. Moody och L. Johnson.

maren tomma huset, kom genom en lycklig händelse direktionens president pastor J. Moody i sin "buggy", åkande till platsen, och jag hade nöjet att från läoverkets trappa fotografera både presidenten och vice presidenten. I)en gamle mannen med hvita skägget är pastor L. Johnson, den kraftfulle mannen vid hans sida är pastor Moody. I bakgrunden synes staden.

Det har icke varit en lätt sak att få ihop den summa af omkring 16,000 dollars, som för närvarande är nedlagd i detta läroverk, — men, sade pastor Johnson pä sitt enkla sätt, svenskarna här rundt om började skicka sina barn till främmande skolor, och de började glömma bort svenskan, så det skar oss i själen, och vi voro rent af tvungna att skaffa ett svenskt läroverk, kosta hvad det ville. Och hvad det kostade, det var bland annat denne gamle mans aliahvi-lostunder under ett helt årtionde och vid en ålder, när andra få hvila efter sin lifsgärning. Jämte af pastor Moody har han haft god hjälp af rektor Youngdahl_m. fl. 408

1 Fergus Falls prästgård.ÄTF.R I MINNESOTA.

Alla kurser vid Northwestern College äro treåriga och äro följande: den förberedande akademiska, motsvarande ungefär sex klasser i ett svenskt läroverk; vidare handelsskolan, musikskolan och — hvad som är synnerligen viktigt: folkskoleseminariet. Elevantalet är 130, lärarnas antal sex. Biblioteket befanns rätt bra försedt med — engelska böcker. Pastor Johnson förklarade, att svenska böcker äro nästan omöjliga att få och dessutom "så förfärligt dyra". Det var rörande att höra dessa den gamles ord och där bakom veta all hans ålderdoms osparda möda att skaffa medel till försvar för Sveriges sak här långt i fjärran. —

Vi tillbragte tre angenäma dagar i Fergus Falls' svenska prästgård. Den lilla enkla svenska kyrkan synes å bilden, och där bredvid mister Söderström, stående i sin dörr med sin lilla flicka.

Snart slog dock afskedets timma. Jag fick många, många hälsningar med till den gråhårige kämpens barndomsminnens land, det fattiga, men på kraftiga söner så rika,steniga, skogiga,sjörika Småland, som

han med tårar i ögonen sade sig aldrig mer kunna hoppas få se, ty hans framskridna ålder omöjliggjorde en sådan resa. Han skulle sofva i den kyrkogård, han själf vigt. Och mänskligt att se skall väl så snart ske. Men då skall ännu under århundraden —så vilja vi tro — den unga högskola, han grundat, förkunna den gamle trogne tjänarens lifsgärning och stolt stå här, en den svenska bildningens förpost vid civilisationens gräns

* *

*

Minnesotas ytvidd är 215,910 kvadratkilometer, dess befolkning år 1850 utgjorde 6,077, 1860 172,023, 1870 439,706, 1880 780,773, 1890 1,301,826 och 1900 1,751,394. Statistiken uppgifver för år 1900 skandinavernas antal i Minnesota till icke mindre än 753,514, hvari ändå icke finnarna och icke mer än andra generationen af de öfriga är medräknad. I verkligheten är Minnesota ett så godt som helt och hållet skandinaviskt land!

Svenska kyrkan i Fergus Falls.Genom Nord-Dakota.

u styr ånghästen hän mot äfventyrens land för att snart bytas ut mot en verklig springare. Men ännu får stenkolsätaren draga vårt lass öfver Dakotas slätter och ett stycke in i Montana, innan vi hinna de nejder, där ännu ett grand af ursprunglig frihet finnes kvar, bevarad bortom gula, oändliga gräsöknar, hvilkas brännande sol än en liten tid förer guerilla-kriget mot den framträngande civilisationens tvång.

Red River-dalen är redan eröfrad af plogmännen, herdarna ha flytt därifrån. Red River-dalen är jordens slätaste slätt och en af dess största dessutom. Den sträcker sig i norr ända upp till Winnipeg- och Manitoba-sjöarna, och hela detta område, hvarigenom Red River of the North i oändliga bukter slingrar sig, är lika vidsträckt som konungariket England. Det är öfver dessa slätter, dessa hvetefält utan gränser, som de Deeringska och McCormickska kolonnerna köra, med sinasjälfbindare skördande den gyllene säden.

Min första station i Nord-Dakota var Grand Forks, som ligger vid själfva Red River. Jag träffade här svensk-norske vice konsuln H. Bendeke, som här innehar immigrations- och landaffär liksom så många andra svensk-norka konsuler i Amerika. Genom konsul Bendekes tillmötesgående hade jag inom kort fått adressen på en af världens största farmar. — I Nord-Dakota utgifvas, berättade hr Bendeke, tre norska tidningar, af hvilka en har 5,500 prenumeranter. Denna stat är den norskaste af alla i unionen. Hela invånarantalet utgjorde år 1900 319,146, och däraf voro 30,206 födda i Norge och 71,998 deras afkomlingar i första led; motsvarande tal för svenskarna voro 8,419 och 14,598 samt för Danmark 3,953 och 7,139.

Konsul ßendeke, Grand Forks.

Skandinaverna utgöra sålunda, oberäknadt deras tredje och fjärde generation, nästan hälften af hela befolkningen. Då äfven tyskarna utgöra en god del, tyckes det, som om anglo-saxarna skulle ligga under i denna stat.

Jag uppmanade konsuln att fästa befolkningens uppmärksamhet vid att norska språket kunde införas i public schools, som ännu icke skett.—Vid guvernörsvalet hade emellertid en engelsman denna gång segrat. Och det kan ju vara lika lyckligt!

Man ser redan hår vid Dakotas östra gräns åtskilligt folk till häst, både män och kvinnor. Järnvägsarbetare ströfva i stora hopar genom gatorna och se synnerligen vilda ut.

Följande dag fortsatte jag väster ut. Slätter, oändliga slätter! Men öfver allt farmarhus. De se mer provisionella ut än uti Minnesota. Ungefär som: här "kampa"' vi, tills vi förtjänt nog, då — adjö!

En oändlig hveteslätt.genom nord-dakota.

Larimore är en liten stad ute på slätternas haf, en stad med allt, en amerikansk småstad plägar erbjuda. Häribiand äfven det flug-uppfyllda hotellet,' där "gentlemännen" sitta i vestibulen med stöf-larna i fönsterkarmarna, rökande kortpipa och spottande till måls de monumentala spottbackarna. Elk Valley Farming Company är beläget i närheten af denna stad. Välvilligt kom man och hämtade mig rned hästai och vagn ut till denna farm. Torkans, blåstens och solskenets land! Det dammar ur den feta landsvägsmyllan. Hår är två fot svartmylla på gul lerbotten.

Den stora bolagsfarmen omfattade 10,000 acres (8,438 tunnland) under plog. Sommartiden hållas tjugu man här, i skörden hyras

ytterligare sjuttio, om vintern är det blott fyra för att se efter mulåsnorna. Arbetarna betalas tjugu fem dollars i månaden och allt fritt. På farmen finnas bland annat sextio självbindare och 195 mulåsnor. Priset på jorden år (1902) tjugu a tjugu fem dollars acren. Hälften af arealen sås med hvete, hälften med linfrö, som sändes till Minneapolis oljefabriker. Ett kapital af 200,000 dollars ligger här nedlagdt, hvarpå aktieägarna taga tio procent. Jorden gödslas icke — ingen kreatursbesättning finnes ju — det går så länge det går. Men kapitalet blir nog inbetaldt flera gånger.

De arbetare, som taga plats på dylika farmar, taga sällan självfva någon jord. Om vintern äro de norr eller öster ut på skogsarbete. Och i närheten af dessa farmar finnas lika väl som för rancherna och "skogsbusarna" saloon-byar, där besparingarna insättas i kro-gar och förlustelselokaler. Dakota är visserligen liksom Kansas och Maine en goodtemplarstat, men det betyder icke så mycket. Man kan icke heller så mycket förundra sig öfver att folk, som un-

der flera månaders tid arbetat, vare sig i skogarna eller på en farm, sådan som denna, mer eller mindre förlora besinningen, när de åter bli fria. Man behöfver blott se männens sofhus ("men's dor-mitories"), deras matrum, åsnornas sofhus ("males' barn") och deras spiltor för att förstå, hvilken infernalisk tillvaro dessa arma människor här måste föra, från det de om morgonen väckas af en man med seniga, ludna, brunstekta händer, hvari han håller anteckningsbok och penna, så kocken med maten, stereotyp och tråkig, så arbetet, hettan ända till kvällen, dä det är: in med karlar och åsnor i deras respektiva spiltor igen! Och så natten tillhopa med dessa arbetskamrater, sammanrafsade ur jordens alla nationers drägg!

När man ser dessa bolagsfarmar, som i Dakota-staterna äro rätt talrika, får man en idé om pà hvad sätt aktiebolagen "kolonisera" ett land. När jorden här är utsugen, som den blir efter aderton a tjugu tre års skördar, är landet en fullkomlig ödemark. Man tager då bort både hus och maskiner, som förvandlas i pengar, så vidt möjligt är. Arbetarna draga till annat håll, mulåsnorna likaså. De likna hvarandra, dessa två arma kategorier, däri, att de slita ut sig åt andra och ej lämna någon afföda efter sig, men ständigt dock ersättas af nya. Nya män och nya mulåsnor!

Hvilken betydelse de små fartnarhemmen äga, aftecknar sig mot denna bakgrund som en saftig lund mot en präriebrand.

3

I Montana.

i.

Bland cowboys och fåraherdar.

Träram öfver slätterna, närmare de fria betesmarkerna! nj Hästhjordar synas då och då långt ute och vidt spridda. En och annan stockhydda ligger öde och öfvergifven, väl någon tillflyktsort för herdarna vintertiden. Många tält visa sig

ej långt från järnvägslinien. Det är indianer, som bo i dem. Men hvilka indianer! Det är icke deras likar, som kämpa i Coopers romaner. Det är i trasiga europeiska kläder höljda tiggare, som liksom i norra Minnesota sålt sina reservationer, som de "fått" af regeringen "för att kunna bekosta sin begrafning!"

Landet "rullar" betydligt. Marken är höljd af kort, vissnadt gräs. Här och där löper ett järntrådsstängsel — vanlig taggtråd — öfver slätten, markerande, att äfven de friaste markerna snart äro inhägnade.

En frukost på tåget betingar omkring fem kronor och en sofplats tolf kronor. — Jag gör denna reflexion, medan jag från kupéfönst-

ret ser ut öfver Montanas slätter. — Stora boskapshjordar visa sig kring grunda, sumpiga dammar, hvarur djuren dricka. Det är förvånande, att detta vatten ej är borttorkadt, alldenstund det nästan aldrig regnar. Är det kvar sedan vinterns snöstormar? Missouri synes då och då, ibland beskuggad af en ymnig pilträdsvegetation, som likt en allé sträcker sig öfver slätten, ibland rullande sina brungula böljor alldeles i solbaddet mellan strändernas förtorkade gräs.

Ungefär midt i Montana ligger en liten ort med namnet Fort Browning, och i dess närhet finnes en station, där jag skulle göra ett uppehåll.

Klockan var half elfva en söndagsförmiddag, när jag befann mig på denna plats, styrande kurs mot ett hotell, hvars skylt drog mig till sig från sluttningen af en höjdsträckning. Rundt om funnos godt om hus. Det var en af de berömda "saloon-byarna". Hår fanns till och med en trottoar af plank, och på densamma kom dansande en figur med en bleckkastrull i handen. Den hälsning, hvilken han bestod de mötande, var: "I want to break your head!" Men ingen tog anstöt så dags på dagen. Grupper af män, iklädda vanliga långbyxor, skjorta och slokhatt samt grofva sporrar på snörkängor, stöflar eller till och med resårskor, sitta i grupper på kro-garnas trappor och på själfva trottoaren samt beskåda främlingen. Lyckligtvis spotta de icke till måls på den kommande, som de eljest för sed hafva. — Publiken på hotellet liknar den på gatan. Knappt en enda bär röck eller väst på sig. Det är också fruktansvärdt varmt. De flesta bära revolvrarna mer eller mindre synliga. Man kan ju icke frukta att finna några öfverkulturens typer här borta, men taflan är verkligen mera målerisk, än man vågat hoppas i dessa nivelleringens tider! Det är oför-

Indiantält i Montana, synliga från järnvägen.

fårade typer, präktiga pojkar, hvart man ser. I matsalen, där en hel mängd unga flickor servera, äro vid tolftiden samlade minst ett tjugutal af dessa ryttargestalter.

Vid samma bord som jag sitter en man (i Amerika är det vanligt att på restauranterna taga plats vid samma bord som främlingar, äfven om det finnes lediga bord), som är klädd i monokel, hvilken han elegant klämmer in i ögonvrån. För öfrigt är han kostymerad som de öfriga, men han roar sig tydligen med att genom sitt sätt att äta låta mig veta, att han fordom varit en bildad europé. Måhända en f. d. preussisk officer, som af en eller annan orsak begifvit sig hit ut för att lefva bland hästarna, se'n han begraft sig där hemma. När man ser ut öfver denna samling män, förekomma de som en samling arga doggar, som endast vänta på ett tecken för att llyga i strupen på hvarandra. "Pandemonium" kalla de det.

Rätt som det är rusa alla till fönstren. Något intressant har händt! — Två cowboys boxas där ute på trottoaren. Mycket riktigt. Det är mannen med bleckkastrullen. Han har nu förlorat sin hatt, och det stora hufvudet med det kortklippta håret är typiskt irländskt. Hans motståndare har väl fått en smäll af kastrullen, men ger tydligen sju för tu tillbaka. Två andra kasta sig öfver dem för att skilja dem åt. Detta lyckas slutligen, hvarvid hvar och en håller om sin kämpe, ungefär som man håller två tuppar, hvilka sprattla och flaxa och försöka fara på hvarandra.

På eftermiddagen begaf jag mig till det ena af platsens tre "livery-stables" för att hyra en häst. Man har nämligen godt om dylika till uthyrning. Priset är en dollar i timman. För en hel dag kosta häst och mundering tre dollars, men en hel tämligen bra häst kostar endast 25 a 50 dollars att köpa. Munderingen däre-

Kn galopperande cowboy.mot år minst lika dyr! En sadel betingar 30 dollars.

I stallet mönstrades min person nyfiket, men diskret af en skara män, som hade sina hästar där. — En europé troligtvis, tycktes de mena.

Man hade sagt mig, att vid Paw Bool, sjutton (engelska) mil i söder, skulle finnas skandinaver, som vaktade får. Klockan var endast half två, så man kunde komma fram och i värsta fall åter på dagen. Men värre visade det sig snart vara att finna vägen. I början var det en vanlig väg med häckar på sidorna, men denna ledde endast några mil till ett par små farmhus, där en man körde en slåttermaskin, hvars skrammel med vinden fördes oerhördt långt i den stora tystnad, som eljest rådde. Han kunde icke gifva någon upplysning om skandinaverna, men trodde icke, att det fanns något läger åt det hållet, och sade, att jag skulle akta mig för skallerormar. Jag trodde, han sade detta för att söka imponera på mig, då han möjligen förstod, att jag var främling, men jag hörde sedan, att där i närheten vid en plats,som kallades Rattle Snake Butte, fanns oerhördt mycket dylika ormar. Efter att förgäfves ha ströfvat omkring återvände jag slutligen mot aftonen till byn utan några äfventyr.

På bygatan var nu ändå mycket lifligare. Krogarna voro upplysta. och deras med täta ståltrådsnät försedda dörrar smällde ständigt för de in och ut passerande. Äfven nu sutto grupper af män på trottoaren, rökande och pratande. Hade icke myggorna varit så plågsamma, skulle det hela varit ändå mer pittoreskt,—denna scen midt i gräsöknen med belysning af de stora, klara stjärnorna och det rödgula ljuset från krogarnas lampor och alla dessa beväpnade män, som egentligen här befunno sig i läger, då krogar och hotell endast voro hopslagna brädskjul. — Hvarför voro de här?

Ett hyrstall i Montana.1 montana.

För att roa sig, för att vänta på ordres om boskap, för att mottaga sin aflöning, för att "skeppa" boskap, d. v. s. lasta lefvande djur på järnvägsvagnar.

En tysktalande inan åtog sig att sätta mig in i situationen. "Amerikanerna äro stora babies," sade han, "här om sist sköto de på gatan med winchester-gevär på hvarandra. Well, einer wurde ka-putgeschossen. Amerikanerna ha ej samma förstånd som tyskar."

Vi gingo in på en af saloonerna, där jag fick bjuda på öl. Bakom en hög disk stod värden och försökte gemytligt roa sina gäster, som stodo vid disken eller sutto vid bord i salen. Där gick för tillfället mycket fredligt till. Den, som ville ha något, måste själf hämta det vid disken, där värden slog upp öl i större och mindre glas. Man spelade äfven kort, men äfven detta gick lugnt till.

Jag gjorde bekantskap med en man vid namn Olson af skandinavisk härkomst, men som ej mer förstod sitt modersmål. Han begagnade icke benämningen cowboys, utan i stället cow-punchers, som tycks vara det vanliga. Landet tillhör ranchers, säger han, men boskapen tillhör bolag eller enskilda "stockmen" eller "cattle kings". Från den i november till den i april betalas fyra dollars åt cow-punchers för hvarje djur, som de vakta. Hjordarna gå ute hela vintern; är det mycket snöstormar, dö djuren massvis. En puncher kan också aflönas genom allting fritt och fyrtio dollars i månaden.

Bredvid oss slog sig ned en man af enklaste utseende och lik alla de andra. Olson sade, att denne man var ägare af 15,000 får, samt att han kände en annan, som ägde 35,000.

Hvar får han bete till alla dem?

Det tar han på stränderna af Missouri och Milk River. Mer än trettio fem mil väster ut är ännu guvernementsland, där hvem som vill kan beta sina hjordar. Några köpa sig dock land, som kostar x.25 dollar acren — "to keep people away from it." — För att kunna beta några hundra djur måste man i dessa torra trakter emellertid köpa vidsträckta områden, som blir dyrt nog.

Framåt elfva-tiden på natten började samtalstonen i krogarna bli mer irriterad och högljudd, och åtskilliga gräl uppstodo bland de kortspelande. Jag ansåg det då lämpligt att uppsöka mitt rum på hotellet. Detta lämnade intet öfrigt att önska och var försedt med en snygg, bred järnsäng.

När jag följande morgon före sex kom ned i matsalen, sutto

redan "gentlemännen" där och såsade i sig allehanda maträtter af kraftigaste slag, mest stora kötträtter, hett kaffe och vattenmeloner. Det var redan oerhördt varmt au grand soleil. Flugor i myriader härjade hotellet från ofvan till nedan.

|ag hade anslagit denna dag till besök i ett indianläger, hvilket en cowboy vid namn Brown trodde sig kunna visa mig. Då man antagligen endast en gång i lifvet vistas i dessa sällsamma nejder, hade jag beslutit se så mycket däraf som möjligt. — Jag hade skaffat mig en "cowboy-outfit" af enklaste beskaffenhet och bestående endast af en svart bomullsskjorta, vanliga pantalonger med engelska leggins u-tanpå snörskor, en slokhatt och kraghandskar. Detta är allt, hvad man i dessa nejder använder af kläder. Men det finnes två artiklar, som cowboys snobba med, och det är sporrar och handskar. De förra öfverträffa nästan den föreställning, man gör sig om dem efter beskrifningar. Kringlan är af ansenlig storlek, stundom ända till två tum i diameter samt försedd med små i kedjor hängande stålkläppar, afsedda att slamra mot metalldelarna i sporren. 1 spännet, hvari vristremmen spännes, var det modernt att ha en glasknapp af en två-kronas storlek och med ett flick-por-trätt uti. Äfven handskarna voro egendomliga och ofta dyrbara.

Kragdelen var broderad och försedd med läderfransar. — Några ridstöflar af engelsk fason har jag ej sett i Förenta staterna ens bland militären.

Min vägvisare och jag begåfvo oss alltså på väg, båda på hyrda hästar, han med lasso vid sin sadel. De kalla lasson med det engelska ordet "rope"- Den är förfärdigad af glansig hampa och flät-likt sammanfogad. Sadlarna ha framtill en hög knapp, afsedd att vira lasson kring, sedan snaran kastats kring benet (icke hufvudet) på en tjur eller ko. Hästen (icke ryttaren) håller sedan det fångade djuret. Sadelgjordarna äro därför mycket bastanta. Synnerligen praktiska äro stiglädren, i det de äro mer än handsbreda, där

knät ligger emot. Stigbyglarna äro af trä och hållas alltid i hålfoten. Det som öfverraskade var, att man endast begagnade stång ("bit") och ett par tyglar, men så var alltid förhållandet under tider, då man ridit mer än nu, och är måhända det mest praktiska.

' Vi skridtade genom byns hårda, dammiga gata. Vid ett hus stod en jättestor vagn, öfverspänd med tältduk, sådan som begagnas i Sydafrika och äfven här på långa resor.

Ute på slätten, som, begränsad endast af de höjder, som den "rullande" prärien bildar, låg utbredd för oss, syntes icke en lefvande varelse. Vegetationen var mycket klen, blågrönt präriegräs, stående så glest, att den heta, gulbruna maiken öfver allt syntes emellan och dominerade i det helas färgintryck. Någon särskild väg fanns icke, men i den riktning, vi redo, var marken upptrampad i en bredd af fyra eller fem vanliga landsvägar. Det var en boskaps-trail.

Cowboys' ridkonst är en helt annan än vår. Den häst, jag red,

verkade oinriden, men var det ingalunda. Han gick icke undan för skänklarna, var "bakom handen" och stack med nosen, hade en mycket dålig traf-aktion och föll i galopp för minsta maning. Men min vägvisare förstod honom. Det visade sig, att dessa hästar äro dresserade att gå i en takt, som jag aldrig sett någon häst röra sig i, hvarken i Sverige eller Ryssland eller ens i någon cirkus. Denna takt bestod i en blandning af traf och skridt, men var ganska snabb. Hästens rygglinie var därvid utan höjd- och djuprörelser, skred fram som en vagn, under det benlemmarna utförde en del rörelser, mest liknande snabbt skridt. Fördelen med denna takt är, förstås, ryttarens bekvämlighet.

Ute på vidderna gingo hästarna i en lugn, våglik galopp och med nosen i vädret, alldeles som jag i Syd-Ryssland sett kosackernas hästar göra.

Fram på förmiddagen kommo vi till en "ravine." Här växte en hel mängd träd, cotton-woods, pil m. fl.,alla med

dammiga blad, och i botten på dalen rann en liten smutsgul bäck. Om våren är här en brusande, bred flod. Och det är den, som bildat dalgången, förstås. Det var här indianlägret skulle vara, men vi sågo inte en lefvande varelse. Ett hästskelett låg däremot och hvitnade i solen. I hopp att finna, hvad vi sökte, följde vi bäcken flera timmar åt, hvarvid det visade sig, att på dalens botten här och där funnos hela små gröna ängar, skuggade af löfträd, utmärkta till lägerplatser. Slutligen måste vi uppgifva försöket och återvända. Flera liknande försök, jag sedan gjorde, hade samma resultat, och det var först uppe i Alberta jag lyckades finna ett riktigt indianläger.

421

Den oändliga prärien, Montana.1 montana.

Man skulle icke rätt uppfatta cowboys' tillvaro, om man glömde bort de talrika amazoner, med hvilka de omgifva sig. Cowboys, gräsöknarnas fria söner, äro äfven fria från familjelifvets bojor, men till ersättning härför lefva i deras "shipping pla-ces" alla dessasköld-mör, för hvilkas ynnests skull ofta nog ryttarnas hjärteblod fuktar präriegräset.

Det berättades om en af dessa flickor, att hon sedermera i Paris, tack vare sin originalitet och sin besynnerliga ridkonst och förmåga att dressera hästar, gjort en stormande lycka, som sedermera vid cirkusengagement i England och Tyskland fortsattes.

Man ser ofta kvinnor till häst i dessa nejder, och deras hästar tyckas uppnå idealet för en förståndig häst. Icke nog med att han, när ryttarinnan skall stiga i sadeln, går intill den höga trottoaren, så hon skall kunna stiga på den, utan näi hon går in i en butik, stannar hästen tåligt och obunden ute i solskenet på bygatan för att invänta henne.

Det är omöjligt att kunna påvisa någon särskild hästras såsom typisk för Montana. Likasom cowboys äro deras hästar en blandningsras. Men till följd af yttre omständigheter ha de vissa typiska drag. Genom det ständiga gräsfodret bli de bukiga och förete aldrig den kärnfödda hästens smärta former. Benlemmarna inverka i allmänhet icke förtroendeingifvande på åskådaren, som förgäfves får söka efter någon bredd i profilen af dessa lemmar. I praktiken visa emellertid dessa hästar ej blott en oerhörd uthållighet, utan äfven en ansenlig snabbhet. Den förnämsta typen bland alla var enligt mitt förmenande en klass, som närmast påminde om det ädlare halfblodet, något åt irländsk hunter, ganska olik flertalet, som

422

Ett hästskelett låg och hvitnade i solen.1 montana.

lärer äga spansk härstamning. Af det förstnämnda slaget såg man djur med nästan undantagslöst horisontal korslinie. Frambenens ställning var väl tillbakaflyttad och hade beundransvärda ytformer och konturer. Den andra typen, den "spanska", visade ofta en sluttande rygglinie, påminnande om berberras, starkt snedvinklig ländvinkel, men skarpt tecknade böjsenor och gaffelband. Dessa

hästar föredrogos af cowboys. Ilöjdmåtten voro ringa.

* *

*

Den 31 juli anlände jag till en plats vid namn Glasgow, som är en af centralpunkterna för ull industrien. De talrika fårahjordarna klippas nämligen, och afkastningen härför beräknas till omkring fem millioner dollars för hela Montana. Jag träffade här en dansk, som berättade, att han samma dag mottagit 3,000 får för att vakta dem i två år. Lönen härför var, att han skulle få hälften af alla under tiden födda lamm. Han anmärkte själf, att detta påminde om första Mose-bok.

Få en liten plats i närheten, där det fanns ett mycket bra hotell, beslöt jag att hvila ett par dagar, helst som de engelska leggins hade förorsakat mig obehagliga sår.

Jag hade här följande morgon nöjet att se "the big crowds" på förbi marsch.

Tidigt på morgonen kunde man med kikare se, huru kullarna och sluttningarna i norr betäcktes af en mörkare färg än den gula prärien. Det var "de stora hjordarna", tusende och åter tusende djur, som voro i annalkande. Naturligtvis måste man dit!

På vägen iakttog jag prärieråttans me-talliknande skrik och hennes bo i jorden.

"The htg crowds'",fotograferad?, från sadeln.

När man nalkades de stora boskapshjordarna,förnams redan på afstånd likt en ihållande åska tjurarnas vrål — tusentals tjurar, fria och otamda! Man kunde också iakttaga, att massorna marscherade i en viss ordning, bildande stora kolonner, kring hvilka cowboys galopperade. Så fort ett djur skilde sig från en dylik kolonn och i vild fart försökte ränna öfver till en annan kolonn, galopperade ögonblickligen en cowboy efter och dref med en piska djuret åter på sin plats. Detta upprepades oupphörligt, så att ständigt två, tre eller fyra cowboys voro syssesatta därmed. De öfriga redo i skridt efter kolonnerna, klatschande med oxpiskorna. Lasson användes icke.

Det lär vara mycket farligt att till fots nalkas en sådan kreatursdrift. Tjurarna kasta sig då öfver människan. För en ryttare äro de däremot rådda. I händelse af uppror från deras sida användes lasson, som kastas om benen på dem, hvarpå hästarna rycka omkull dem. De bli då af flera hästar och ryttare k ringvältrade, tills de erkänna sig alldeles stukade.

Det var onekligen

en ståtlig scen, dessa brunhyade ryttare på sina galopperande hästar. Man förstod det djupa förakt, de hysa för alla andra människor, men i synnerhet för fåraherdar! — Deras marsch gick emellertid icke fort, och det åtgick två dagar, innan de med sina hjordar tillryggalagt vägen fram till byn, som man eljest kunde rida på två timmar.

Sedan de väl kommit dit på kvällen, blef det ett kalasande utan all ända! Dessa män hade nu legat i läger på betesmarkerna ett halft års tid och skulle nu taga sin skada igen.

Vid middagsbordet på kvällen blef jag till min förvåning varse en katolsk präst midt i denna samling af röfvartyper. Det var en gammal man af tysk typ, som stilla och anspråkslös satt och åt sin mat, iklädd sin sou-tane. Den cowboy, som senast varit min vägvisare, sade, att det var en mycket lärd man, för hvilken alla hyste den största vördnad. — Han tillade: "Å, vi se nog skillnad på humbugspredikanter och lärdt folk!"—-Denne boklärde man, så ensam i denna omgifning och långt ute i präriernas öken, väckte mitt intresse. Jag bad om tillåtelse att få slå mig ned vid hans bord. Då min cowboy-dräkt icke lämpligen harmonierade med min presentation af mig själf, fyllde jag ut skillnaden med en smula latin, grekiska, franska och tyska samt slutligen hebreiska! Det hjälpte, och den gamle uppenbarade sig som Pater Friedrich Eberschweiler, en gammal tysk akademiker, numera öknens filosof. Jag uppsökte honom sedan ett par gånger.

Sista aftonen jag var i denna by satt jag äfven vid samma bord som han.

"Men är icke Ers vördighet bra ensam i denna omgifning, — ingen att tala med?"

"Jag studerar det mesta af min tid," svarade han stilla, med sin badensiska accent.

Cowboys "bräcka" hästar.1 montana.

Jag sade: "Äfven jag har varit tysk student."

Det flammade till i hans blick, och han såg ett ögonblick liksom förklarad ut, så återtog han sitt vanliga ödmjuka uttryck: "Det finnes intet likt det i världen," sade han stilla, "det finnes intet likt de tyska universiteten. De kalla sig här studenter och kalla sina skolor universitet . . ." han log, men icke öfvermodigt, utan med den gamle mannens leende, när han talar 0111 barns lekar. "Och de tala om professorer, ja, och de kalla sig studenter . . ." Och han

log åter sitt välvilliga, men öfverlägsna leende.

* *

*

Efter att ha passerat Havre, likaledes en shipping place, kom jag till Fort Assiniboia, där en och en half skvadron af Förenta staternas kavalleri ligger förlagdt.

Kommenderande officer här var major Hunt, som gästfritt mottog mig i sitt hem. J3åde han och hans officerare visade sig vara fullkomliga gentlemän och gåfvo en hög föreställning om Förenta staternas officerskår, hvarom man i Europa icke har så storartade begrepp. Bland ryttarna funnos två svenskar. Den ene, spel-Anderson, hade varit med på Filippinerna. Han berättade, att de kämpande infödingarna ej hade andra vapen än knifvar, som de själfva smidt. Bland hundra fångar voro endast två beväpnade med gevär. — En soldat här har tretton dollars i månaden de tre första åren, sedan aderton. Ingen rösträtt utöfvas af "U. S. ariny and navy". Sergeant Videll, som tjänat vid ett svenskt gardesregemente, ansåg tjänsten här strängare. — Att rymma är emellertid lättare. —- En gemen soldat kan bli officer genom självstudier efter råd af någon officer, "som är vänligt stämd mot honom". Man anmäler sig därpå till officersexamen i Washington, D. C.

I hvarje regemente af unionsarmén finnes minst ett dussin svenskar. Det femtonde infanteri-regementet består till tio procent af svenskar. Omkring tjugu svenskfödda officerare finnas i U. S. army.

På kvällen samlades hela officerskåren hos major Hunt, som jämte sin familj bebodde en tegelstensvilla.

Tack vare du Chaillus bok The Viking Age och fröken Lilien-crantzs The Thrall of Leif the Lucky kände de en smula till Sverige, utöfver hvad svenska tjänare klargjort för dem.

Angående hästdressyr och typer konstaterade jag med glädje, att

rektangeltyp föredrages framför kvadrattyp, samt att man anser det som ett af det adertonde århundradets inånga misstag a la barock att "ta ned nosen" på en häst för att därigenom stärka hans rygg. Samma iakttagelse har jag gjort i Ryssland, där den långa hästen med fria halsrörelser föredrages framför den korta med krumhals. De senare egenskaperna, som anses regelrätta vid det svenska kavalleriet, kunna icke bibehålla sig länge, enligt mitt förmenande, och höra nog till de många, som inom arméen måste vika för det naturliga och praktiska. Att de senaste decenniernas förstklassiga löpningshästar pä engelska och möjligen äfven på franska banor varit kvadrattyper, torde härvid icke få tillmätas afgörande betydelse, emedan kapplöpningstypen icke är bestämmande för krigsbruk. För öfrigt finnes intet skäl, hvarför rektangeltypen skulle_behöfva stå tillbaka för kvadrattypen i höjdmått.

« II.

Öfver Klippbergen och Kaskadbergen.

Vid stationen Havre i Montana besteg jag åter en af Great North-erns eleganta kupéer och ilade åter med ånghästen väster ut.

Först är det samma vida, gula slätter, som jag den senaste tiden lärt mig att tycka om. Ja, jag öfverraskar mig själf genom att konstatera en känsla af ledsnad öfver att nödgas skiljas från denna gula gräsöken, dessa kloka hästar, dessa ridderliga cowboys. — Ja, de voro verkligen ridderliga, som alla hästfolk äro. Jag erinrar mig

I Klippbergen.

en het eftermiddag, när jag på en ridt förlorat mitt ur, huru de sökte efter det och huru de följande morgon, innan jag vaknat, också sökte efter det. Deras gästfrihet, deras vackra hållning — allt detta kommer för mig. Här i Montana fanns ändå kvar en flik af jordens ungdom, vårt släktes ungdomsglädje och frihet.

Man föreställer sig, att hela Amerika är frihetens land. Det är sant, om man blott tänker på politisk frihet. Man kan resa utan pass, man kan rösta på president, man kan etablera en affär utan så många formaliteter. Men om man tänker på social-personlig frihet, är Amerika mera bundet än Europa. Den allmänna meningen blandar sig i personers enskilda lif mycket mer än i Europa. En affärsman t. ex. måste, för att kunna göra affärer med sin kundkrets, vara goodtemplare eller gå i en viss kyrka eller tillhöra ett visst politiskt parti. Och tusentals ögon bevaka hans dagliga och

nattliga lif! Dessa

Vy från Kaskadbergen.1 montana.

förhållanden bero på att kvinnorna regera Amerika, och kvinnan lägger, som bekant, större vikt på det personliga och husliga och lilla än mannen. Följden af detta privatspioneri är, att männen tyckas alla likna söndagsskol-inspektörer. Men medaljen har äfven en baksida, som vändes utåt, när dessa snälla män komma till en främmande stad, där de våga släppa Barabbas lös! — Det var frånvaron af detta hyckleri och det öppna, manliga och orädda hos cowboys, som lärde mig att så högt värdera dem.

Cowboys uppe i Klippbergen.

Emellertid brusar tåget hela dagen fram öfver dessa gula slätter, men framåt fyratiden på eftermiddagen synas Klippbergen på långt håll utan förmedling stiga upp ur slätten. Helt hastigt växa höjdsträckningar upp på ömse sidor om järnvägslinien. Granskogar, härjade af skogseld, klättra upp för höjderna. Vi passera träbroar och anlända till Surrimit.— Landskapet är storartadt. Påminnerom Tyrolen. Det mörknar. Vi passera högsta punkterna under natten.

Tidigt på morgonen komma vi till Spokane och ha alltså passerat det lilla hörn af Idaho, som ligger mellan Montana och staten Washington samt befinna oss i den senare.

4291 montana.

Vi ändra våra ur till "Pacific time" och bli en timma yngre.

En timmas färd väster ut från Spokane är man åter ute på den gula prärien. Klockan är nio. Små odlingar här och där. Spridd granskog. Däremellan naturlig äng. Betande djur. Stora, kala kullar, täckta af vissnadt gräs. Plötsligt sträckor af odladt land, strödda nybyggen, hvetefält. Växlande land, dalar med löfskog, heta, tråkiga, förbrända höjder. Klockan 9:30 åter prärie. Män

Typisk vy aj Klippbergen.

till häst med lasso vid sadeln. Klockan 9:45 fullkomlig gräsöken. Station Odessa. Påminner också om rysk stepp. KL ro:io öde klippor, liknande Palestina. Klockan ix alltjämt prärie med grågrönt gräs. Klockan 11:30, Kaskadbergen synas. De färgteckna sig blå, med snö. Klockan t 1145, stigningen börjar. Tåget går i zigzag. Landskapet ser ödsligt ut. Farten ytterst ringa. Klockan 2 e. m. sättas två lokomotiv för. Granskogen börjar. Bäckar med

4381 montana.

kristallklart vatten. Framför oss resa sig bergen upp i skyarna. Snöklädda toppar öfverallt. Böhmen och Schweiz i förstoradt format. Turisthotell. Vi passera snödrifvor (den 3 augusti). Klockan 4:30, vi rusa ned för Kaskadbergens västra sluttning. Vegetationen mycket rikare. Granar, löfträd, buskar, gräs. Det liknar Sverige. Farmhus på bergssluttningarna. Klockan 6 nybyggena, talrika. Landet idealiskt. Ängar, granskog, i fjärran snöklädda berg. Vid Everett se vi hafvet — Stilla hafvet: Öäkarra, öaXarm!— Ända fram till Seattle löper tåget längs stranden. Stora timmerflottar. Granskogsklädda öar. Härlig, mild luft.

431Vid Stilla hafs-kusten.

Staden Seattle vid Puget Sound i staten Washington är en af unionens intressantaste och våldsammast uppväxande städer. Den är nu hvad San Francisco var för tjugu år sedan, d. v. s. när denna stad vann sitt rykte. Dess belägenhet är liksom San Franciscos den naturskönaste, vid en vik af Stilla hafvet, hvars stränder smyckas af barrskog och skyddas af himmelshöga berg, täckta af evig snö, som likt hvita sommarmoln simmar på den varma blå Pacific-himlen. Staden hade år 1870 1,000 invånare och 1900 86,671. Skandinaverna äro starkt representerade, nästan dominerande.

När jag anlände till Seattle och enligt Baedekers råd tog in på hotell Butler, var uppståndelsen stor i staden och efterfrågan efter tidningarnas extrablad liflig. En röfvare vid namn Tracy härjade nämligen i trakten, eröfrande farmar och kapande fartyg. Manskap under åtskilliga sheriffers ledning var uppbådadt. Det var formligen krig. — Vidare höllo Elks, den glada epikureiska föreningen, mässa, "fair", i staden och befolkade alla glädjelokaler. Det var med ett ord en ganska liflig stämning rådande i Seattle.

Japaner och kineser syntes i massor och användes i stället för tjänstflickor. Man märkte, att man nu hade Kina —

endast på andra, sidan hafvet.

Jag skyndade att uppsöka svensk-norske vice-konsuln Andrew Chilberg, en bland både skandinaver och öfriga nationer mycket känd och uppburen man, president för Scandinavian-American Bank i Seattle.

"Är Tracy fångad ännu?" var den första fråga,som konsuln gjorde.- - Nej, tyvärr, Tracy hade samma natt tagit en ångbåt och med winchestern vid ögat tvingat besättningen att föra honom öfver sundet, hvarpå han försvunnit i skogarna igen.

Sedan vi afhandlat det lokala kriget, gåfvo konsuln och jag oss ut i staden för att göra visiter hos skandinaverna. Hr O. W. Petterson, i hvars väldiga manufakturaffär vi hälsade på, berättade, att de mesta manufakturvaror, tyger och dylikt, som säljas här, tillverkas i östern. Fabriksverksamheten vid kusten är ännu ganska ringa. Den norske apotekaren Hirsch, som hade stort "drug store", omtalade, att det fordras certifikat för att få drifva denna affär; detta utdelas efter examen inför Board of Pharrnacy, hvars medlemmar föreslås af dem, som utöfva yrket, och godkännas af guvernören. Äfven barberare måste aflägga examen.—Juvelerare Erik Frisch, som vi därefter besökte, hade en omsättning på 40,000 dollars. Möbelhandlare N. B. Nelsons omsättning

Seattle från hamnen.

Konsul Ohilberg och ingeniör Cederberg, Seattle.

gick för år upp tiil en million dollars — den största möbelhandel vid Stilla hafvet! Denne inan är skåning till börden, född 1857 och kom 1875 till Amerika. Alla bosättningsartiklar funnos i denna märkliga affär. Bl. a. syddes där mattor med Singers elektriska symaskin (carpet electric). En präktig järnsäng med fjädrar och madrasser kostade sex dollars.

Vi besökte vidare hr Helgesens specerihandel, den största i staden. Hr Helgesen var äfven ombud för de svenska försäkringsbolagen Svea och Skandia, som här göra stora affärer. Svenska pastorerna M. L. Larson och Falk berättade, att i Seattle finnas tolf skandinaviska kyrkor. — På en gata kommo två små ljuslockiga flickor trippande. Jag sade: Hvad heter du, min lilla flicka? och utan någon förvåningsvarade den största: Ruth Fahlberg.

Skriftställaren T. O.Stine, norsk-ame-rikan, en utomor-déntligt välvillig och sympatisk man, är Stilla hafs-skandina-vernas förste histo-

Konsul Ghilberg och apotekare Hirsch, Seattle.

R uth Fahlberg och hennc.s syster, Seattle.

rieskrifvare. Hans verk — ett praktverk äfven til) utstyrseln — Scandinavians ön the Pacific, tryckt i Seattle år 1900, är ett arbete af beståndande värde och stort historiskt intresse. Hr Stine är redaktör för Scandinavian departiiient af Seattle Daily Times. I hans sällskap besökte jag doktor Ivar Janson, en son till Christoffer Janson, den norske skriftställaren, samt doktor A. O. Loe, också norrman. Vi begåfvo oss därpå till Svenska klubben, som låtit uppföra ett nytt hus för 9,000 dollars. Denna klubb hade omkring hundra medlemmar, och dess ordförande var hr H. E. Stuman. Man hade här ett betydande svenskt bibliotek, bestående af våra bästa författares arbeten, samt en af de största samlingar svenskamerikansk litteratur, jäg sett samlad på ett ställe. Den nya klubbbyggnaden, som ligger vid åttonde avenyen, inrymde äfven boningsrum.

Hr Edward Sjöberg, court clerk vid en domstol, och hr Oscar Anderson, urmakare och juvelerare, båda medlemmar af Svenska klubben, aflöste nu hr Stine, och i deras sällskap begaf jag mig på vidare upptäcktsfärder.

En grofarbetares inkomster uppgå här till 2.50 dollars om dagen, men lefnadsomkostnaderna äro mycket höga. Jag antecknade, att ett glas sodavatten kostade femton cents. — En stor del af Seattle är uppbyggd af byggmästarfirmorna Söderqvist & Rosling samt Alex. Pearson. Största delen af Seattles svenskar äro snickare, murare och målare, många äfven skräddare. F-n del ha lyckats bli millionärer genom guldgräfveri vid Cape Nome, såsom hrr Lindeberg och Lindblom. Tillvaron är här i yttersta västern ännu icke så säker. Öfverallt i spårvagnar och på hotell hörde man folk samtala om att den eller den af deras bekanta blifvit "hållen upp". Härmed sammanhänger, att befolkningen vistas här endast för kortare, obestämd tid. Få ha grundat familj.

Jag gjorde bekantskp med en ung ingeniör i cementbranschen, hr Hugo Cederberg, i hvars hem jag sedan hade nöjet att vara bjuden ett par gånger. Han var gift med en tysk dam från Pennsylvanien.

Hr Cederberg intresserade sig mycket för sjöfarten på Stilla hafvet och framhöll nödvändigheten för Sverige-Norge att här skydda sina intressen.

I Seattle florerade liksom på många andra ställen systemet att hålla spelhus. Jag genomströfvade en natt i några vänners sällskap

dessa icke ofarliga lokaler. "Erälsningsarméen" visar vägen till dylika ställen genom att ställa sig utanför porten och slå på trummor och dylikt, naturligtvis i afsikt att väcka de inträdandes samvete, så de ej gå in, men i verkligheten visande vägen för de obekanta. Ja, det påstås t. o. m., att spelhusens och de öfriga husens ägare kläda ut sina agenter till "frälsnings-soldater" (kvinnliga), hvilka sedan i ordets fulla bemärkelse med pukor och trumpeter föra publik till dessa ställen.

I spelhus-kvarteren stiger man från gatan direkt in i spelsalarna, ty något hemlighetsmakeri förekommer ej. I hvarje sal finnes omkring ett tjugutal bord, vid hvartdera står en "manager" i skjortärmarna och med grön skärm för ögonen. l)et är husets agent. Publiken är likaledes på gående fot. Ett femtiotal män af olika utseende frekventerade borden. Man spelar roulette, faro och alla möjliga spel med maskiner. Kortspel förekommer nästan icke alls! På anslag läses: "Minors not allowed." En stor procent af de spelande äro kineser och japaner och — som det påstås svenskar. I samma stadsdel äro sporting-houses belägna, hvarvid ända till 180 damer kunna bo i ett enda. Äfven här bland kvinnorna var det japanska elementet starkt representeradt. Såväl spelhus som sporting-hus lära vara aktiebolag.

På återvägen sågo vi två män ligga medvetslösa p£ en gatubro. De hade, sade mina följeslagare, förmodligen blifvit kloroformerade på någon saloon. En annan praktik, som stundom praktiseras, är att "shanghaja" folk, — en bild af äktenskapet, sade skämtaren Enerot: de tro sig komma till paradiset, men hamna i stället i hajens gap,'Som icke ens likt Jonas hvalfisk sedan någonsin utspyr dem.

tSpclhus och rådhus i Snattle.

I Seattle utgifvas flera skandinaviska tidningar. Washington-Posten är en norsk, Väktaren och Vesterns Tribun äro svenska dylika. Den sistnämnda har till redaktör hr Alfred Salin, svenskfinne till börden, en man, som under nu rådande ryska förtryck i likhet med så många andra framstående finnar tyvärr måst lämna sitt fosterland, men därifrån medfört, hvad som aldrig kan beröfvas dem, en gedigen bildning och en glödande kärlek till detta samma fosterland, som de måhända ej mer få återse. Det är hr Salin, jag har att tacka för åtskilliga af följande upplysningar, för hvilka jag till honom står i största förbindelse, likasom också till hr Thos. Stine.

K ii.

Skandinaverna vid Stilla hafvet.

Mount Vernon vid Puget Sound ären svensk farmarkoloni. Man har här ur granskogen odlat sina tegar, och man måste hålla sitt krut torrt för att försvara hus och hem mot våldgästande äfventyrare. Stån wood är en norsk koloni; i Whatcom bo såväl svenskar som norrmän. Trakten här påminner mycket om Norges kust. Öfverallt ser man också skutor lika de bohuslänska och norska. Vid Roslyn bo svenska småfarmare och kolgruf-arbetare. Poulsbo är ett stort norskt och Pearson ett svenskt nybygge. Ett skandinaviskt barnhem finnes i Poulsbo. Uppåt White River, tre kvarts timmas resa med Northern Pacific, bo också svenskar, däribland storfarmaren John Nelson.

Man får det intrycket, att kusterna här så godt som uteslutande äro befolkade med skandinaver. Andra nationer finner man visserligen i städerna, men det tyckes, som vore det skandinaverna, som utgöra den bofasta stammen i kustbefolkningen.

Kusten är ofantligt rik på vikar, fjordar, öar o. s. v. Men den beboeliga kustremsan är likväl ganska smal, emedan bergen, som äro ofantligt höga och till stor del obeboeliga, gå mycket nära kusten. Äfven farmarna bo därför i allmänhet vid stranden eller helt nära densamma, fnåt landet, d. v. s. öster ut, äro vildmarker, oändliga bergvidder,

snötoppar och urskogar. Framför sig har man hafvet. Dessa förhållanden ha gjort skandinaverna till fiskare och sjömän.

Skandinaviska fiskebåtar i Seattles hamn.

[-Fiskredskapshandlaren-]

{+Fiskredskapshand- laren+} Nordby i Seattle sade: "Jeg skal si-ge dern, at de Svenske og Norske er paa toppen af alle andre, naar det er fraage om fiske." Fisket är af stor betydelse här. Nio tiondelar af alla fiskare på västkusten äro skandinaver. De segla sina egna båtar och äro sina egna herrar. Deras färder sträcka sig ända upp till Aleuteröarna och upp åt lierings sund. Från Seattle gå omkring åttio not eller vak eller lag, hvardera bestående af nio man, årligen till sjös på hafsfiske. Båtarna äro deras egna och byggas efter hemlandens modeller med någon ändring i riggen. Firman Heckman & Hanson i Ballard, fem engelska mil från Seattle, och Lindström & Bros. i Aberdeen ha varf, där sådana fiskebåtar byggas.

Flundrefisket, "halibut", liknar det norska. Klippfisk, "codfish", torkas dock på järngaller och ej på klipporna, men det är i princip samma metod. Laxfisket, "sal-mon", är i synnerhet storartadt. Minneapolis - skandinaverna ha startat laxfisken i Alaska med upp till 125,000 dollars kapital, och andra finnas med ända till en millions kapital. Kon-

Indianska arbetare vid skandinaviskt laxfiske.vid stilla hafs-kusten.

Skandinaviskt segelfartyg pd Stilla hafvet.

serv-fabriker stå i samband härmed. Man använder kinesiska och indianska arbetare, som ledas af skandinaver, mest norrmän.

Mycken fisk går till Kina och Japan. Transporten ombesörjes af japanska ångbåts-linier, men dessa japanska ångare föras af skandinaver. Så är ock förhållandet med Förenta staternas transportångare och Great Northern-liniens hyrda ångare.

Men här komma vi till ett ledsamt kapitel.

Skandinavernas sjöfart har fått en svår fiende i de stora på kapitalförutsättningar hvilande ångbåtslinierna.

Hittills ha världshafven haft plats äfven för andra än storkapitalister. Men nu är det slut: hafven uppdelas i '-linier", alldeles som länderna. Hafvets linier äro fasta ångbåtslinier, motsvarande ländernas järnvägs-linier. Och liksom hästfororna icke kunde konkurrera med järnvägstågen, kunna icke segelfartygen konkurrera med de fasta ång-båtsliniernas jättefartyg, som taga all frakt och befordra den hastigt och billigt. I)et är kanske triest Norges segelfart, som kommer att drabbas af detta omslag, men äfven Sverige har eller

Jän af Uanadian Pacific» Ostasiatiska ångare.

hade för ännu kort tid sedan en ansenlig segelflotta. Och både svenskar och norrmän ha i Amerika och under dess flagg grundat en betydlig fraktfart. — Huru skall skandinavernas makt på hafven nu räddas? Det enda medlet att upptaga konkurrensen är att också insätta jätteångare på fasta linier — linier, som dragas jorden rundt och förbinda alla större handelscentra. — Hvarifrån kapitalet? Svenska och norska staten upphöratt bygga pansarfartyg och insätter i stället det antal millioner, som detta byggande årligen uppslukat, i stål-ångfartyg af kryssartyp, från tre till tolf tusen tons och möjligen högre, och i dessa ångare insätta svenskar och norrmän icke blott i Sverige och Norge, utan Amerikas, La Platas, Australiens och Sydafrikas svenskar och norrmän äfven enskildt kapital, som, enär statsmedlen ej beräknas räntade, borde gifva så mycket större afkastning åt de enskilde. Sveriges och Norges staters vinst vore att i krigstid kunna disponera denna flotta såsom örlogskryssare. Englands stora ångbåtslinier, särskildt Allan-linien, äga dylika kryssare, som i fredstid tjäna som handelsfartyg. Denna plan, hvarom vi på en utfärd öfverlade, uppväckte rätt mycken sympati hos västkustmän, som med oro sågo de stora amerikanska och kanadensiska järnvägsbolagen utsträcka sin verksamhet äfven till hafven och där upprätta ångbåtslinier på Asien och Europa.

Staten Washington hade år 1900 en befolkning af 518,103 personer. Däraf voro födda i Sverige 12,737 och i Norge 9,891 samt deras barn i första led 21,361 och 18,814. Men om man säger, att fjärdedelen af befolkningen är skandinavisk, tror jag, att man tager till snarare för litet än för mycket. Man får det intrycket, att ungefär hvarannan människa här är skandinav, utom på sjön, där man endast undantagsvis möter andra än skandinaver.

i.

British Columbia.

ed ångaren Majestic afgick jag den 8 augusti från Seattle till Victoria på ön Vancouver, som tillhör brittiska Nordamerika.

Genom Puget sund går färden mot norr. Granskog smyckar strändernas sandkullar, men de berömda jättefurorna lära vara utrotade. Sundet är ej bredare, än att man urskiljer buskar och träd på båda sidor. Stränderna tyckas knappast alls bebodda. Här och hvar rasar skogseld.

Klockan 12 middag ankommo vi till Fort Hanson, som hade några grofva kanoner, och utgör Amerikas vakt mot England.

Fram på eftermiddagen anlände vi till staden Victoria,' som var flaggprydd med anledning af konung Edwards kröning. Det tycktes vara en liten obetydlig stad, och det var egendomligt att här åter se engelska soldater.

På natten afgick båten till staden Vancouver, som ligger på fastlandet.

När vi tidigt om morgonen kommo på däck, hade vi så när trott oss kommit in i ett sagoland. Det var den underbaraste syn. Båten gled fram öfver en speglande sjö, på hvars stränder en urskog af gran och löfskog uppväckte minnet af Dorés bästa teckningar till "Attala". Öfver skogen stego bergen upp mot skyn, och högt där uppe, men, som det tycktes, ändå helt nära, lyste den eviga

Hrr JS. Sjöberg, II. Slutna», O. Anderson och ingeniör II. Cederberg ombord <1 Majestic, Seattle.

snön som vackra, lätta sommarskyar på besgens toppar. Det var det mest hänförande landskap.

Staden Vancouver ligger på stränderna af denna sjö och i detta paradis. Den utgör västra ändpunkten afCanadian Pacific-järnvägen; är till följd häraf och för sitt underbart härliga läges skull en mycket besökt turistort.

Jag tillbragte ett par dagar i Vancouver i svensk-norske konsuln McClures sällskap. Skandinaver finnas få här, endast en större tobakshandel var i svensk ägo. Kineser och japaner tycktes däremot utgöra minst en fjärdedel af befolkningen.

Vid Maple Grove, omkring tjugu engelska mil inåt landet, finnes en skandinavisk koloni. Vägen dit gick genom af skogseld härjade trakter. Röken låg tjock öfver landskapet, som utgöres af granskog genomskuren af silfverklara åar och bäckar, som komma från snöbergen, hvilkas hvita toppar öfverallt skönjas. Efter passerandet af en flod kommo vi plötsligt in på en rikt bevattnad, frodig slätt med Iöfträdsgrupper här

nelllg Olav i Puget Sund.

och där, så åter in i granskog med sågverk. Därpå nalkas vi Fraser River, som är en half engelsk mil bred. Längs denna flod fanns godt oin bete och syntes rätt mycken boskap. På en träbro passerade vi floden och gingo till fots längs en nyanlagd järnvägsbank till Matsqui Prairie, där vi stötte på de svenska nybyggena. Det var en småländska, fru Jakobson, som här jämte sina barn och tvä hundar tog emot oss i sitt ännu ej fullt färdiga hus. Mannen var för tillfället ej hemma. Familjen hade anländt från Wisconsin med afsikt att köpa jord i staten Washington, men kunde ej erhålla billigare än 35 dollars acren, då landet ändå bestod af afverkad skogsmark med kvarstående stubbar. Här i brittiska Columbia hade de betalt tjugu dollars acren. De hade köpt trettio acres, bevuxna med buskar och löfträd, svårröjd mark. Husen hade de förstås själfva satt upp.

Fru Jakobsons byggnad.

"Trakten var naturlig äng, rätt vacker.'

Därpå begåfvo vi oss till de norska nybyggena. Trakten var naturlig äng, rätt vacker. En oändlighet af insekter besvärade dock. En man vid namn Martin Kvelserup hade här köpt fyrtio acres till tjugu dollars acren. Han slapp att betala skatt de fem första åren; han var hitkommen från Minnesota, hvars klimat han ej tålt. Han förklarade, att det homestead-land, som ännu erbjudes, ej är värdt arbete. Landet i trakten var redan uppe i hundra dollars acren!! Att han ej betalt mer än tjugu, berodde på att trakten led af öfversvämning. — "Men nog går det lättare än i Norge," sa' Kvelserup. Han ansåg kineserna vara den värsta landsplågan i Columbia. De hållas ej efter som i "staterna" (=Förenta staterna). I alla sågverk och äfven som jordarbetare användas de och tränga ut de hvite. Han sade, att de äfven få taga sina kvinnor hit, som de ej få i staterna. — Han berättade, att i Westminster på kusten finnes ett stort skandinaviskt fiskläge med ett par norska kyrkor.

Vi kommo så till A. O. Hansons ståtliga farm samt passerade därpå åter Jakobsons farm. Fru

J. sade, när hon tog farväl: "Ville de blott göra något för de fattiga i Sverige, så skulle de ej resa, ty samnia trefnad som hemma får man aldrig här."

Den 13 augusti klockan två e. m. afreste jag från Vancouver med C. P. R. linien. Man passerar först en mängd sågverk af väldig storlek, som följa hvarandra under miltal.

Enligt tidtabellen befinner man sig 2.908 engelska mil från Montreal — världens längsta järnvägslinie!

Vid fyra-tiden på eftermiddagen kommer man in bland bergen

Alplandika}) / Kaskadbergen inom Kanada (Lakes in the Clouäs.)

på allvar. Det är det mest storslagna alpland: granskogshöjder, kala vidder, snöfält, fjärran glänsande snötoppar. Tåget passerar talrika tunnlar, måhända ett tjugutal. — Två gamla skottska krigare sitta i kupéen och sjunga visor.

När solen går ned, går månen upp, och verkan af landskapet i denna öde, oändligt kolossala alptrakt blir 0111 möjligt än mer öfverväldigande. Vattenfallen, som rusa utför bergens sidor, antaga fantastiska proportioner och färgskiftningar. Snöfälten högt öfver oss lysa i blååktigt ljus. — Klockan nio på kvällen spisas middag i

North Bend,ett förstklassigt turisthotell, där tåget stannar. Hvar i hela världen kan ett sådant läge för turisthotell uppletas? Trakter vidlyftiga som Schweiz och Tyrolen, men obefolkade och ofläckade af människan, utbreda sig här. Hvilket jägarnas paradis! — Vi sutto hela natten i "the observation car" och gapade på all denna härlighet af granskog, vattenfall och snöberg. Men när solen aflyste månen, upplyste dess klarare ljus oss om att nästan all skogen var härjad af skogseld. Trakten är egentligen en fullkomlig öken, skogen ett enda stort lik!

Klockan åtta på morgonen äro vi uppe i snön, som tyckes befinna sig endast några famnar öfver oss. Revelstoke heter nästa station, en mängd japaner uppenbara sig där. Klockan 10:30 sättes ett lokomotiv efter tåget för att skjuta på. Det ropar med sin ångröst åt det, som är spändt före tåget, att hugga i bättre. Stigningen är ovanligt brant. Det knakar i vagnarna. Vi stanna i en backsluttning för att låta lokomotiven dricka. De omgifvande bergen äro så höga och så nära inpå oss, att man måste böja sig ned för att ej kupéfönstret skall hindra en att se topparna.

Vid Glacier nytt turisthotell med schweiziska vägvisare.

Klockan 12:30 ha vi uppnått kulmen och rusa nu nedåt östra sluttningarna.

Åter skog och — sågverk. Några öfvergifna och några nya farmhus. Klockan 2:30 passera vi en igengrodd kyrkogård och en by med igenspikade hus. Det är Palestina, där förr grufdrift idkats. Landskapet är kuperadt och har torr prägel. Vi äro öster om bergen! Det är kväfvande hett och dammigt. Klockan 3:30. e m.

komma vi åter in bland berg, det är Klippbergen. De förut passerade voro Kaskadbergen. Klippbergen tyckas bestå af skiffer, lera och sand. Vegetationen är klen. Intrycket är öfverväldigande ödslighet. Vid Field och' Yoho Valley finnas dock turisthotell. Vattnet i bäckar och åar är brunt, ej kristallklart som i Kaskadbergen. Klockan 6:30 e. m. äro vi inne i Klippbergens vildaste trakt med snötoppar och utsikter vildare än något förut skådadt. Urskogar, vilda forsar! Vid Laggan ändras tiden. Vi flytta fram våra ur en timma. Tåget brusar alltjämt utför. Äter går månen upp och lyser på glätscher och snötoppar, som småningom sänka sig, och vid elfva-tiden på kvällen hinna vi ned till den gamla välkända gula prärien. En timma senare befinna vi oss i Calgary, provinsen Alberta.

K 11.

I Alberta.

Anländ till Calgary tog jag in på hotell Alberta och mottog där följande telegram: "Doctor Carl Sundbeck, Calgary, llave re-ceived instructions from government to accotnpany you Wetaski-win, Athabasca Landing, Peace River. C. W. Speers." Detta betydde så mycket, som att kanadensiska regeringen ställde en vägvisare och antagligen en mycket angenäm sådan vid min sida.

Under det jag inväntade hr Speers förde mig hr [ames Wien, en annan i regeringens tjänst anställd engelsman, omkring i trakten. Det var i hans sällskap jag ändtligen

Indianer, Ivrande hö HU Calgary.

lyckades få rätt på ett verkligt indianläger en half häst-dagsresa söder om Calgary. Det var en afton, vi funno detta läger, som bestod af endast fyra stycken tält, hvilkas invånare vid vår ankomst dolde sig och vägrade att låta fotografera sig. Däremot mötte vi ett par indiankvinnor ute på prärien, sittande till häst och släpande hvar sitt bylte med sig på ett par störar, som voro fastbundna vid hästen.

Äfven besökte vi Robinson Shipmans häst-range, där man just höll på att märka fölungar med ägarens namn. De fångades med lasso, drogos omkull och fingo sitt brännsår på bogen, allt under det stona galopperade omkring, gnäggande af oro.

Knappt hade hr Winn och jag återkommit till staden, förrän ett åskväder med väldiga hagelskurar bröt löst med sådan häftighet, att marken blef hvit. Det var den 15 augusti.

Från början ansågs den kanadensiska staten som ägare till all jord inom det oerhördt stora land, som kallas Kanada. Sedan ett bolag lyckats anlägga en järnväg, "C. P. R." (Ca-nadian Pacific Rail-way), från Atlantiska oceanen till Stilla hafvet, har emellertid åt detta bolag tillerkänts tjugu fem millioner acres, men icke i en sammanhängande sträcka, utan endast i rutor af 640 acres vidd i ett band af fyrtio åtta engelska mils bredd längs järnvägen. I midtlinien af detta band löper järnvägen. Man kan tänka sig detta band från haf till haf tvärs öfver hela kontinenten och schackrutformigt indeladt så, att hvarje ruta innehåller 640 acres, d. v. s. fyra homestead-lotter å 160 acres (127 tunnland) hvardera. Hvarannan af dessa rutor tillerkändes järnvägsbolaget, hvarannan behöll staten. Sedan järnvägsbolaget lyckats få sina rutor, som tillsammans utgjorde 25,000,000 acres, befolkade och uppodlade, ha statens 25,000,000 acres, som äro blandade med järnvägsbolagets, stigit i värde från o till 100 dollars acren! År 1902 voro omkring 10,000,000 acres af

Indiankvinna, släpande ett bylte efter hästen.

"järnvägslandet" befolkade och uppodlade. Landet utanför den fyrtio åtta engelska mil breda zonen äges fortfarande af staten och säljes eller bortgifves enligt andra principer.

* * *

Calgary är en stad på omkring 6,000 invånare, belägen på den gula prärien och en verklig ryttarstad. I ingen annan stad har jag sett så mycket sadelmakeributiker. I)e amerikanska cowboy-dräkterna syntes emellertid icke här, utan man begagnade allmänt engelska modeller på byxor, leggins och sporrar. Endast handskarna liknade dem, som användas i staterna.

Jag begagnade tiden att ströfva omkring på slätterna. Detta är ett muntert lif, när solen skiner och man får jaga fram på en snabb häst, men när det störtregnar och blåser, och marken blir blöt, och man i bästa fall blir innestängd i ett tält och där måste inskränka sig till att bekämpa flugor och mygg, flugor och flugor och mygg och mygg och mygg och flugor — då blir det en smula trist!

Emellertid kom mr Speers, en humoristisk och praktisk

Svensk-Amerikanerna. 29.

Nybygge i Alberta.

iIr YVinit och en "Catlle-king»" slott.i brittiska nordamerika.

man, som jag sedan hade nöjet fåsällska-pa med den närmaste tiden. Meningen var att göra en formlig upptäcktsfärd u-tanför civilisationens gränser, en färd i kanot och till häst, en färd pä 800 mil rakt mot norr till ännu okända trakter. Vi redde oss till denna färd, som skulle börja i Edmonton, där en bibana mot norr slutar. Mr Speers sade: "Well, ive are going to be killed by the Indians" — och till mr Winn sade jag: "We will be back in three months, if not, please remember us to our relations." Men fastän vi skämtade, voro vi mycket förtjusta öfver det äfventyr, som väntade oss.

Emellertid begåfvo vi oss af med Edmonton som närmaste mål. Storm och regn hade gjort järnvägsbankarna osäkra, och tåget stannade ofta och betänkte sig, 0111 det skulle gå vidare, i synnerhet vid de många träbroarna. Vagnarna voro fulla af emigranter under agenten C. O. Svvan-sons ledning, som jag förut sett föra trettio svenskar från stationen i Calgary. — Det är icke underligt, att Englands kolonier göra snabba framsteg under så

Jin hjord hal/vilda hästar. Alberta.

45°

Cowboy-lif i Alberta.i brittiska nordamerika.

utomordentlig ledning, som de hafva uppifrån och ned. Redan i mars hade t. ex. hr Speers fått i uppdrag att ledsaga mig, emedan regeringens uppmärksamhet fästats vid detta företag genom striden i svenska pressen om det därför erforderliga statsanslaget. — Det torde man kunna kalla att följa med! Också äro dessa alla emigrantagenter och landagenter inga ämbetsmän, som draga sin lön och få sin pension, antingen de göra nytta eller ej. utan de ha anställning just för att uträtta det eller det uppdraget, emedan de visat sig dugliga därtill.

Vid i2-tiden på dagen under resan till Edmonton passerade vi några smärre farmhus med hafreodlingar. Eljest ligger prärien öde, så långt ögat når. Regn och storm jaga i grå moln däröfver. Oftast är detta område för torrt, men för tillfället var det för vått! Framåt klockan 2 kommo vi in i en buskregion med ett och annat träd af ett bens tjocklek. Ett omkullblåst hus synes. Klockan ansenliga höjningar österut. Rätt som det är, befinna vi oss ibland granar och löfträd. Man hade gjort upp eld i en kamin i ett hörn af järnvägskupéen för att freda sig mot det kalla och fuktiga vädret.

Vi passera un der eftermiddagen Red Deer-floden. Äfven här har skogseld gått fram rakt genom löfskogen, som tyder på stark torka. Några hafre- och kornfält synas. Klockan 4 kommo vi till vackert land, oinväxlande slätt och löfskog med höjning mot öster och norr. Längre fram syntes några farmar, omgifna af hafrefält. På ett par ställen syntes vinterråg redan sådd(den 18 augusti). Grunda sjöar, som torka ut i torra år, synas många. Mycket vildänder. Vid Lacomb passerade vi ett indianläger med fyrkantiga tält. Vägen går genom björkskog, och horisonten begränsas af granskog.

451

Pustor P. Almgren i sin nya kyrka, Witaskivin.i brittiska nordamerika.

men öfverallt finnas öppna små slätter, ett verkligen vackert land, Vid Morningside är blomsterfloran mycket rik. Blommorna stå i de finaste naturliga vallar. Vid Ponoka synes ett sågverk, ett bevis på att skog finnes. Vid Wetaskiwin öppnar sig en stor prärie, hvarpå åter buskvegetation framträder. Man säljer här jord till tre och sex dollars acren.

På kvällen kommo vi till Wetaskiwin, som är en af plankhus bestående by, där alit är nytt. Här finnes en svensk prest,

pastor P. Almgren, samt en ny svensk kyrka. De flesta invånarna äro skandinaver. Femtio mil åt öster ligger Uppsala, där folket säges tala endast svenska, trettio åtta mil i nordväst ligger Kalmar och något

närmare åt samma håll Rosenhill samt tjugu fem mil i sydost det svenska nybygget Svea.

Följande dag begåfvo vi oss en hel karavan på väg utåt vildmarkerna. Hrr Speers, Swanson, pastor Almgren samt en svensk immigrantförare vid namn Rönn voro i sällskap på denna färd.

Vädret var nu vackert, men prärien var genomblött och svår att passera. Vägar funnos ej. Jordpriset var tjugu dollars acren i denna trakt, d. v. s. kring Wetaskiwin, och befann sig i hastigt stigande. Immigrantagenten Swanson hade här en son, som "farma-' de". Vi gjorde honom ett besök. Ilan berättade, att vinterhveten ej alltid ville sig bra. Snön blåser bort och hveten går ut. Konungens af England porträtt synes i alla hein. Ludvig Petterson bebodde här sedan nio år en farm, där hafre och hvete odlades. Claes Svenson, en f. d. hästgardist, hade tagit homestead här och sedan köpt mera jord, så att hans domän var ansenligt stor. Han hade en kreatursbesättning på femtio nöt, femton hästar och sjuttio svin. Kreaturen gå äfven här ute om vintern trots den starka kölden. Han berättade, att åkerbruksredskap från "staterna" kunna

Claes Svensons farm, Wetaskiwin.i brittiska nordamerika.

ej säljas här, ty Kanada är skyddadt af tull, men regeringen bestämmer priset på de inom Kanada tillverkade maskinerna, så det ej får bli för högt.

Sedan vi vandrat genom Svensons med svensk importhafre besådda präktiga hafrefält — ett fält på 150 acres! — bjödos vi på middag, och en hvar berättade sina historier. Intressant var i synnerhet hr Speers', den praktiske, kloke och humoristiske engels mannens, uppfattning af Duchoborerna, som bekant en rysk sekt, som bland annat äro vegetarianer, adventister, fredsvänner och påverkade af Leo Tolstoys idéer. Duchoborerna ha, tack vare ryska och amerikanska filantroper, fått sig tilldelade stora områden i Kanada. Speers hade såsom regeringens ombud varit med om att tilldela dem jord, hjälpa dem att bygga hus och skaffa dem afvelsdjur. Under två år gick det bra. "Men," sade hr Speers, "då uppstodo profeter bland dem, som sade: det är en synd att dricka mjölk, det är synd att köra en häst, allt var synd! Och så kommo de och gåfvo mig öfver 3,000 nötkreatur, hästar, får och svin med villkor, att jag ej fick döda dem, utan att jag skulle föra dem till ett land, där det äfven är varmt om vintern"... Han gjorde en grimas. — Det är i synnerhet kväkarna i Philadelphia, som skaffat duchoborerna till ett antal af 8- a 10,000 till Kanada, där väl så småningom deras fantasier skola dunsta bort. Ännu så länge äro de emellertid ofta hjälplöst prisgifna åt sin öfvertro.

Det var.i f. d. hästgardistens hem, som man vid middagsbordet berättade dessa historier. På eftermiddagen voro vi åter ute och besågo farmen. Ägaren berättade, att det var för sin hälsas skull, han slagit sig på jordbruk. Han hade, sedan han lämnat Sverige, varit fabriksarbetare i Pennsylvanien, men tålde ej vid det instäng-

Kreatursskydd pä Claes Svensons farm.i brittiska nordamerika.

da lifvet. När han kom hit ut i vildmarken med sin hustru och sina barn samt första tiden nödgades bo i en liten jordkoja, hade han ej aning om hvad jordbruk vill säga. Han hade aldrig hållit i en plog, stockholmare som han var! — Men han såg, hur grannarna gjorde, och han gjorde likaså.

Och nu hade han efter tio års mödor omkring 200 acres (omkring 160 tunnland) under plog samt den myckenhet kreatur, som ofvan sagts. Odlingarna voro visserligen lämpliga mest för hafre, men äfven hvete kunde gå. Det underbaraste var dock, att denne stockholmare och fabriksarbetare ensam skötte alltsammans! Sönerna hjälpte visserligen till, men voro ännu blott barn.

Jag ställde till mig den frågan: hvarifrån få dessa människor sina nya krafter, sin nya förmåga och sin framgång? Och jag måste svara: till mycket, mycket stor del beror deras framgång på den förträffliga ledningen af regeringens agenter: en man kommer hit, o-kunnig i landtbruk, okunnig till och med i språket, men han behandlas icke öfvermodigt för det, utan han får på enkelt och praktiskt sätt — och utan några som helst formalistiska skrifverier — sig anvisadt, hvar kan kan slå sig ned, endast därigenom, ätten man följer med honom och i lefvande naturen pekar på

den jord, där han får pröfva sina krafter. Han reder'sig här ett tillfälligt bo, skaffar sig några kor, sår ett par acres af prärien första året och dubbelt så många andra — allt under det han genom regeringens försorg sättes i tillfälle att sälja de produkter, jorden gifver, utan alt bli uppskörtad af en mängd mellanhänder. Han blir ock de första fem åren befriad från skatter. Vår hästgardist, numera storfarma-ren, betalade ännu icke mer än 5 dollars i vägskatt och 30 dollars till skolväsendet. Det var allt.

|ag kunde ej annat än med vemod tänka på våra vidlyftiga folktomma ödemarker där hemma i Sverige . . . Hvarför göra vi icke som kanadenserna? Hvarför? Hvarför? Jag tänkte på "understöd åt det mindre jordbruket", där man vid ett bekant tillfälle fick bevittna, huru en småbonde i understöd erhöll 300 kronor, hvaraf i besiktningskostnader, dagtraktamenten och syningar afgingo 165 kronor åt ämbetsmännen!—Jag tänkte med harm och sorg på mina medpassagerare öfver Atlanten, som drifvits från hem och härd uppe i det vida Västerbotten.

En liten berättelse härom må kanske vara på sin plats.

Fordom var det tillåtet för nybyggare att utse sig jord i Norrland och Lappland. Ända till 1872 kunde en man utse sig ett hemman på kronans område samt efter anmälan fålandshöf-dingeämbetets resolution därpå. Han blef härigenom en sorts kronoarrenda-tor, men hans arrende gick med "bördsrätt" öfver till hans äldste son. Sitt arrende kunde han då för billigt pris få omfördt från "krono" till "skatte" samt kom då i full äganderätt till detsamma.-

År 1872 började den så kallade afvittringen, en landtmäteri-åtgärd, hvarigenom den af nybyggarna sålunda upptagna jorden skildes från den staten ännu tillhöriga. Förhållandet var nu det, att nybyggarna slagit sig ned bredvid hvarandra, så att inägorna lågo lott om lott, under det deras vidsträckta skogsmarker i miltals utsträckning omgåfvo gårdarna. Behjärtade män, t. ex. jägmästare R. von Hedenberg i Lycksele, uppmanade nu bönderna, att de vid afvittringen skulle afsätta en gemensam skogslott för kommunens behof samt nöja sig med mindre skog för hvar och en gård särskildt. Nej, hvar och en ville ha sig tilldeladt så mycket som möjligt i enskild lott. Endast ett par socknar, däribland Orsa i Dalarne, lydde

det goda rådet. Man skiftade alltså skogarna mellan de enskilda ägarna. Detta skifte kallas storskifte (som i Norrland har annan betydelse ån i det öfriga Sverige). Vid afvittringen hade kronan erbjudit bönderna att samtidigt få jorden storskiftad, men detta hade då förhindrats af sågverksbolagen. Hvarför? Jo, hade så skett, så hade byarna flyttats isär, och hvar och en hemmansägare hade skaffat sig ett begrepp om hvad hans gård hade för värde. Nu däremot, dä bönderna bodde i en klunga och hade sina skogsskiften på ända till fem a tio svenska mils afstånd från byn, så hade de aldrig ens sett dessa sina skogar. De sålde dem därför till en spottstyfver. — Denna historia med skogsskiftet började omkring 1880. Men ännu var det endast träden, icke jorden, hvarpå träden växte, soin af bönderna försåldes till sågverksbolagen. Hvarje hemman bestod nämligen af inägor (åker), myr (ängsmark) och skog i viss proportion och fick icke klyfvas. Men år 1896 kom ägostyck -ningslagen. Enligt denna lag kunde hemmanen klyfvas och säljas hur som helst, blott med det förbehåll, att samma skatt skulle finnas kvar på bitarna som förut på det hela. Bönderna skyndade nu att till bolagen sälja sina utskogar rubb och stubb. Då var det, som hela skatten kom att hvila på inägorna, där bönderna sutto på för hvarje arfskifte mindre och mindre bitar, under det bolagen kommo i besittning af oerhörda vidder så godt som skattefritt.--

När nu skatterna skola betalas, ha bönderna ingen annan guldgrufva ån sina arma frostländta tegar, som knappt föda två a tre kor. Skogarna, hvarur de kunde ha hämtat millioner, och där deras söner kunde ha röjt nya hemman, ha gått ifrån dem. Nu gå de själfva och deras söner med dem från gård och grund och fosterland. Och de ha ingen annan råd.

* *

*

När vi foro vidare, sågo vi fiskmåsar ute på slätten, ehuru vi här voro hundratals mil från haf. — Klockan sex e. in.

passerade vi Battle River. Vi befunno oss nu ute på öde prärien, och vår färd gick efter väderstreckens beräkning under ledning af föraren Rönn. Landet bestod af buskprärie, men med stora öppna gräsplaner samt här och där vassfyllda träsk. Öfver denna vildmark åkte vi i en vanlig buggy, förspänd med två hästar. Såväl hästar som vagn sjönko stundom ned i gyttja och buskage, så att det tycktes omöjligt att komma upp igen, men hästarna klarade sig alltid och gingo

vid nästa vadställe lika oförfäradt i dyn. I solnedgången syntes en varg cirka 150 steg från vagnen. Han stod under några buskar och betraktade oss. Så fort vi stannade, flydde han. Vargarna här äro ännu talrika, men små och ofarliga. En sorts harar, likaledes små, är det mycket godt om. Eljest är jakten klen äfven här. Fram på kvällen kommo vi till Olof Säfs homestead, där vi stannade öfver natten. Detta ställe låg ovanligt vackert ined utsikt öfver en sjö, tio mil lång, men med salthaltigt vatten. (Vi förstodo nu måsarna). Säf berättade, att regeringen är outtröttlig i att hjälpa nybyggare. Afvelsdjur utsändas gratis, stå ett år till allmänt förfogande, hvarpå de bli den farmares egendom, hos hvilken de stått. Men trakten lider mycket af hagel. 1 augusti slogo hagelskurar lofven af träden i Alberta och sades vid Edmonton till och med ha slagit ihjäl hästar. Under nybyggartiden härjade prärieeldar, men man plöjer nu en fåra öfver grässlätten, en "fire-break", och med denna enda plogfåra kan elden hejdas.

Följande dag drog karavanen vidare ut öfver ödemarken. Dessa trakter ha varit indianreservationer, men regeringen har köpt landet af indianerna. Dessa fingo alltså plötsligt godt om pengar. De begåfvo sig då till Calgary för att göra affärer. De finaste suflettvagnar, "buggies with tops", köpte de. En gammal indian, som var för mer än de öfriga, köpte en ändå grannare vagn, en med silfverbeslag och änglar på taket—en likvagn. Sittande i denna och med sin brokiga filt öfver axlarna skumpade han af öfver tufvorna ut åt prärien.

På eftermiddagen kommo vi till ett annat nybygge, där en man vid namn Tenis, emigrant från Gammalsvenskby i Ryssland, bodde. Han var bekant med familjerna Hoas, Utas, Sigalett och Buskas, som jag 1897 träffade i Gammalsvenskby, och log, då jag talade om

Ladugårdar på Säfi farm.

"Staro Svetski Selo." Vi voro i min karavan utom jag själf en stockholmare, en jämte och en hälsinge, men vi kände oss alla som landsmän med denne gammalsvensk och skämtade öfver kineser, yankees och engelsmän. Tenis' hustru sade: "Det gör mig sä ondt, att de svenske gå ifrån den svenska kyrkan och till främmande lära, å, jag kan inte säga, hur ondt det gör mig," De hade tolf barn, några voro dock döda. Vi skildes från dem med intrycket af att ha känt en fläkt från det gamla Sveriges trofasthet.

Tsamma trakt bodde fyra bröder Heising från Hälsingland, dalkarlen Sjölund, smålänningen Viktor Johanson, norrmannen Arneberg och finnen ßredenberg. Andra än skandinaver bo ej i trakten.

Framåt middagen mötte vi ett åkdon. Det var en svensk, Lindblom, på väg till sitt homestead. Ett stadsbesök i dessa trakter tager • några dagar, stundom en vecka.

Mil efter mil är landet sig likt: öppna gräsplaner omgif-

Oatnmahveneken Tenis1 farm.

Lindblom pä räg till sill homestead. dit än n u ej fanns väg.

na af buskar, jämnt och slätt, så man kan köra i traf midt i vildmarken. Massor af orädda änder i de vassfyllda sjöarna.

Sedan vi fullbordat vår marschplan, vände vi åter mot hufvudkvarteret i Wetaskiwin, dit vi nu nalkades från sydväst, sedan vi lämnat det i östlig riktning. I vår väg här bodde (lera familjer från Gammal-svenskby. Hustrun till en man vid namn Utas blef så glad öfver att träffa någon, som varit i Gam mals venskby, att hon ville gifva mig en dollar! Som hon också fick, sedan hon mottagit två i utbyte. De visade bref från sina släktingar i Gammalsvenskby, som voro skrifna med gammalsvensk (tysk) stil. I ett bref stod det: "Vi skola en gång hälsa på hvarandra som Jakob på sin son Josef." På ett kort, föreställande en ängel, hade barn i Gammalsvenskby skrifvit till barn i Alberta, hvilka de aldrig sett: "Detta är Tobias' ängel, som skall hämta eder hem igen och ledsaga e-der . . ." Dessa familjer hade

kommit till Alberta 1891 och tagit homestead. Utas hade en engelsk dräng, som de

llustru l'tas oeh hennes fjäderfän. Wetaskiwin.

Henrik Uta> med familj pä slåtterarbete. Alberta.I BRITTISKA NORDAMERIKA.

lärt att tala svenska. De ämnade återvända till Ryssland, där åkerbruket är bättre, sade de. Vintern i Alberta var så lång, från oktober till maj. År 1901 kom snöstorm vid midsommar och 1902 veckan före midsommar. Dock hade hveten frusit endast ett år af tolf. Utas hade 320 acres, fyrtio nöt, sju hästar, maskiner och nödtorftiga hus. Allt detta beräknades vara värdt endast 6,200 dollars, däraf maskinerna 600.

Vi passerade därpå Malmas farm samt sågo ute på slätten Rotviks, Aug. Eriksons, Asps, Henrik Utas' och Lundbergs gårdar. Mer än hälften af Albertas farmarbefolkning är skandinavisk, öfvervägande svensk. Men de flesta ha kommit hit från staterna och kallas därför i statistiken "A-mericans." Garnmal-svenskarna genomdrifva snart, att i de offentliga skolorna undervis n i ngssprå-ket delvis blir svenska, som i lagen är tillåtet; se Ordinan-ces of the Northwest Territories. kap. 29, par. 136.

Återkomna till Wetaskiwin var jag pastor Almgrens gäst. Han visade sin nya kyrka, och vi besökte därpå ett utvandrarläger, som föraren Rönn skulle frakta ut i ödemarken.

New Norway, det enda ställe mig veterligt med detta namn, ligger nära Wetaskiwin.

Den 21 augusti fortsatte vi resan norrut till Edmonton. Landskapet här i norra Alberta visade sig vara de vackraste grässlätter med poppel, gran, asp och buskvegetation. Öfverallt syntes nybyggen. I Edmonton togo vi in på hotell Alberta, som, då Edmonton är sista järnvägspunkten på väg till guldgräfvarlägren i Yukon, hade en mycket blandad publik. Vi underhandlade emeller-

460

En indian pd besök hos gammalsvenskurna, Wetaskiwin.i brittiska nordamerika.

tid med en del indianska halfblod om båtar och vägvisning för vår Athabasca-färd. Dessa halfblod, "halfbreeds", äro afkomlingar af fransmän och indianskor, och rasen uppstod under den tid Kanada tillhörde Frankrike. De äro katoliker, och deras språk är franska. Deras antal är omkring 30,000. De se bra ut, men anses ej pålitliga.

Landet kring Edmonton är för jordbruk mycket lämpligare än trakten kring Calgary, som lider af torka och ej duger till annat än betesmarker. Saskatchewan-floden, som flyter söder om staden, såg bred och vild ut.

Till följd af lunginflammation måste jag från Edmonton återföras till Calgary, där jag å allmänna sjukhuset var kanadensiska statens gäst under fjorton dagar, hvarunder doktor J. D. Lafferty, en verklig engelsk gentleman, skötte mig, hvarförutan jag förmodar att denna bok förblifvit oskrifven.

Sedan jag tillfrisknat, bevistade jag arbetarnas dag, "workers' labor day", i Calgary, en allmän festdag. "Öfverallt såg man konung Edwards porträtt och engelska flaggor. Måtte vara en ovanligt vis styrelse, som är så populär äfven i kolonierna!

III.

Assiniboia och Aanitoba.

Natten till den 2 september följde mig doktor Lafferty till järnvägsstationen i Calgary, och sedan jag tackat honom för all omvårdnad, förde mig ånghästen åter ut öfver slätterna.

461

Saskatchevan-Jtoden vid Edmonton.i brittiska nordamerika.

När soleil gick upp, voro vi ute på den hafsliknande prärien. Dennas stora charme var fordom den gränslöshet och frihet, som där liksom på hafvet bodde. Nu är detta förbi: järntrådsstängsel, "fences", stryka däröfver. Inga människoboningar "synas. Kolossala, vidt spridda boskapshjordar ströfva omkring, men ingavaktare synas. "Fencen" tyckas ersätta cowboys! Vi ha passerat Medicine Hat och äro alltså inne i Assiniboia och nalkas Moose Jaw, som visar sig vara en betydande plats med mekaniska verkstäder och kaserner för engelska soldater, s. k. "mounted

police". På andra sidan Moose Jaw börja åter de öde, torra slätterna. Det är samma ödsliga och för jordbruk olämpliga ökenaktiga prärieregion, som uppfyller västra delarna af Kansas, Nebraska och Dakota-staterna, som här sträcker sig också genom Kanada, där den fyller större delen af Assiniboia samt östra Alberta och västra Saskatchewan. Först ett par timmars järnvägsresa öster om Regina synas åter några buskar och ett och annat träd samt en och annan spannmålseleva-tor, som tyder på hveteodling.

Mot aftonen komma negertjänarna in i kupéerna för att bädda sängarna för natten. Dessa järnvägsvagnar äro nämligen som fartyg och prärierna som haf, och dag efter dag bebor man de förra och befar man de senare. — Om en stund krypa passagerarna till kojs. Negrerna komma med trappstegar, på hvilka man klättrar upp till de öfre britsarna. En och annan matrona måste få hjälp af negern, som därvid sätter sin axel mot någon lämplig kroppsdel på gumman och skjuter henne mot taket, under det han, grinande mot åskådarna, visar sina hvita tänder. Om en stund stickas hattar, klädningslif och andra attribut ut mellan sänggardinerna och hängas på krokarna utanför och i taket. — På morgnarna är det än mer besvär!

Nästa morgon var regnig och sval, och vi rusade fram öfver Ma-nitobas bördiga fält. Hveteskörden pågick här. Själfbindarna kördes öfver slätterna. Mellan hvetefälten lågo stora grässlätter, hvilkas gräs man icke brytt sig 0111 att taga vara på. Öfverallt grunda sjöar. Försvinnande sjöar! Ett par spadtag, och de äro borta. I allmänhet gjorde dessa slätter ett rikt intryck af bördighet. Farmhusen däremot tycktes uppsatta endast för tillfället. Man tar ett homestead, sätter upp ett brädskjul, tager hveteskörd på hveteskörd, tills jorden är utsugen — då adjö! På det sättet förstöres landet och blir aldrig koloniseradt på allvar.

På förmiddagen ankommo vi till Winnipeg, "Kanadas Chicago". Denna stad bestod 1870 af endast några hyddor kring ettaf Hudson Bay Companys "forts", d. v. s. handelsplatser. Nu räknar staden 43,000 invånare, är en centralpunkt för Kanadas järnvägsnät och nås af ångbåtar från de väldiga kanadensiska insjöarna Winnipeg, Manitoba och Winnipegosis, som utbreda sina hundramila vattenspeglar en half dagsresa norr om staden. Naturligtvis är staden redan full af monumentala byggnader, hvaraf en stor del tillhör "C. P. R.", det kanadensiska järnvägsbolaget. Man får i allmänhet den föreställningen, att detta bolag äger Kanada, likasom före dess tid Kanada ägdes af Hudson Bay kompaniet.

1 Winnipeg knyter sig största intresset vid immigrationen och hvad därmed sammanhänger, Jag besökte därför "the commis-sioner of immigration, hr J. Obed Smith, en fulländad gentleman, men därjämte också vand att umgås med allt möjligt .sorts folk, samt trots sin ungdom i besittning af rik lifserfarenhet. Man förstår lätt - eller kanske tvärtom: det är svårt att sätta sig in uti — af hvilken betydelse denne mans verksamhet är. Genom honom fördelas den inbrusande invandrarströmmen, och det väldiga landet koloniseras med olika nationer, allt efter som han leder denna ström genom sina talrika "officerare", som taga ordres af honom. Hvarje dag anlända tåg öster och söder ifrån lastade med immigranter, mest skandinaver, galizier, tyskar och engelsmän, men därjämte alla möjliga nationer: ryssar, italienare, ungrare och en massa folk från Förenta staterna. Fattigdomen och eländet bland dessa är ofta förfärlig. Kommer därtill sjukdom, blir det än värre passionshistorier. En svensk familj, bestående af föräldrar och en son, kom t. ex. på väg till Stilla hafs-kusten, då sonen insjuknade i Winnipeg i någon svår sjukdom, som kvarhöll honom på ett lasarett i fem veckar. De fattiga föräldrarna, okunniga med språket, måste under denna tid försöka uppehålla sig med tillfälligt arbete i staden, — hurudana veckor! En annan utblottad familj hade setat tre dygn i en öfverfull immigrantkupé med endast ett par torra brödbitar att lifnära sig och sin barnskara med. När de i Winnipeg erbjödos ett mål mat af en immigranttjänsteman, brusto de i högljudd gråt. - "Om folket visste, hur mycket lidande och tårar det kostar att vara immigrant i sju fall af tio, skulle de stanna hemma," sade min sagesman. En svensk flicka hade tio månader arbetat på en farm i Quebec för sex dollars i månaden, hvarpå hon kom till

Calgary till en fru, som ej gaf henne mat, så hon måste gå därifrån och gifva sig in vid en tvättinrättning, "steam laundry", men var då så matt, att hon ej kunde hålla i med det, och förlorade sin lön. Kom så till Banff till en snäll familj, — "men Gud, hvad jag fick arbeta!" Måste också bo i ett brädhus, där det var så kallt, att hon måste gå upp om nätterna för att hålla sig varm. Sä åter till Calgary i sällskap med en annan svensk flicka. "De stunder, vi ej måste

arbeta, sutto vi på vår koffert." Att komma till Sverige igen är omöjligt, och man blygs att skrifva hem och berätta.

_ I Winnipeg gjorde

jag flera intressanta bekantskaper. Genom en immigrantagent vid namn Hal-lonqvist, en välvillig, hjälpsam man, som efter hr Speers blef min följeslagare, träffade jag redaktören för Kanadas enda svenska tidning, Canada, hr K. Flem-ining, en ung och driftig man med klar uppfattning om saker och förhållanden. I hans sällskap ströfvade jag kring i staden och blef genom honom äfven i tillfälle att sammanträffa med den isländska kolonien.

Isländningarna ha sin egen historia i Amerika. Är 1875 ägde ett vulkaniskt utbrott rum på Island, som föranledde ett större antal isländningar att emigrera. En man vid namn Sigtryggur Jonasson fanns då sedan 1872 redan i Kanada, och han blef isländningarnas ledsven. Vi hade nöjet göra denne mans bekantskap; han förde kaptenstitel och var homestead inspector. Han berättade, att i Amerika finnas omkring 20,000 isländningar, däraf 3,500 i Winnipeg, där det utgifves fem tidningar på isländska: Heimskringla, Lögberg och Dagskra samt tidskriften Sva v a och kyrkotidningen Samei-

u/)e stunder, vi ej måste arbeta, sutto, vi pd rdr koffert."i brittiska nordamerika.

ningen. I staterna utgifves Vinland,också en isländsk tidning. Provinsen Manitoba är Amerikas Island. 12,000 isländningar bo här. Gimli vid södra stranden af sjön Winnipeg är deras största settle-ment. I Nord-Dakota bo de i nybygget Gardar i Pem-bina county och i Minnesota i Rosseau county och i Duluth. Vid Wesley College i Winnipeg ha de en lärostol, som beklädes af F. J. Bergman, studera eljest vid det svenska Gustavus Adolphus College, men äro nu i färd med att grunda ett eget isländskt läroverk i Winnipeg. Det finnes en isländsk luthersk synod med pastor Jonas Bjarnason till president samt sju andra pastorer. Emigrationen är mycket stark från Island.

Den 5 september begaf jag mig med hr Hallonqvist i sällskap åter till Assjni-boia för att besöka det stora svenska nybygget Stockholm, som ligger en half hästdagsresa norr om järnvägslinjen, ej så långt från Manitobas gräns.

På vägen passera vi öfver en myckenhet oupptaget land, härliga grässlätter.

Svensk-Amerikanerna.

Redaktör K. Klemming i Winnepeg.

Island i Amerika. Kapten Sigtrygguf Jonason och damer ur den isländska koloiuen i Winnipeg.i brittiska nordamerika.

Slätter i Assintboia.

Det är land, som af spekulanter uppköpts och af dem "hålles", i väntan på att det skall stiga i värde.

Klockan två på natten anlände vi till byn Whitewood, där vi togo in på hotell Woodbine. Det var mörkt, och folk lyste oss med lykta. En dansk, fet och humoristisk, hade slutit sig till vårt sällskap. Höststormen for kall och tjutande öfver slätterna. Af fruktan för "bed bugs" vågade vi ej anförtro oss åt hotellets sängar, utan satte oss i skänkrummet. Temperaturen var en smula sibirisk, eller kanske kände jag det så, emedan jag nyss legat sjuk. Men dansken tyckte så med. lian försökte göra upp eld i en blecklåda, som tjänstgjorde som kamin. "Seså, nu fik jeg de at brinne." Vi gå på jakt efter ved och stoppa allt vi finna i blecklådan. Dansken, när elden tar sig: "Hvis vi nu kun havde en Dör, saa kunde vi maaske rædde voret T.iv." Motellet saknade nämligen dörr. Emellertid somnade vi på golfvet kring vår vakteld, och stoikerna fingo rätt: elden är lifsprincipen i universum, vi äro alla modifikationer däraf.

Framåt morgonen väcktes vi af en figur, som, viftande med armarna och talande ett barbariskt af oss okändt tungomål, trängde sig fram till

Dystra sandkullar norr om QuWppelle-ttoden, Asslnibola.i brittiska nordamerika.

kaminen. Ute dansade dammet, papper och träspån omkring för stormen. Det var tid att begifva sig af på hästfärden, hvarvid en dansk vid namn Kraak lånade mig sin päls. Därpå foro vi hela förmiddagen genom nejder, bevuxna med sparsamt gräs och glesa, redan gulnade aspar. Här och där syntes ett nybygge. Vid passerandet af Qu'Appelle-floden voro scenerierna verkligen storslagna. Norr om denna flod tycktes vår väg stängd af dystra, kala sandkullar, men vägen slingrade sig längs en bäck genom löfskog, och så anlände vi till Olén, som är namnet på Stockholms

postkontor, uppkalladt efter en svensk, som hette Olén. Här funno vi ett litet hvitt boningshus, några enkla uthus och en köksträdgård med kål, bondbönor, krusbär och vinbär. Ägarens namn var Johanson, jämtlänning till börden. Jordmånen var här rik på kalk. Man odlade råg och hvete. Jag fick här den iakttagelsen bekräftad, att ingenstädes i Amerika sås igen med klöfver i råg och hvete. Mycket naturligt gräs fanns här ännu. Hve-ten ger i allmänhet femtonde kornet. Al fal fa går bra.

Vi begåfvo oss vidare och kommo till en missionsvänner-

11 os konsul C. O. Hof strand, Asslniboia.

I postkontoret 01 en, Assiniboia.i brittiska nordamerika.

nas predikant, C. O. Hofstrand, tillika svensk-norsk vice konsul. Han var äfven farrnare. Han berättade, att undervisningen i svenska språket är försummad, emedan folket är splittradt i olika sekter, och anhängarna af den ena religionen vilja ej sända sina barn till den andras svenska skolor. Dock hade augustanerna, berättade han, upprättat en svensk skola bär samt hälla en kateket, som ambulerande undervisar i svenska. Men "de frie" ville ej begagna sig af dessa tillfällen. Emellertid är Missionsförbundet icke inkorpore-radt i Kanada, utan dess medlemmar upptagas som lutheraner i den officiella statistiken.

Nya Stockholm grundlades 1886 af Dominion-liniens agent, Olén, och de första på platsen voro J. Johanson, Söderberg, bröderna Olson, Sievertson, Lindqvist, Engelbrektson, Bergman, Stenberg och Strömberg. Trots oerhörda svårigheter och lidanden hade de ändå sändt emigrantvärfvare till Sverige för att få mera folk till sig. Kolonien har alltid lidit af religiösa splittringar, och en särskild sekt har uppkommit där. Men midsommardagen äro alla eniga och samlas till en gemensam fest.

Kolonien är aderton engelska mil i norr och söder, tolf i öster och väster, omfattande tre townships homestead-land af regeringsområde. Häraf följer, att inom koloniens område hvarannan ruta på 640 acres, inalles femtio fyra sektioner, icke tillhör kolonisterna, utan C. P. R. järnvägsbolaget. Blott hvarannan ruta, likaledes femtio fyra sektioner, tillhör kolonisterna. Sedan svenskarna uppodlat sina. rutor, ha bolagets rutor stigit i pris och säljas till hvem som betalar mest: tyskar, engelsmän, yankees o. s. v. Priset var nu uppe i fem dollars acren, hvilket för bolagets femtio fyra sektioner motsvarar 172,800 dollars, hvilket alltså skulle behöfvas för att denna koloni icke midt ibland sig med matematisk noggrannhet fördelade skulle behöfva få främmande folk, som sedan med dem skola dela alla kommunala värf, och bredvid hvilkas barn de svenske skola sätta sina barn på skolbänken. Skollärarna måste här vara kanadensare eller engelsmän, efter hvad det upplystes, och skolrådet, "board of education", väljes icke af folket, såsom i staterna, utan tillsättes af guvernören, som i sin tur utnämnes af regeringen i Ottawa, Kanadas hufvudstad. Kolonien begränsas för närvarande af indianer i sydväst, af walesare i norr och af böhmare i öster.

I dessa trakter har man kreaturen inne om vintern, dock ej alltid. I allmänhet ha farmarna trettio till sextio acres under plog.

Af odlad mark sås två tredjedelar med hvete, det öfriga med hafre. Råg och potatis blott till husbehof. Sedan jag fotogiaferat immigrantagenten Stenbergs familj, återvände vi öfver sandkullarna och Qu'Appelle-floden till Whitewood och foro samma natt till Winnipeg.

Det var en söndagsmorgon, vi återkommo till Winnipeg. Alla hotell voro fulla af resande. Alla dessa resande likna hvarandra. Alla tyckas vara i åldern tjugu till trettio år, söndagsklädda arbetare, väntande, tränade, magra, alla i slokhattar och med af arbete valkiga händer. Det är folk, som söka sig ett hem. Det är allvaret i denna lek, som ger det trista draget öf-vei det hela, trots att Manitobassol nu skiner gladt på de efter regnet leriga gatorna.

Gud bevare alla hungriga, frusna, sjuka och törstiga resande främlingar, som på en söndag komma till en engelsk stad, vare sig i England eller Kanada, eller hvar det nu är, där engelsmännen härska. Det är det obarmhärtigaste mottagande, en människa kan röna i fredstid af andra människor. Vore man ock färdig att stupa af utståndna mödor på en söndag räcker en engelsman eller engelska icke ut handen för att hjälpa. Allt är tillbommadt och stängdt. Engelsmännen gå i kyrkan och tacka Gud för att de ej äro som de andra syndarna, som ute på gatorna i regn eller sol,

otvättade och orakade, hungriga och törstiga, måste vanka omkring, emedan alla dörrar äro stängda!

Lyckligtvis blef det måndag nästa dag! Jag uppsökte redaktör Flemming och besökte i hans sällskap en del svenskar. Den svenska kolonien i Winnipeg är ganska talrik. Här bo herrar John

Johnson och Olson samt John Mattson, som äro byggmästare. Under deras ledning har man uppbyggt en ej ringa del af staden. — Liksom Seattle till en stor del är uppbyggdt af svenskar, är alltså äfven Winnipeg. P. Peterson, kolhandlare, är en af stadens första borgare, John Swanson likaså. Danske konsuln, Schm/dt, är svensk. Ett par större speceriaffärer innehas af Gustafson & Co. och af P. Nelson. Många svenskar äro cement- och stenarbetare och ha det bra. Em mängd svenskar äro anställda dels i regeringens, dels i järnvågsbolagets tjänst såsom immigrantagenter och "land guides", d. v. s. de forsla immigranter

ut till det land, som skall odlas upp och "settias".

«

IV.

Genom Ontario och Quebec.

Den 9 september afreste jag från Winnipeg med det tåg, som benämnes "Imperial Limited", hvars dyrbara, i rokoko-stil hållna va-gonger öfverträffa allt, hvad jag hittills sett af järnvägslvx, t. o. m. i Ryssland, där eljest vissa tåg särskildt genom vagnarnas större dimensioner verka ofantligt imponerande.

Den trakt, genom hvilken tåget nu brusade fram, förvandlades snart från slättland till skogsnejder. Vi nalkas I.ake of the Woods, en sjö, som mycket både till storlek och form samt naturscenerier påminner om Saimen i Finland. Denna sjö är belägen på gränsen mellan Manitoba, Minnesota och Ontario. Vid dess stränder fin-

nas åtskilliga svenska nybyggen. l)en hade väl genom en smula förutseende ledning från immigrantkontoret i Winnipeg kunnat göras till en uteslutande svensk insjö. Som sådan skulle den med sina öar och stränder blifvit en sorts stödjepunkt för svensk nationalitet i Kanada, tv ingenstädes i Nya världen har jag sett landskap så påminnande om Sverige och Finland som nejderna kring "skogarnas sjö". Men det rent af systematiska hopblandandet af nationerna, som tyckes vara kanadensiska regeringens mening för att därigenom göra det engelska elementet än mer dominerande, kan ej bidraga till de våras trefnad i dessa eljest af naturen så gästvänliga trakter. De svenskar, som nu nedslå sina bopålar här, riskera att få allt möjligt slödder från östra och södra Europa till grannar, tjufaktiga italienare, halfvilda "gaiicians" och ryssar, grälsjuka irländare o. s. v., ett triischmasch af olika religioner och raser!

Vi ila emellertid fram genom granskogen; stora nejder äro härjade af skogseld, men återväxten är god. Från klockan åtta till klockan tio förmiddagen syntes icke en enda. människoboning, endast ungskog, myrar, sjöar, gran och lärkträd samt asp, den senare redan i gul höstskrud.

Klockan tolf anlända vi till Fort William vid Lake Superior, som jag nu återser för första gången, sedan jag med Andrew Nelson och öfriga Minnesota-farmare besökte Port Wing på dess södra strand. Nu voro vi på norra sidan af den stora sjön. Kring Fort William var en rikt befolkad och odlad trakt.

På de sträckor vi hittills genomfarit från Winnipeg till Superior funnos följande stationer med svenska namn: Uppsala, Linköping och Kalmar. Man anser, att svenska järnvägsarbetare lämnat dessa minnesmärken efter sig.

I nejderna mellan Nipigon och Superior är landskapet ide-

aliskt svenskt: granskog och sjö, öde milsvida skogar, berg, liknande Billingen, hela landet som en gigantisk illustration till Viktor Rydbergs "Singoalla": det gamla Måneköldska Småland. Men denna illusion är som alla andra

dömd att dö. Skogsafverkningen är i full gång, och ett blandningsfolk från världens fyra hörn strömmar in i dessa högromantiska dalar. Skogen säljes till ett pris af 1,500 till 3,000 dollars för engelsk kvadratmil. De kapitalstarka trävarubolagen ha här präktiga tillfällen att göra geschäft!

Vid Schreiber börjar landskapet att blifva mycket bergigt. Ingen afverkningsbar skog synes till. Skogseld och yxa ha här gemensamt gått fram. Grunden utgöres i dessa trakter af granit och sand. Öfverallt synas små sjöar. Där skogen är kvar, framstår landet som ett skogsidealismens drömland!

Efter att ha sett detta på inbyggare tomma land och de numera tätt befolkade slätterna i mellersta Amerika förstår man, att när kommunikationerna möjliggöra bosättningen, hvar densamma är mest lönande, eller så att säga borttaga fördämningarna för folkfloden, då rinner denna flod uteslutande ned i de rika dalarna och ut öfver de feta lerslätterna, lämnande de magra skogstrakterna och de kalla bergen fullkomligt öde. Och när kommunikationerna utsträcka dessa sina verkningar öfver hela jorden, då löper ett skogs-och bergsland som Skandinavien fara att mista hela sin befolkning: den rinner likt vårfloderna ned från våra berg ut öfver andras slätter och dalar. —

Genom distrikten Algoma och Nipissing fara vi allt vidare fram genom skog, alltjämt skog.

Först följande dag, den 10 september, framåt middagstiden komma vi in i det franska Kanada. Man ser här öfverallt franska flaggor. Det berättas i kupéen, att på konung Edwards kröningsdag voro tre fjärdedelar af de i Montreal hissade flaggorna franska. Järnvägslininien löper fram genom Ottawas floddal. Omgifning-arna äro åter jordbruksdistrikt. På gränsen mellan Ontario och Quebec odlas till och med majs. Staden Ottawa är en genuin sågverksstad. Denna stad är emellertid hela Kanadas hufvudstad och som sådan säte för den engelske ståthållaren öfver "Dominion of Canada". Denne ståthållare har titeln "Governor General" och utnämnes af konungen i likhet med öfriga guvernörer i brittiska Nordamerika. Ottawa har 60,000 invånare.

Mellan Ottawa och Montreal är landet öfvervägande slättland.

Det är öfversålladt med franska bondgårdar, byar, kloster och kyrkor. Det är, som vore man i östra Bretagne. Det är en helt och hållet annan karaktär på dessa gårdar än på de engelska. Stängseltråden, "fencen", synes ej mer, i stället har man måleriska gärdesgårdar af trä, alldeles som i Sverige. Kring gårdar och byar äro ofta dragna murar af mer än manshöjd för att innestänga hemtref-naden under de lummiga träden. Karakteristiskt är ock, att i hvarje by blott en kyrka, den katolska, höjer sin spira. Detta talar om en stor motsats till amerikanska småstäder, hvarest, om byn är aldrig så liten, dock alltid de många olika sekterna ha hvar sitt kapell. Rigaud är en vacker fransk stad på Ottawa-flodens södra strand. Åtskilliga högre franska skolor äro förlagda dit: ett litet quartier latin.

Montreal är likaledes, som namnet visar, en fransk stad. Det är Kanadas största stad, med 330,000 invånare. Alla gatunamn och skyltar bära här såväl engelska som franska inskriptioner. Man hör dock mest engelska talas på gatorna. En stor del af den franska befolkningen kan emellertid ej tala engelska, och säkerligen uppmuntrar ej det mäktiga prästerskapet studiet af "barbarernas" språk. Man är nöjd med franskan och stolt öfver att tala densamma.

1 Montreal finnes Amerikas största kyrka. Dess kupol påminner om självfva Peterskyrkan i Rom, och dess inre är en koncentrerad fransk-kanadensisk historia. Den är härigenom för det franska Kanada hvad Uppsala domkyrka är för Sverige. Så ser man i ståtliga fresker de franska krigsskeppen med bourbonernas hvita flagga taga Quebec i besittning, vidare Maissonneuveoch Champlain med flera historiska gestalter. Öfver det hela är utbredd en gammalfransk förnämhet, som icke torde undgå att imponera äfven på eröfrarna af Evangelinas Akadien.

När jag vandrade under dessa af en ädel mystik uppfyllda hvalf, tänkte jag, att just en sådan historisk brännpunkt, som denna fransk-amerikanska helgedom är, borde äfven Svensk-Amerika äga. Det ligger nära att till en sådan önska kyrkan i Wilmington, men enligt min mening vore någon af de svenska Chicago-kyrkorna lämpligare. Immanuels-kyrkans halft götiska karaktär skulle lämpa densamma förträffligt för en serie framställningar ar vår svenskamerikanska historia, ända från det att "Kalmar Nyckel" och "Fågel Grip" först utvecklade det blågula korsbaneret på Delaware,

och ända tills Erland Carlsson i det afbrända Chicago samlar de spridda skatorna kring sig och sin helgedom, eller de

svenska studenterna i Röck Island beundra det underbara skenet, som i den tidiga vintermorgonen lyste öfver den döde herdens, öfver Ilassel-(juists, boning. — Huru mänga motiv till ftesker finnas ej i Svensk-Amerikas historia! Till en Chicago-kyrka borde väl ock höra det berömda tåget under Esbjörn från Springfield till Chicago. — Här finnes ett rikt arbetsfält för hrr Grafström och Sandzén eller deras efterföljare.

* , * *

Sedan jag under ett par dagar i Montreal väntat på ångbåtens afgång till Liverpool, kom dock slutligen afskedets timma efter denna vidsträckta resa. Svensk-norske vice konsuln, hr Gustaf Gylling, i Montreal, som under min vistelse i nämnda stad på det älskvärdaste varit min ciceron, var den siste, som sade mig farväl, och så bar det af utför den väldiga St Lawrence-floden.

Det var icke utan saknad och vemod jag lämnade detta stora land, där så mycken kärlek till mitt eget hemland ännu lefver kvar i trofasta bröst, och där så många segrar af de svenske vunnits . . . Men vemodet hänförde sig icke till Amerika och svensk-amerika-kanerna. Hos dem fann jag det mod, som segern allena föder, och den tro på sig själfva, som ett kärnfriskt folk i allmänhet känner. Det var icke heller misströstan för mitt eget folk, jag direkt kände. Å, vår allmoge därhemma, den var sig nog lik — ännu. Af guld-ren tro och heder och kraft fanns nog — ännu. Men . . . men det var något annat, jag nu förstod, som jag nu tydligare än någonsin förr kände och såg. Det var de ledande klassernas där hemma oförmåga att föra detta härliga, starka svenska folk till seger, materiell och andlig seger! Jag såg för min tankes blick hela raden af dessa självgoda och likgiltiga ämbetsmän, för hvilka den ström af friskt, varmt blod, som rinner ur Sveriges hjärta, är endast statistiska siffror öfver emigrationen. Jag såg för mig denna klick af litterära yrkespolitici och Stockholms-radikaler, som behärskar press och litteratur (och särskildt litteraturkritik), och som gjort till sin uppgift att nedrifva och fördärfva mitt folks ärorika historia och fäderneärfda religiösa tro, de två makter, som jag sett utgöra lifskraften vid uppbyggandet af det nya härliga riket i den fjärran västern: Svensk-Amerika. Och jag tänkte mig själf framföra till

denna byråkrati lärorna om självstyrelsen välsignelser, i hvars tecken ödemarker förvandlats till blomstrande kolonier där borta, under det att hemma i Sverige samtidigt landtbefolkningens antal sjunker, och en hel riksdel, Norrland, offras åt några få aktiebolags intressen att af dem läggas platt öde. Och huru skulle jag i press och litteratur kunna föra den svenska allmogens talan mot å ena sidan de moderna "kulturynglingarnas" högljudda skaror, som förakta allt "bondskt", fosterländskt och kyrkligt, å andra sidan mot det röda omstörtningspartiet, som under intelligenta, men självviska ledare vetat att taga ledningen äfven öfver hela det svenska så kallade liberala partiet, lekande därmed som katten med råttan. — Jag måste säga mig, att det knappast ens skulle bli möjligt att finna en boktryckare, som vågade att mot denna öfvermakt offentliggöra mina rön och erfarenheter . . . Men o?n det lyckades att till Sveriges jordbrukande allmoge och idoga handtverkare frambära hälsningarna från deras bröder, farmarna på Amerikas prärieroch medborgarna i dess städer, och hos de svenske återtända den gamla bondefrihetens heliga eld till klar låga och medvetet allvar, då . . , ja, då skulle dessa två fria bondefolk, det svenska och det svenskamerikanska, blifva till ett bålverk i sina egna länder, ja, kanske i hela världen, ett bålverk utan like ej blott mot tjänstemannaförtryck och litterär skojarhumbug, utan mot socialistisk omhvälfning, mot den samhällsrevolu-tion, för hvilken i dag hela Europa och halfva Amerika darra. Det ta vore en strid för hem och härd och kristen tro, värdig den svenska bondefrihetens traditioner från Engelbrekts och Sturarnas dagar, värdig ock Sveriges dotternation, svensk-amerikanerna.

Författaren, med de hästar, som begagnades vid ridten genom Montana. (Bilden tagen af en cowboy med författarens kodak.)Epilog.

Jag såg, o Svea, dina barns ljuslockiga hufvuden och deras stora, blå, frågande ögon, jag såg dem kring nationernas dukade bord i det främmande landet, — men de stodo afsides, väntande och försagda. Alla togo för sig af de rika håfvorna, alla höllo gästabud, alla drucko där glädje, allas ögon lyste af mättadt välbehag. Och alla platser voro besatta. Men jag, olycklige, såg alltjämt, o Svea, dina barns stora, blå, frågande ögon med hungeruttryck — alltjämt väntande, väntande. Och jag hade velat draga min knif och öppna min puls för dem, om det kunnat hjälpa, — men det kunde det ej. Då ropade jag till dem: I bären ju furstekronans guld kring pannan, I tillhören ju den förnämsta af nationerna, stigen fram och hjälpen Eder till de bästa platserna, ty de tillhöra Eder. — Men det gjorde de icke.

Men snart förstod jag, att de ändå voro de verkliga furstebarnen. Det var blott en liten tid, de liknade fula, förskrämda ankungar. Snart växte svanevingarna ut och togo sin lätta gestalt, och utan att trängas med någon och utan att jaga efter något sköto de sin egen kungliga ban ut öfver blå vatten.

Medan de andra tumlade om i dammet, slogos och knuffades med hvarandra i smutsen, kifvades och betos som schakaler och hundar, gingo de svenske sin egen tysta väg. Det var icke allfars-vägen, men den ledde fram till vackra egna hem, långt bort från de andra. Där bo de i gröna lundar och låta de andra sköta sig. — Det väntande uttrycket i ögat har bytts i det välvilliga, hjälpsamma hos den, som sitter med hemmet fullt af Guds gåfvor.

Sådana voro, o Svea, dina barn i främmande land.

476Utdraè ur 1900 års amerikanska statistik.

Stater och Hela invànar- Däraf 1 Deras af korn-

Territorier antalet. Sverige födda, lingar I J:a led.

Maine 698.46Ö 1,935 3,528

New Hampshire.......................... 411,588 2,032 2,983

Vermont.................................... 343,641 1.020 1.601

Massachusetts............................. 2,805,346 32,192 49,595

Rhode Island.............................. 428,556 6,072 9,323

Connecticut................................. 908,420 16,164 26,552

New York.................................. 7,268,894 42,708 67,024

New Jersey 1,883,669 7,337 11,701

Pennsylvanien............................. 6,302,115 24,130 44,774

Delaware.................................... 184,735 302 515

Maryland................................... 1,188,044 347 610

District of Columbia.................... 278,718 234 356

Virginia...................................... 1,854,184 218 395

West Virginia.............................. 958,800 132 216

North Carolina............................ 1,893,810 68 160

South Carolina............................. 1,340,316 65 123

Georgia.................................... 2,216,331 204 488

Florida...................................... 528,542 561 1,133

Ohio.. 4,157,545 3,951 7,254

Indiana.................................... 2,516,462 4,073 9,915

-Illinois....................................... 4,821,550 99,147 200,032

Michigan.................................. 2,420,982 26,956 49,780

Wisconsin.................................. 2,009,042 26,196 48,812

•) Angående statistiska frågor rörande Amerikas befolkning ocb den svenska Immigrationen se: Svenskarna i Amerika, deras tand, antal och kolonier, af Cail Sundbeck, Stockholm. 1900.

477UTDRAG UR 1900 ÅRS AMERIKANSKA STATISTIK.

Stater och Hela lnv&nar- Däraf i Deras af korn-Territorier antalet. Sverige fildda. lingar 1 l:a led.

Minnesota.................................... 1,751,394 115,470 225,991

lowa 2.231,858 29,875 64,579

Missouri 8,106,665 5,692 12,167

North Dakota............................. 319,146 8,419 14,598

South Dakota............................... 401,570 8,647 17,163

Nebraska.................................. 1,066,300 24,693 54,301

Kansas...................................... 1.470,495 15,144 35,219

Kentucky................................... 2,147,174 222 491

Tennessee................................... 2,020,616 337 743

Alabama.................................... 1,828,697 488 1,000

Mississippi.................................... 1.551,270 303 764

Louisiana.................................... 1,381,625 359 820

Texas....................................... 3,018,710 4,388 9.297

Indian Territoriet......................... 392,060 88 215

Oklahoma.................................... 398,331 494 1,290

Arkansas.................................... 1,311,564 355 825

Montana 243,329 5,346 8,212

Wyoming...................................... 92,531 1,727 3,155

Colorado 539,700 10,765 18,861

New Mexico................................... 195,310 244 446

Arizona.. 122,931 342 605

utah 276,749 7,025 14,578

Nevada.. +2,335 278 435

Idaho... 161,772 2,822 5,522

Washington.................................. 518,103 11,737 21.361

Oregon.. 413,536 4,555 8,270

Kalifornien..................................... 1.485.053 14.549 23,718

Suiiiina....................................76,148,576 573,040 1,084,,580

478Af dr Carl Sundbeck finnas tillgängliga följande arbeten:

Det unga Germanien, kultur- och studentlifsbilder från det moderna Tyskland; fullständigaste framställning af de tyska studenternas föreningsväsende, historia, duellväsende m. ni. Boken, som är illustrerad, innehåller skildringar från författarens egen studenttid i Heidelberg. 171 sidor, pris kr. 1.50. — F. C. Askerbergs förlag, Stockholm, Sverige.

"Författaren förråder alltid den entusiasm, den heliga eld, utan hvilken intet stort uträttas." C. D. af WiRSéN.

Ord till Sveriges jordbrukare. I. En resa i Sverige. II. Ett bref från gränsen. — En framställning af betydelsefulla natio-nal-ekonomiska och utrikes-politiska frågor. — Gimbergs bokhandels förlag, Stockholm, Sverige. Pris 40 öre.

Hvad är vårt Fosterland? Tal. Askerbergs förlag, Stockholm, Sverige. Pris 30 öre.

"En så hjärtgripande motivering af den skålen har jag sällan hört, och helt visst har svensk vältalighet från samma håll att vänta sig ett värdefullt tillskott i framtiden. Formens fulländning och tankens skönhet smulto samman på ett

sätt, som inan endast undantagsvis bevittnar." Sigurd.

Svenskarna i Amerika, deras land, antal och kolonier, med tre kartor. Askerbergs förlag, Stockholm, Sverige. Pris 2 kr.

Detta arbete är det första i Sverige tillgängliga, som behandlar svensk-amerikanska förhållanden. Det innehåller de första liäls-ningsskrifvelser, som växlats mellan den studerande ungdomen i Sverige och Svensk-Amerika.

Svenskar, vilsna i fjärran västern och sökta af de sina i Sverige. Förteckning öfver 544 personer, hvilkas öde är obekant för deras släktingar och vänner. Förteckningen innehåller senast kända amerikanska adresser på de saknade och de sökandes namn och svenska adresser. Boken fås genom rekvisition från dr C. Sundbeck, Borås, Sverige. Pris 1 kr.

Under utgifvande.

Svensk-Amerika lefve! Tal, hållna i Amerika af Carl Sundbeck.

En novemberdag 111. fi. dikter, af Carl Sundbeck.

479Augustana Book Concerns i Röck Island, III., år i8g8 uppförda nya byggnad.